

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TURİZMİN YEREL HALK ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ
VE
KUŞADASI İLÇESİ UYGULAMASI**

Uğur ÇALIŞKAN

Danışman
Yrd. Doç Dr. Özkan TÜTÜNCÜ

2003

Yemin Metni

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “TURİZMİN YEREL HALK ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ ve KUŞADASI İLÇESİ UYGULAMASI” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

...../...../.....

Uğur ÇALIŞKAN

İmza

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü' nün/...../..... tarih ve sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin maddesine göre Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans Uğur ÇALIŞKAN'ın Turizmin Yerel Halk Üzerindeki Etkileri ve Kuşadası İlçesi Uygulaması konulu tezi incelenmiş ve aday/...../..... tarihinde, saat’ da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezin savunmasından sonra dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan Anabilim dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezinolduğuna oy.....ile karar verildi.

BAŞKAN

ÜYE

ÜYE

**YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ/PROJE VERİ FORMU**

Tez/Proje No: **Konu Kodu:** **Üniv. Kodu**

- Not: Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.

Tez Yazarının
Soyadı: ÇALIŞKAN

Adı: Uğur

Tezin Türkçe Adı:
Turizmin Yerel Halk Üzerindeki Etkileri ve Kuşadası İlçesi Uygulaması

Tezin Yabancı Dildeki Adı:
Tourism's Effects on Local People and Kuşadası Pattern

Tezin Yapıldığı
Üniversitesi: Dokuz Eylül Enstitü: Sosyal Bilimler Enstitüsü Yıl: 2003

Diğer Kuruluşlar:

Tezin Türü:

Yüksek Lisans: ☐

Dili: Türkçe

Doktora: ☐

Sayfa Sayısı: 225

Tıpta Uzmanlık: ☐

Referans Sayısı: 141

Sanatta Yeterlilik: ☐

Tez Danışmanlarının

Unvanı: Yrd. Doç. Dr.

Adı. Özkan

Soyadı TÜTÜNCÜ

Unvanı:

Adı.

Soyadı

Türkçe Anahtar Kelimeler:

1. Yerel etkiler
2. Turizmin etkileri
3. Kentsel / kırsal turizm
4. Yaşam kalitesi
- 5.

İngilizce Anahtar Kelimeler:

1. Local effects
2. Effects of tourism
3. Urban / rural tourism
4. Quality of life
- 5.

Tarih:

İmza:

Tezimin Erişim Sayfasında Yayınlanmasını İstiyorum

Evet

☐

Hayır

☐

ÖZET

Bu çalışmada turizm sektörü, turist ve turizm kavramları hakkında literatür araştırması yapılmış ve elde edilen bilgilere göre dünya ve Türkiye turizminin son durumu gösterilmeye çalışılmıştır. Türkiye turizminin durumu geçmiş yıllardan itibaren ele alınarak karşılaştırmalı şekilde incelenmiş ve turizmin geliştirilmesi konusunda yapılabilecek çalışmalar üzerinde durulmuştur. Çalışmada esas olarak, Butler, Doxey ve Murphy'nin turizm geliştikçe, turistlere karşı başlangıçta hoşgörülü davranan halkın turizmin ekonomik, sosyal ve çevresel açıdan uzun dönemde sağlayacağı fayda konusunda giderek daha kuşkucu olduğu ve dolayısıyla turistlere karşı olumsuz tavırlar takındığı savının Kuşadası gibi ekonomik olarak turizme bağımlı bölgelerde geçerli olup olmadığı sınanmıştır.

Alan çalışması için uzun süredir turizmle iç içe olduğu, en önemli geçim kaynağının turizm olması, diğer turistik merkezlere olan yakınlığı ve ilişkisi ile genel turistik yapısı nedeniyle Türkiye'de bir çok turistik merkeze örnek oluşturabilecek özelliklere sahip olduğu için Kuşadası seçilmiştir. Araştırmanın ana konusunu oluşturan ve günümüzde Türkiye için önemli bir turizm merkezi olan Kuşadası ilçesi, doğal özellikleri, iklimi ve tarihsel gelişimi açısından ele alınmış, günümüz turizm arzı ve talebi geçmiş yıllar da göz önünde bulundurularak karşılaştırmalı şekilde ele alınmaya çalışılmıştır. Son bölümde yapılan anket çalışmasının sonuçları, demografik özelliklerin frekansları, faktör analizi sonuçları ve regresyon testi doğrultusunda açıklanmaya ve yorumlanmaya çalışılmıştır.

Bu çalışma uzun bir süredir, turizm kavramı ile yaşamakta olan Kuşadası halkı ve doğal çevresi üzerinde turizmin yarattığı etkileri ve Kuşadası halkının turizme bakış açısını, insanların turizm gelişmesinden beklentilerini ve nasıl bir turizm istediklerini anlamak için yapılmıştır. Çalışma sonucunda turizm getirilerinin Kuşadası halkının büyük bir bölümü tarafından bölüşülmediği, halkın çoğunluğunun düşük gelir grubuna dahil olduğu görülmektedir. Buna rağmen halkın turizme olumlu yaklaştığı, ekonomik beklentilerini turizm sayesinde karşılayabileceklerini düşündükleri ortaya çıkmaktadır.

ABSTRACT

In this study, it is aimed to study literature on tourism and tourist concepts and also latest data about world tourism and Turkish tourism are presented. Especially Turkish tourism is detailed in a comparative way of the annual values from the very beginning of Turkish tourism. In the study the ways to develop Turkish tourism industry are also mentioned. The main hypotheses examined in the study are Butler's, Doxey's, and Murphy's theories. In those theories, basically it is said that while tourism develops (number of tourist increases) within a settlement, local population behaving kindly and friendly towards the tourists would change their behaviours through negative direction, because of the suspicion about long run economic, social and environmental benefits of tourism. The main purpose of this study is to examine whether these theories are relevant for the places economically dependent on tourism such as Kuşadası.

Kuşadası where is a important tourism center in Turkey is the main subject of this study. For this site survey, Kuşadası is chosen because, tourism industry have located there for a long time, tourism is the main income source of Kuşadası people, it is close to other tourism centers and the characteristics of the tourism industry in Kuşadası are similar with many tourism center in Turkey. Kuşadası is studied in details about its nature, meteorological properties, its history and tourism industry. Both for tourism supply and tourist demand in Kuşadası, the latest data of tourism industry is compared with the past years data. At last part of the study, the results of the questionnaire done in this study is presented and interpreted due to demography frequencies, factor analysis, and regression test results.

This study is done to point out economic, social and environmental effects of tourism in Kuşadası and to point out the approaches of Kuşadası population towards tourism, their expectations from tourism development, and what kind of tourism local people wish. By this study, it is obviously seen that most of the benefits of tourism are gained by very little part of Kuşadası population and most of Kuşadası people are in the low income group. In spite of this fact, most of Kuşadası people supports tourism because they think they could reach their economic and social expectations only by tourism.

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ-----	ii
TUTANAK -----	lii
Y.Ö.K. DÖKÜMANTASYON MERKEZİ TEZ VERİ FORMU -----	iv
ÖZET -----	v
ABSTRACT -----	vi
İÇİNDEKİLER -----	vii
KISALTMALAR -----	xi
TABLolar -----	xii
ŞEKİLLER -----	xiv
EKLER -----	xv
GİRİŞ -----	xvi

BİRİNCİ BÖLÜM

TURİZM KAVRAMI ve TURİZM SEKTÖRÜ

1.1. TURİZM KAVRAMI -----	1
1.1.1. Turizm Sektörü -----	2
1.1.2. Turist Kavramı -----	9
1.1.3. Turizm ve Etkileşimleri -----	10
1.1.4. Turizm Gelişmesinin Planlanması -----	17
1.2. DÜNYADA TURİZM SEKTÖRÜ -----	24
1.2.1. En Çok Turist Çeken Ülkeler -----	27
1.2.2. Turizmden En Çok Kazanana Ülkeler -----	29
1.3. AVRUPA BİRLİĞİNDE TURİZM SEKTÖRÜ -----	31
1.3.1. Turizm Sektörünün Avrupa Birliği Ekonomisindeki Yeri -----	31
1.3.2. Türkiye Turizminin Avrupa Birliği Turizmi İle Uyumlaştırılması -----	33
1.4. TÜRKİYE'DE TURİZM SEKTÖRÜ -----	34
1.4.1. Mevcut Arz Kapasitesi -----	35
1.4.1.1. Turizm Yatırım ve İşletme Belgeli Konaklama Tesisleri -----	35
1.4.1.2. Belediye Belgeli Konaklama Tesisleri -----	37
1.4.2. Seyahat Acentaları -----	38
1.4.3. Mevcut Talep -----	40
1.4.3.1. Turist Sayısı -----	40
1.4.3.2. Doluluk Oranları-----	43
1.4.3.3. Türkiye'nin Dünya Turizminden Aldığı Pay -----	44
1.4.4. Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisindeki Yeri -----	45
1.4.4.1. Turizm Gelirleri ve Giderleri -----	45
1.4.4.2. Turizm Gelirlerinin Gayri Safi Milli Hasıla İçindeki Payı -----	53
1.4.4.3. Turizmin İstihdam İçindeki Yeri -----	54

İKİNCİ BÖLÜM

TURİZMİN YEREL HALK VE ÇEVRE ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

2.1. ETKİ KAYNAKLARI -----	60
2.1.1. Turist Faktörleri -----	63
2.1.1.1. Ziyaretçilerin Sayısı Ve Çeşidi -----	64
2.1.1.2. Demografik Özellikler -----	64
2.1.1.3. Ulaşım -----	64
2.1.1.4. İkamet Süresi -----	64
2.1.1.5. Yoğun Uçuşlar Ve Varışlar -----	65
2.1.1.6. Yerleşim Alanlarıyla Olan Bağlar -----	65
2.1.1.7. Etnik / Irksal Özellikler-----	65

2.1.1.8.	Yapılan Faaliyetler -----	65
2.1.1.9.	Turistlerin “Gösteriş Etkisi” -----	66
2.1.2.	Turistik Bölge Faktörleri -----	66
2.1.2.1.	Yerel Ekonomik Durum -----	66
2.1.2.2.	Ekonominin Branşlaşması -----	66
2.1.2.3.	Turizmde Yerli Halkın Katılımı Ve Turizm Liderlerinin Tavri -----	66
2.1.2.4.	Turistik Gelişmenin Mekansal Özelliği -----	66
2.1.2.5.	Yerel Kültürün Yaşayabilirliği -----	67
2.1.2.6.	Toplumsal Süreklilik -----	67
2.1.2.7.	Turistik Gelişmenin Aşamaları -----	67
2.1.2.8.	Bölgenin Çevresel Narinliği -----	67
2.1.2.9.	Toplu Taşıım Seçenekleri -----	68
2.2.	TURİZMİN EKONOMİK ETKİLERİ -----	69
2.2.1.	Turizmin Olumlu Ekonomik Etkileri -----	72
2.2.1.1.	Döviz Kazançları -----	72
2.2.1.2.	Devlet Gelirlerine Katkısı -----	72
2.2.1.3.	Ödemeler Dengesine Etkisi -----	73
2.2.1.4.	İstihdam Yaratması -----	74
2.2.1.5.	Altyapı Yatırımlarını Canlandırması -----	76
2.2.1.6.	Yerel Ekonomiye Katkısı -----	76
2.2.2.	Turizmin Olumsuz Ekonomik Etkileri -----	77
2.2.2.1.	Sızıntı -----	77
2.2.2.2.	Turizm Çeperi -----	79
2.2.2.3.	Yerel Halkın Ekonomik Olarak Turizme Bağımlılığı -----	79
2.2.2.4.	İşlerin Mevsimsel Özeliği -----	79
2.2.2.5.	Diğer Olumsuz Etkileri -----	80
2.3.	TURİZMİN FİZİKSEL – ÇEVRESEL ETKİLERİ -----	81
2.3.1.	Turistik Gelişmenin Fiziksel Niteliklerinin Çevresel Etkileri -----	84
2.3.1.1.	İnşaat Çalışmaları Ve Altyapı Gelişmesi -----	84
2.3.1.2.	Orman Kaybı Ve Yoğun Yada Sürdürülebilir Olmayan Toprak Kullanımı -----	84
2.3.1.3.	Yat Limanı Gelişimi Ve Yatçılık Faaliyetleri -----	85
2.3.1.4.	Turistik Faaliyetler Nedeniyle Eko Sistemlerin Değişmesi -----	85
2.3.1.5.	Turistik Faaliyetlerin Yol Açtığı Fiziksel Etkiler -----	85
2.3.1.6.	Turizm Ve Bitki Örtüsü -----	86
2.3.1.7.	Turizm Ve Hayvan Yaşamı -----	87
2.3.1.8.	Turizm Ve Jeoloji -----	87
2.3.1.9.	Kentsel Alanda Altyapı Değişikliği -----	87
2.3.2.	Turizmin Olumlu Çevresel Etkileri -----	89
2.3.2.1.	Finansal Katkılar -----	89
2.3.2.2.	Daha İyi Bir Çevre Yönetimi Ve Planlaması -----	89
2.3.2.3.	Çevresel Duyarlılığın Artması -----	89
2.3.2.4.	Çevrenin Korunması -----	90
2.3.2.5.	Düzenleyici Çalışmaların Yapılması -----	90
2.3.3.	Turizmin Olumsuz Çevresel Etkileri -----	91
2.3.3.1.	Doğal Kaynakların Tahrip Edilmesi -----	91
2.3.3.1.1.	Su Kaynakları -----	91
2.3.3.1.2.	Yerel Kaynaklar -----	91
2.3.3.1.3.	Toprağın Bozulması -----	92
2.3.3.2.	Kirlenme -----	92
2.3.3.2.1.	Hava Kirliliği Ve Gürültü -----	92

2.3.3.2.2.	Katı Atık Ve Çöpler -----	92
2.3.3.2.3.	Estetik Kirlilik -----	93
2.4.	TURİZMİN SOSYO – KÜLTÜREL ETKİLERİ -----	94
2.4.1.	Turizm ve Kültür -----	94
2.4.1.1.	Turizm ve Kültürel Değişim -----	97
2.4.2.	Turizm ve Ahlak İlişkisi -----	103
2.4.2.1.	Fuhuş ve Seks Turizmi -----	103
2.4.2.2.	Çocuk İşgücü -----	105
2.4.2.3.	Suç Oranı -----	105
2.4.2.4.	Kumar -----	106
2.4.3.	Turizm ve Yerel Dil İlişkisi -----	106
2.4.4.	Turizm ve Sağlık İlişkisi -----	107
2.4.5.	Turizmin Olumlu Sosyo – Kültürel Etkileri -----	107
2.4.5.1.	Barış İçin Bir Güç Oluşturması -----	108
2.4.5.2.	Toplamları Kuvvetlendirmesi -----	108
2.4.5.3.	Turistik Tesislerin Yerel Halka Faydalarının Artması ---	108
2.4.5.4.	Kültür ve Geleneklerin Değerlendirilmesi -----	108
2.4.5.5.	Sivil Katılım ve Gururu Desteklemesi -----	109
2.4.6.	Turizmin Olumsuz Sosyo—Kültürel Etkileri -----	109
2.4.6.1.	Yerel Kimlik ve Değerlerin Değişmesi Ve Kaybolması -	109
2.4.6.2.	Kültürün Ticari Meta Haline Getirilmesi -----	109
2.4.6.3.	Standartlaştırma -----	110
2.4.6.4.	Özerkliğin Kaybolması ve Sahne Özerkliğinin Oluşması -----	110
2.4.6.5.	Bölgesel Varlıkların Turistlerin Taleplerine Göre Ayarlanması-----	110
2.4.6.6.	Kültürel Çatışmalar-----	111
2.4.6.7.	Önyargıları Güçlendirmesi-----	112
2.4.6.8.	Fiziksel Etkilerin Sosyal Baskıya Yol Açması-----	112

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

	BİR TURİZM ve YERLEŞİM MERKEZİ OLARAK KUŞADASI	114
3.1.	KONUMU VE DOĞAL ÖZELLİKLERİ-----	114
3.1.1.	Milli Park-----	117
3.2.	İKLİMSEL ÖZELLİKLERİ -----	118
3.3.	TARİHİ -----	119
3.3.1.	Andız Kulesi -----	122
3.3.2.	Pygale (Phigale) -----	122
3.3.3.	Neopolis (Yılcı Burnu) -----	123
3.3.4.	Panionion -----	123
3.3.5.	Ilıcatepe -----	124
3.3.6.	Roma Hamamı -----	124
3.3.7.	Kadı Kalesi -----	125
3.3.8.	Güvercin Ada -----	125
3.3.9.	Kurşunlu Manastırı -----	125
3.3.10.	Zeus Mağarası -----	125
3.3.11.	Su Kanalları -----	126
3.3.12.	Öküz Mehmet Paşa Kervansarayı -----	126
3.3.13.	Kaleiçi Camii -----	126
3.4.	DİĞER ARZ KAYNAKLARI -----	129
3.5.	MİMARİSİ -----	129
3.5.1.	Kuşadası Kentinde Yerleşme -----	130
3.5.2.	Kuşadası'nda Geleneksel Konutlar -----	131

3.6. ULAŞIM	132
3.6.1. Seyahat Acentaları	133
3.7. DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER	134
3.7.1. Nüfus Değişimi	134
3.7.2. Yaş Piramidindeki Değişimler	137
3.7.3. Nüfusun Eğitim Seviyesi	138
3.7.4. Hane Halkı Büyüklüğü	139
3.8. SOSYO – EKONOMİK YAPI	141
3.8.1. İşgücü	141
3.8.2. Ticari İşletmeler	144
3.9. KUŞADASI'NDA TURİZMİN DURUMU.....	146
3.9.1. Kuşadası İlçesinde Mevcut Yatak Kapasitesi	146
3.9.2. Konaklayan Kişi Sayısı, Ortalama Konaklama Süresi ve Doluluk Oranı	147
3.9.2.1. Ege Bölgesi	147
3.9.2.2. Aydın İli	148
3.9.2.3. Kuşadası İlçesi	150
3.9.3. Kuşadası İlçesine Gelen Gemi Ve Motor Adeti	151
3.9.4. Kuşadası İlçesine Gelen Günübirlik Ziyaretçiler.....	152
3.9.5. Kuşadası Limanında Kışlayan Yatların Cinslerine ve Bandıralarına Göre Dağılımı	153

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KUŞADASI HALKININ TURİZM OLGUSUNA VE TURİZMİN ETKİLERİNE BAKİŞ TAVIRLARINI ANLAMAYA YÖNELİK BİR ALAN ARAŞTIRMASI	155
4.1. ÇALIŞMANIN AMACI ve ÖNEMİ	155
4.2. ÇALIŞMA YÖNTEMİ	155
4.3. ÇALIŞMADA ELDE EDİLEN BULGULAR	157
SONUÇ	170
KAYNAKLAR	176
EKLER	189

KISALTMALAR

A.B.D. :Amerika Birleşik Devletleri
A.Ş. Anonim Şirket
AB: Avrupa Birliği
AIENT: Uluslar Arası Turizm Uzmanları Birliği
DİE: Devlet İstatistik Enstitüsü
GATS: Hizmet Ticaretinde Genel Anlaşma
ILO: Uluslar arası İşçi Organizasyonu
L.T.D. ŞTİ. : Limitet Şirket
LDCs: En Fakir Ülkeler
OECD: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
T.A.O. Türk Anonim Ortaklığı
T.C.: Türkiye Cumhuriyeti
TURSAB: Türkiye Seyahat Acentaları Birliği
UNEP: Birleşmiş Milletler Çevre Programı
WTO: Dünya Turizm Örgütü
WTTC: Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi

TABLÖLAR

Tablo 1.1. En çok turist çeken ülkeler ve yıllara göre turist sayıları (Milyon kişi)	28
Tablo 1.2. Turizmden en çok kazanan ülkeler ve yıllara göre turizm gelirleri (Milyar Dolar)	29
Tablo 1.3. Türkiye’de bulunan turizm yatırım ve işletme belgeli tesisler ve yatak sayıları, 2000	35
Tablo 1.4. Belediye belgeli tesislerin sayısı, 2000	37
Tablo 1.5. Türkiye’de bulunan seyahat acentalarının sayısı ve gruplarına göre seyahat acentalarının bulunduğu belli başlı iller	39
Tablo 1.6. Bazı ülke gruplarının toplam turist sayısındaki payları	40
Tablo 1.7. Türkiye’ye gelen yabancıların yıllara ve aylara göre dağılımı	41
Tablo 1.8. Türkiye’ye gelen yabancıların yıllara ve aylara göre değişimi	42
Tablo 1.9. Yıllara göre yerli ve yabancı konaklayan kişi sayısı, geceleme sayısı, ortalama kalış süresi ve doluluk oranları (1990 – 2000)	43
Tablo 1.10. 1993 – 2001 yılları arasında belli ülkelerin turizm gelirlerindeki değişim	44
Tablo 1.11. Türkiye turizm gelirleri, turist sayısı, turistlerin ortalama harcamaları, turizm gelirleri ve giderleri arasındaki farklar (1963 – 2001)	47
Tablo 1.12. Turizm gelirlerinin aylara ve yıllara göre dağılımı (Milyon Dolar)	49
Tablo 1.13. Turizm giderlerinin aylara ve yıllara göre dağılımı (Milyon Dolar)	51
Tablo 1.14. Turizm gelirlerinin Gayri Safi Milli Hasıla içindeki payının değişimi	53
Tablo 2.1. Turistik gelişmenin etki kaynakları	63
Tablo 2.2. Turizmin ekonomik etkileri	72
Tablo 2.3. Turizmin istihdam etkisi – Küresel ve Orta Asya / Afrika tahminleri	76
Tablo 2.4. Turistik alanda yoğun çığnemenin yol açtığı sonuçlar	86
Tablo 2.5. Turizmin fiziksel – çevresel etkileri	88
Tablo 2.6. Turizmin kültürel alanlar üzerinde oluşan etkileri	99
Tablo 3.1. Bazı yerleşim alanlarıyla Kuşadası arasındaki mesafe	133
Tablo 3.2. Aydın ilinin yıllar boyunca nüfus değişimi	134
Tablo 3.3. Kuşadası merkezi ve köylerinin 1985 – 2000 yılları arası nüfusları	135
Tablo 3.4. Kuşadası nüfusunun 1985 – 200 yılları arasında değişimi ve ortalama nüfus artışı	135
Tablo 3.5. Kuşadası nüfusunun 1990 ve 2000 yılı sayımlarında yaş gruplarına göre dağılımı	137
Tablo 3.6. Kuşadası nüfusunun eğitim seviyesinin değişimi	138
Tablo 3.7. Aydın nüfusunun eğitim seviyesinin değişimi	139
Tablo 3.8. Kuşadası ilçesinin hane halkı büyüklüğü ve hane halkı sayısının değişimi	139
Tablo 3.9. Aydın ilinin hane halkı sayısı ve ortalama hane halkı büyüklüğünün değişimi	140
Tablo 3.10. Kuşadası nüfusunun cinsiyete göre işgücü durumu (2000)	141
Tablo 3.11. Kuşadası’nda istihdam edilen nüfusun ekonomik faaliyet ve cinsiyete göre dağılımı (2000)	142
Tablo 3.12. Kuşadası ilçesinde bulunan işletmelerin meslek gruplarına ve sahipliğe göre dağılımları (2003)	144
Tablo 3.13. Kuşadası’nda mevcut bulunan yatak arz kapasitesi, 2003	146
Tablo 3.14. Aydın ili ilçelerinde tesislere göre konaklayan kişi sayısı, ortalama kalış süresi ve tesislerin doluluk oranları (2000)	149
Tablo 3.15. Aydın ilinde konaklayan turistlerin milliyetlerine göre dağılımı ve ortalama kalış süresi (2000)	150
Tablo 3.16. Kuşadası’nda bulunan konaklama tesislerinin yıllar boyunca doluluk oranları	150

Tablo 3.17. Kuşadası'na gelen gemi ve motor sayılarının yıllara göre değişimi	151
Tablo 3.18. Kuşadası gümrüğünden giriş – çıkış ve gününbirlikçi sayısının yıllar boyunca değişimi -----	152
Tablo 3.19. Kuşadası limanında kışlayan yatların cinslerine ve bandıralarına göre dağılımı (2000) -----	153
Tablo 4.1. Örneklem Profilinin Sayısal ve Yüzdesel Dağılım -----	157
Tablo 4.2. Faktör Analizi Sonuçları -----	159
Tablo 4.3. Faktör Analizindeki Değişkenlerin Ortalamaları -----	163
Tablo 4.4. Etki Eden Faktörlerin Regresyon Analizi -----	167

ŞEKİLLER

Şekil 1.1. Turizmin farklı boyutları -----	2
Şekil 1.2. Turizmin çevresi, elemanları ve bu elemanların etkileşimleri -----	6
Şekil 1.3. Turizm endüstrisinin yapısı -----	7
Şekil 1.4. Turizmin çeşitli yönleri ve bunların birbirleriyle olan ilişkileri -----	16
Şekil 1.5. Turist sayısının artışı ile birlikte bölgede yaşanabilecek olan süreç --	17
Şekil 1.6. Turizm gelir / giderlerinin yıllar boyunca değişimi -----	48
Şekil 1.7. Yıllar boyunca gelir ve gider arasındaki denge -----	48
Şekil 1.8. Turizm gelirlerinin aylara göre dağılımı -----	49
Şekil 1.9. Turizm giderlerinin aylara göre dağılımı -----	51
Şekil 1.10. Turizm gelirlerinin Gayri Safi Milli Hasıla içindeki payı (%)-----	54
Şekil 3.1. Tarih öncesi devirlerde Kuşadası ve çevresi -----	127
Şekil 3.2. Günümüzde Kuşadası ve çevresi -----	128

EKLER

Ek 1. Yemin Metni -----	189
Ek 2. Tutanak -----	190
Ek 3. Y.Ö.K. Dokümantasyon Merkezi Tez Veri Formu -----	191
Ek 4. Konaklama tesislerinin sayısı, 2001 -----	192
Ek 5. Almanya, İngiltere ve Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerinden gelen turist sayısındaki değişimler -----	193
Ek 6. Türkiye'ye gelen yabancı turistlerin ülkelere göre sayıları, 1990 – 2002 -	194
Ek 7. Geçici verilere göre 2002 yılında Türkiye ve bazı diğer ülkelerdeki değişim -----	197
Ek 8. Turizm gelirlerinin ihracat gelirlerine ve turizm giderlerinin ithalat giderlerine oranı, 1963 – 2001 -----	198
Ek 9. Turizmde yaratılan istihdamın yıllar ve sektörler göre dağılımı	
Ek 9.1. Konaklama sektöründe 1992 – 1997 yılları arasında yaratılan istihdam -----	199
Ek 9.2. Restoran, Lokanta ve Bar sektöründe 1992 – 1997 yılları arasında yaratılan istihdam -----	199
Ek 9.3. Ulaştırma ve Seyahat Acentaları sektöründe 1992 – 1997 yılları arasında yaratılan istihdam -----	199
Ek 10. Kuşadası ilçesinin meteorolojik verilerinin uzun yıllar ortalamaları	
Ek 10.1. Kuşadası ilçesinin uzun yıllar sıcaklık ortalamaları -----	200
Ek 10.2. Kuşadası ilçesinin rüzgar ortalamaları -----	200
Ek 10.3. Kuşadası ilçesinin nem, bulutluluk ve yağış miktarlarının uzun yıllar ortalamaları -----	201
Ek 10.4 Kuşadası ilçesinin buharlaşma miktarı ve güneşlenme süresinin uzun yıllar ortalamaları -----	201
Ek 11. Aydın ilinin ve Kuşadası İlçesinin Nüfus Değişimi	
Ek 11.1. yıllar boyunca Aydın ili nüfusunun yerleşim yerine ve cinsiyete göre dağılımı ve nüfus yoğunluğu -----	202
Ek 11.2. Kuşadası İlçesinin yıllar boyunca nüfus değişimi -----	202
Ek 12. Tesislere göre konaklayan kişi sayısı, ortalama kalış süresi ve tesislerin doluluk oranları (2000)	
Ek 12.1. Ege Bölgesinde tesislere göre konaklayan kişi sayısı, ortalama kalış süresi ve tesislerin doluluk oranları (2000)-----	203
Ek 12.2. Aydın ilinde tesislere göre konaklayan kişi sayısı, ortalama kalış süresi ve tesislerin doluluk oranları (2000) -----	204
Ek 13. Demografik özelliklerin alt gruplarının bağımsız değişkenlere verdikleri cevapların ortalamaları	
Ek 13.1 Yaş gruplarının bağımsız değişkenlere verdikleri cevapların ortalamaları -----	205
Ek 13.2 Cinsiyet gruplarının bağımsız değişkenlere verdikleri cevapların ortalamaları -----	206
Ek 13.3. Medeni hal gruplarının bağımsız değişkenlere verdikleri cevapların ortalamaları -----	206
Ek 13.4. Çocuk sayısı gruplarının bağımsız değişkenlere verdikleri cevapların ortalamaları -----	207
Ek 13.5 Yıllık gelir gruplarının bağımsız değişkenlere verdikleri cevapların ortalamaları -----	208
Ek 13.6 Yapılan iş gruplarının bağımsız değişkenlere verdikleri cevapların ortalamaları -----	209
Ek 14. Anket formu -----	210

GİRİŞ

Turizm günümüz dünyasında tüm ülkeleri ilgilendiren, ekonomik, sosyal ve çevresel bir olgudur. Sağladığı kazançlar kadar, getirdiği maliyetler açısından da değerlendirilmeye ve kapsamlı bir şekilde araştırılmaya başlanan turizm, akademik ortamda olduğu kadar iş çevrelerinde de tartışılmaktadır.

Turizmin yerel halk ve çevresel değerler arasındaki ilişkisini, sistematik bir şekilde ilk kez ele alan makalelerden biri Butler'ın makalesidir. Butler'ın hipotezine göre, belli bir bölgeye gelen turist sayısı arttıkça (turizm geliştikçe), başlangıçta turistlere olağanüstü hoşgörülü yaklaşan halk, turizmin ekonomik, sosyal ve çevresel açıdan uzun dönemde sağlayacağı fayda konusunda giderek daha kuşkucu olmakta ve bu nedenle turistlere olan tavrı da olumsuz yönde değişmektedir. Bunun nedeni, turizmin gelişiminden beklenen ekonomik fayda elde edilse bile, başlangıçta hiç hesap edilmeyen veya önemsenmeyen sosyal ve çevresel maliyetlerin giderek öne çıkması, dolayısıyla halkın turistin gerçekten bir nimet olup olmadığı konusunda kuşkuya kapılmasıdır. Sonuç olarak söz konusu bölgede turizm gerilemeye başlayacaktır (Akış, 1996, 10). Bu hipotez, yapılan diğer çalışmalarla da desteklenmiştir.

Ancak çoğu kez bu modellerde halkın tepkisi çok basit şekilde değerlendirilmektedir. Genellikle ekonomik açıdan turizme bağımlı olan yada turizmi gelişme için ana araç olarak gören ülke veya bölgelerde ekonomik beklentiler nedeniyle sosyal ve çevresel etkiler göz ardı edilebilmektedir.

Bu yüksek lisans çalışması uzun süredir turizm sektörünün yoğun faaliyetlerde bulunduğu Kuşadası ilçesi halkının turizme ve turistlere, Butler'ın teorisine uygun tepkiler mi, yoksa farklı etmenlerin etkisiyle değişik tepkiler mi gösterdiğinin anlaşılması; dolayısıyla insanların turizmin etkilerini algılama düzeylerinin ve bu etkileri kabul etme veya etmeme tarzlarının hangi faktörler altında değiştiği konusuna Kuşadası ilçesi ölçeğinde bir bakış açısı geliştirebilmek amacıyla yapılmıştır.

1. TURİZM KAVRAMI ve TURİZM SEKTÖRÜ

1.1. TURİZM KAVRAMI

Turizm diğer ekonomik sektörler gibi gelir ve istihdam yaratması ve sosyal, kültürel, fiziksel etkileri dolayısıyla bir sektör durumundadır. Tanımsal bir turizm çerçevesi 1970 yılında Leiper tarafından geliştirilmiş ve 1990 yılında güncellenmiştir. Bu model üç temel eleman içermektedir; turistler, coğrafik elemanlar ve turizm sanayisi. Bu elemanlar aşağıda açıklanmıştır;

■ Turistler;

Temel bir ayrım yurtiçi ve uluslar arası turistler arasında yapılabilmektedir. Ayrıca turistler, seyahat amacına göre; tatil, akraba ve arkadaş ziyareti ve iş amaçlı olarak ayrılabilir. Turistler genellikle bir çok amaçla güdülenmektedir ve seyahate çıkmaktadır.

■ Coğrafik elemanlar

Turizm çerçevesinde aşağıdaki terimler önemlidir;

■ **Turist oluşturan bölge;** turistlerin yaşadığı, bilgi edindiği ve seyahate başladığı bölgedir

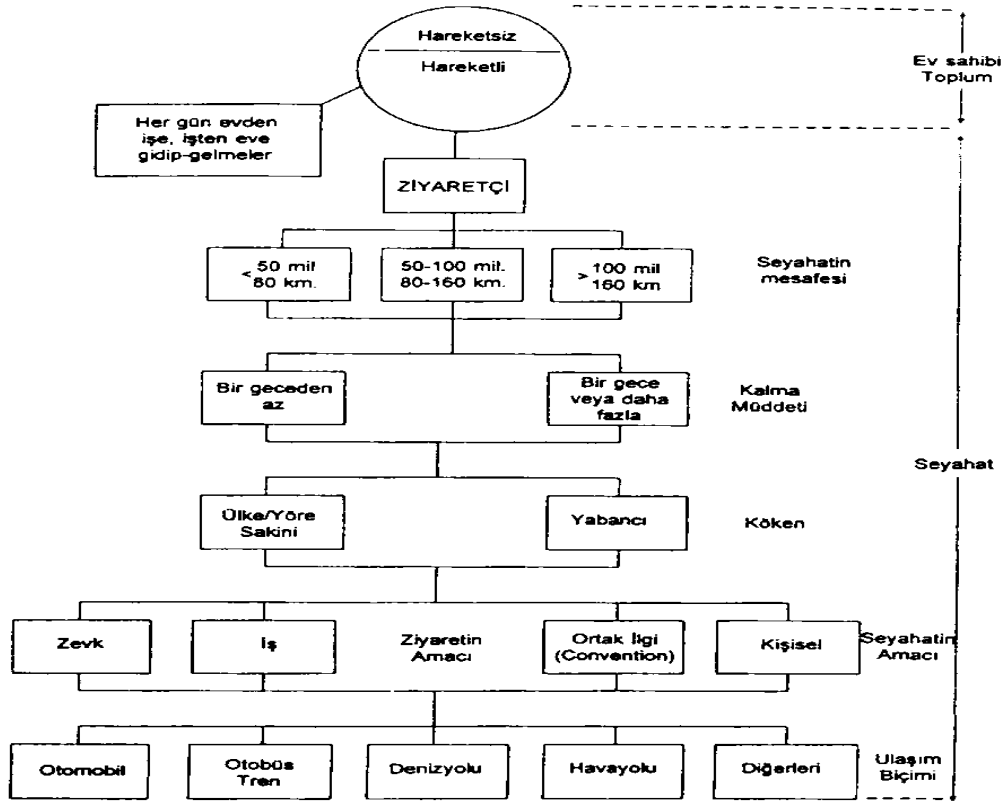
■ **Turistik bölge;** turizmin arkasındaki “itici güç” olan bölgedir. Turistlerin seyahat ettikleri bölgedir ve özel bir planlama ve yönetim stratejileri uygulanmalıdır.

■ **Geçiş noktası;** seyahat süresince (ikamet alanından turistik bölgeye) geçilen bölgeleri ifade eder.

■ Turizm Sanayii

Turizm sanayisi, otelleri, restoranları, satıcıları, seyahat acentalarını, havayollarını vs. kapsayacak şekilde çeşitli birimlerden oluşur. Bu birimlerin arasındaki ilişki son ürünü oluşturur ve ekonomik katkı ve istihdam sağlar (Futter ve Wood (a), 2003).

Aşağıdaki şekilde yukarıda bahsedilen turizm çerçevesinin elemanları gösterilmeye çalışılmıştır;

Şekil 1.1: Turizmin farklı boyutları

Kaynak: Erdoğan, 1995, 17

Şekilden, turistik seyahatin, her gün yapılan rutin seyahatler olmadığı anlaşılmaktadır. Seyahatin mesafesi, kalma süresi, ülke içine veya dışına olması durumlarında turistin nasıl adlandırılacağı ve hangi amaçla seyahat edildiği ve ulaşım aracı olarak neyin kullanılabileceği gösterilmiştir. Turizm çerçevesinin elemanları bir bölgede turizm sektörünün oluşması sonucunda anlamlı olmaktadır. Dolayısıyla öncelikle turizm sektörünün tanımlanması gerekmektedir.

1.1.1. Turizm Sektörü

Turizm genel bir ifadeyle seyahat eden insanların faaliyetidir. Turizme konu olan faaliyetler, Birleşmiş Milletlerin 1963 Roma Konferansında iki bölüm halinde değerlendirilmiştir.

- Eğlence, tatil, spor, eğitim ve din amaçlı

- İş, aile-arkadaş ziyareti, misyon ve toplantı

Bu tür faaliyetlerin dışında yer alan seyahatlerin turizmin dışında olduğu kabul edilmektedir. Turizm, doğası nedeniyle diğer birçok sektörle ilişki içerisinde ve bağlantılı olarak çalışmaktadır. Devlet Planlama Teşkilatı, İktisadi Planlama Dairesi Sektör Programları Şubesi 1968 yılında yaptığı ulusal nitelikler içeren bir tanımla turizm sektörünü, “Türkiye’ye gelen yabancıların sayısını arttırmak, iç turizm hareketlerini geliştirmek ve yurt dışına çıkan vatandaşların seyahatlerini düzenlemekle ilgili tüm faaliyetler” olarak tanımlamıştır. Bu tanım daha sonra genişletilerek “Turizm sektörü; ulusal ve uluslar arası düzeyde turizm kavramındaki fonksiyonları; hizmet sektöründen geniş ölçüde, tarım ve sanayi sektörlerinden geniş ölçüde, tarım ve sanayi sektörlerinden belli ölçülerde yararlanarak yerine getiren girişimlerin, serbest malları da değerlendiren bir turizm endüstrisi oluşturmak için, genel ekonominin belli bir kesiminde ortaya çıkan yatırım, tedbir, plan ve uygulama faaliyetlerinin bütünüdür” şeklinde ifade etmiştir (İçöz, 1987, 11).

Turizm, diğer sektörlerden farklı olarak bazı özelliklere sahiptir. Bu özellikleri şöyle sıralayabiliriz (İçöz, 1987, 15—18);

- Turizm temelde ulaşım, konaklama ve pazarlama (acentalar) üçgeni üzerine bir faaliyetler bütünü olup, bir çok sektörün turizmle doğrudan ya da dolaylı ilişkisi vardır. Ama, turizm ekonominin diğer sektörleriyle ilişkide olmasına rağmen bir hizmet sektörüdür
- Turizm sektörünün diğer sektörlerle yakın ilişkisinden dolayı ekonomik analizinin yapılması çok zordur.
- Turistler birbirinden çok değişik nedenlerden dolayı seyahat etmektedir.
- Tesis yapımlarında ilk yatırım maliyetleri sonrası, emek yoğun bir sektör niteliğindedir. Teknolojik gelişmelerden dolayı bu yapısı pek değişmez, yani otomasyon pek yapılamaz.
- Turizme dolaylı ürün sağlayan sektörler hariç turizmin temel ürünü doğal, tarihi, kültürel unsurlar ve özel faaliyet düzenlemeleridir.
- Turizm sektörü devletlerin dış ilişkileri ile yakından ilgilidir.
- Diğer sektörlerde olduğu gibi, turizm sektöründe bir yerden başka bir yere gönderilen somut bir ürün söz konusu değildir. Gerçekte turizm, müşterinin ürünün üretildiği yere gelip bizzat ürünü tükettiği bir sektördür.

- Turizmin bir başka özelliği, ülkenin sahip olduğu uluslar arası ulaştırma işletmelerinin ödediği ücretler hariç ülke turistik ürün dışsatımı için herhangi bir ücret ödememektedir.
- Turizm ürününün bir çok parçadan oluşması nedeniyle turizm, ulusal ekonomi içindeki bir çok sektörü etkilemektedir. Örneğin, turist harcamaları otelleri, alışveriş merkezlerini, restoranları, rekreasyon hizmetleri veren işletmeleri, ulaştırma hizmetlerini vb. birçok sektörü doğrudan etkilerken, yerel yönetimlerin gelirleri, altyapı hizmetleri vb. alanları dolaylı olarak etkilemektedir.
- Turizm, hem mevsimsel dalgalanmaların yaşandığı, hem de olumlu iç ve dış gelişmelerden yavaş, olumsuz iç ve dış gelişmelerden ise çok çabuk etkilenen bir sektördür. Dolayısıyla, turizm istikrarsız bir dışsatımdır.
- Turizm sayesinde dışsatımı olanaklı olmayan jeo-ekonomik varlıklar, sosyo-kültürel varlık, değeri ve olaylar ve bazı özel hizmetlerin dışsatımı yapılmakta ve ülkeye döviz girişi sağlanmaktadır.
- Turizm ürününün bir başka özelliği ise ürün pazarlamasındaki farklılıktır. Diğer dışsatım ürünleri somut bir ürün olarak sergilenebilirken, soyut nitelik taşıyan turizm ürünü sergilenememektedir. Acentalar aracılığı ile satılan turizm ürünü sözlü tanıtım ve poster, slayt, film, broşür vb. gibi görüntülü araçlar yardımıyla satılmaktadır (Unur, 2003).
- Turizm ürünü depolanamaz
- Turizm ürünü, fiziksel gerekliliği olan bir ürün değil, daha çok psikolojik gerekliliği olan bir üründür. Yani, turizm ürünü psikolojik tatmine yönelik bir üründür.
- Turizm sektörünün verimli bir şekilde gelişmesi için, sosyal ve fiziksel alt ve üst yapı olanaklarının geliştirilmesi gerekmektedir.
- Turizm sektörü, ihracat sektörü olmasıyla birlikte turistik ürünlerin ara ürünleri için gereken ürünlerin ithal edilmesi dolayısıyla bir ithalat sektörüdür.

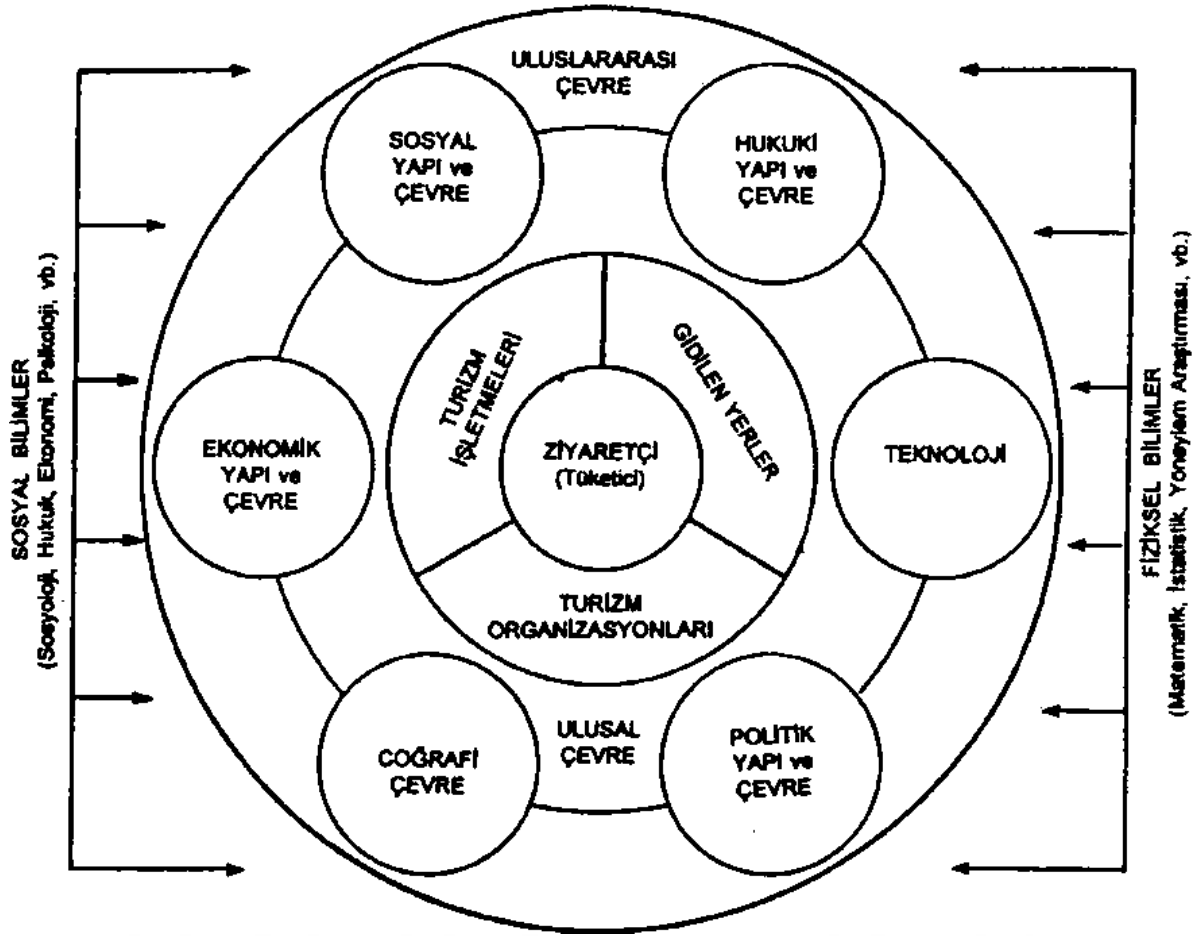
Turizm sektörü, turizm faaliyetlerinin arz ve talep dengesi ile ekonomide hizmetler sektörünün bir alt sektörü olarak ortaya çıkar. Turistik bir ürünün bir piyasada değeri bulması ve bu ürünün fiyat kazanmasında özellikle emek gücünün fonksiyonun bulunması, turizmi bir hizmet sektörü yapmaktadır. Ama, turizm sektörü

gerçek anlamda tam izole bir sektör olarak belirlenememektedir. Bu aşamada turizmin kapsamını belirleyen dallar şu şekilde sayılabilir:

- Otel, yemek ve içecek kuruluşları,
- Ulaştırma şirketleri,
- Tur operatörleri ve seyahat acentaları,
- Turizme ilişkin yazılı ve görsel medya-araştırma kurumları,
- Konferans, kongre merkezleri, ticaret odaları, bölge birlikleri ve devlet kurumları.

Bu tanımlar ışığında, diğer sektörlerle yakın ilişkisi olduğunu belirttiğimiz turizm sektörünün unsurlarını üç ana başlık altında toplayabiliriz (İçöz, 1987, 13—14);

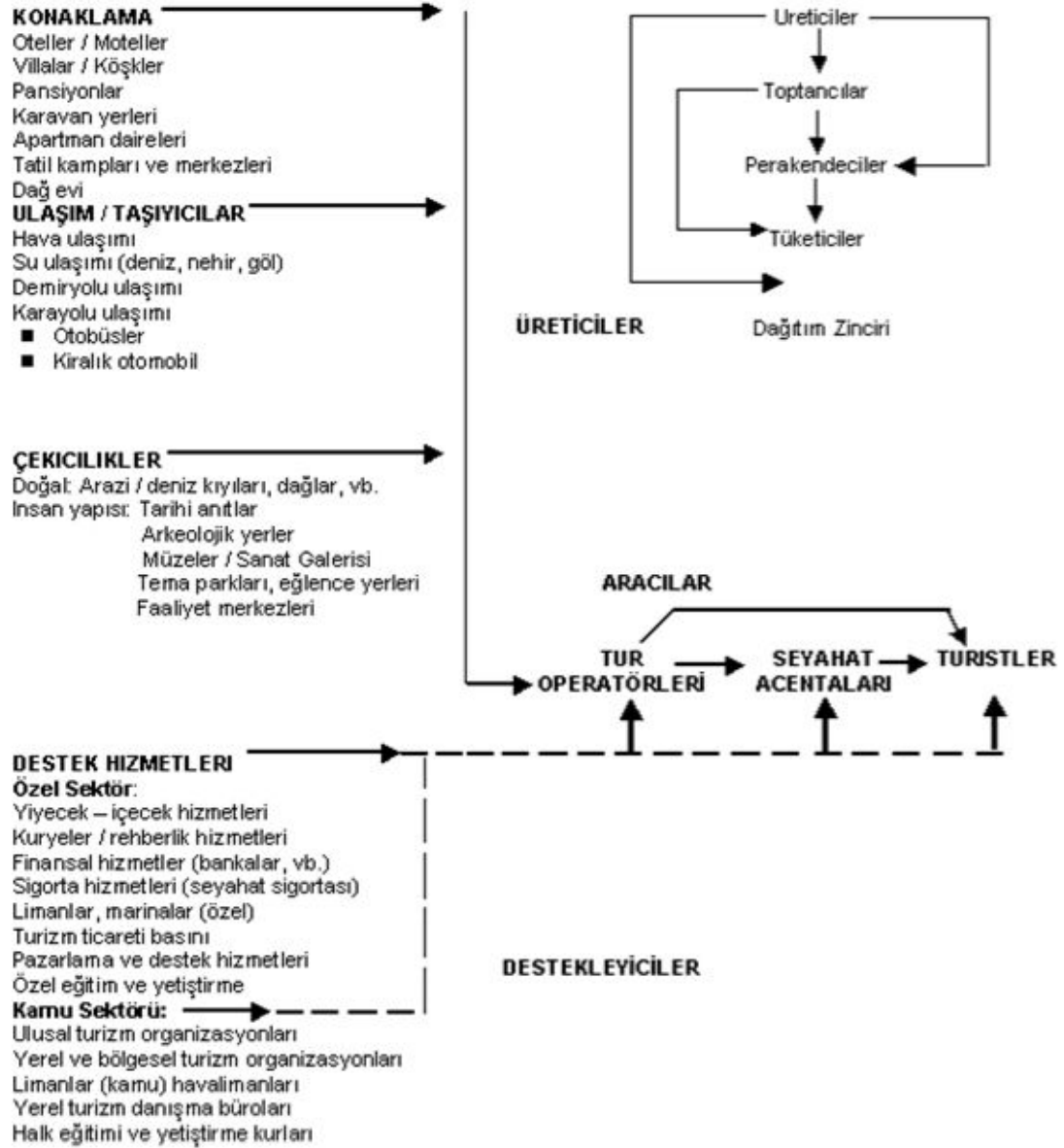
- Turizm tesisleri
 - Konaklama tesisleri
 - Lokanta ve eğlence yerleri
 - Seyahat Acentaları
 - Ulaştırma işletmeleri
 - Tıbbi turizm tesisleri (Termalizm, klimatizm)
 - Tanıtım faaliyeti yapan kuruluşlar
 - Diğer turizm tesisleri
- Turizm Endüstrisini Tamamlayıcı İmkanlar
 - Hatıra eşya ve el sanatları ile ilgili ticari kuruluşlar
 - Turistik değerlerin korunması ve değerlendirilmesi ile ilgili faaliyetler
 - Doğal güzellikler
 - Kültürel değerler (folklor, sanat)
 - Tarihsel ve arkeolojik değerler
 - Turizm bilinci
- Turizm endüstrisinde yardımcı hizmetler
 - Genel kamu hizmetleri
 - Yerel hizmetler
 - Ulaştırma hizmetleri

Şekil 1.2: Turizmin çevresi elemanları ve bu elemanların etkileşimleri

Kaynak: Erdoğan, 1995, 27

Turizm hem sosyal bilimlerin ve hem de pozitif bilimlerin ilgilendiği alanları içermektedir. Sosyal bilimler açısından önemli olan kısımlar; ekonomik, sosyal ve coğrafi çevre ve bunlar üzerinde turizmin yarattığı etkiler ve turizm işletmeleri ve turizm organizasyonlarıdır.

Şekil 1.3: Turizm endüstrisinin yapısı

Kaynak: Erdoğan, 1995, 25

Turizm farklı işler, hizmetler ve endüstrilerin bir sentezidir. Bu bileşim ulaştırma ve konaklama işletmeleri, yeme içme kuruluşları, alışveriş mağazaları, eğlence dinlenme yerleri, spor tesisleri ve ister tek başına ister gruplar halinde olsun, evinden uzak yerlere seyahat edenlere sunulan her çeşit konukseverlik hizmetlerini içerir (Erdoğan, 1995, 5). Turizm, turistler, iş sahipleri, yerel hükümetler ve bölge sakinleri arasındaki ilişkiler ve ortaya çıkan ekonomik, sosyal, fiziksel ve çevresel

olaylarla birlikte turist ve ziyaretçileri etkileme ve misafir etme faaliyetlerinin sonucunda oluşan sistemin bütünüdür. Aşağıda turizmin belli faktörleri ve bu elemanları oluşturan faktörler gösterilmektedir;

Hizmet ve faaliyetler
■ Konaklama işletmeleri ■ Yiyecek – içecek işletmeleri ■ Ulaştırma hizmetleri ■ Havalimanları, tren ve otobüs terminalleri ■ Eğlence ve rekreasyon işletmeleri ■ Alışveriş merkezleri ■ Spor merkezleri ■ Müze, sergi ve fuarlar
Altyapı
■ Elektrik / su ■ İletişim ■ Ulaştırma ■ Sağlık ■ Temizlik ■ Güvenlik
Çekicilikler
■ Doğal çekicilikler ■ Tarihi ve kültürel değerler ■ İklim ■ Mimari ■ Yöresel yemekler ■ Ulaşılabilirlik
Konukseverlik
■ Arkadaşlık ■ Yardımseverlik ■ Tüketici şikayetlerine karşı duyarlılık
Maliyet
■ Ödediğinin karşılığını alma ■ Konaklama fiyatları ■ Ulaştırma fiyatları ■ Yiyecek – içecek fiyatları ■ Alışveriş fiyatları

Kaynak: İçöz ve Kozak, 1998, 15

Turizm ve turist terimlerinin dünya çapında kabul edilmiş ortak bir tanımı yoktur. Turizm doğasının çok yönlülüğü ve tanımsal zorluk dolayısıyla tam ve genellenebilecek verilerin elde edilmesi zor olmaktadır. Turist ve turizm kavramlarını inceleyecek olursak;

1.1.2. Turist Kavramı

Turist sözcüğü 17. yüzyılda kullanılmaya başlanmıştır. Ancak 1933 yılında bugünkü anlamına yakın bir tanımlama F.W. Ogilvy tarafından “turist, sürekli oturduğu yerden en çok bir yıl için ayrılan ve geçici olarak gittiği yerlerde, buralarda kazanmadığı parayı harcayan kimsedir” şeklinde yapılmıştır (Can ve Güner, 2000, 16). O zamanın diğer sosyal bilim adamları tarafından bu tanıma yakın tanımlar yapılmıştır. 1937 yılında birleşmiş Milletler; “bir ülkeye en az 24 saatlik bir süre kalmak için,

- a) Tatil, aile ilişkileri, sağlık gibi nedenlerle gelenler
- b) Bilimsel, idari, diplomatik, dini, spor ve bunun gibi nedenlerle gelenler,
- c) İş için gelenler,
- d) Kalışları 24 saatten az sürse bile, deniz yolu ile gelenler turist olarak kabul edilmektedir”

tanımını yapmıştır. Birleşmiş Milletler II. Dünya savaşı sonrasında bu tanıma; “Göç niteliğinde olmamak üzere oturduğu yer olmayan başka bir yere 24 saatten az olmamak ve 12 aylık bir dönem içinde 6 aydan fazla kalmamak koşulu ile gelen ve geldiği yerde gezi, dinlenme, spor, sağlık, aile ilişkisi, öğrenim, hac veya iş nedeniyle bulunan kişiye ırk, cinsiyet, dil, din bakımından ayırım yapılmaksızın turist denir” şeklinde genişletmiştir.

Sözlükler turisti, “zevk, eğlence, merak, yada boş vakit değerlendirmeye çalışan kişiler”den daha ayrıntılı tanımlamamaktadır. Webster sözlüğü turizmi “turistlerin yönetiminin rehberliği, gezi faaliyetlerinin teşvik edilmesi ve turistler için konaklama olanaklarının sağlanmasından” ibaret bir şekilde tanımlamaktadır (İçöz ve Kozak, 1998, 3).

Turist ve yolcu sözcükleri Amerikan hükümetinin sözlüğünde de temel olarak 24 saat veya bir gece evinden uzakta geçiren kişi turist olarak kabul edilirler. Bu tanıma bazı istisnalar getirilmiştir; askeri nedenle seyahat edenler, öğrenciler, göçmenler, diplomatlar ve yabancı çalışanlar turist olarak kabul edilmezler (İçöz ve Kozak, 1998, 3).

Hasan Olalı’ca yapılan tanıma göre; “turizm amacı ile belirli bir süre için seyahat eden ve ziyaret ettiği yerde 24 saatten fazla kalan yada en az bir geceleme

yapan, mali gücü sınırlı, zamanı ve fiziksel imkanları kısıtlı olan, vasat bir konfor arayan insana turist denir (Can ve Güner, 2000, 20). Bu tanımda dikkati çeken kitle turizmi içerisinde yer alan turist profilinin turist tanımı için başat kabul edilmesidir. Ahmet Aktaş ise turisti, sürekli yaşadığı yer dışına geçici bir süre için ve psikolojik tatmin sağlamak amacı ile çıkan ve turizm işletmelerinden yararlanarak tekrar geri dönen insandır, şeklinde tanımlamaktadır (Aktaş, 1989, 2).

Seyahat Acentaları Yönetmenliğinde ise turist “para kazanma amacı olmaksızın, dinlenmek için yada kültürel, bilimsel, sportif, idari, diplomatik, dinsel, sıhhi ve benzeri nedenlerle, oturduğu yer dışına geçici olarak çıkan ve tüketici olarak belirli bir süre seyahat edip, kalan ve yeniden ikametgahına dönen kimsedir” şeklinde tanımlanmaktadır.

Turist tanımlarından bir turisti belirlemenin diğer bir deyişle bir turisti bir ziyaretçiden ayırmanın üç temel kriteri vardır;

1. Seyahat günlük yapılan seyahatlerin dışında bir seyahat olmalıdır – evden işe ve işten eve seyahatlerin dışında olmalıdır.
2. Seyahat 12 aydan fazla sürmemelidir
3. Ana amaç, temel faaliyet olarak seyahat edilen bölgede gelir getirici faaliyetlerde bulunmak olmamalıdır.

1.1.3. Turizm ve Etkileşimleri

Turizm sözcüğünün kökeni, Latince “dönmek” anlamında kullanılan “Tomus” kelimesinden gelmektedir. Batı dillerinde, “tour” sözcüğüne dönüşerek, ziyaret ettikten sonra başlangıç noktasına dönmek anlamında kullanılmıştır. Eskiden turlayıcılar gittikleri bölgenin, doğal güzelliklerini, kaynaklarını, ürünlerini vs. öğrenir geri döndüklerinde bilgi verirlerdi. Dolayısıyla bu seyahatleri gizli yapmak zorundaydılar. Bu nedenle seyahat (travel) kelimesi, zorluk, sıkıntı ve tehlike anlamına geliyordu. Can güvenliği olmamasından ve yolculuk ve konaklama imkanlarının çok kısıtlı olmasından dolayı genellikle seyahat, macera düşkünü kimselerin yada zorunlu hallerde katlanması gereken bir yolculuk olarak algılanıyordu.

20. yüzyılda, özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında önemini arttıran turizm birçok disiplin ve sektörle iç içedir. Turizmin net bir tanımının yapılamamasının nedenlerinde birisi, farklı dallarda turizmle ilgili çalışmalar yapan insanların turizme farklı bakış açılarıyla bakmalarıdır. Turizm, uzun bir geçmişe sahip, ekonomik ve sosyo-kültürel boyutları olan bir faaliyet olarak kabul edilmektedir. Arthur Bormann turizmi; “dinlenme, eğlence, ticari veya mesleki faaliyet amacı ile, bir çok halde de özel toplantılar veya olaylar nedeniyle yapılan seyahatlerin bütünüdür. Ancak bu seyahat sırasında ikamet yerinden ayrılışın geçici olması, mesleki seyahatlerinde iş ve yerleşim yeri arasındaki yolculuklar olmaması gerekir” (Can ve Güner, 2000, 20) şeklinde tanımlarken, turizmde seyahati temel almıştır.

Ekonomik açıdan inceleyen Schrattenhofen turizmi; “yabancıların belli bir yer, bölge veya eyalete doğru, bu yerler içinde ve bu yerlerden başka yerlere doğru seyahatleri ve oralarda kalmaları ile ilgili ve öncelikle ekonomik olan olayların bütünü” şeklinde tanımlamaktadır. Hubert Golden 1939’da turizmi “insanların herhangi bir maksatla, herhangi bir yerde, asli kazanç faaliyetine girişmemek kaydıyla geçici veya devamlı konaklamalarını da içeren bir çeşit yolcu ulaştırmasıdır” şeklinde tanımlarken, konaklama ve ulaşımı ön plana çıkarmaktadır. Uluslar arası Turizm Uzmanları Birliği (AIEST) 1954 yılında, “Turizm, yabancıların seyahat ve geçici veya devamlı, asli kazanç elde etme faaliyeti için yerleşmeye dönüşmemek koşuluyla konaklamalarından doğan ilişkilerin ve olayların bütünüdür” şeklinde bir tanım yapmışlardır. Gustav Zedek, 1970 yılında turizmi boş vakit faaliyeti olarak değerlendirmiş ve “turizm, piknik, seyahat ve bir yerin yabancıları olan kişilerin kaldıkları yerde devamlı veya geçici, asli kazanç amacına yönelik faaliyette bulunmamaları şartıyla konaklamalarıyla ilgili olarak, boş zaman değerlendirmesi, korunması, aynı şekilde bilgilerini aktarma imkanlarından yararlanılması yönlerinin de etkisi altındaki, iktisadi, toplumsal, hissi ilişkilerin ve olayların bütünüdür” (Can ve Güner, 2000, 21) şeklinde tanımlamaktadır.

Toskay turizmi, “insanların devamlı ikamet ettikleri, çalıştıkları ve her zamanki olağan ihtiyaçlarını karşıladıkları yerlerin dışına seyahatleri ve buralardaki, genellikle, turizm işletmelerinin ürettiği mal ve hizmetleri talep ederek, geçici konaklamalarından doğan olaylar ve ilişkilerin bütünüdür” (Can ve Güner, 2000, 21—22) şeklinde tanımlamaktadır. Hasan Olalı ise değişik bir bakış açısıyla; “Turizm, insanların kendi konaklama yerleri dışında sürekli olarak yerleşmemek,

özellikle politik ve ticari bir amaç gütmemek üzere, liberal bir atmosfer içerisinde, iş, merak, din, sağlık, spor, istirahat, kültür ve snobizm gibi amaçlarla veya aile ziyareti, kongre ve seminerlere katılmak gibi nedenlerle kişisel yada toplu bir şekilde yaptıkları seyahatlerden ve gittikleri yerde 24 saati aşan veya ülkenin bir konaklama tesisinde en az bir geceleme süresi ile konaklamalarından ortaya çıkan iş ve ilişkileri kapsayan hizmet endüstrisi, bir tüketim olayı ve bir sosyal olaydır” (Can ve Güner, 2000, 22) şeklinde tanımlamaktadır.

Ergun Göksan Turizmoloji’sinde turizmi “dinlenme ve onunla ilişkili gereksinmelerin doyumu nedeniyle boş zaman harcamasından ortaya çıkan, tüketim harcamasıyla belirlenen geçici yer değiştirmeye bağlı olan ilişkilerin ve olayların bütünüdür” (Can ve Güner, 2000, 23) şeklinde tanımlamaktadır.

Dünya Turizm Örgütü (WTO) turizmi; “Yaşadığı bölgeden başka bir bölgeye bir yıldan daha az bir süre için seyahat eden ve seyahatinin temel amacı seyahat edilen alan içerisinde gelir getiren faaliyetlerden farklı olarak kişinin yaptığı faaliyetler bütünüdür” diye tarif etmektedir (Futter ve Wood (a), 2003).

Bu tanımdaki “yaşadığı bölge” terimi ikamet ettiği ve rutin seyahatlerini yaptığı alanlar içerisinde gerçekleştirdiği seyahatlerin turistik amaçlı olmadığını göstermektedir. O bölgede gelir getiren faaliyetlerden farklı olan tanıımı ise kısa ve geçici süre için bile olsa çalışma amaçlı yapılan seyahatlerin turizm amaçlı olmadığını belirtmektedir.

Dünya Turizm Örgütü uluslar arası turizmi, “bir kişinin iki yada daha fazla ülke arasında, sürekli konutundan 24 saatten fazla ama bir yıldan daha az bir süre için, eğlence, iş yada diğer amaçlar için yaptığı seyahat süresince yaptığı faaliyetlerdir” diye tanımlamaktadır (International Gender & Trade Network). Genellikle, turizm akışı, uçuşlar ve bir ülkede en azından bir gece geçiren turistlerin sayısı ile hesaplanır. Uluslar arası turizm kazancı veya harcamaları, turistlerin ülke içinde yaptığı alışverişleri ifade eder. Uluslar arası turizm küresel turizmin önemli bir parçası olmuştur. Dünya ülkelerinin %83’ünde en büyük 5 ihracat sektörü içerisinde yer almaktadır (International Gender & Trade Network).

Dünya Turizm Örgütü (WTO), diğer amaçlardan farklı olarak altı temel turistik amaçlar tanımlar; zevk, iş, aile ve arkadaş ziyareti, sağlık, din ve eğitim (Futter ve Wood (a), 2003). Ama bu amaçlarda çeşitlendirilebilir; örneğin zevk amacı; doğa, kültürel, boş vakit veya sportif amaçlı diye çeşitlendirilebilmektedir.

1950 ve 1960lı yıllarda kitle turizminin gelişmesi; orta sınıfın “eğlence ve güneş” deneyimlerine katılmalarını sağlamıştır. Turizmin ve gelişmesinin en büyük temeli; turizmin güneş, deniz, güler yüz ve kültür üzerine kurulu olmasıdır. En temel şekliyle turizm, doğa, macera ve kültür üzerine inşa edilmektedir. Turizm, Dünya Ticaret Örgütü’nün Hizmet Ticaretinde Genel Anlaşma (GATS) içerisinde anlatılan en eski ekonomik faaliyet alanlarından birisidir. Dünyada Gayri Safi Yurt İçi Hasılanın yaklaşık %11’ini turizm ve seyahatle ilişkili hizmetler oluşturur ve dünya çapında 200 milyon kişiyi turizm işletmeleri istihdam eder. Ayrıca dünya hizmet ihracatının %34’ünü oluşturmaktadır. Ayrıca, yılda 700 milyon uluslar arası seyahatçi ile 2000 yılında toplam 3, 4 trilyon dolar üretim üreten turizm ve seyahatle ilişkili sektörler temel gelir kaynağı ve bir çok ülkede gelişim için temel sektör olmuştur. 1996’da gelişmekte olan ülkeler uluslar arası turizmin %15’ini kaplamaktadır.

Ama, en fakir ülkelerin (Least Developed Countries; LDCs) turizme katılımı azdır ve hatta Tanzanya, Maldiv Adaları, Kamboçya, Nepal ve Uganda, LDCs’lerin turizmdeki payının yarısını oluşturmaktadır. Karayip Adaları, Tanzanya ve Kenya gibi birçok ülke uluslar arası turizm içerisinde uzun süredir yer almalarına rağmen turizmi yönlendirmek ve karlarını arttırmak konusunda etkin değildirler. Turistlerin yaklaşık olarak yarısı 6 Avrupa ülkesinden gelmektedir ve bu ülkeler dünyanın turizmden en çok kazanan/harcayan on ülkesi arasında yer alır. ABD turizm kazancı/harcaması yönünden bir numaradır ve en yoğun ikinci turistik bölgedir. Doğu Asya’nın ve Pasifik’in 2020 yılında turist oluşturan ikinci büyük turistik bölge olması beklenmektedir (International Gender & Trade Network).

Turizm insanların seyahat etmek istemelerinden kaynaklanan psikolojik bir istektir ve insanları seyahate yönlendiren nedenleri aşağıdaki gibi sıralayabiliriz (İçöz, 2000, 4—5);

- Diğer ülkelerdeki insanların yaşamını görmek

- Belli çekiciliklere sahip yerleri görmek
- Haberlerde izledikleri konuları daha yakından görmek ve anlamak
- Birtakım özel olaylara ve faaliyetlere katılmak
- Günlük yaşamın monotonluğundan kaçınmak
- Zamanını hoşça geçirmek ve değerlendirmek
- Manevi duyguları tatmin etmek
- Ailesinin geldiği yerleri görmek
- Yakınlarının yada arkadaşlarının gittiği yerleri ziyaret etmek
- Hava koşulları (kışın soğuk, yazın sıcak havadan uzaklaşmak)
- Öğrenme isteği
- Spor
- Ekonomik (daha ucuz yaşam)
- Macera
- Kendi başına serbest hareket
- Uyum sağlamak
- Tarihten pay almak
- İş
- Zevk
- Sağlık
- Yenilik isteği ve ihtiyacı
- Egzotik şeyler arama
- Dinlenme ve rahatlama
- Egoyu güçlendirme
- Alışveriş
- Kumar
- Güçlükleri yenme
- Başkaları tarafından benimsenme, prestij kazanma

Turizm öncelikle katılanların, uygulayanların varlığıyla belirginleşmektedir. Uluslar arası tanımlamalara göre turizm kavramı aşağıdaki öğeleri kapsamaktadır (Erdoğan, 1995, 12—13);

- Turizm insanın keşfetme ve başkalarıyla tanışma gibi ihtiyaçlarının yanı sıra dinlenme ve yolculuk gibi önemli iki eğilimini de birleştiren toplumsal ve kültürel bir etkinliktir.

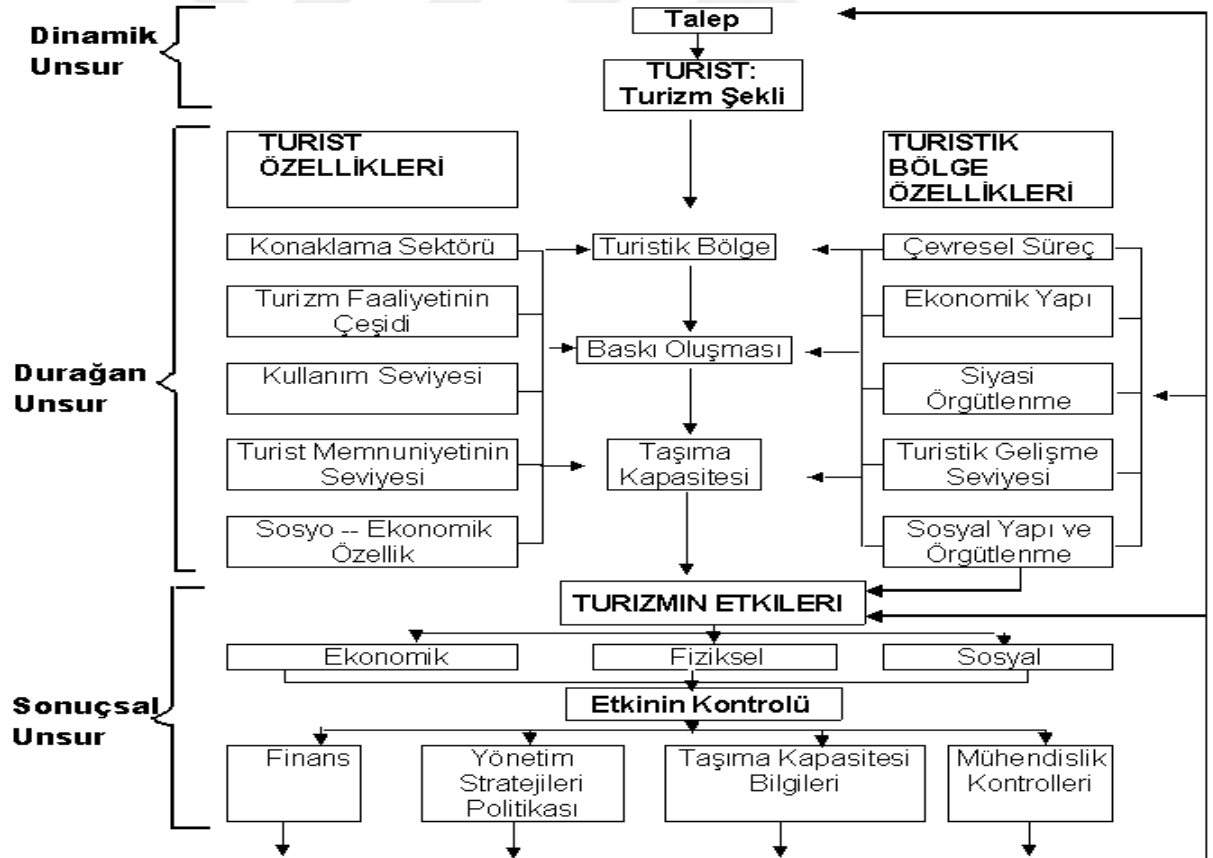
- Turizm, ulaştırma, konaklama, dinlence-eğlence, alışveriş vb. araç, tesis ve olanaklardan oluşan çok geniş ve karmaşık bir ekonomik endüstridir.
- Turizm, ziyaretçilerin sürekli olarak oturdukları ve çalıştıkları yerlerde olağan bir biçimde harcadıkları paranın, geçici bir süre kalmak amacıyla gittikleri tatil bölgesine aktarılmasına yol açan mali bir işlemdir.
- Turizm, bir mekan simgeleştirme düzeni, çevreyi bilgi kaynaklarının ve yaygın davranışların aracılığıyla algılama olayıdır.
- Turizm, ziyaretçilerin, tatillerini geçirmek için seçtikleri bölgeyle olan yerel, toplumsal, ekonomik, ekolojik ve çevresel ilişkilerin korunmasını gerektiren çok yönlü bir olaydır.

Turizm sektörü yapılan turizm faaliyetine göre farklılaşabilmektedir, bölgenin özelliklerine göre yapılabilecek turizm çeşitlerini şöyle sıralayabiliriz (Çakılcıoğlu, 2002);

1. Köy / Çiftlik turizmi
2. Deniz turizmi
3. Dağ turizmi
4. Mağara turizmi
5. Yürüyüş turizmi
6. Yayla turizmi
7. Göl turizmi
8. Nehir turizmi
9. Sanayi turizmi
10. Fotoğraf turizmi
11. Tarih turizmi
12. El sanatları turizmi
13. Alışveriş turizmi
14. Fuar turizmi (Ulusal ve uluslar arası fuarlar, toplantılar)
15. Yat turizmi
16. Kamp turizmi
17. Festival turizmi
18. Sportif amaçlı turizm
 - Yapılabilir spor çeşidini arttırmak
 - Spor tesislerinin nitelik ve niceliklerini arttırmak
 - Ulusal / uluslararası

19. Kongre, seminer, toplantı turizmi
20. Gençlik turizmi
 - Gençlik kampları
 - Gençlik organizasyonları
21. Dinsel turizm
22. Sağlık ve terapi turizmi
23. Sanat ve kültür turizmi
24. Eğlence turizmi
 - Gösteri merkezi, konser salonu, tiyatro, sinema
25. Dinlenme turizmi
 - Gezi alanları, piknik alanları, parklar, kır kahveleri

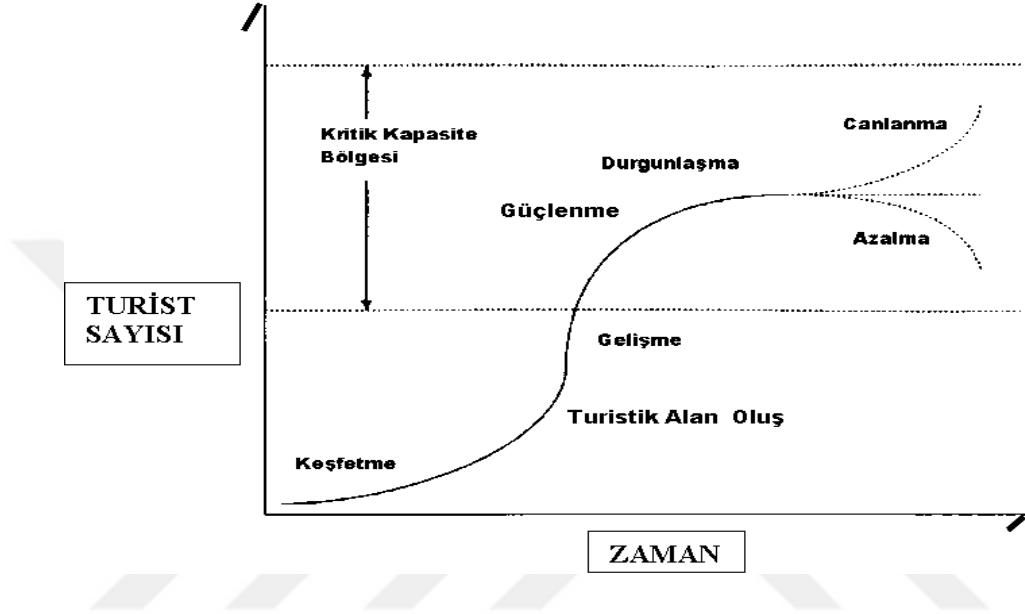
Aşağıdaki şekilde turizm çeşitli yönleriyle ve bunların birbirleriyle olan ilişkileri ve etkileşimleri açısından gösterilmeye çalışılmıştır;

Şekil 1.4: Turizmin çeşitli yönleri ve bunların birbirleriyle olan ilişkileri

Kaynak: Mathieson ve Wall, 1992, 15

Bu ilişkilerin olumlu yönde olması için turizmin planlı bir şekilde gelişmesi gerekmektedir. Bir bölge keşfedildikten sonra, turistik bölge haline gelirken ve tanınan bir turistik alan olduktan sonra belli süreçler yaşanır ve bu süreçler yerli topluluk ve çevre üzerinde belli etkiler oluşturmaktadır. Aşağıdaki şekilde turist sayısının artışı ile birlikte bir turistik bölgede ortaya çıkabilecek süreçler gösterilmeye çalışılmıştır;

Şekil 1.5: Turist sayısının artışı ile turistik bölgede yaşanabilecek olan süreç

Kaynak: Weaver , 1998, 13

Turistik bir bölge olduktan sonra ekonomik gelişmenin sürekli olması ve bölgede olumsuz etkilerin görülmemesi veya olumsuz etkilerin en alt düzeye indirilebilmesi için ve bu sürecin olumlu yönde sürdürülebilir şekilde olabilmesi ve toplum üzerindeki etkilerin olumlu olabilmesi için planlama gerekli bir kavramdır ve önemle üzerinde durulması gerekmektedir.

1.1.4. Turizm Gelişmesinin Planlanması

Planlama, karşıt kullanımlar arasından seçim yapılmasını yada kullanımların bir arada optimal kullanımlarının bulunmasını sağlar. Turizm gelişmesi sırasında, erken yapılan bir planlama, zararlı ve pahalı hatalar yapılmasına engel olmasının yanı sıra çevresel ve sosyal değerlerin korunup geliştirilmesine yardım

edebilmektedir. Turistik gelişmenin planlanması çeşitli ekonomik, çevresel ve sosyal yapılara dikkat edilmesini gerektiren karışık bir iştir. Örneğin, sosyal noktadan bakışla, plancılar, turistlerin karışık ve çelişkili duygularını anlamalıdır. Turistler değişim, yenilik, yeni tecrübeler, ve heyecan aramaktadırlar. Diğer yünden, turistler, yabancı bir çevrede kendilerini güvensiz ve korkulu hissederler. Plancılar, aynı zamanda, yerel toplumun üyelerinin görüşlerindeki karşıtlıkları da dikkate almak zorundadırlar. Birçok kişi turistleri hoş karşılarken bazıları turistlerin varlığını ve davranışlarını hoş görmez. Çevresel bir bakış açısıyla, plancılar bazı bölgelerin diğerlerine nazaran turizmin etkilerine karşı daha dirençli olduğunu anlamalıdır. Ayrıca, turizmin etkileri karışıktır, bazı bileşenler faydalıdır ama diğerleri zarar vermektedir. Turizm, çeşitli ve genellikle karşıt etkileri çıkaran karmaşık olaydır. Turizm plancılarının, turizmin faydalarını maksimum seviye çıkarması ve maliyetleri minimize etmesi gerektiğini söylemek kolaydır ama bu amaca ulaşılması zordur. Olası gelişme politikaları, kaynakların korunması ve uygunluğunu, limitlerini, etkilerini ve yerel halk ve misafirlerin isteklerini karşılama niteliklerini dikkate almalıdır. Turizm şüphesiz kültürlerin yenilenmesini mümkün kılar ve onların dünyanın diğer yerlerinde de tanınmasını sağlar. Ama kitle turizmi, kültürel canlanmanın hangi yönde olacağını da kontrol eder ve pek çok gelişme, yer aldıkları kültürlerin yaşamasına yardımcı olmayabilir.

Birçok faktör, pek çok tatil yöresinde istenmeyen durumların oluşmasına yol açar. Bu faktörleri aşağıdaki gibi sıralayabiliriz (Mathieson ve Wall, 1992, 177—178);

- Yetersiz tahminler dolayısıyla, büyüme isteğiyle aşırı yükleme ve kalabalıktan kaynaklanan birçok problem öngörülemez ya da gözden kaçır. Eğer mümkün olursa, turist kapasitesini belirlemek turistik gelişmenin hangi şekilde olacağını belirlemek kadar önemlidir.
- Turistik pazarlamanın kaynak merkezli vurgusu; turistik gelişmenin sonucunda birçok aşırı yoğun turistik bölgenin oluşmasına yol açmıştır. Ayrıca, talebi canlandırma çalışmaları yapılmaktadır ve bu başarılırsa, talep az sayıdaki turistik alanlara yönlendirilmektedir. Turizmin mekansal ve zamansal dengesizliği, iyi düzenlenmiş birçok turistik bölgede sorunlar yaşanmasına yol açmıştır.

- Planlama ölçümlerinin yetersizliği dolayısıyla; turizm endüstrisinin birçok farklı bileşeninin fark edilmesi ve bütün bunları toplam planlama bakışı altında birleştirilmesi genellikle başarılamaz.
- Uzun dönem karları genellikle kısa dönem karları için feda edilmektedir.
- Uygun gelişme büyüklüğüne yeterli önem verilmemektedir. Küçük projelerle turistik bölgeye daha çok getiri olacağı belli olduğu zamanlarda bile, daha prestijli büyük projelere çok fazla vurgu yapılmaktadır. Amaçların yeterince belirlenememesi dolayısıyla; kimin turistik gelişmelerden asıl kazançlı çıkmasının beklendiği her zaman açık değildir. Her bir beklentiye karşılamak için stratejiler farklı olmalıdır.

Bir bölgede turizmi geliştirmenin temel amacı; faydaları en üst seviyeye çıkarırken, maliyetleri ve olumsuz etkileri en alt seviyeye indirmek olmalıdır. Ama, planlamak yeterli değildir, planın iyi uygulanması ve yönetilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla planın hem toplumun tüm baskın isteklerini karşılayabilmesi hem de uygulanmasının kolay olması açısından yerel halkın katılımının planlama aşamasında sağlanması gerekmektedir.

Turistik gelişmenin planlanması aşamasında; plancıların, yerel çevre ve yerel kültür açısından hangi tür turizmin uygun olduğu ve turistik gelişmenin hangi aşamada durması gerektiğine karar vermesi gerekmektedir. Her bölge, aşılması durumunda çevresel ve sosyal sistemler açısından yıkıcı olabilecek olan, sosyal, ekonomik ve çevresel limitlere sahiptir. Dolayısıyla, uygun bir planlama, su kaynakları, sahiller gibi sınırlı kaynakları ve sosyal ve kültürel istekleri dikkate almalıdır. Ama planlama ayrıca, turizm endüstrisi ve turistlerin isteklerini de dikkate almalıdır. “Turizmin etkileri iki şekilde planlanabilir; Birincisi, planlama çalışmaları turizmin mevcut etkilerini azaltmak için tasarlanabilir. Turizm planlamasının yapılmış olduğu yerlerde, pek çok gelişme olduktan sonra iyileştirmeye yönelik müdahaleler olur. İkincisi, planlama çalışmaları, turistlere seyahat kararlarını belli yönlerde yapmaları konusunda yardım eder. Turizm pazarlaması çok çaplı bir olaydır, ama pazarlama metotları diğer turizm plancıları ve araştırmacıları tarafından fazla dikkate alınmaz. Turistler üzerinde küçük bir çalışma, hem olumlu yönde hem de önleyici yönde planlama yaklaşımı olabilir (Mathieson ve Wall, 1992, 179, İçöz, Var, İlhan, 2002, 214 – 215).

Planlama sürecinde aşağıdaki 6 aşamayı takip etmek gerekmektedir;

■ Amaç ve hedeflerin belirlenmesi

Turizm gelişmesinden nelerin beklenildiğinin, hangi hedeflere turizm yoluyla ulaşılmasının hedeflendiği, hangi tür turizm çeşidinin hangi kapasitede geliştirileceğinin, turizmin uzun vadede bölgesel gelişime ne tür katkılarda bulunacağını belirlenmesi gerekmektedir.

■ Turizm sisteminin belirlenmesi

Hangi çeşit turizmin bölgenin doğal ve insan kaynaklarına uygun olduğunun belirlenip ona uygun alt yapı çalışmalarının gerektiğinin anlaşılması gerekmektedir. Turizm sistemi,

- Turizm kaynakları
 - Doğal kaynaklar
 - Kültürel kaynaklar
 - İnsan kaynakları
 - Parasal kaynaklar
- Turistik örgütlenmeler ve hizmetler
 - Ulaştırma
- Turizm pazarları ve müşteri kitlesi

belirlenerek bölge koşullarına en uygun ve istenen sonuçları en üst seviyede karşılayacak şekilde kurulmalıdır.

■ Değişik seçeneklerin belirlenmesi

■ Değişik seçeneklerin değerlendirilmesi

Yaratıcı düşüncelerin ortaya atılması, fikirlerin paylaşılması ve bölge halkının isteklerinin dikkate alınması sonucunda ortaya çıkacak olan farklı gelişme ve pazarlama senaryolarının oluşturulması turizm gelişmesinin dar kapsamlı düşünülmesinin önüne geçerek istenmeyen sonuçların engellenmesini sağlayabilir. Farklı senaryolar arasından bölge halkının isteklerini en çok karşılayanın ve bölgenin fiziksel koşullarına en uygun olanın seçilmesi daha kolay olacaktır.

■ Seçeneklerden en uygun olanın seçilmesi ve uygulanması

■ Sonuçların izlenmesi ve gerekli değişikliklerin yapılması

Plan değişikliklere karşı esnek şekilde uygulandıktan sonra ortaya çıkabilecek sonuçların izlenmesi ve gereken değişikliklerin yapılması gerekmektedir (Stynes ve O'Halloran, 2002).

Turizm birçok farklı sosyal ve ekonomik sektörün karmaşık faaliyetidir. Planlama olmadan, turizm beklenmeyen ve istenmedik sonuçlar doğurabilir. Ayrıca turizm bir çok ülkede göreceli yeni bir sektör durumundadır. Birçok hükümet ve özel işletmeler turizmin planlı bir şekilde geliştirilmesiyle ilgili çok az tecrübe ve bilgiye sahiptir. Turizmin yeni yeni geliştiği ülkelerde planlama, gelişmenin önceliklerinin belirlenmesine katkıda bulunabilir. Turizmin gelişmiş olduğu bölgelerde, turizm planının yapılması, sektörün canlılığını ve sürekliliğini sağlayabilmek için gereklidir. Turizm öncelikle ulusal ve bölgesel seviyelerde planlanmalıdır. Bu aşamalarda, planlama turizm politikası, yapılaşma planları, tesis standartları, kurumsallaşma gibi faktörlerle birlikte algılanmaktadır.

Turizmin sürekliliği, doğal kaynakların ve yerel kültürlerin korunmasına bağlıdır. Sürdürülebilirlik çevre yönetimi içerisinde temel bir prensiptir. Bugünün isteklerini karşılarken geleceğin gereksinimlerinin karşılanması için gelecek nesillerin zarar görmesinin engellenmesi demektir. Dolayısıyla, isteklerin tezat oluşturduğu durumda, önceliğin doğal alanlara verilmesi demektir (New Forest Comitee, 2003).

Sürdürülebilir turizm, genellikle doğanın korunması üzerine odaklanmış olmasına rağmen, yerel insanların, toplumların, kültürlerinin, geleneklerinin, yaşam tarzlarının ve sosyal ve ekonomik sistemlerinin korunmasını da içermektedir. Dolayısıyla sürdürülebilir turizm, üç temel noktayı dikkate alır (Sheridan, 2003);

- Çevre ve ekonomik faaliyet arasında gerekli olan iletişim
- Uzun dönem ölçek planları
- Şimdiki gereksinimleri gelecekteki toplumları zarara uğratmadan karşılama

Turizmin sürdürülebilirliğinin sağlanması turizme kaynak oluşturan bölgesel veya yerel kültürel ve doğal değerlerin korunup geliştirilerek çekiciliğinin devamının sağlanması demektir. Turizm gelişmesinin sürdürülebilmesi, doğal alanların

korunması ile olasıdır. Sürdürülebilir kalkınmanın pek çok tanımı yapılmıştır. Ancak uluslararası örgütlerce benimsenen üç tanımın sunumunda yarar vardır (Kahraman, 1994, 73 – 74);

- Sürdürülebilir kalkınma; gelecek kuşakların kendi gereksinimlerini karşılayabilmelerini tehlikeye sokmaksızın bugünkü kuşakların gereksinimlerini karşılayabilen kalkınmadır.
- Sürdürülebilir kalkınma; ülkenin gelişme hedeflerine, doğal –kültürel varlıkları yitirmeden ve çevreyi bozmadan ulaşmasına ilişkin tüm çabaları içeren bir kavramdır.
- Sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirebilmek için çevrenin korunması gelişme sürecinin tamamlayıcısı olmalıdır ve bu süreçten ayrı tutulmalıdır.

Sürdürülebilir kalkınmanın turizm ile olan ilişkisi incelendiğinde ;

- Turizm ile doğal ve kültürel çevre arasında sıkı bağlar bulunması,
- Çevresel faktörlerin turizmi etkilemesi,
- Sürdürülebilir kalkınmanın turizm üzerinde yarattığı etkiler,

turizm ve sürdürülebilir kalkınma arasındaki göstergeleri oluşturmaktadır. Sürdürülebilir turizm açısından iklim, kaynak ve ulaşımın planlanmasında plan ilkeleri çevreyi bozmayacak şekilde saptanmalıdır. Kaynakların optimal kullanımı bir yandan doğanın ve yeniden üretilmeyen varlıkların korunmasını, diğer yandan bunların rasyonel kullanımını bir arada dengeli bir biçimde içermelidir. Yatırım ve planlama yapılırken sadece bugünün kuşaklarının gereksinimini değil, gelecek kuşaklarında gereksinimini dikkate alınarak çalışmalar geliştirilmelidir. Sadece bugünü değil, geleceği ve insanlığın esenliğini, doğaya saygıyı, sevgiyi dikkate alan kalkınma çabaları sürdürülebilir bir nicelik taşıyabilecektir (Kahraman, 1994, 75–76).

Dolayısıyla sürdürülebilir turizmin genel ilkeleri (Çakılcıoğlu, 2002);

- Talebe göre değil, arza göre turistik düzenlemenin yapılması
- Önceliklerin yerel halka verilmesi
- 12 ay turizm
- Toplu taşıma
- Toplumsal katılım
- Temiz enerji kullanımı
- Gerçek yaşamın sahnelenmesi

- Toplumsal ve kültürel kimliğin korunması
 - Turizm yatırımlarının esnek gelişmeye açık ve uzun vadeli olması
- şeklinde sıralanabilir.

Turizmin sürdürülebilir bir düzeyde yapılabilmesi için ulusal ve bölgesel seviyede turizm planlarının yapılmasının çok çeşitli faydası vardır. Bunlardan bazıları aşağıda gösterilmeye çalışılmıştır (WTO; 1994, 3—4, İçöz, Var, İlhan, 2002, 60);

- Toplam turizm gelişmesinin ve politikalarının belirlenmesi – turistik gelişmeden beklenen amaçların neler olduğu ve bu amaçlara nasıl ulaşılacağı gibi soruların cevaplanması
- Turistik gelişmenin, doğal ve kültürel kaynaklarını bugünün olduğu gibi geleceğin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde korunmasını sağlaması
- Turizmin bölgenin gelişme politikalarının içerisine adapte edilmesi ve turizm ve diğer ekonomik sektörlerin birleştirilmesinin sağlanması
- Hem kamu hem de özel sektör açısından turistik gelişme üzerinde karar alma mekanizmasının rasyonelleştirilmesi
- Turizm sektörünün bir çok elemanının birlikte gelişmesinin sağlanması. Bu amaç, turistik faaliyetlerin, turistik tesislerin ve hizmetlerin ve değişik turist pazarlarının karşılıklı ilişkilerini içermektedir.
- Turizmin ekonomik, çevresel ve sosyal faydalarının toplumun geneline yayılmasını sağlaması ile birlikte, turizmin olası kötü sonuçlarının en az seviye indirgenmesinin sağlanması
- Turistik gelişmenin çeşit ve büyüklüğünün; turistik bölgenin çekiciliklerinin, tesislerinin, hizmetlerinin ve altyapının imkanları çerçevesinde belirlenmesi
- Gelecekteki turistik gelişmenin ayrıntılı şekle getirilmesine temel teşkil edilmesi ve uygun turistik tasarımların desteklenmesi
- Etkin bir turizm politikası oluşturulmasının sağlanması ve sektörün sürekliliğinin sağlanması ve gerekli örgütsel ve kurumsal çerçevesinin kurulmasının sağlanması
- Kamu ve özel sektör çalışmalarının ve turistik yatırımların etkin bir şekilde birleştirilmesinin sağlanması
- Gelecekteki gelişmenin temelini oluşturulması ve devamlılığının sağlanması.

1.2. DÜNYA'DA TURİZM SEKTÖRÜ

Turizm sektörü dünyada en hızlı gelişen ve büyüyen sektörlerin başında yer almaktadır. 20. yüzyılın son 10 yılında dünya ekonomisindeki hızlı globalleşme, özellikle ulaştırma ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, turizm sektörünü dünya ekonomisinde bir numaraya çıkarmıştır. Gerçekten de, 1991-2000 döneminde dünya ekonomisinde toplam üretim artışı yıllık ortalama %3,5 olurken, uluslararası turizm gelirlerinin yıllık artışı %6,6 olarak gerçekleşmiştir. Bunun sonucunda turizm sektörü, uluslararası mal ve hizmet ticaretinde, petrol ve otomotiv ürünleri gibi geleneksel malların ihracatını geride bırakarak bir numaraya yükselmiştir (Koruyan, 2002).

Turizm dünyanın en hızlı gelişen sektörlerinden birisidir. Dünya Turizm Örgütü tarafından yapılan tahminler 2023 yılında toplam turizm gelirlerinin 2 trilyon dolara ulaşabileceğini göstermektedir. Dünyada turizm faaliyetinin ortalama yıllık büyüme hızı 1980 - 2000 döneminde %6,8'dir (Hotel Dergisi, Aralık, 2002, 35). 2001'de ufak bir gerileme ile 689 milyon olarak gerçekleşen turist sayısı, Dünya Turizm Örgütü tahminlerine göre 2010'da 1 milyara, 2020'de 1,6 milyara ulaşacaktır. 2001'de 470 milyar dolar olan pazar hacmi ise 2010'da 1 trilyon dolara, 2020'de 2 trilyon dolara ulaşacaktır.

Tarih boyunca turizmin gelişmesini sağlayan olayları aşağıdaki şekilde kronolojik sıraya göre sayabiliriz;

- 1271 – 1295 Marco Polo'nun Uzak Doğu Asya gezileri ve gördüklerinin Avrupa çok popüler olması
- Keşifler sonucunda yeni yerler keşfedilmesi, bu yeni bölgelerin görmek veya yerleşmek amaçlı olarak ziyaret edilmesi
- 1829; Boston'da ilk modern otelin açılması
- 1830 yılında trenle yolcuların taşınmaya başlanması
- Thomas Cook'un 1841'de ilk seyahat acentasını kurması
- 1908'te Henry Ford'un ilk otomobili üretmesi
- Lufthansa Havayolları Şirketinin 1908 yılında kurulması
- 1927 yılında Pan Amerika Havayolları şirketinin ilk uçuşunu gerçekleştirilmesi
- İngiltere'de ilk jet uçağın 1954'de üretilmesi

- Amerikan Havayollarının “Sabre” bilgisayarlı rezervasyon sistemini kullanmaya başlamaları
- 1978 yılında British Havayolları ve Air France’ın Supersonic Concorde uçaklarını kullanmaları

Sınırlar ortadan kalktıkça dünya daha da küçülmeye başlamış ve insanlar daha uzak mesafelere seyahat etme eğilimine girmiştir. Bunun başlıca nedeni ise harcanabilir kişisel gelirlerden turizme ve tatile ayrılan payın artması ile ulaşım ve iletişim teknolojisindeki hızlı gelişmenin yanı sıra, insanların şimdiye kadar görmedikleri ve merak ettikleri yeni bölgeleri ziyaret etme isteğidir.

Dünya turizminin ağırlık noktasını ülkemizin de yer aldığı Avrupa Bölgesi oluşturmaktadır. Bu kıta 1950’li yıllarda dünya turizminde turist sayısı bakımından %66, 1970’lerde %68, 1980’lerde %65’lik bir paya sahip iken, 1990’lı yıllarda bu payın %60’a gerilemesine karşılık yine de en fazla turist çeken ve turizm hareketlerine sahne olan bölge niteliğini korumuştur. Turizm gelirleri açısından da 1985’de %53’lük bir payı olan Avrupa 1990’larda bu payı hemen hemen korumuştur. Avrupa’dan sonra en önemli pay Güney ve Kuzey Amerika’ya aittir. Bu iki bölge dışında en fazla paya sahip 3. bölge ise Doğu ve Asya/Pasifik bölgesidir. Bu durumda dünya turizminin ekonomik yönden gelişmiş ve gelir düzeyi yüksek üç bölge arasında yoğunlaştığı gözlenmektedir. Nitekim turist akımları da karşılıklı olarak bu üç bölge içinde gerçekleşmektedir.

Özellikle II. Dünya Savaşı’ndan sonra uluslar arası turizmin gelişmesinde aşağıdaki faktörlerin önemli etkileri olmuştur (İçöz ve Kozak, 1998, 23—24);

- Turist gönderen ülkelerdeki ekonomik büyüme sonucunda milli gelirin ve harcanabilir gelir düzeyinin artması
- Boş zaman artışına paralel olarak seyahate ayrılan zamanın artması
- Ülkeler arasındaki bazı bürokratik engellerin kaldırılması ve seyahat özgürlüğünün artması
- Hızla sayıları artan havayolu firmaları ve bu firmalar arasındaki rekabet sonucunda uluslar arası seyahatlerin ucuzlaması
- Hızla artan organize paket turlar ve bunların çok sayıda uluslararası bölgeyi kapsamı

- İnsanların tatili yaşamlarının bir parçası yada beklentisi olarak görmeye başlamaları
- Teknolojik gelişmeler sonucunda seyahat ile ilgili işlemlerin kolaylaşması ve seyahat süresinin kısalması, ulaştırma araçlarının kalitesinin ve güvenilirliğinin artması
- Demografik değişimler (Yaşam süresinin uzaması sonucunda emeklilik süresinin artması, ailede eşlerin birlikte çalışmaları, çocuksuz aile sayısının artması)

Uluslar arası turizm ürününün siyasi, ekonomik, sosyal ve ekolojik değişkenlere bağımlılığı yüksek, çok kırılgan bir ürün olduğu genel kabul görmektedir. Önümüzdeki 20 yılın temel eğilimleri ve tüketici profiline ilişkin olarak Dünya Turizm Örgütü'nün çeşitli araştırma sonuçları değerlendirilerek aşağıdaki saptamalar yapılmıştır (Hotel Dergisi, Aralık 2002, 35—36).;

- 2000li yıllarda uzun mesafeli ve deniz aşırı seyahatler artacak ve bu yörelerde yeni turistik bölgeler önem kazanacaktır
- Turistik bölge seçimi ve rezervasyon süreçlerinde elektronik teknoloji gittikçe artan bir önem kazanacaktır.
- Bireylerin eğitim ve refah düzeylerindeki yükselme artarak devam edecek, deneyimli gezgin grubu büyüyecektir.
- Turist tercihleri kutuplaşacak, yenilik ve çeşitlilik talebi artacak, konfor ve macera motifleri ağırlıklı olacaktır. Ürün geliştirmede 3 S'nin yani deniz-kum-güneşin (Sea-Sand-Sun) yerini 3 E, heyecan-eğlence-eğitim (Exciting-Educational-Entertainment) temel unsurlarının alması beklenmektedir.
- Ortalama insan ömrünün artmasına paralel olarak emeklilik süresi uzayacak, tatile daha çok zaman ayrılacaktır.
- Bekar ve çocuksuz çiftler ile 3. yaş denilen 65 ve üzeri yaş grubunun dünya nüfusu içerisinde ağırlık kazanması ve seyahate ve eğlenceye daha fazla kaynak ayırmaları beklenmektedir. 2023 yılında 350 milyon Avrupalının 100 milyonu 65 yaşın üzerinde olacaktır.
- Ortalama çalışma süreleri kısaltmakta, tatile ayrılan süreler artmaktadır.

- Tüketicinin bilgilendirmesi ve korunması evrensel sistemlere bağlanacak, kalıcı ve dengeli bir turizm gelişimi için tüketicilerin sürdürdüğü kampanyaların etkisi artacaktır

Dünya turizm trendlerindeki değişime paralel olarak, bölgelerin pastadan alacakları pay değişim gösterecektir. Örneğin Avrupa'nın pazar payı 2000'de %58 iken, 2020'de %46'ya gerileyecektir. Buna karşılık tüm diğer kıtalar dünya turizm pastasından alacakları payı artıracaklardır. En çarpıcı artışı, Doğu Asya-Pasifik bölgesinin göstereceği tahmin edilmektedir. Bu bölge, 2000'de %16 olan pazar payını 2020'de %25'e çıkaracaktır. Bu, 300 milyon civarında daha fazla turist anlamına gelmektedir (Koruyan, 2002).

1.2.1. En Çok Turist Çeken Ülkeler

Dünya turizm pazarı belli ülkeler tarafından yönlendirilmektedir ve bu ülkeler turizm gelirlerinden en büyük payı almaktadırlar. Türkiye'de turizm gelirlerini arttırarak turizmdeki önemini arttırmak istemektedir. Aşağıdaki tabloda yıllara göre en çok turist çeken ülkeler gösterilmektedir;

Tablo 1.1: En çok turist çeken ülkeler ve yıllara göre turist sayıları (Milyon kişi)

ÜLKELER	1990	1995	1996	1997	1998	1999	2000	Değişim %
Fransa	52, 5	60, 1	62, 4	66, 8	70	71, 4	75, 5	%43, 8
ABD	39, 4	43, 3	46, 3	48, 9	46, 3	46, 9	50, 9	%29, 2
İspanya	34, 1	39, 3	40, 5	43, 4	47, 7	51, 9	48, 2	%41, 3
İtalya	26, 7	31	32, 8	34	34, 8	35, 8	41, 2	%54, 3
Çin	10, 5	23, 3	22, 7	23, 7	25	27	31, 2	%197, 1
İngiltere	18	24	25, 2	26	25, 7	25, 7	24, 9	%38, 3
Rusya	*	9, 2	14, 5	10, 5	15, 8	16, 4	21, 2	%130, 4
Meksika	17, 2	20	21, 4	22, 7	19, 8	20, 2	20, 6	%19, 8
Kanada	15, 2	16, 8	17, 3	17, 5	18, 8	19, 5	20, 4	%34, 2
Almanya	17	14, 8	15, 2	15, 8	16, 5	17	19	%11, 8
Polonya	3, 4	19, 2	19, 4	19, 5	11, 9	11, 6	18	%429, 4
Avusturya	19	17, 1	17	16, 5	17, 3	17, 6	18	-%5, 3
Macaristan	20, 5	20	20, 7	19, 4	15	12, 9	15, 6	-%23, 9
Hong Kong	6, 5	10, 2	11, 7	10, 5	9, 5	10, 4	13, 1	%101, 5
Yunanistan	8, 8	10, 1	9, 2	10, 1	10, 9	11, 4	12, 5	%42, 0
Portekiz	8	9, 7	9, 7	10, 1	11, 2	11, 6	12	%50, 0
İsviçre	13, 2	11, 5	10, 6	11	10, 9	10, 8	11, 4	-%13, 6
Hollanda	*	6, 5	6, 5	7, 8	9, 3	9, 8	10, 2	%56, 9
Malezya	7, 4	7, 4	7, 7	7, 2	5, 5	6	10	%35, 1
Türkiye	5, 3	6, 6	8, 6	9, 7	9, 7	7, 5	9, 6	%81, 1

Kaynak: Tursab, 2003,

Fransa dünyada en fazla sayıda turist çeken ülke olma konumunu sürekli korumakta ve turist sayısını sürekli arttırmaktadır. Turist sayısı açısından Amerika Birleşik Devletleri ikinci sırada yer almaktadır. 1998 ve 1999 yıllarında İspanya turist sayısı açısından Amerika Birleşik Devletleri'ni geçmiştir ama 2000 yılında Amerika Birleşik Devletleri tekrar ikinci sırayı elde etmiştir. 1990 – 2000 yılları arasında turist sayısı yaşanan en belirgin değişimler; %197,1 oranında artışla Çin Halk Cumhuriyeti'nde, %130,4lük artış ile Rusya Federasyonu'nda, %429,4 artış ile Polonya'da, %101,5 artış ile Hong Kong'ta ve %81,1lik artış ile Türkiye'de

görülmüştür. En fazla sayıda turist çeken ülkelerden Avusturya ve Macaristan turist sayılarında azalma yaşamışlardır.

1.2.2. Turizmden En Çok Kazanan Ülkeler

Turist sayıları ile paralel olmakla birlikte dünyada turizm gelirleri en fazla olan ülkeler genelde gelişmiş olan ülkelerdir. Dolayısıyla bu ülkeler hem turist gönderen hem de turizm kazançlarını elde eden ülkeler olmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler ve üçüncü dünya ülkeleri turizmden istedikleri kadar gelir elde edememektedirler ve dünya turizmini yönlendirmek yerine bu trendlere ayak uydurmaya çalışmaktadırlar. Aşağıdaki tabloda yıllar boyunca turizmden en çok kazanan ülkeler gösterilmektedir;

Tablo 1.2: Turizmden en çok kazanan ülkeler ve yıllara göre turizm gelirleri (Milyar dolar)

ÜLKELER	1990	1995	1996	1997	1998	1999	2000	Değişim %
ABD	43	61, 1	64, 4	75	71, 2	73	85, 2	%98, 1
İspanya	18, 5	25, 3	28, 4	27, 1	29, 7	25, 1	32, 4	%75, 1
Fransa	20, 1	27, 5	28, 2	27, 9	29, 9	24, 6	31, 5	%56, 7
Avustralya	20	27, 4	27, 3	30	29, 8	31	27, 4	%37, 0
İngiltere	14, 9	19, 1	20, 4	20, 5	20, 9	20, 9	19, 3	%29, 5
Almanya	11, 4	12, 8	13, 2	16, 4	16, 4	9, 5	16, 7	%46, 5
Çin	2, 2	8, 7	10, 5	12	12, 6	14	16, 2	%636, 4
Avusturya	13, 4	14, 6	15, 1	12, 3	11, 1	11, 2	11, 4	-%14, 9
Kanada	6, 3	8	8, 7	8, 9	9, 3	10, 2	10, 8	%71, 4
Yunanistan	*	4, 1	3, 7	3, 7	5, 1	5, 4	9, 3	%126, 8
Avustralya	4	7, 1	8, 2	9, 3	7, 3	7, 5	8, 4	%110, 0
Meksika	5, 4	6, 1	6, 8	7, 5	7, 8	7, 8	8, 3	%53, 7
Hong Kong	5	9, 6	11, 2	*	7	7	7, 9	%58, 0
Türkiye	2, 7	4, 9	5, 9	7	7, 1	5	7, 6	%181, 5
Tayland	4, 3	7, 6	8, 6	8, 7	5, 9	6, 6	7, 5	%74, 4

Kaynak: Tursab, 2003

Turizmden en çok gelir elde eden ülke Amerika Birleşik Devletleridir ve yıllar boyu bu özelliğini korumuştur. 85, 2 milyar dolar ile diğer ülkelere göre çok büyük farkla gelir elde etmektedir. İspanya son iki yıl itibariyle gelir açısından Fransa'yı geçmiş durumundadır. Fransa 31, 5 milyar dolar gelir ile üçüncü sırada yer almaktadır. En önemli değişimler, turizm gelirlerini %98,1 arttıran Amerika Birleşik Devletleri, %75,1 ile arttıran İspanya, %636,4 oranında arttıran Çin Halk Cumhuriyeti, %126,8 oranında arttıran Yunanistan, %110 oranında arttıran Avustralya ve %181,5 arttıran Türkiye'de gerçekleşmiştir. Dünyada en fazla turizm geliri elde eden ülkelerden sadece Avusturya'nın gelirlerinde azalma yaşanmıştır.

Uluslar arası turist sayısı ve geliri açısından dikkat çeken nokta Doğu Avrupa ülkelerinde ve Uzakdoğu Asya ülkelerinde 1990 – 2000 yılları arasında büyük artışlar yaşanmış olmasıdır.

Türkiye 1990 yılında 5,3 milyon olan turist sayısını 2000 yılında 9,6 milyona çıkarmıştır. 1990 yılında 2,7 milyar dolar olan turizm gelirlerini ise 2000 yılında 7,6 milyar dolara çıkarmıştır.

Dünyada en fazla turist gönderen ve turist kabul eden ülkeler özellikle Avrupa ve Amerika kıtalarında yoğunlaşmıştır. Bu bölgelerde 1990-1999 yılları arasında turist sayısında %43, turizm gelirlerinde ise %70 oranlarında artış kaydedilmiştir. 1999 yılı itibariyle turizm hareketlerinin %58,7'si Avrupa kıtasında gerçekleşmiştir. Turizm gelirlerinin ise %52,5'lik kısmı Avrupa'da toplanmıştır (Vakıflar Bankası T.A.O., 2003).

Dünya Turizm Örgütü (WTO) tarafından açıklanan 2000 yılına ilişkin verilere göre, dünya turizm hareketi 2000 yılında %7,4 oranında artışla son yılların en yüksek büyüme oranını göstermiş ve turist sayısı 698 milyon kişiye ulaşmıştır. Uluslararası turizm gelirleri de %4,5 artışla 476 milyar dolara yükselmiştir. Uluslararası turizmin %58'inin gerçekleştirildiği Avrupa'da turist sayısı ise 403 milyon kişiye ulaşmıştır (Vakıflar Bankası T.A.O., 2003).

1.3. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE TURİZM SEKTÖRÜ

Avrupa, dünya turizminin temel kaynaklarından birisidir. Avrupa, uluslar arası pazarın %60'ını oluşturmaktadır ve ayrıca Avrupalılar kıtalar arası seyahatlerin en azından %50'sini gerçekleştirirler. Avrupa Birliği'ndeki tüm işlerin %9'unu ve tüketim harcamalarının %9'unu oluşturan turizm bugün Avrupa'nın en hızlı büyüyen sektörlerinden birisidir ve 21. yüzyılın temel sektörlerinden biri olacaktır. Dünya Turizm Örgütü (WTO), Avrupa uçuşlarının 2020 yılında 720 milyon turiste ulaşacağını beklemektedir (European Environmental Bureau, Federation of Environmental Citizens Organizations).

1.3.1. Turizm Sektörünün Avrupa Birliği Ekonomisindeki Yeri

Avrupa Birliği 9 trilyon dolarlık milli geliri ile dünyadaki toplam gelirin yaklaşık %35'ini, 2 trilyon doları aşan ihracatla da dünya ticaret hacminin yaklaşık %40'ını elinde bulundurmaktadır. Dünyanın en büyük ekonomik ve siyasi entegrasyonu olan Avrupa Birliği, aynı zamanda dünyanın turistik açıdan en fazla ilgi çeken bölgelerinden birisidir. Dünya Turizm Örgütü'nün 1999 yılı verilerine göre Avrupa Birliği ülkelerini 275 milyon turist ziyaret etmiştir. Avrupa Birliği'nin turist sayısı bakımından pazar payı %42'dir. Avrupa Birliği'nin turizm geliri ise 180 milyar dolardır. Bu, dünya turizm gelirlerinin %40'ıdır. 1999 yılında 210 milyon Avrupa Birliği vatandaşı bir başka ülkeyi ziyaret etmiş ve 165 milyar dolar harcama yapmışlardır. Bu toplam turizm harcamalarının %36'sıdır. Dünyadaki her 3 turistten biri Avrupa Birliği vatandaşıdır. Avrupa Birliği ülkelerinde uluslararası standartta 9.5 milyon yatak bulunmakta olup, bu dünyadaki toplam konaklama kapasitesinin üçte birini oluşturmaktadır. Uluslararası turizm faaliyetlerinden elde edilen gelirin Avrupa Birliği toplam milli geliri içindeki payı %2 oranında olup, bu oran Avrupa Birliği'nin en önemli turizm merkezlerinin bulunduğu İspanya'da %5,8, Yunanistan'da %5,7, Avusturya'da %4,9 ve Portekiz'de %4,7 oranında gerçekleşmektedir (Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O., 2003).

Turizm gelirlerinin toplam mal ihracatına oranı da Avrupa Birliği ortalaması olarak %8 olup, oran Yunanistan'da %80'e, İspanya'da %32'ye, Portekiz'de %21'e ve Avusturya'da %19'a kadar çıkmaktadır. Avrupa Birliği genelinde turizm sektörünün yarattığı katma değer 500 milyar dolar civarında ve milli gelir içindeki

payı yaklaşık %5 oranında olup, bu oran Akdeniz havzasında yer alan Avrupa Birliği ülkelerinde %10'a kadar çıkmaktadır. Turizm sektörünün toplam istihdam içindeki payı Avrupa Birliği genelinde %6 olup, bu ülkelerden Akdeniz havzasında yer alanlarda oran %10'lara ulaşmaktadır (Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O., 2003).

Tüm olumlu gelişmelere karşın son yıllarda Avrupa Birliği'nin Dünya turizmi içindeki payı giderek azalmakta, Güneydoğu Asya ve Pasifik ülkeleri turistik açıdan yükselen cazibe merkezleri haline gelmektedir. Yine de sektöre ilişkin orta ve uzun vadeli olumlu beklentilerin kaybedildiğini söylemek güçtür. Sanayileşmiş ülkelerde nüfusun yaşlanması, çalışma saatlerinin azalarak ücretli izinlerin artması, Uzak Doğunun özellikle Avrupa'ya yönelik turistik faaliyetlere katılma hususundaki isteklerinin canlılığı bu beklentinin temelinde yer alan en önemli unsurlardır. Kısa dönemli tatillerin sıklaşmasıyla genç ve emeklilerin daha yoğun biçimde turistik faaliyetlere katılacakları öngörüsünün yanı sıra teknolojik gelişmeler sayesinde ulaşım ve haberleşme olanaklarının gelişerek fiyatlarının ucuzlaması olumlu beklentinin diğer önemli dayanaklarıdır (Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O., 2003).

Avrupa pazarında olan değişimler Türkiye'yi doğrudan etkilemektedir. Avrupa pazarında yaşanan bu gelişmelerin Türkiye'ye yansımalarının birkaç nedeni vardır;

- Avrupa Türkiye turizmi için en büyük Pazar payını oluşturmaktadır ve Avrupa pazarında olan değişimler Türkiye'deki turizm arzını doğrudan ilgilendirmektedir
- Avrupa'nın büyük seyahat acentalarının ve tur operatörlerinin hemen hemen tümü ya doğrudan yada ortaklık yoluyla Türkiye'de faaliyet göstermektedir
- Türkiye uluslar arası turizmde gösterdiği hızlı gelişme sonucu artık uluslar arası pazarda dikkate alınmak zorundadır.
- Türkiye turizmde geldiği nokta itibarıyla uluslar arası pazarda yaşanan değişimlerin dışında kalmayacak durumdadır (Köfteoğlu, 1997).

1.3.2. Türkiye Turizminin Avrupa Birliği Turizmi İle Uyumlaştırılması

Avrupa Birliği ile bütünleşme aşamasındaki Türkiye, turizm sektöründe tam bir uyum için ekonomi, mevzuat ve örgütlenme açısından ciddi adımlar atmak zorundadır. Turizmle ilgili tüm alanlarda Avrupa Birliği politikalarının izlenmesi ve ilgili mevzuata uyum sürecine bir an önce girilmesi gerekmektedir. Bu uyum sürecinde;

- Rekabet gücü yüksek, gelişen ve değişen tercihleri göz önünde bulunduran tutarlı turistik ürünler yaratılmalıdır.
- Hedefe yönelik, koordine edilmiş tanıtım ve pazarlama politikaları geliştirilmelidir.
- Turizmin ulaşım, evre, yerel yönetim boyutlarına daha fazla önem verilmelidir.
- Turizme Avrupa Birliği normlarında etkin bir teşvik sistemi getirilmelidir.
- Yeni turizm ürünlerinin geliştirilmesi ve Avrupa Birliği'nden sektöre sağlanacak fonların kullanımında ciddi bir destek mekanizması sağlanmalıdır.
- Sektörde reform niteliğinde yasal düzenlemelerde bulunulmalıdır (Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O., 2003).

1.4. TÜRKİYE'DE TURİZM SEKTÖRÜ

Dünyada son 40 yıl içinde turizm sektöründe izlenen büyüme eğilimi, Türkiye'de son 20 yıllık dönemde yaşanmıştır. 1989 – 1998 döneminde Türkiye turizminin uluslar arası turizm geliri içindeki payı binde 3'ten %1,8'e; yabancı turist sayısı 2,8 milyon kişiden, 9,7 milyon kişiye, turizm geliri ise 2 milyardan 7,2 milyar dolara yükselmiştir. Turist sayısı ve döviz gelirlerindeki artış hızıyla Türkiye, dünyada en çok turist kabul eden ülke sıralamasında 12., gelirlerde ise 8. sıraya yükselmiştir. 2001 yılında ülkemize gelen turist sayısı 11,6 milyona, turizm gelirleri 8,0 milyar dolara yükselmiş, böylece önceki yıllarda yaşanan artış trendine ulaşılmıştır (Hotel Dergisi, Aralık 2002, s.35).

Türkiye rakiplerine göre, genç, kitle turizminin baskısı altında ezilmemiş, kıta ötesi pazarlar için yeterince keşfedilmemiş bir varış noktasıdır. Ürün yaşam eğrisinin 1987 – 1997 arasındaki on yıla isabet eden büyüme döneminde çok hızlı yol almıştır. Kısa süreli krizlerle geçici talep duraklamaları yaşamış olmasına rağmen, Türkiye'nin büyüme döneminde gerçekleştirmiş olduğu yıllık ortalama talep artış hızı dünya ortalamasının 4, 5 katı olmuştur (Hotel Dergisi, Aralık 2002, s.36).

1.4.1. Mevcut Arz Kapasitesi

1.4.1.1. Turizm Yatırım ve İşletme Belgeli Konaklama Tesisleri

Tablo 1.3: Türkiye'de bulunan turizm yatırım ve işletme belgeli tesisler ve yatak sayıları, 2000

	Yatırım Belgeli Tesisler		İşletme Belgeli Tesisler	
	Tesis	Yatak	Tesis	Yatak
OTELLER				
5*	73	44.708	118	71.136
4*	144	50.254	193	52.894
3*	317	51.644	446	73.871
2*	427	36.618	547	46.566
1*	78	3.744	145	9.081
Tatil Köyleri	69	37.355	81	50.645
Moteller	21	947	26	1.779
Özel Belgeli Oteller	24	999	72	4.670
Apart Oteller	*	*	38	3.219
Pansiyonlar	122	4.109	133	4.460
Kampinger	10	2.852	10	2.834
Oberji	3	220	7	1.153
Golf Tesisleri	3	2.068	2	910
Turizm Kompleksleri	4	7.517	3	1.451
Eğitim ve Uy. Tesis	4	705	3	499
Oto karavan	*	*	*	*
Mola tesisleri	1	54	*	*
Hostel	*	*	*	*
TOPLAM	1.300	243.794	1.824	325.168

Kaynak: Turizm Bakanlığı, 2003

2000 yılı verilerine göre, yatırım belgeli tesislerin 1039 tanesi (%79,9'u) otel ve 122 tanesi (%9'u) pansiyon, ve 69 tanesi (%5'i) tatil köylerinden oluşmaktadır. Yatırım belgeli tesislerin yatak sayısını incelediğimizde 186, 968 adet yatağın otellerde olduğunu görmekteyiz. Bu oran, yatırım belgeli tesislerde bulunan yatak sayısının %76, 7'sini oluşturmaktadır. Dikkat çeken nokta ise, tesis sayısı açısından %9'luk bir paya sahip olan pansiyonların yatak sayısı bakımından sadece %2'lik bir orana sahip olmasıdır. Tatil köyleri ise yatak sayısı açısından %15'lik bir orana sahiptir. Diğer dikkat çeken bir nokta ise sayısal olarak çok az olan kampingler ve golf tesislerinin yatak sayısı açısından %2'sini, turizm komplekslerinin ise %3,1'ini karşılamasıdır. Bu durum, pansiyonların az yataklı olduğunu (ortalama 33 yatak), tatil köylerinin, kampinglerin, golf tesislerinin ve turizm komplekslerinin büyük miktarda yatağa sahip olduğunu göstermektedir. Bu tesislerde sırasıyla ortalama yatak sayısı 541, 285, 689 ve 1879'dur.

İşletme belgeli tesislerde ise 1449 adet otel (%79,4), 81 tatil köyü (%4,4), 133 pansiyon (%7,3) bulunmaktadır. Yatak sayılarında ise yatırım belgeli tesislerdekine benzer bir durum açığa çıkmaktadır. 253, 548 yatak sayısı ile oteller en büyük grubu oluşturmaktadır. Otellerin oranı %78'dir. Pansiyonlar yine düşük kapasitedirler, 4460 yatak ile %1 orana sahiptir ve ortalama yatak sayısı 33'tür. Tatil köyleri yine az sayıda (81 adet, %4,4) olmalarına rağmen yatak sayısı olarak önemli bir orana sahiptirler (50, 645 yatak ve %15,6 oran). İşletme belgeli golf tesisleri ve turizm kompleksleri, yatırım belgeli denklere oranla daha düşük yatak sayılarına sahiptirler. Bu tesislerde bulunan toplam yatak sayısı 2, 361'dir ve bu sayı %0,7'lik bir oran oluşturmaktadır.

Yatırım belgeli tesislerde ortalama yatak sayısı 188 iken bu sayı işletme belgeli tesislerde 178'dir. 2001 yılı verilerine göre tesislerin %85,8'ini otellerin oluşturduğu diğer tesislerin arasında pansiyon ve tatil köylerinin belli sayıda olduğu ve diğer tesislerin çok az olduğu görülmektedir (Ek 1).

Turizm Bakanlığı, yatırım belgesiyle faaliyet gösteren yatak sayısını 1993 yılından beri açıklamaktadır. Bakanlık verilerine göre yatırım belgesiyle faaliyet gösteren yatak sayısı 1993'te 61.765, 1994'te 49.048, 1995'te 43.292, 1996'de 38.874, 1997'de 38.089, 1998'de 27.389, 1999'da ise 20.000 dolayındadır. Yatırım belgesiyle işletilen yatak sayısı, işletme belgeli yatak kapasitesine ilave edildiğinde

fiilen işletilen yatak sayısı 1993'te 297.003, 1994'te 314.184, 1995'te 329.755, 1996'da 340.398, 1997'de 351.387, 1998'de 341.604, 1999'da ise 339.313 olmaktadır (Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O., 2003). 2000 yılında yatak sayısı 325.168dir. Yatak sayısındaki değişmeler tesislere verilen lisansların iptal edilmesi veya yeni tesislerin açılmasından dolayıdır.

1.4.1.2. Belediye Belgeli Konaklama Tesisleri

Aşağıdaki tabloda, belediyeler tarafından kontrol edilen ve fiyat tarifeleri belediyelerce belirlenen konaklama tesislerinin 2000 yılı itibariyle tesis sayıları verilmektedir.

Tablo 1.4: Belediye belgeli konaklama tesislerinin sayısı, 2000

	NİTELİKSİZ	NİTELİKLİ	TOPLAM
OTEL	4.524	3.498	8.022
MOTEL	788	679	1.467
PANSİYON	2.329	1.688	4.017
TATIL KÖYÜ	21	21	42
OBERJ	0	0	0
KAMPİNG	129	98	227
KAPLICA	41	35	76
TOPLAM	7.832	6.019	13.851

Kaynak: Tursab, 2003

Yıllar boyunca niteliksiz tesis sayısı azalırken, nitelikli tesis sayısında yıllar itibariyle artış kaydedilmiştir. Yeni yapılan tesisler nitelikli yapılmaktadırlar, hem de niteliksiz gruba dahil tesisler kendilerini yenilemektedirler (Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O., 2003). 2000 yılında nitelikli tesislerin sayısı 7832, niteliksiz tesislerin sayısı ise 6019 olmuştur.

Bölgesel bazda bakıldığında Marmara, Ege ve Akdeniz bölgeleri sektördeki toplam yatak kapasitesinin %87'sine sahip durumdadır. Yatak kapasitesi yönünden turizm işletme belgeli tesisler Akdeniz Bölgesinde yoğunlaşmıştır. Akdeniz

Bölgesinde bulunan 525 tesisin 116.238 adet yatak kapasitesi bulunmaktadır. Akdeniz Bölgesini 98.900 adet yatak kapasitesi ile Ege Bölgesi, 63.240 adet yatak kapasitesi ile Marmara Bölgesi izlemektedir. Yatırım belgeli tesislerde ise Ege Bölgesi 87.789 yatak kapasitesi ve 497 tesis ile ilk sırada yer almaktadır. Ege Bölgesini Akdeniz ve Marmara Bölgeleri izlemektedir (Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O., 2003).

1.4.2. Seyahat Acentaları

Türk turizminde yaşanan arz ve talebe ve konaklama tesislerinin kapasitesine paralel olarak yıllar itibariyle seyahat acentaları sayısında da artış olmuştur. 2002 yılı itibariyle 4443 acenta sektörde faaliyet göstermektedir. Bu acentaların 3209 tanesi A Grubu, 583'ü A-G Grubu, 238 tanesi B Grubu ve 413 tanesi de C Grubundadır. Seyahat acentaları İstanbul ilinde yoğunlaşmışlardır. Diğer turistik bölgelerimizde bulunan acentaların çoğunun merkezide İstanbul'da bulunmaktadır. Aşağıda, gruplarına göre bazı illerimizde bulunan seyahat acentalarının sayısı gösterilmektedir;

Tablo 1.5: Türkiye’de bulunan acentaların sayısı ve gruplarına göre seyahat acentalarının bulunduğu bazı iller (2002)

A	A--G	B	C	TOPLAM
3209	583	238	413	4443

A GRUBU	ADET	ORAN
AYDIN	136	%4, 2
İZMİR	192	%6, 0
ANKARA	247	%7, 7
MUĞLA	435	%13, 6
ANTALYA	627	%19, 5
İSTANBUL	1030	%32, 1
DİĞER	542	%16, 9

B GRUBU	ADET	ORAN
ANKARA	16	%6, 7
ANTALYA	9	%3, 8
İSTANBUL	101	%42, 4
İZMİR	10	%4, 2
MUĞLA	15	%6, 3
DİĞER	87	%36, 6

A--G GRUBU	ADET	ORAN
ANKARA	37	%6, 3
ANTALYA	99	%17, 0
AYDIN	20	%3, 4
BURSA	12	%2, 1
İSTANBUL	227	%38, 9
İZMİR	41	%7, 0
MUĞLA	47	%8, 1
DİĞER	100	%17, 2

C GRUBU	ADET	ORAN
ANKARA	12	2, 9
ANTALYA	24	5, 8
AYDIN	12	2, 9
BURSA	50	12, 1
İSTANBUL	156	37, 8
İZMİR	44	10, 7
KOCAELİ	16	3, 9
MUĞLA	19	4, 6
DİĞER	80	19, 4

Kaynak: Tursab, 2003

1.4.3. Mevcut Talep

1.4.3.1. Turist Sayısı

Tablo 1.6: Bazı ülke gruplarının toplam turist sayısındaki payları

	1999	2000	2001
Avrupa Birliği	%45, 5	%51, 9	%57, 3
BDT	%14, 0	%13, 3	%12, 3
Benelüks Ülkeleri	%4, 9	%6, 7	%8, 2
İskandinavya	%3, 8	%3, 6	%4, 1
Kuzey Amerika	%5, 9	%5, 5	%4, 1
Doğu Avrupa Ülkeleri	%14, 9	%11, 4	%11, 2
Asya/Pasifik Ülkeleri	%2, 0	%2, 0	%1, 9
Ortadoğu(İsrail Hariç)	%2, 7	%2, 2	%2, 0
Ortadoğu(İsrail Dahil)	%8, 1	%7, 5	%6, 6
Afrika	%1, 4	%1, 3	%1, 3
Orta Ve Güney Amerika	%0, 7	%0, 7	%0, 6

Kaynak: Tursab, 2003

Bazı ülke gruplarından gelen turist sayılarında 1999 - 2001 yılları arasında yaşanan değişimleri incelediğimizde Avrupa Birliği ülkelerinin payının önemli miktarda arttığı ve Doğu ülkelerinin ve Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerinin diğer önemli pazarlar konumunda olduğu, Benelüks ülkelerinin son üç yıl içerisinde önemli artış gösterdiği görülmektedir. Diğer pazarlardan Türkiye'ye olan talep belli seviyede seyretmektedir.

Ek 2'de Avrupa Birliği'nin Türkiye için iki büyük pazarı Almanya, İngiltere ve Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerinden gelen turistlerin sayısındaki değişimler gösterilmektedir.

Ek 2'den Almanya vatandaşlarının 90ların yarısından sonra Türkiye'ye yönelik talebinin azaldığını ama 2000li yıllarla birlikte tekrar arttığı, İngiltere'den gelen turist sayısında hafif bir artış yaşandığı ama toplam turist sayısındaki artış

nedeniyle oransal olarak İngiliz turistlerin azaldığı ayrıca Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerinin Sovyetler Birliği yıkıldıktan sonra 1999 ekonomik durgunluk dönemi hariç belli bir sayıda tutunduğu görülmektedir.

Aşağıdaki tabloda Türkiye'ye gelen yabancıların yıllara ve aylara göre dağılımı gösterilmektedir;

Tablo 1.7: Türkiye'ye gelen yabancıların yıllara ve aylara göre dağılımı

AYLAR	YILLAR				
	1998	1999	2000	2001	2002
OCAK	346 183	359 046	333 915	359 320	306 602
ŞUBAT	371 526	371 727	354 487	404 653	426 408
MART	476 756	409 483	435 158	547 365	675 494
NİSAN	642 332	426 558	721 128	884 805	846 416
MAYIS	986 237	691 313	986 376	1 231 562	1 325 825
HAZİRAN	1 062 961	784 642	1 079 148	1 387 955	1 457 616
TEMMUZ	1 288 439	931 895	1 525 718	1 776 821	1 897 062
AĞUSTOS	1 460 075	1 079 249	1 419 244	1 601 331	1 900 111
EYLÜL	1 209 256	876 261	1 368 538	1 440 365	1 770 499
EKİM	1 035 237	800 513	1 178 481	1 065 825	1 420 930
KASIM	502 638	435 790	602 396	520 962	662 536
ARALIK	371 057	320 808	423 564	398 005	557 376
TOPLAM	9 752 697	7 487 285	10 428 153	11 618 969	13 246 875

Kaynak: Turizm Bakanlığı, 2003

Tablo 1.8: Türkiye'ye gelen yabancıların yıllara ve aylara göre değişimi

AYLAR	%DEĞİŞİM ORANI			
	99/98	00/99	01/00	02/01
OCAK	%3, 72	-%7, 00	%7, 61	-%14, 67
ŞUBAT	%0, 05	-%4, 64	%14, 15	%5, 38
MART	-%14, 11	%6, 27	%25, 79	%23, 41
NİSAN	-%33, 59	%69, 06	%22, 70	-%4, 34
MAYIS	-%29, 90	%42, 68	%24, 86	%7, 65
HAZİRAN	-%26, 18	%37, 53	%28, 62	%5, 02
TEMMUZ	-%27, 67	%63, 72	%16, 46	%6, 77
AĞUSTOS	-%26, 08	%31, 50	%12, 83	%18, 66
EYLÜL	-%27, 54	%56, 18	%5, 25	%22, 92
EKİM	-%22, 67	%47, 22	-%9, 56	%33, 32
KASIM	-%13, 30	%38, 23	-%13, 52	%27, 18
ARALIK	-%13, 54	%32, 03	-%6, 03	%40, 04
TOPLAM	-%23, 23	%39, 28	%11, 42	%14, 01

Kaynak: Turizm Bakanlığı, 2003

Türkiye'ye yabancı turistler en çok Mayıs - Ekim ayları arası gelmektedirler, 1998 - 2002 yılları arasında 2001 yılı hariç en yoğun talep Ağustos ayında gerçekleşmiştir. 2001 yılında en yoğun ay Temmuz olmuştur. Ayrıca 1999 yılı hariç Türkiye'ye gelen turist sayısı artmıştır. Kış aylarında ise talebin azaldığı görülmektedir. En düşük turist sayısına Ocak aylarında ulaşıldığı görülmektedir. Sadece 1999 yılında Aralık ayı turist sayısı açısından en kötü ay olmuştur. Dolayısıyla, kış sezonunda talebin canlı tutulamadığı ve kapasitenin kullanılmadığı görülmektedir.

Ek 3'te, 1990 sonrası; dünyadaki ülkelere göre Türkiye'ye gelen yabancı turistlerin sayısı verilmektedir;

1.4.3.2. Doluluk Oranları

Turizm endüstrisinin ekonomik değerlendirmelerinin başında yatak kapasitesinin doluluk oranlarına bakılmaktadır. Turizmden ekonomik getirinin yüksekliği doluluk oranlarının yüksekliği ile sağlanmaktadır. Aşağıdaki tabloda yıllar boyunca Türkiye’de konaklayan kişi sayısı, ortalama kalış süresi, ve doluluk oranları verilmektedir;

Tablo 1.9: Yıllara göre yerli ve yabancı konaklayan kişi sayısı, geceleme sayısı, ortalama kalış süresi ve doluluk oranları (1990 - 2000)

YILLAR	KONAKLAYAN KİŞİ SAYISI			ORTALAMA KALIŞ SÜRESİ		
	YABANCI	YERLİ	TOPLAM	YABANCI	YERLİ	TOPLAM
1990	3.869.166	3.584.287	7.453.453	3, 4	1, 9	2, 7
1991	2.398.666	3.829.585	6.228.251	4, 0	2, 1	2, 8
1992	2.575.595	8.083.677	10.659.272	1, 9	1, 5	1, 6
1993	2.103.694	7.125.259	9.228.953	2, 7	1, 6	1, 8
1994	2.033.570	9.369.305	11.402.875	2, 5	1, 5	1, 7
1995	2.319.455	13.393.175	15.712.630	3, 4	1, 6	1, 9
1996	3.494.092	13.154.852	16.648.944	3, 0	1, 5	1, 8
1997	3.182.629	12.601.258	15.783.887	3, 3	1, 5	1, 9
1998	2.304.724	11.153.495	13.458.219	3, 1	1, 7	1, 9
1999	1.403.518	9.768.186	11.171.704	3, 5	1, 6	1, 9
2000	1.662.005	9.515.085	11.177.090	3, 6	1, 6	1, 9
DOLULUK ORANI(%)						
YILLAR	YABANCI	YERLİ	TOPLAM			
1990	%31, 7	%16, 4	%48, 1			
1991	%20, 6	%17	%37, 6			
1992	%6, 3	%25, 4	%31, 7			
1993	%10, 5	%20, 9	%31, 4			
1994	%7, 2	%19, 9	%27, 1			
1995	%10, 8	%20, 9	%31, 7			
1996	%10	%19, 3	%29, 3			
1997	%10, 7	%18, 7	%29, 4			
1998	%7, 7	%19, 7	%27, 4			
1999	%6, 2	%19, 9	%26, 1			
2000	%7, 3	%18, 9	%26, 2			

Not: Karşılaştırmalar için yıllar itibarıyla tesis ve yatak sayıları dikkate alınmalıdır.

Türkiye'ye gelen yabancı turistler ve yurt içi ve dışından gelen yerli turistlerin sayısındaki değişimlerle birlikte ortalama kalış sürelerinin çok değişmediğini, yerli turistlerin ortalama kalış sürelerinin 3 - 3, 5 gece, yabancı turistlerin ortalama kalış

süresinin 1, 5 - 2 gece dolaylarında olduğu görülmektedir. Ülkede yaşanan ekonomik kriz dolayısıyla 1998 ve sonrasında yerli turist sayısında azalma olmuştur. Doluluğun ise istenen düzeye çıkamadığı ve kapasitenin çok altında kaldığı görülmektedir. En yüksek doluluk oranına 1990 yılında %48,1 ile ulaşılmış, en düşük oranı ise, %26,1 ile 1999 yılında yaşanmıştır.

1.4.3.3. Türkiye'nin Dünya Turizminden Aldığı Pay

Tablo 1.10: 1993 – 2001 yılları arasında belli ülkelerin turizm gelirlerindeki değişim

	1993	2001	Değişim
A.B.D.	%21, 1	%15, 6	-%26, 1
İspanya	%6, 2	%7, 1	%14, 5
Fransa	%7, 4	%6, 5	-%12, 2
İtalya	%7, 2	%5, 6	-%22, 2
Çin	%1, 5	%3, 8	%153, 3
Almanya	%4, 7	%3, 7	-%21, 3
İngiltere	%5	%3, 4	-%32, 0
Kanada	%2, 1	%2, 3	%9, 5
Avusturya	%4	%2, 2	-%45, 0
Türkiye	%1, 3	%1, 8	%38, 5
Meksika	%1, 9	%1, 8	-%5, 3
İsviçre	%2, 4	%1, 6	-%33, 3
Belçika	%1, 3	%1, 5	%15, 4
Tayland	%1, 8	%1, 5	-%16, 7
Hollanda	%1, 7	%1, 5	-%11, 8
Güney Kore	%0, 9	%1, 4	%55, 6
Portekiz	%1, 3	%1, 2	-%7, 7
Macaristan	%0, 4	%1, 1	%175, 0
İsveç	%0, 8	%0, 9	%12, 5
Brezilya	%0, 3	%0, 8	%166, 7
İrlanda	%0, 5	%0, 8	%60, 0
Mısır	%0, 6	%0, 8	%33, 3
Danimarka	%1	%0, 8	-%20, 0
Japonya	%1, 1	%0, 7	-%36, 4
Çek Cumhuriyeti	%0, 5	%0, 6	%20, 0
İsrail	%0, 7	%0, 5	-%28, 6
Finlandiya	%0, 4	%0, 3	-%25, 0

Kaynak: Resort Turizm ve Seyahat Endüstrisi Dergisi, sayı 8, 2003, s.8

Türkiye 1993 - 2001 yılları arasında Dünya turizminden aldığı payı %1,3'ten %1,8'e çıkarmıştır. %38,5 oranında bir artışla değişimle Türkiye OECD üyesi olan

lkeler içerisinde turizm gelirlerinin en hızlı arttıran 6. lke olmuştur. Turizm gelirlerinin dünya turizmi içindeki payı açısından Türkiye 1993 yılında Belçika ve Portekiz ile birlikte 14. sırada yer alırken, 2001 yılında 10. sıraya yükselmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nin turizm gelirlerinde gerileme olmasına rağmen hala en yüksek turizm gelirin e sahip ülke konumundadır. En belirgin artışlar ise Çin Halk Cumhuriyeti, Macaristan ve Brezilya'da görülmüştür.

Ek 4'te geçici verilere göre Türkiye'ye 2002 yılında da, turizm gelirlerini 2001 yılına göre %13, 6 oranında arttırarak yıllık en hızlı artışı yaşıyan 5. lke olmuştur.

1.4.4. Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisindeki Yeri

1.4.4.1. Turizm Gelirleri ve Giderleri

Türkiye'de turizm sektörüne yönelik politik tercihlerin 1980'de berraklaşmasıyla aynı yıl içinde çıkartılan "Turizmi Teşvik Kararı", 1982'de yrrlğ e giren 2634 sayılı "Turizm Teşvik Yasası" ve 1985 yılında turizmin "Kalkınmada zel önem Taşıyan Sektör" kapsamına alınmasıyla sektöre yönelik etkin teşvik sisteminin yrrlğ e girmesi, kısa sürede turizm sektörünü Türk ekonomisi için vazgeçilmez bir konuma getirmiştir (Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O., 2003).

Yıllar boyunca, genel olarak Türkiye'ye gelen turistlerin sayısı ile birlikte kişi başına harcama miktarlarında artış yaşanmıştır. En yüksek kişi başına harcama miktarına 1998 yılında ulaşılmıştır. Ama hala kişi başına harcama miktarı istenen miktarın altındadır. En yüksek turist sayısına ve gelir miktarına 2001 yılında ulaşılmıştır. 1980li yıllardan sonra 1991 ve 1999 yıllarında yaşanan krizler neticesinde turizm gelirleri düşmüş, giderlerde ise 1991 yılında küçük bir artış gözlenirken, 1999 yılında giderlerde düşüş gözlenmiştir. 1991 yılında Körfez Savaşı nedeniyle yaşanan krizde yurtdışı turizm harcamalarının çok fazla azalmadığı, turist sayısındaki düşüşle birlikte yapılan harcamaların azaldığı, 1999 yılında ülkemizin ve dünyanın içinde bulunduğ u ekonomik durgunluk ortamında turist için yapılan harcamalarla birlikte yurtdışı turizm harcamalarında da azalma olduğ u sonucu çıkarılabilir. 1980ler öncesinde gelir / gider dengesi incelendiğ inde 1970 öncesinde harcamanın daha fazla olduğ u ama turistik gelir ve giderlerin çok alt seviyelerde

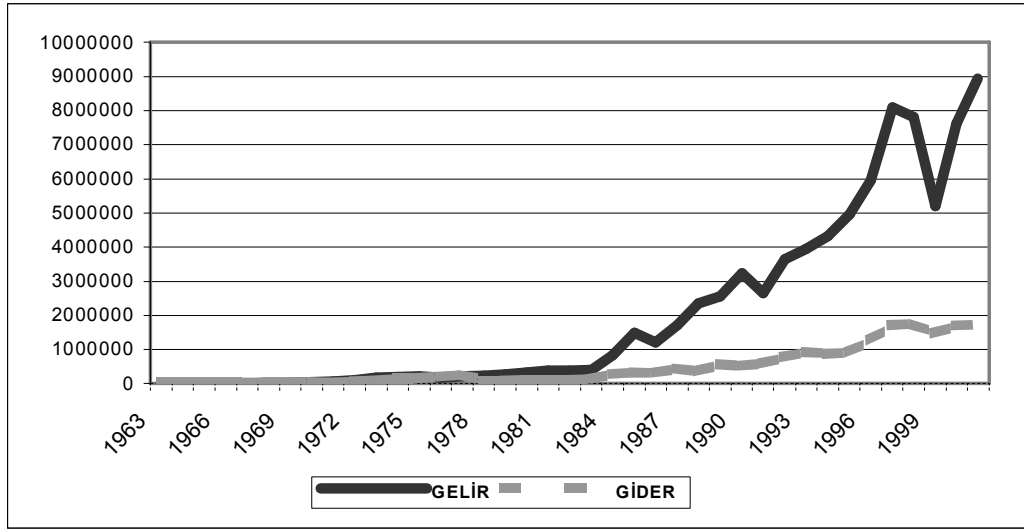
olduğu dolayısıyla Türkiye’de turizm olayının öneminin ve gerekliliğinin kavranmamış olduğu gözlenmektedir. 1970ler sonrasında gelirlerin arttığı ama düşük miktarlarda seyrettiği, 1980lerden, özellikle 1990lardan sonra ekonomik ve siyasi kriz dönemleri haricinde turizm gelirlerinin turizm giderlerine oranla daha çok arttığı görülmektedir. Kriz dönemlerinde turizm gelirleri hala giderlerden yüksek olmakla birlikte gelirlerde düşüş yaşanmıştır. Aşağıdaki tabloda ve şekillerde yıllar boyunca turizm gelirleri, turist sayısı, turistlerin ortalama harcamaları, turizm giderleri ve gelirlerle giderler arasındaki farklar gösterilmektedir;

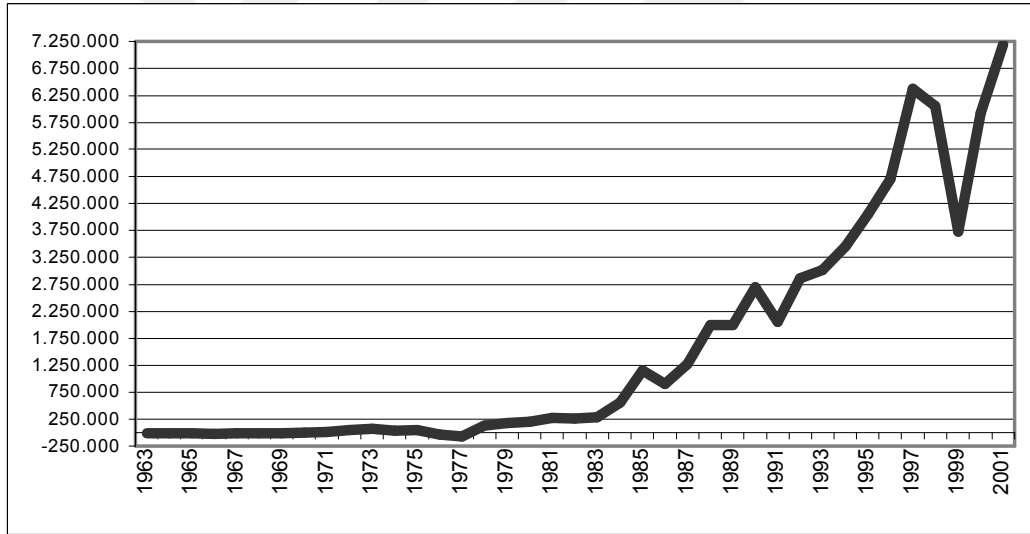
Tablo 1.11 Türkiye turizm gelirleri, turist sayısı, turistlerin ortalama harcamaları, turizm giderleri ve turizm gelirleri ve giderleri arasındaki farklar 1963 -- 2001

YILLAR	GELİR (BİN DOLAR)	GELEN YABANCI SAYISI	YABANCI BAŞINA ORTALAMA HARCAMA (DOLAR)	GİDER (BİN DOLAR)	DENGE (BİN DOLAR)
1963	7.659	198841	38, 5	20.511	-12.852
1964	8.317	229347	36, 3	21.807	-13.490
1965	13.758	361758	38, 0	24.310	-10.552
1966	12.134	440534	27, 5	26.329	-14.195
1967	13.129	574055	23, 0	26.813	-13.684
1968	24.082	602996	39, 9	33.409	-9.327
1969	36.573	694229	52, 7	42.231	-5.658
1970	51.597	724784	71, 2	47.738	3.859
1971	62.857	926019	67, 9	42.192	20.665
1972	103.731	1034955	100, 2	59.320	44.411
1973	171.477	1341527	127, 8	93.013	78.464
1974	193.684	1110298	174, 4	151.797	41.887
1975	200.861	1540904	130, 4	154.954	45.907
1976	180.456	1675846	107, 7	207.893	-27.437
1977	204.877	1661416	123, 3	268.528	-63.651
1978	230.398	1644177	140, 1	102.476	127.922
1979	280.727	1523658	184, 2	95.070	185.657
1980	326.654	1288060	253, 6	114.738	211.916
1981	381.268	1405311	271, 3	103.313	277.955
1982	370.320	1391717	266, 1	108.919	261.401
1983	411.088	1625099	253, 0	127.337	283.751
1984	840.000	2117094	396, 8	276.806	563.194
1985	1.482.000	2614924	566, 7	323.600	1.158.400
1986	1.215.000	2391085	508, 1	313.570	901.430
1987	1.721.117	2855546	562, 7	447.739	1.273.378
1988	2.355.295	4172727	567, 5	357.966	1.997.329
1989	2.556.529	4459151	570, 3	565.000	1.991.529
1990	3.225.000	5389308	621, 3	520.000	2.705.000
1991	2.654.000	5517897	519, 7	592.000	2.062.000
1992	3.639.000	7076096	533, 0	776.000	2.863.000
1993	3.959.000	6500638	668, 1	934.000	3.025.000
1994	4.321.000	6670618	674, 0	866.000	3.455.000
1995	4.957.000	7726886	684, 0	912.000	4.045.000
1996	5.962.000	8614085	748, 0	1.265.000	4.697.000
1997	8.088.549	9689004	876, 0	1.716.000	6.372.549
1998	7.808.940	9752697	879, 5	1.753.900	6.055.040
1999	5.203.000	7487285	736, 0	1.471.000	3.732.000
2000	7.636.000	10428153	764, 3	1.711.000	5.925.000
2001	8.932.012	11618969	717, 5	1.738.000	7.194.012

Kaynak: Turizm Bakanlığı, "Turizm İstatistikleri 2001", 2002,

Şekil 1.6: Turizm gelir / giderlerinin yıllar boyunca değişimi

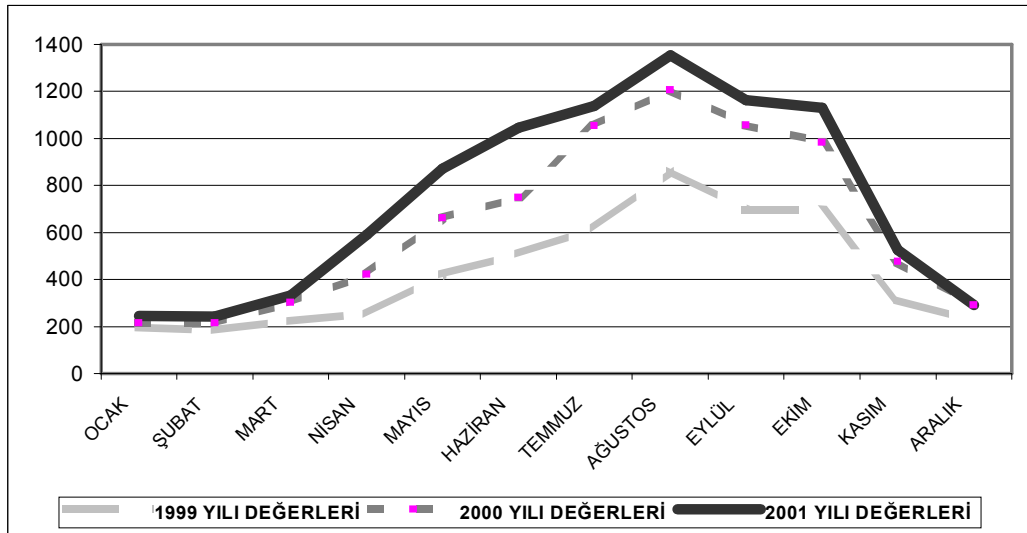
Şekil 1.7: Yıllar boyunca gelir ve gider arasındaki denge

Aşağıdaki tabloda ve şekilde 1999 – 2001 yılları arasında aylara göre turizm gelirlerini ve yıllara göre değişimleri gösterilmektedir;

Tablo 1.12: Turizm gelirlerinin yıllara ve aylara göre dağılımı (Milyon Dolar)

AYLAR	YILLAR			DEĞİŞİM ORANI %		
	1999	2000	2001	00/99	01/00	01/19
OCAK	196	217	245, 9	%10, 71	%13, 32	%25, 46
ŞUBAT	186	216	243, 5	%16, 13	%12, 73	%30, 91
MART	224	302	333, 3	%34, 82	%10, 36	%48, 79
NİSAN	255	422	590, 1	%65, 49	%39, 83	%131, 41
MAYIS	422	662	871, 7	%56, 87	%31, 68	%106, 56
HAZİRAN	509	749	1044, 6	%47, 15	%51, 98	%105, 23
TEMMUZ	618	1054	1138, 3	%70, 55	%28, 45	%84, 19
AĞUSTOS	863	1207	1353, 9	%39, 86	-%3, 61	%56, 88
EYLÜL	696	1056	1163, 4	%51, 72	%7, 12	%67, 16
EKİM	696	984	1131, 2	%41, 38	-%46, 61	%62, 53
KASIM	313	476	525, 4	%52, 08	-%38, 93	%67, 86
ARALIK	225	291	290, 7	%29, 33	-%0, 1	%29, 2
TOPLAM	5203	7636	8932	%46, 76	%19, 67	%71, 67

Kaynak: Turizm Bakanlığı, "Turizm İstatistikleri 2001", 2002

Şekil 1.8: Turizm gelirlerinin aylara göre dağılımı

Turizm gelirlerinin aylara göre dağılımı incelendiğinde, yaz aylarında zirve yaptığı ama bu yoğunluğun 12 aya yayılmadığı görülmektedir. Nisan ayından itibaren artan gelirlerin Temmuz, Ağustos aylarında en üst seviyeye ulaştığı ancak, Ekim ayından sonra keskin bir düşüş yaşandığı görülmektedir. Bu durum, yoğun talebin yaşandığı yaz ayları dışında arz kapasitesinin verimsiz kaldığına yani arz kaynaklarının çok etkin kullanılmadığına işaret etmektedir.

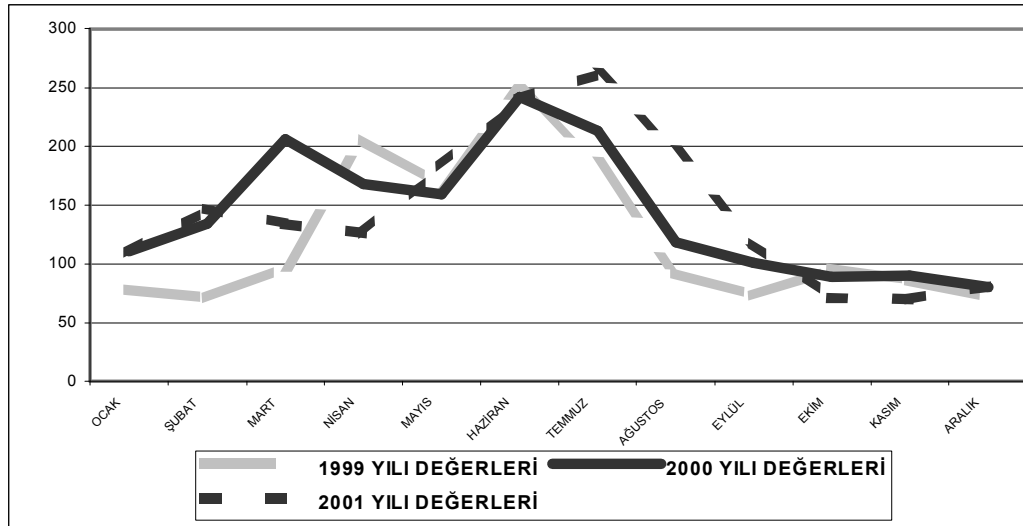
Turizm gelirlerinin Ocak - Şubat ayları haricinde (bu aylarda artışla birlikte birbirine yakın değerler elde edilmektedir) 1999'dan 2001'e artış yaşandığı görülmektedir. Dikkat çeken unsur 2001 ve 1999 yılları kıyaslandığında 3 yıl içerisinde Nisan, Mayıs, Haziran aylarında elde edilen gelirlerin %114,4 artmasıdır. En az gelirin Ocak, Şubat, Mart ve Aralık aylarında elde edildiği, bu aylarda arzu edilen artışın yaşanmadığı görülmektedir

Aşağıdaki tabloda ve şekilde turizm giderlerinin yıllara ve aylara göre dağılımı gösterilmektedir;

Tablo 1.13: Turizm giderlerinin yıllara ve aylara göre dağılımı (Milyon Dolar)

AYLAR	YILLAR			DEĞİŞİM ORANI %		
	1999	2000	2001	00/99	01/00	01/99
OCAK	78	111	110	%42,31	-%0,9	%41,0
ŞUBAT	71	134	147	%88,73	%9,7	%107,0
MART	98	206	134	%110,2	-%34,95	%36,7
NİSAN	206	168	126	-%18,45	-%25	-%38,8
MAYIS	166	159	183	-%4,22	%15,09	%10,2
HAZİRAN	248	242	240	-%2,42	-%0,83	-%3,2
TEMMUZ	186	213	262	%14,52	%23	%40,9
AĞUSTOS	92	118	196	%28,26	%66,1	%113,0
EYLÜL	73	101	118	%38,36	%16,83	%61,6
EKİM	96	89	71	-%7,29	-%20,22	-%26,0
KASIM	86	90	70	%4,65	-%22,22	-%18,6
ARALIK	71	80	81	%12,68	%1,25	%14,1
TOPLAM	1471	1711	1738	%16,32	%1,58	%18,2

Kaynak: Turizm Bakanlığı "Turizm İstatistikleri 2001", 2002

Şekil 1.9: Turizm giderlerinin aylara göre dağılımı

Turizm giderleri incelendiğinde giderlerinde yaz aylarında yoğunlaştığı, yılın ilk ve son üç ayında ise düştüğü ve birbirine yakın değerlerde seyrettiği görülmektedir. Mart ayında sezona hazırlık çalışmalarından dolayı harcamalar artarken yaz sezonu boyunca yurt dışına çıkan vatandaşlar ve gelen turistler için yapılan harcamalardan dolayı turizm giderlerinde artış olmaktadır. Son üç yıldır Haziran ayı giderlerinin düştüğü ve bir önceki yıla göre daha az gider olduğu görülmektedir.

2000 yılında 1999 yılına oranla %16,32'lik artış yaşanırken 2001 yılında 2000 yılına göre sadece %1,58'lik bir artış olmuştur. Son iki yıl açısından en belirgin gider değişimi %107,0 ve %113,0 oranında artışla sırasıyla Şubat ve Ağustos aylarında, %38,8, %26,0 ve %18,6 oranında düşüşle sırasıyla Nisan, Ekim ve Kasım aylarında görülmüştür.

Ek 5'te turizm gelirlerinin ihracat gelirleri ve turizm giderlerinin ithalat giderleri oranı verilmektedir. Turizm gelirleri 1970li yıllardan itibaren ihracat gelirleri içerisinde yaklaşık %10 ve üzeri değerlere sahip olmakla birlikte 1970lerde Türkiye'nin ihracat hacminin geniş olmamasının bunda etkin olduğunu belirtmek gerekir. Turizm gelirleri, diğer turizm göstergelerinde de görüldüğü gibi, asıl önemini 1980lerin ortalarından itibaren kazanmaya başlamış ve 1991 Körfez Savaşı ve 1999 ekonomik durgunluk dönemlerindeki keskin düşüşler haricinde belirgin bir artış süreci içerisine girmiştir. 2001 yılında turizm gelirleri ihracat gelirlerinin %28,8'lik dilimine ulaşmıştır yani 3 birimlik ihracatın 1 birimi turizm sektörü tarafından gerçekleştirilir duruma gelinmiştir.

Turizm giderleri ithalat giderleri içerisinde yıllardır, %3 - 4 civarında bir paya sahip olmuştur, sadece 1979 - 1983 yıllarında %2'nin altında seyretmiştir. Bu durum, turizm giderlerinin belli bir seviyede seyrettiğini, yurt içinde turizm sektörünün ihtiyacını karşılayacak sektörlerin belli bir seviyede bulunduğunu ve geliştiğini işaret etmekle birlikte, yurt dışına çıkan turistlerin sayısının da belli bir seviyede kaldığını, refahın tabana yayılamadığını da göstermektedir.

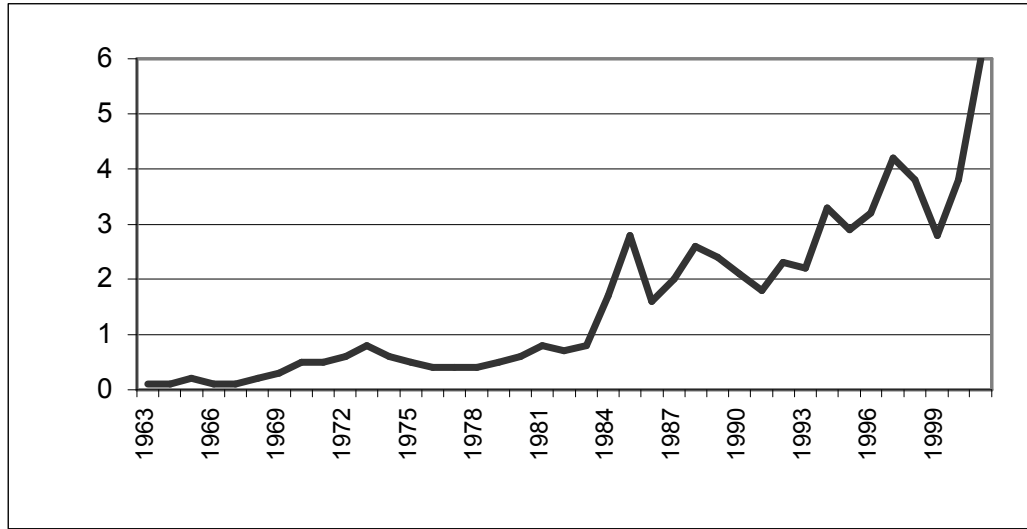
1.4.4.2. Turizm Gelirlerinin Gayri Safi Milli Hasıla İçindeki Payı

Turizm artan önemiyle birlikte Gayri Safi Milli Hasılaya daha büyük katkılarda bulunmaktadır. Aşağıdaki tabloda turizm gelirlerinin Gayri Safi Milli Hasıla içindeki payının değişimi gösterilmektedir;

Tablo 1.14: Turizm gelirlerinin Gayri Safi Milli Hasıla içindeki payının değişimi
1963 -- 2001

YILLAR	TURİZM GELİRLERİNİN G.S.M.H İÇİNDEKİ PAYI	YILLAR	TURİZM GELİRLERİNİN G.S.M.H İÇİNDEKİ PAYI
1963	%0, 1	1983	%0, 8
1964	%0, 1	1984	%1, 7
1965	%0, 2	1985	%2, 8
1966	%0, 1	1986	%1, 6
1967	%0, 1	1987	%2, 0
1968	%0, 2	1988	%2, 6
1969	%0, 3	1989	%2, 4
1970	%0, 5	1990	%2, 1
1971	%0, 5	1991	%1, 8
1972	%0, 6	1992	%2, 3
1973	%0, 8	1993	%2, 2
1974	%0, 6	1994	%3, 3
1975	%0, 5	1995	%2, 9
1976	%0, 4	1996	%3, 2
1977	%0, 4	1997	%4, 2
1978	%0, 4	1998	%3, 8
1979	%0, 5	1999	%2, 8
1980	%0, 6	2000	%3, 8
1981	%0, 8	2001	%6, 0
1982	%0, 7		

Kaynak: Turizm Bakanlığı "Turizm İstatistikleri 2001", 2002,

Şekil 1.10: Turizm gelirlerinin Gayri Safi Milli Hasıla içindeki payı (%)

Turizm gelirlerinin 1980lerin ortalarına kadar Gayri Safi Milli Hasıla içinde %1'lik bir dilim kapsamazken 1984 yılından sonraki 10 yıl boyunca %2 civarında seyrettiği ve 1994'ten sonra 1999 yılında yaşanan gerileme hariç artarak 2001 yılında büyük bir atılım gerçekleştirerek %6'lık dilime ulaştığı görülmektedir. Bu durum, 1980lerden sonra gelişme politikalarında turizme verilen önem sonucunda yapılan yatırımların sonucudur. Son 20 yıllık dönem içerisinde Türk turizminin 1991 Körfez Savaşı ve 1999 yılındaki ekonomik durgunluk nedeniyle yaşadığı düşüş haricinde son 10 yıldır ve özellikle son 5 yıldır, ekonomi içerisindeki önemini arttırdığını görmekteyiz. Bu sonucu turizm gelirlerinin ihracat gelirleri arasındaki oranının artışından da görebilmekteyiz. Ayrıca belirtmek gerekir ki; turizmde hedeflenen rakamlara ulaşılması durumunda turizm gelirlerinin Gayri Milli Safi Hasıladaki oranı ve genel ekonomik yapı içerisindeki önemi artacaktır.

1.4.4.3. Turizmin İstihdam İçindeki Yeri

Emek yoğun bir yapıya sahip olan turizm sektörü, sektördeki sermaye/işgücü oranının düşük olması nedeniyle az yatırımla çok işgücü yaratma özelliğine sahiptir. Türkiye'de işgücü istatistikleri ayrıntılı biçimde elde edilemediğinden turizm için istihdam rakamı değişik yollarla tahmin edilmektedir. Bu tahminlerin ise dayanak noktasını yatak başına çalışan kişi sayısı oluşturmaktadır. Yapılan çeşitli çalışmalar,

Türkiye'de konaklama tesislerinde yatak başına 0, 5 kişinin istihdam edildiğini göstermektedir (Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O., 2003).

1997 verilerine göre turizm 1 milyonun üzerinde kişiyi istihdam etmiştir. En fazla kişinin ulaştırma sektöründe, en az kişinin ise konaklama sektöründe istihdam edildiği görülmektedir. 1997 sonrası verilerinin de genel süreç doğrultusunda arttığı kabul edilirse günümüzde daha çok kişiye iş imkanı sağladığını söyleyebiliriz. 1993 - 1997 yılları arasındaki değişim %40 civarındadır, dolayısıyla basit bir hesaplama 2002 yılında 1, 5 milyonun üzerinde kişiyi istihdam ettiğini tahmin edebiliriz. Ek 6'da turizmde yaratılan istihdam yıllara ve sektörel dağılıma göre verilmektedir;

Dünya Turizm Örgütü'nün açıklamasına göre Türkiye 2010 yılında 17, 1 ve 2020 yılında da 27 milyon turist çekecek. Bu öngörülere göre turizm geliri ve turist sayısı arasındaki günümüzdeki oran aynı düzeyini korursa Türkiye 2010 yılında 12, 5 ve 2020 yılında da 19.8 milyar dolar turizm geliri elde edebilecek duruma gelecektir (Tursab, 2003).

Dünyadaki ve Türkiye'deki turizm trendleri dikkate alındığında, turizm bölgesi olarak Türkiye'nin karşı karşıya bulunduğu fırsat ve tehditler ile güçlü ve zayıf yönler aşağıdaki gibi sıralanabilir (Hotel Dergisi, Aralık 2002, 36 – 37);

TÜRKİYE’NİN GÜÇLÜ YANLARI	TÜRKİYE’NİN ZAYIF YANLARI
■ İklim, doğal kaynaklar, bozulmamış çevre ■ Zengin tarih, kültür, örf ve adet, Türk insanının geleneksel konukseverliği ■ Özgün sosyo-kültürel özellikler ve doğu ile batının egzotik bir bileşimini sunması ■ Coğrafi konum nedeniyle ana pazarlara olan yakınlık ■ Rakip ülkelere göre daha yeni ve daha nitelikli tesislerin varlığı ■ İç turizmdeki hareketlenme ■ Turizm çeşitlendirmesine olanak veren coğrafi ve doğal yapının varlığı ■ Halı, deri, konfeksiyon ve mücevher başta olmak üzere alışveriş olanakları ■ Son on yılda gelişmiş turistik bölgeler arasına girmiş olması	■ Türk medyasının haber alma ve verme özgürlüğü ile toplumsal menfaatleri dengeleyememesi, olumsuzlukların uluslar arası medyaya referans oluşturulması ■ Altyapı ve hizmet kalitesinin ve destek sektörlerindeki gelişmenin, hızlı talep artışının beraberinde getirdiği ihtiyaçlara cevap verememesi ■ Turist sağlığı ve güvenliğindeki yetersizlikler ■ Standartı yüksek tesislerin yakın çevresi ile uyumsuzluğu ■ Düzensiz ve denetimsiz yönde gelişen ticari faaliyetlerin ülke turizminde ve ürün kalitesinde yol açtığı yozlaşma ■ Stratejik pazarlama yönetimine işlerlik kazandırılmaması ■ Mevsimsellik ve kapasite kullanım oranlarının düşüklüğü ■ Tanıtımda yetersiz dış yatırımlar ■ Başta yerel yönetimler olmak üzere kamunun turizme yeteri kadar ilgi göstermemesi ■ Pazarlara ve turizm arzına ilişkin araştırmaların yetersizliği nedeniyle sağlıklı stratejik kararların alınmasındaki güçlükler ■ Yüksek enflasyon sorunu

TÜRKİYE TURİZMİ İÇİN FIRSATLAR	TÜRKİYE TURİZMİNİ TEHDİT EDEN FAKTÖRLER
■ Avrupa Birliği ve Yunanistan ile olan ilişkilerdeki yumuşama, Avrupa Birliği adaylığı ■ Küreselleşme olgusu içerisindeki Avrasya Bölgesinin artan önemi ve Türkiye'nin siyasi ve ekonomik yönden önem kazanması ■ Türkiye'nin rekabet gücünün yüksek olduğu doğa, tarih ve kültür turizmine olan ilginin artması ■ Batı Akdeniz'deki kirlenme sonucu Doğu Akdeniz Bölgesinin artan çekiciliği ■ Eğitim düzeyi yüksek ve deneyimli turist gruplarındaki büyümenin, potansiyel tüketicilerin karşı propagandadan etkilenme olasılığını azaltıcı etkileri ■ Büyüyen dünya turizmi ■ Gelişen ulaşım olanakları ve buna bağlı olarak uzun mesafeli seyahatlerin artması	■ Dış basında, ülkemizde ortaya çıkabilen terör eylemleri ile demokrasi, insan hakları gibi konulara ilişkin olarak yer alan olumsuz yayınlar ve bunların neden olduğu imaj sorunları ■ Coğrafi konum nedeniyle yakın çevrede (Ortadoğu, Balkanlar, Bağımsız Devletler Topluluğu ülkeleri) yaşanan savaşlardan ve siyasi istikrarsızlıklardan olumsuz yönde etkilenme ■ Son yıllarda Türk turizmin doğrudan etkileyen dış destekli terörist faaliyetlerin ortaya çıkması ■ Yüksek enflasyon sorunu ■ Yatay ve dikey entegrasyonlarla dev boyutlara ulaşan uluslar arası tur kartellerinin rasyonel çalışma yöntemleri, modern teknik donanım ve ölçek ekonomileri gibi avantajları kullanarak piyasaya egemen olmaları ve hem dış talep hem de işletmelerin kar marjları üzerindeki baskılarını arttırmaları ■ Yabancı tur kartellerinin Türkiye'deki acente ve otelleri satın alarak döviz kayıplarına neden olmaları ■ Avrupa Birliği üyesi rakip ülkelerin birliğin bilgi ve finans desteklerinden yararlanarak rekabet güçlerini arttırmaları

Ülkemizde turizm sektörü gerek turist sayısı gerekse turizm gelirlerinde gösterilen önemli gelişmelere rağmen, yine de sahip olduğu kapasiteleri sonuna kadar kullanamamaktadır. Turizm her şeyden önce ekonomik ve kültürel bir faaliyettir. Turizmin malzemesi öncelikle kültürdür. Yalnızca güneş ve denizin var olması ile kendiliğinden bir turizm faaliyetinin gelişemeyeceği gerçeği ülkemizde yeni anlaşılmaya başlanmıştır. Dolayısıyla pazarlanacak olan doğa ve kültür malzemesi, olgunlaştırılmış hizmet kültürü ile birlikte bir anlam ifade edecektir.

Türkiye turizm sektörünün ulusal ekonomi açısından taşıdığı önemi bir çok Avrupa ülkesinden daha önce kavrayarak sektöre ilişkin yasal düzenlemeleri yapan ilk Avrupa ülkeleri arasında yer almıştır. Ayrıca, diğer Akdeniz ülkelerine kıyasla Türkiye'de turizmin daha geç gelişmesi sonucu, bu ülkelerde yapılan yanlışlar ve doğrular Türkiye'ye iyi bir örnek oluşturmuştur. Türkiye'nin doğal, tarihi ve kültürel zenginlikleri ve Türk insanının bilinen misafirperverliğine ek olarak bir çok turizm işletmesinin Akdeniz ve Avrupa'daki en çağdaş ve modern seviyede olmasının getirdiği avantajlar açıkça görülmektedir. Üyesi olmayı amaçladığımız Avrupa Birliği'ndeki gelişmeleri yakından takip ederek, tam bir uyum için ekonomi, mevzuat ve örgütlenme açısından gerekli önlemlerin zamanında alması durumunda, Türk turizminin Birliğin mevcut üyelerindeki seviyeden daha ileri noktalara ulaşması beklenmektedir.

Türk turizminin göstermiş olduğu gelişmeye paralel olarak, gelir açısından da tatmin edici düzeye gelmesi için yeniden yapılanması gerekmektedir. Türkiye'nin turizmdeki başarısı, uluslararası pazarlardaki rekabet gücüne bağlıdır. Bu nedenle bu alanda faaliyet gösteren kurum, kuruluş ve şirketlerin yeniden yapılanmasına olanak tanıyacak düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle sektörün finansman sorununa kaynak oluşturabilecek çözümler getirilmeli, yeni pazarlara açılmak için pazarlama kesimi özellikle desteklenmeli, uluslararası pazarlardaki gelişmeler izlenerek politika oluşturulmalı, turizmin 12 aya yayılması konusunda somut adımlar atılmalı, başta hava alanları olmak üzere alt yapı sorunlarının çözümü için gerçekçi bir planlama yapılarak turizme öncelikli sektör statüsü tanınmalıdır (Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O., 2003).

1980lerin ikinci yarısından itibaren günümüze kadar olan dönemde turizm sektöründe elde edilen başarının Türkiye'nin imkanları sayesinde olduğu

söylenbilir. Nitekim sektör geliştiği dönemlerde de, kriz yaşanan dönemlerde de belirlenmiş bir finans politikasına sahip değildi. Sektör sürekli olarak bir öz sermaye yetersizliği ile çalışmıştır. Turizm sektöründe öz sermaye yetersizliği sektörün bütününün sorunudur. Yatay ve dikey birleşmeler gibi önlemlerle öz sermaye yetersizliğinin aşılabilmesi durumunda kamuda sektörün yaşadığı değışim sürecine uygun düzenlemeleri yaparsa uluslar arası pazarda yaşanan değışmeler Türkiye’de aşamalı biçimde gerçekleştirilip fırsatların kullanılması olanağı vardır (Köfteoğlu, 1997).

2. TURİZMİN YEREL HALK VE ÇEVRE ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Turizm dünyanın en büyük sektörlerindendir ve en hızlı büyüyen endüstrilerinden birisi durumuna gelmiştir ve temel öneme sahip ekonomik ve sosyal bir olay olmuştur. Turizmin bu gelişimi, turistik bölgelerde odaklanmış olan, çok sayıda ekonomik, çevresel ve sosyal etkilere yol açmıştır. Turizmin gelişmesi, turizm olayının pek çok açıdan araştırılmasına neden olmuştur (Mathieson ve Wall, 1992, 183).

Yer aldığı yerel halk ve çevre üzerindeki etkilerine verilen küçük önemle birlikte, turizm ekonomik faydaları dolayısıyla desteklenmiştir. Turizmin bir işlevi de, “diğerleri”nin nasıl yaşadığını görmemizi sağlamasıdır. Sanayileşmiş ülkelerdeki insanlara “ilkel” köylerde veya “geleneksel” tarımsal üretim biçimleriyle yaşayan insanların nasıl yaşadığını görme şansı vermektedir. İlkel, geleneksel, bozulmamış, el değmemiş, nadir gibi kelimeler reklam yapmak ve turistleri çekmek için kullanılmaktadır. Gelişmiş ülkelerin ekonomik rahatlıkları dolayısıyla turizm dünyanın diğer yarısının nasıl yaşadığını görme şansı tanımaktadır (Conly, 2002). Bir topluluk için turist akımının yüklü bulunduğu sosyo-ekonomik muhtevadan oluşan etmen, kasabanın iş dünyasında çeşitlenme, bölge nüfusunun artması, ve fonksiyonel yaklaşım gibi; sonucu toplumsal değişim sürecine yansıyacak gelişmelere yol açmaktadır. Buna karşılık, yönelişindeki farklılık nedeniyle topluluğu sosyo-ekonomik bakımdan güçsüz hale getirmekte ve değişim ters yönde ortaya çıkmaktadır (Eralp, 1974, 270).

Turizm insanların çalıştıkları ve yaşadıkları bölgelerden geçici bir ayrılışı, gittikleri bölgede yaptıkları faaliyetler ve onların ihtiyaçlarını karşılamak için yapılan tesislerdir. Turizmin önemi hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde anlaşılmıştır. Bu durum, devletin turizmle ilgili birimlerinin kurulması, turistik işletmelerin teşvik ve sponsorlukla desteklenmesi, küçük işyerlerinin açılması ve çok uluslu şirketlerin turizm işine girmesi sonuçlarını doğurmuştur.

Turizm, normal yaşam alanının dışında bir alana gitmeyi ve kalmayı içeren çok boyutlu bir olaydır. Turizm üç temel elemandan oluşur (Mathieson ve Wall, 1992, 14).

- Seçilen turistik bölge yada bölgelere yapılan yolculuğu içeren dinamik eleman
- Turistik bölgede kalmayı içeren statik eleman
- Üstteki iki elemandan kaynaklanan turistin doğrudan yada dolaylı iletişimde olduğu ekonomik, fiziksel ve sosyal alt sistemleri üzerindeki etkileri ile ilgili sonuçsal eleman

Turizm üzerinde yapılan çalışmalar; yaşam mekanlarından uzak olan insanların, seyahat edenlerin isteklerini karşılayan kuruluşların ve yerel halk üzerindeki ekonomik, sosyal ve fiziksel etkilerinin araştırılmasıdır. Bu çalışmalar turistlerin motivasyonları ve tecrübelerinin, turistik bölge insanların beklenti ve değerlendirmelerinin ve turistler ile yerel halk arasındaki ilişkileri düzenleyen kurum ve kuruluşların rollerinin çalışılmasını içermektedir. Turizmin hem ekonomik hem de sosyal değişim açısından etkili olacağına dair genel görüşler vardır. Gerçektende, turizm dünyada birçok ülkede, istihdam ve yatırımı canlandırmış, toprak kullanımı ve ekonomik yapıyı belirlemiş ve ödeme dengesine olumlu etkilerde bulunmuştur (Mathieson ve Wall, 1992, 45).

Ama gelişmekte olan ülkelerin turistleri cezbeden kaynaklarının çoğu birbirine benzerdir. Dolayısıyla, turistik bölgelerin dünya çapında rekabet avantajı kazanmaları büyük oranda şu dört koşula dayanmaktadır (Mathieson ve Wall, 1992, 46);

1. Sunulan hizmetin ve tesislerin uyumlu karışımı, kalitesi ve fiyatı
2. Yetenekli ve deneyimli örgütsel yapının varlığı
3. Turistik bölgenin ana turist alanlarına göre coğrafi konumu ve bu turistik bölgelerin coğrafi konumun avantajlarını kullanabilme yada coğrafi yerin kötü etkisini giderebilme yeteneği
4. Finansal yatırımın kaynağı ve yapısının kuvvetli olması

Her bir etki kategorisinin olumlu ve olumsuz etkileri vardır. Her bir etki her bölge için aynı olmamaktadır, çünkü bölgenin kaynakları ve koşulları farklıdır.

Turizmin karmaşık etkileri, tüm etkilerinin ölçülmesini neredeyse imkansız hale getirmektedir. Turizmin bir çok etkisi, zor fark edilmektedir ve genelde beklenmeyen şekillerle açığa çıkar. Diğer bir deyişle, birincil etkiler, ikincil ve

üçüncül etkileri açığa çıkarır ve izlenilmesi ve kaydedilmesi genellikle pek mümkün olmayan çok sayıda etkiyi ortaya çıkarır. Etkilerin birbiriyle etkileşimleri, daha ileri değişimleri oluşturur. Mesela, Afrika'daki ulusal parklarda düzenlenen safariler doğal yaşamın beslene ve yaşama alanlarını sınırlandırır. Doğal yaşamın korunması turistik gelişmenin ilgisi dahilinde olabilir ve bu kaynağa sahip ülkeye ekonomik katkısı olabilmektedir. Ama, ulusal parkların oluşturulması, hızla artan Afrika nüfusunun, tarımsal üretimin nüfusa ancak yetebileceği daha az verimli topraklarda tarım yapmalarına yol açar. Özel etkiler, etnik yada kültürel azınlıklar yada doğal yaşamın ve bitki örtüsünün benzersiz, çeşitleri üzerinde olmaktadır. Bu tür grupların ayırıcı özelliği turistleri çeker ama turist faaliyetlerinden kaynaklanan etkiler onlar için çok tehlikeli olabilir (Mathieson ve Wall, 1992, 5—6).

Turizmin etkilerini incelemekten önce, farklı özellikler taşıyan bölgeler için farklı sonuçlar ortaya koyan turizmin etkilerine temel teşkil eden kaynakları incelemek gerekmektedir;

2.1. ETKİ KAYNAKLARI

Turizmin etkilerinin doğasını bilmek sorunları çözmez ama bu etkilerin kaynaklarını anlamak ve turistler ile yerel halk ve çevre arasındaki etkileşimleri anlamak eşit önemlidir. Bu kaynaklar genellikle ikiye ayrılmaktadır; turist faktörü ve turistik bölge faktörü. Turist faktörü, turistlerin turistik bölgeye getirdiği etkilerdir ve demografik elemanlar, sosyal farklılıklar ve ziyaretçi sayısı gibi elemanları içermektedir. Turistik bölge faktörü, bölgeye ait olan, seyahat zinciri ve döngüsü, turizmin yerel halk tarafından algılanışı ve kabullenilişi ve yerel yaşam ve liderlik gibi konuları içermektedir

Tablo 2.1: Turistik gelişmenin etki kaynakları

Turistik Bölge	Turist
Yerel ekonomik koşullar	Gelen turistin sayısı ve çeşidi
Ekonominin branşlaşması	İkamet süresi
Turizme katılım derecesi	Yoğun uçuşlar ve varışlar
Turizm liderlerinin tavrı	Etnik / ırksal özellikler
Turistik gelişmenin özellikleri	Yapılan faaliyetler
Yerel kültürün yaşayabilirliği	Yerel dil / aksanı konuşabilme
Toplumdaki devamlılık	Turistlerin “gösteriş etkisi”
Turistik gelişmenin aşamaları	Çevrenin narinliği
Çevrenin dayanıklılığı	
Toplu taşıma olanakları	

Kaynak: Kreag , 2003

Bu faktörler aşağıda açıklanmaya çalışılmıştır;

2.1.1. Turist Faktörleri

2.1.1.1. Ziyaretçilerin Sayısı ve Çeşidi

Az sayıda turist çok etkili olmaz ve yerel halkla ilgilenen kişiler olabilirler. Bölgenin nüfusu arttıkça ve bölge turistler tarafından bilinen bir yer oldukça, yerel halk onları önemsemeyebilir. Ziyaretçi sayısı, yerel halkın, kendini huzursuz, toplumsal ve kültürel kayba uğramış ve güvenlik tehdidi altında olduğunu hissetmesine yol açacak sayıya ulaştığında, yerel halkta, öfke ve direnç oluşabilmektedir.

2.1.1.2. Demografik Özellikler

Aile durumu, yaş, iş durumu vb. özellikler bölgede gerçekleştirilen turistik faaliyetleri ve yaşanan turistik gelişmenin yerel etkilerini değiştirmektedir

2.1.1.3. Ulaşım

Turistik bölgeye ulaşmak için özel araç yada kiralık araba, otobüs, tren, hava yada deniz yolu gibi yollardan hangisinin kullanılacağını planları çok daha önceden yapılmış olsa bile turist hareketlerini ve tavrını belirler, bölgede ve bölgeye ulaşma esnasında hizmete ulaşma kolaylığını etkiler.

2.1.1.4. İkamet Süresi

Günübirlik ziyaretlerin ekonomik etkisi düşüktür. Kısa süreli (2—5 günlük) kalışlarda, bir toplumdaki gün başına olan ekonomik etki en yüksek seviyeye ulaşır, yani, turist harcaması en üst seviyeye çıkar. Bölgede daha uzun süre kalan turistler daha geniş yelpazede maddeye ihtiyaç duyarlar ve ekonomik etkinin topluma daha çok yayılmasına neden olabilirler. Mevsimsel turistler (1—6 ay) turistik olmayan faaliyetlerle ilgilenebilirler. Yıllık olaylar kısa sürede büyük ekonomik etki yaratabilmektedir.

2.1.1.5. Yoğun Uçuşlar ve Varışlar

İnsanların ne zaman ve nasıl ulaştıkları (yolcu gemisi, festival başlangıcı) ve varışlar, trafik yoğunluğu; faaliyet ve hizmetlerin turistlere uygunluğunu etkileyecektir. Turist çeşidi ve sayısındaki farklılıklar tesislerin çeşidini ve büyüklüğünü de etkileyecektir çünkü küçük işletmeler çok fazla kişiye hizmet edemez. Ulaşım durumu ve yoğunluğu faaliyet ve hizmet seçeneklerini sınırlandırabilir.

2.1.1.6. Yerleşim Alanlarıyla Olan Bağlar

Arkadaş veya akrabalarla kalmak ekonomik etkiyi azaltır, ama toplum değerlerinin daha iyi anlaşılmasını sağlar. Ziyaretlerin tekrarlanma olasılığı yüksektir.

2.1.1.7. Etnik / Irksal Özellikler

Gelen turistler etnik veya ırksal köken veya ekonomik olarak yerel halktan çok farklı olursa, öfke, sosyal anlaşmazlık ve suç olasılığını azaltmak için yerli halkın istekleri ile daha yakından ilgilenmek gerekmektedir. Dikkatli bir planlama ve devamlı bir eğitim anlaşmazlıkları azaltabilmektedir. Ekonomik karakterler harcama tercihlerini etkiler. Daha yüksek gelir, turistlerin çevreye erişimini kolaylaştırır ve dolayısıyla çevreye olumsuz etkileri artırır.

2.1.1.8. Yapılan Faaliyetler

Eğitim, kültürel ve tarihi turizmin genellikle daha az sosyal ve çevresel etkisi vardır. Rekreasyon faaliyetlerinin çevre üzerinde daha büyük etkileri vardır. Eğlence faaliyetleri yerli insanların sosyal değerleri ile çatışabilmektedir. Yerel dil / aksanı konuşabilmek yerel insanlar ve kültürle ilişkileri daha anlamlı hale getirir ve yerel insanların anlaşılmasını kolaylaştırır.

2.1.1.9. Turistlerin Gösteriş Etkisi

Turist tavırlarını taklit eden yerli insanlar, yerel kültüre yeni boyutlar ekleyebilirler ama taklit edilen davranışlar bazen yerel değerlere uygun olmayabilir. Ziyaretçilerin kötü tavırlarını (fazla içmek, uygun olmayan giyiniş, fuhuş vb.) taklit eden yerli insanlar sosyal açıdan problem yaratabilirler.

2.1.2. Turistik Bölge Faktörleri

2.1.2.1. Yerel Ekonomik Durum

Sorunlar yaşayan ekonomiler, turizmden fayda sağlayabilirler. Bu faydaların uzun süreli olabilmesi için plancılar, turizmi; sürdürülebilir bir şekilde planlamalıdır. Güçlü bir ekonomiye sahip şehirler turizmi; tarihi binaları korumak, rekreasyon tesisleri oluşturmak ve yiyecek ve konaklama seçeneklerini genişletmek gibi amaçların bir bileşeni olarak görebilir.

2.1.2.2. Ekonominin Branşlaşması

Ekonomik çeşitlilik, yerel toplumda oluşan olumsuz etkileri azaltabilmektedir. Turizmde kötü bir yıl yaşanırsa diğer ekonomik faaliyetler etkileri giderebilir yada tersi olabilir.

2.1.2.3. Turizmde Yerli Halkın Katılımı ve Turizm Liderlerinin Tavrı

Yerli insanların katılımı toplumun geri kalanı ile birlikte işbirliği halinde turizmin gelişmesini sağlar. Turizm işletmelerinin yerel sahiplik ve yönetimi, karların toplumda kalmasını sağlar. Turizm işletmeleri, halkın isteklerini dikkate aldıkları çoğu durumda, turizm endüstrisi kuvvetli bir halk desteği görür.

2.1.2.4. Turistik Gelişmenin Mekansal Özellikleri

Faal turizm alanlarının yerleşim alanlarından ayrılması anlaşmazlıkları azaltır. Konut odaklı ve turist odaklı işlerin karışımı işleri daha karmaşık hale getirmektedir. Turist odaklı işletmelerin etkin olması yerli insanların başka bölgelere

gitmesine neden olabilir ve bu durum öfkeye yol açabilir. Kültürel ve rekreasyon tesislerinin (parklar, müzeler, alışveriş merkezleri, plajlar, bahçeler) yerel halk ve turistler arasında paylaşımı turizme daha başarılı olur. Turistik tesisleri yerel halktan soyutlamak toplumsal sınıf yapısı ve yerel kızgınlık yaratabilir.

2.1.2.5. Yerel Kültürün Yaşayabilirliği

Güçlü ve faal bir yerel kültür turizmin toplumu değiştirme eğilimini giderebilmektedir. Turistleri yerel kültürel faaliyetlerde eğitmeye yönelik aktif programlar anlaşmazlıkları azaltabilir.

2.1.2.6. Toplumsal Süreklilik

Güçlü bir yerel ekonomi, toplum liderlerine, turizm gelişmesini, toplumun isteklerine uyması doğrultusunda etkilemesi için çeşitli seçenekler sunar. Güçlü toplum liderleri ve aktif bir planlama, toplumsal coğrafyayla daha uyumlu bir turizmin oluşmasını ve olası uygun projelerin desteklenmesini sağlayabilir.

2.1.2.7. Turistik Gelişmenin Aşamaları

Daha yavaş bir gelişim yerel insanlara ve liderlerine turizm gelişmesini yeniden değerlendirmelerine ve topluma daha iyi hizmet eder hale getirmelerini sağlamalarına fırsat vermektedir. Hızlı bir gelişim toplumsal altyapıyı zorlayabilir ve birçok toplumsal sorun yaratabilmektedir. Ayrıca olumsuz çevresel etkilerde meydana gelebilir.

2.1.2.8. Bölgenin Çevresel Narinliği

Turizm için en fazla kullanılan alanların çoğu çevresel açıdan en narin olan yerlerdir. Bu alanların uygun kullanılması için uygun planların yapılması, bu bölgelerin uzun vadeli olmalarına ve turizmin çekiciliğinin devam etmesine katkıda bulunabilir.

2.1.2.9. Toplu Taşım Seçenekleri

Yerel toplu taşım araçlarının (otobüs, tren, tramvay vb.) ve alternatif ulaşım şekillerinin (bisiklet, yaya) uygunluğu, otomobil yoğunluğunu önleyebilmektedir. Bunların zayıf olması, tesislerin otopark ve ulaşım açısından zorluk çekmesine yol açabilir.

2.2. TURİZMİN EKONOMİK ETKİLERİ

Diğer bütün özel işletmeler gibi bir bölgede yer alan bir turistik işletme için başat güdüleyici ekonomik kazançtır. Bir işletme, kar ve maliyetlerle ilgilenmektedir. Dolayısıyla turizmin bölgedeki tüm ekonomik etkilerini – fayda ve maliyetleri ile – incelemek gerekmektedir. Yer aldığı yerel halk ve çevre üzerindeki etkilerine verilen küçük önemle birlikte, turizm ekonomik faydaları dolayısıyla desteklenmektedir. Turizm, hem ev sahibi ülkeler hem de turist gönderen ülkeler açısından önemli etkiler doğurur. Özellikle, gelişmekte olan ülkelerde, bir bölgenin kendini turistik bölge olarak belirtmesi için önemli güdülendiricilerden birisi ekonomik iyileşme beklentisidir (Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) (b), 2002). Turizmin ekonomik faydaları çeşitli nedenlerden dolayı önemslenmektedir. Turizmin, giderek artan ekonomik değeri, toplum içinde, kamu kurumlarında, diğer ekonomik sektörlerde turizmin daha dikkatle incelenmesini sağlamıştır. Turizm, bölgede yer alan bütün sektörlerle ve kamu kuruluşlarına bağımlı ve onlarla ilişki içerisinde. İşletmeler ve kamusal kurumlar turizmin ulusal ve bölgesel seviyedeki ekonomik etkileri ile daha çok ilgilenmektedirler (Stynes, 2002).

Turizm çeşitli ekonomik etkilere sahiptir. Turistler bir turistik bölgedeki satışlar, karlar, iş olanakları, vergi gelirleri ve bölge halkının gelirine katkıda bulunurlar. Konaklama, yeme-içme, ulaşım, müze ziyaretleri ve perakende ticareti gibi temel turistik sektörler doğrudan, diğer bir çok sektör dolaylı etkilerden etkilenirler. Turistik faaliyetlerin ekonomik analizi genellikle, satışların, gelirin ve istihdamın bölgesel turizmle ilişkili değişimleri üzerine odaklanır. Standart bir ekonomik etki analizi, paranın turistin cebinden çıktıktan sonra izlediği yolu takip eder; bu ayrıca turizm harcamasından kaynaklanan para akışını göstermektedir. İlk akış (doğrudan etki) turistlerin doğrudan ödeme yaptıkları işletme, kamu kurumlarına olur. Para daha sonra ekonomi içerisinde (Stynes, 2002);

- i) Doğrudan para kazananlarca, mal ve hizmet sağlayıcılara yapılan ödemeler
- ii) Turizm yada diğer ilgili sektörlerle işgücü sağlayan yerli insanlara verilen maaşlar ve ödemeler
- iii) Turistler, işletmeler ve yerel insanlar tarafından ödenen çeşitli devlet vergi ve masraflar yoluyla akar.

Bu açıklamalardan yola çıkarak turizmin ekonomik etkilerini üç ana başlıkta toplayabiliriz (Stynes, 2002);

■ Doğrudan etkiler

- Satışlar
- İş Olanakları
- Vergi gelirleri
- Gelir Seviyeleri

■ Dolaylı etkiler

- Fiyatlardaki değişimler
- Mal ve hizmetlerin niteliğinde ve niceliğinde değişimler
- Emlak ve diğer vergilerdeki değişimler
- Sosyal ve çevresel etkiler

■ İndirgenmiş etkiler

- Yerel insanların harcamaları
- Mal sahibinin artan geliri

Doğrudan etkiler, turizm harcamalarındaki değişimlerin ilk etkileri ile ilişkili olan üretim değişimleridir. Örneğin, otellerde gece aşırı kalan turist sayısındaki bir artış otelcilik sektöründe oda satışlarını doğrudan etkiler. Maaşlar, vergiler, hizmet ve mal sağlayıcılar ve hizmetler için yapılan otel ödemeleriyle ilintili değişimler turist harcamalarının doğrudan etkisidir.

Dolaylı etkiler, turizm endüstrisi işletmelerinin parayı ilişki içerisinde oldukları olan sektörlerde (örneğin; otellere ürün ve hizmet sağlayan sektörlerde) çeşitli kereler tekrar harcamalarının sonucunda oluşan üretim değişimleridir. Örneğin; sağlayıcı sektördeki satışlarda ve gelirdeki değişimler otel satışlarındaki değişimin dolaylı etkisidir. Sağlayıcı sektöre mal ve hizmet sağlayan işletmeler dolaylı etkinin bir döngüsünü gösterir, sonuçta dolaylı etkiler turizmi bölgedeki bir çok sektörle ilişkilendirmektedir.

İndirgenmiş etkiler turistik harcamanın sonucu olarak doğrudan yada dolaylı olarak gelir elde etmiş olan insanların para harcaması sonucu ekonomik faaliyette

oluşan değişimlerdir. Örneğin; doğrudan yada dolaylı olarak turizmden geçinen otel sektörü ve sağlayıcı sektör çalışanları, gelirlerini, konaklama, yeme içme, ulaşım ve günlük ihtiyaçları için yerel bölgede harcayacaklardır. Yerel insanların maaşı yada mal sahibinin gelirinin artması nedeniyle yapılan harcamalardan kaynaklı satış, net gelir ve iş olanakları indirgenmiş etkilerdir.

Olumlu ve olumsuz etkiler açısından bakacak olursak, turizmin ekonomik etkilerini şöyle sıralayabiliriz (Mathieson ve Wall, 1992, 52);

Olumlu etkiler;

- Turizmin döviz kazançları ve ödemeler dengesindeki payı
- Gelirin oluşması
- İstihdam sağlanması
- Ekonomik yapının güçlendirilmesi
- Girişimciliğin cesaretlendirilmesi

Turizmin faydasından daha az bilinen yönü ise turizmin maliyetidir. Maliyetler ise (Mathieson ve Wall, 1992, 52);

- Turizme gereğinden fazla bağımlı olma riski
- Artan enflasyon ve daha yüksek arazi maliyeti
- Artan ithalat eğilimi
- Üretimin sezonluk oluşu ve yatırımların daha yavaş geri dönüşü
- Diğer dışsal maliyetlerin oluşması

Bu etki sınıflamasını biraz daha geliştirerek

Tablo 2.2. Turizmin ekonomik etkileri

OLUMLU	OLUMSUZ
Gelir ve yaşam standardını artırır	Mal ve hizmetlerin fiyatlarını artırır
Bölge ekonomisini güçlendirir	Gayrimenkulların fiyatını artırır
İş fırsatı yaratır	Yaşam maliyetini artırır
Yatırımı artırır	Bölge dışından profesyonel personel alımını artırır
Altyapıyı iyileştirir	Altyapı maliyetini artırır
Vergi gelirlerinin artmasını sağlar	Mevsimlik iş, iş güvencesini riske eder
Ulaşım imkanlarını artırır	Toprağın diğer ekonomik kullanımlar için rekabet edilmesine yol açar
Yeni iş türleri yaratır	Gelirlerin çoğu bölge dışına çıkabilir
	İşler genelde düşük ücretli olabilir

tablosunu elde ederiz. Turizmin ekonomik etkileri aşağıda daha detaylı şekilde açıklanmaya çalışılmıştır;

2.2.1. TURİZMİN OLUMLU EKONOMİK ETKİLERİ

Turizmin temel olumlu ekonomik etkisi döviz kazançları, devlet gelirlerine olan katkıları, istihdam ve iş fırsatları yaratmasıdır.

2.2.1.1. Döviz Kazançları

Turizm harcamaları ve ilgili mal ve servislerin ithalat ve ihracatı yerel ekonomiye gelir sağlayabilir ve diğer ekonomik sektörlerdeki gelişmeyi finanse etmek için gerekli olan yatırımı canlandırabilmektedir. Bazı ülkeler, bu büyümeyi, döviz sağlayabilmek için turistler yoluyla sağlamaya çalışmakta ve kaldıkları süre sonrasında parayı harcamalarını sağlayarak engel olmaya çalışmaktadırlar (Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) (b), 2002).

2.2.1.2. Devlet Gelirlerine Katkısı

Turizmden kaynaklanan devlet gelirleri doğrudan ve dolaylı katkılar olarak bölümlenebilir. Doğrudan katkılar, turizm istihdamı ve turizm işletmelerinden elde edilen vergiler ve uçuş vergisi gibi turistlerden doğrudan alınan fonlardan oluşur. Dolaylı katkılar, turistlere sunulan mal ve hizmetlerden sağlanan vergi ve fonlardan

sağlanır (Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) (b), 2002). Dış turizm gelirleri özellikle gelişmekte olan ülke ekonomileri için çok önemlidir. Çünkü, turizm gelirleri dış ülkelere alınan ekonomik yardımlara göre çok önemli üstünlüklere sahiptir. Politik ve ekonomik kısıtlamalardan uzaktır ve herhangi bir baskı aracı olarak kullanılamaz. Diğer taraftan turizm, tarımsal ürün ve hammadde dışsatımından da çok daha fazla bir üstünlüğe sahiptir. Her şeyden önce turizm mal ve hizmetlerinin fiyatları, gelişmekte olan ülkelerin geleneksel dış satım ürünlerinin fiyatlarına oranla çok daha fazla kendi denetimi altındadır. Ayrıca, gelişmekte olan ülkenin dışsatımı için bir çeşitlendirme olanağı yaratmakta ve döviz gelirlerindeki büyük dalgalanmaları ortadan kaldırmaktadır. Genellikle turizm, yarattığı her birim döviz için diğer endüstrilere oranla daha az dış girdi, yani döviz çıkışı gerektirir (Unur, 2003).

2.2.1.3. Ödemeler Dengesine Etkisi

Turizm, dengeleyici ve eşitlik sağlayıcı bir fonksiyon hem farklı gelişmişlik düzeylerine sahip ülkeler arasındaki, diğer bir deyişle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki ekonomik dengesizliklerin giderilmesi için uluslararası ticaretin dengeleyici elemanı olarak yer alır hem de aynı ülkenin farklı gelişmişlik düzeylerine sahip çeşitli coğrafi bölgeleri arasında dengeleyici bir faktör olarak görev yapar.

Turizmin ödemeler dengesi üzerindeki etkileri iki şekilde olmaktadır;

- 1- Ülke vatandaşlarının turist olarak yurt dışına çıkmalarının yarattığı etkiler
- 2- Turist olarak ülkeye gelen yabancıların neden olduğu etkiler

Turist çeken ülke için görünmeyen dışsatım, turist gönderen ülke içinse görünmeyen dışalım olan turizm, hem turist gönderen hem de turist çeken ülkelerin ödemeler dengesi üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Turizm para akımları açısından genellikle turist gönderen bölgede kazanılan ve tüketim dışı kalan yada tasarruf edilen paranın gidilecek yörede harcanması olarak tanımlanır. Japonya gibi ödemeler dengesi fazla veren ülkeler, bu fazlalığın enflasyona neden olmaması ve eritilmesi için vatandaşlarının uluslararası turizme katılmalarını teşvik etmektedirler. Ödemeler dengesi açık veren ülkeler ise, ödemeler dengesi açıklarını kapatmak istemektedirler. Çünkü, ödemeler dengesindeki bir bozukluk, gelir, istihdam ve fiyatlara yansımaktadır. Bu nedenle ödemeler dengesi politikası gerek dış ekonomi

politikası ve gerekse genel ekonomi politikası içinde önemli bir yere sahiptir. Dolayısıyla, ödemeler dengesi açık veren ülkeler ödemeler dengesindeki açıkları en aza indirmek için hem ülkelere gelen turist sayısını arttırmak hem de gelen turistlerin daha fazla harcamalarını sağlamak için turizmi teşvik etmektedirler. Turizmle ilgili olarak ülkenin turistik döviz kazançları, turistik döviz kayıplarından daha fazla olduğu sürece turizmin ödemeler dengesine olumlu katkısından söz etmek olasıdır. Giderlerin gelirlerden büyük olması durumunda bu etki olumsuz yani negatif yönde olacak ve eğer ülkenin ödemeler dengesi açık veriyorsa bu açık daha da büyüyecektir (Unur, 2003).

2.2.1.4. İstihdam Yaratması

Uluslar arası turizmin hızlı gelişmesi, önemli istihdam olanakları yaratmıştır. Bu olanakları üç çeşit istihdam şeklinde genelleştirebiliriz (Mathieson ve Wall, 1992, 77).;

- Otel gibi turistik tesislerde turistlerin harcamalarından kaynaklanan doğrudan istihdam
- Doğrudan turist harcamalarından kaynaklanmayan, turizm arz sektöründe yer alan dolaylı istihdam
- Turistik harcamalardan kazanılan paranın ekonomiye geri dönüşü (kazanenin harcaması dolayısıyla) ortaya çıkan ek istihdam olan “yaratılmış istihdam”

Turizmin doğrudan ve dolaylı istihdam etkisini kesin sınırlar içerisinde belirlemek çok zordur, çünkü ilişkide olduğu sektörler çok çeşitlidir ve birbirleriyle ilişkileri çok yoğundur. Dolaylı istihdamın etkisi temel olarak yerel ekonominin gelişmişliğine bağlıdır. Daha gelişmiş ilişki ağları, daha kuvvetli ve daha branşlaşmış bir ekonomi içerisinde, dolaylı istihdam etkisi daha çok olur. İstihdamın etkileri turistik faaliyetlerin çeşidinden etkilenmektedir. Bazı turizm çeşitleri diğerlerine nazaran daha emek yoğunlardır. Konaklama tesisleri, özellikle oteller ve pansiyonlar, turistik bölgedeki işgücünün önemli bir kısmını barındırırlar. Turizmde istihdam büyük oranda mevsimseldir ve yerel ve bölgesel istihdam seviyesinin dalgalanmasını sağlar (Mathieson ve Wall, 1992, 81).

Diğer birçok endüstriyle karşılaştırıldığında, turizm çok daha düşük seviyede iş uzmanlaşması gereksinmektedir. Dolayısıyla, minimum eğitimle, diğer sektörlerden iş gücü elde edilmesi olasıdır. Endüstri geliştikçe daha yetkin işgücüne ihtiyaç duyar hale gelebilir. Bu, personel sıkıntısı yaratabilir ve birim işgücü maliyetini yükseltebilir. Diğer sektörler geliştikçe personelin niteliğinde artış görülecektir ve ekonomik gelişmenin devamını sağlayabilmek için daha büyük kapital birikime ihtiyaç duyacaklardır (Mathieson ve Wall, 1992, 43—44).

İstihdam, yerel olarak mevcut olan işgücünün çeşidinden etkilenmektedir. Turizmin çok düşük vasıflara sahip çok sayıda personel istihdam ettiği bilinen bir konudur. Turizm yönetim ve profesyonel seviyede çok daha az iş üretir ve bu işler genellikle diğer sektörde çalışanlarla doldurulur, yada bölge dışından çalışanlar ithal edilmektedir (Mathieson ve Wall, 1992, 80). İstihdam yaratmada, turizm diğer sektörlerden normalde uygun işgücü olarak kabul edilmeyen, özellikle kırsal kesimden, evli, çocuklu, annelerden, emeklilerden, işsizlerden, moneter ekonominin dışındaki işgücü kişilerden işgücü çekebilir (Mathieson ve Wall, 1992, 81).

Örneğin; otel konaklama sektörü tek başına dünya çapında 1995 yılında 11.3 milyon iş üretmiştir. Turizm, otellerde, restoranlarda, gece kulüplerinde, taksilerde ve hediyelik eşya satışlarında doğrudan ve turizmle ilişkili işletmelerin ihtiyaç duyduğu mal ve hizmetlerin arzı yoluyla da dolaylı olarak istihdam yaratmaktadır (Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) (b), 2002). Turizm 255 milyon iş sağlayarak dünyanın en hızlı büyüyen sektörlerinden birisi olmuştur. İstihdam etkisi turistlerin doğrudan harcama yaptıkları sektörlerin ötesine geçerek diğer sektörlerde de olur. Ama bu dolaylı istihdam etkisi yerel ekonominin oturmasına bağlı olarak artar. Gelişmemiş kırsal alanlarda bu etki sınırlı olacaktır (Futter ve Wood (a), 2003). Turizm, yerel insanlara iş ve para kaynağı olabilir, ama birçok turist evdeki rahatını; gideceği bölgede de bulmak ister, dolayısıyla bu konforun ithal edilmesinden dolayı yüklü miktarda para harcanabilir. Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi (WTTC)'nin bildirdiğine göre, istihdam açısından, turizm 255 milyon iş ile dünyanın en büyük sektörüdür (tüm dünyada dokuz işçiden birini istihdam eder), ve 1996'da gelirlerin %10,7'sini oluşturmaktadır. Orta Doğu ve Afrika'da turizm 1996'da tahmini olarak tüm istihdamın %11,2'sini veya 19,9 milyon iş yaratmaktadır (Futter ve Wood (a), 2003).

Turistik talebe bağılı olarak, iş sayısının 2006 yılında 385 milyona yükseleceği beklenmektedir (Tablo 2.3). Kişisel hizmetin turizm sanayinde yoğun olmasından dolayı istihdam potansiyelinin teknolojik gelişmeler yüzünden azalmayacağı, dolayısıyla istihdam yaratmaya devam edeceği beklenmektedir.

Tablo 2.3: Turizmin ekonomik etkisi – Küresel ve Orta Asya/Afrika Tahminleri

	1996		2006		Büyüme
	Turizm istihdamı	İstihdam payı %	Turizm İstihdamı	İstihdam payı %	
Küresel	255 milyon	%10, 7	385 milyon	%11, 1	%50, 1
Orta Doğu / Afrika	19.9 milyon	%11, 2	24, 4 milyon	%24, 4	%22, 6

Not: İş seyahatleri bu tahminlere dahil edilmemiştir, çünkü iş seyahatleri seyahati canlandıran diğer sektörlerin Gayri Safi Yurtiçi Hasıla dağılımında gösterilen “ara bir veri”dir.

Kaynak: Futter ve Wood (a), 2003

2.2.1.5. Altyapı Yatırımlarını Canlandırması

Turizm, yerel hükümeti, daha iyi su ve atık sistemleri, yollar, elektrik, telefon ve toplu taşıma sistemi gibi altyapı hizmetlerini iyileştirmesi konusunda zorlayabilir, bütün bunlar turizme katkıda bulunduğu gibi gölge sakinlerinin yaşam standardını yükseltir (Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP), (b), 2002).

2.2.1.6. Yerel Ekonomiye Katkıları

Turizm, yerel ekonominin önemli, hatta başat parçası olabilir. Turizm endüstrisinin temel bileşenlerinden biri çevre olduğu gibi, turizm gelirleri, korunmakta olan alanların ekonomik değerini ölçmek için kullanılmaktadır. Tüm turist harcamaları makro—ekonomik istatistiklerde kayıt altına alınamaması gibi kolayca ölçülemeyen diğer yerel getirileri de vardır. Turizmden, sokak satıcıları, resmi olmayan rehberler gibi insanlar resmi olmayan istihdam yoluyla da para kazanır. Resmi olmayan yada kayıt dışı istihdamın olumlu yanı paranın yerel ekonomiye geri dönmesi ve tekrar tekrar harcanmasından dolayı büyük bir çarpan etkisine sahip

olmasıdır (Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) (b), 2002). Daha yerel seviyede, turizm, gelişmiş ülkelerde, kırsal ekonominin azalmasına doğru yeni bir büyüme aracı olarak görülmektedir (Mathieson ve Wall, 1992, 41).

Turizm ekonominin diğer sektörlerini canlandırmak için stratejik bir rol oynar. Turizm tarım sektörü (yeni tarımsal ürün ve servislere talep yaratarak), imalat sektörü ve ayrıca el zanaatları ile ilişki içerisindedir (Futter ve Wood (a), 2003). Ayrıca turizm bu sektörlerde talep yaratır, dolayısıyla bu sektörler içinde karşılıklı olumlu ilişkiler oluşur.

2.2.2. Turizmin Olumsuz Ekonomik Etkileri

Turizmin yerel toplum üzerinde istenmeyen ekonomik etkileri, gizli maliyetleri vardır. Genellikle zengin ülkeler, fakir ülkelere oranla turizmden daha çok kar elde edebilirler. Turizm araçları ile gelire, istihdama ve hayat standardının yükselmesine gelişmemiş ülkelerin daha çok ihtiyacı olmasına rağmen, genellikle o ülkeler bu karları elde edemeyecek durumdadırlar. Turizmin ekonomik maliyetlerini, aşağıdaki şekillerde görebiliriz;

2.2.2.1. Sızıntı

Bir bölgeye turizmin getirdiği doğrudan kazanç, “sızıntı” diye nitelendirilen vergiler, bölge dışına giden kar ve maaşlar, ithal mallara ödenen paralardan arta kalan turist harcamasının toplamıdır. Her şey dahil turlarda, turist harcamalarının yaklaşık %80’i havayoluna, otellere ve diğer uluslararası şirketlere gider, bölge ekonomisine değil. Ayrıca, bölgede kalan gerçek gelirlerde sızıntıyla gidebilir.

Turizmin ulusal gelire, gayri safi gelire yada gayri safi döviz katkılarını araştıran 1996 BM raporu, tüm döviz harcamaları için gerekli olan kesintilerden sonra kalan turizm net gelirlerinin endüstri açısından daha önemli olduğunu bulmuştur. Bu rapor;

- a) İnşaat malzeme ve teçhizatının ithalatı
- b) Tüketici malzemelerinin, özellikle içki ve yiyecek ithalatı
- c) Yabancı yatırımcıların kazançlarını ülkelere götürmeleri
- d) Yurtdışı reklam harcamaları

e) Otel ve tatil köylerinin yapılması

sırasında oluşan dış borçlar ile ilgili önemli sızıntılar bulunduğunu bildirmektedir. Sızıntının etkisi ülkeler arasında ekonomi ve turizm sanayinin yapısına bağlı olarak değişmektedir. Çalışmada belirtilen verilerde Karayip Adalarına ait St. Lucia'da döviz sızıntısı oranı toplam turizm kazançlarının %56'sını, Aruba'da %41'ini Antigua ve Barbuda'da %25'ini ve Jamaika'da %40'ını oluşturmaktadır (Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP), (b), 2002).

Gelişmiş ülkeden gelen turistin yaptığı her 100 dolarlık harcamanın, sadece 5 dolarlık kısmı gelişmekte olan ülke ekonomisi içerisinde kalır. Aşağıdaki şekil sızıntının nasıl gerçekleştiğini açıklamaktadır;

Kaynak: Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP), (b), 2002

İki çeşit sızıntı olmaktadır:

- **İthalat Sızıntısı:** Bu tür sızıntı, turizm sanayinin, ülkenin karşılayamayacağı teçhizat, yiyecek ve diğer ürünleri talep etmesi üzerine oluşur. Turizm harcamalarından elde edilen gelir yine bu ürünlerin ithalatı için harcanır.
- **İhracat Sızıntısı:** Çokuluslu şirketler ve büyük yabancı şirketler ihracat sızıntısında büyük pay sahibidirler. Özellikle gelişmekte olan fakir ülkelerin turistik bölgelerinde, turizm altyapı ve tesislerini yapabilecek yeterli paraya sahip olan sadece onlardır. Bu durumun bir sonucu olarak tatil köyü ve otellere yatırım yapan yabancı yatırımcıların karlarını ülkelerine götürmeleri sonucu ihracat sızıntısı artar.

2.2.2.2. Turizm Çeperi

Yerel işletmeler ve bölge halkı turistlerden kazanç sağlama şanslarının “her şey dahil” tur paketleri yüzünden iyice azalmış olarak görmektedirler. Turistler, tüm tatillerini ihtiyaç duydukları her şeyi sağlayan ve bütün harcamalarını yapabilecekleri cruise gemileri ve tatil köylerinde geçirdiklerinde yerel insanların turizmden kazanç sağlaması için pek şans kalmamaktadır (Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) (b), 2002).

2.2.2.3. Yerel Halkın Ekonomik Olarak Turizme Bağımlılığı

Ekonominin branşlaşması refahın göstergesidir, ama, eğer bir ülke veya bölge, ekonomik yaşamı sadece bir endüstriye dayanırsa, bu endüstride çalışan insanlar üzerine olduğu kadar endüstri üzerinde de işini iyi yapmak için bir baskı yaratır. Diğer kaynakları kullanma yeteneğine kısıtlı olanaklarla sahip olan gelişmekte olan ülkeler başta olmak üzere bir çok ülke turizmi ekonomiyi canlandırmanın yolu olarak görmektedir. Turizme özellikle kitle turizmine, aşırı bağımlılık, turizme dayalı ekonomilere önemli riskler getirmektedir. Ekonomik gerileme ve siyasi gerilimler ve tropikal fırtına ve siklon gibi doğal afetlerin etkileri turizm şeklini değiştirmelerinin yanı sıra, yerel turizm sektöründe yıkıcı etkilere neden olabilmektedir.

Bu duruma Malta örneği verilebilir; 1999’da Malta’nın nüfusu sadece 380, 000di ama 1, 2 milyon turist geldi. Gayri safi yurt içi hasılasının %25’i (ve dolaylı olarak %40’ı) olacak şekilde turizm 650 milyon dolardan daha fazla döviz kazancı yaratmaktadır. Malta’nın turizme yoğun bağımlılığı ve ihraç mallarının sınırlı olması ticari performansını uluslar arası talepteki değişimlere karşı çok duyarlı hale getirmiştir (Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP), (b), 2002).

2.2.2.4. İşlerin Mevsimsel Özelliği

Turizm sanayinin mevsimsel özelliği, ekonomik açıdan yoğun şekilde turizme bağlı turistik bölgeler için ekonomik sorunlar yaratır. İş (dolayısıyla gelir) güvencesizliği, bir sezondan sonraki dönemlerde istihdam garantisi olmaması, eğitim görme güçlükleri, sağlık problemleri, ve yetersiz konaklama ve çalışma

koşulları mevsimlik çalışanların karşılaştığı problemler arasındadır (Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP), (b), 2002). Bu durum ekonomik istikrarsızlık yaratır ve turistik bölgenin gelişmesinin sektöre uğramasına yada yerel halkın taleplerinin göz ardı edilmesine yol açabilmektedir. Dolayısıyla, turistik bölgelerde, ya turizm daha uzun döneme yayılmalı yada ekonomik açıdan turizme bağımlılığı ortadan kaldıracak çalışmalar yapılmalıdır.

2.2.2.5. Diğer Olumsuz Etkileri

- **Altyapı Maliyeti:** Turizm gelişmesi, yerel hükümete ve yerel vergi mükelleflerine büyük para maliyeti yükleyebilirler. Gelişimciler, hükümetten havaalanı, yollar ve diğer altyapı tesislerini geliştirilmesini ve hükümeti yeni maliyetler getiren vergi muafiyetleri için harcanan kamusal kaynaklar, eğitim, sağlık gibi önemli alanlara yapılan devlet yatırımlarını azaltabilir
- **Fiyatların Artması:** Temel hizmetlere ve yiyeceklere olan talebin turistlerden kaynaklı olarak artması, gelirleri aynı oranda artmayan yerel nüfusu olumsuz etkileyecek şekillerde fiyat artışına yol açmaktadır. İkinci evlerinde yaşayan uzun—vadeli turistler ve zarif göçmenler diye adlandırılan (zengin kişiler yada emekliler ve turistik bölgelere giden profesyonel çalışanlar) insanların sayısı belli bir yoğunluğa ulaştığında yeni evlerin fiyatlarının artmasına yol açar (Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP), (b), 2002).

2.3. TURİZMİN FİZİKSEL – ÇEVRESEL ETKİLERİ

Turizm tarihi, doğal çevrenin turizmin doğuşunu ve gelişmesini sağladığını açıkça göstermektedir. Güzel manzaralar, ılıman iklimler ve benzersiz doğal özellikler belli yerlerin, bölgelerin korunmasında önemli etkileri olmuştur. Turistik bölgenin doğal özellikleri turistler için bir çekicilik yaratıyor, böylece turistler geliyor. Doğal çevre, turistlerin aradığı ve ihtiyacı olan şeyi sunmaktadır. Çekici bir doğanın yokluğunda, turizm az olacaktır. Güneş, deniz ve kumun temel çekiciliğinden, tarihi alanlar ve o bölgede yapılan faaliyetlerin çekiciliğine uzanan geniş bir yelpazede, doğal çevre turizm endüstrisinin kurucusudur. Turizm, turistik alanların doğal ve tarihi mirasının korunmasını gereksinmektedir. Ayrıca, turizmin ekonomik potansiyelinin büyük oranda anlaşılması ile böylesi temel çekiciliklerin korunması yatırım olarak görülmeye başlanmıştır. Bu, ayrıca, planlama kurumlarını çevresel konularda ilgili olmaları için zorlayıcı bir nedendir. Antik kalıntıların ve arkeolojik hazinelerin sağlayabilecekleri ekonomik kazançların yanı sıra turizm buraların restorasyonu için teşvik sağlar.

Ama, birçok insan için turizm insan yığınları, izdiham, gürültü ve çöp demektir. Böyle düşünen insanlar için, turizm, hayvan yaşam zincirinin zarara uğraması, narin bitkilerin soyunun tükenmesi, atıkların nehirlerle ve sahillere bırakılması demektir. Turizmin varlığı, doğal çevre kalitesine, insani çevreye ve kaynaklara ve ayrıca yerel kültüre dayanır. Uzun bir süre için, turizm, diğer sektörlerden farklı olarak “naif” kabul edilmiştir. Ama, turizm artık diğer sektörler gibi dayandığı doğal kaynaklara zarar veren bir sektör olarak algılanmaktadır. Bu yüzden, “turizm turizmi öldürüyor” tabiri geniş olarak bilinen bir olay olmuştur (Sheridan, 2002).

Hem doğal hem de insan yapımı çevrenin kalitesi, turizme temel teşkil eder. Ama, turizmin çevre ile ilişkisi karmaşıktır. Turizm, olumsuz çevresel etkileri olabilecek bir çok faaliyeti içermektedir. Bu etkilerin çoğu yol ve havaalanı gibi altyapı yapımı ve tatil köyleri, oteller, restoranlar, dükkanlar, yat limanları, golf sahaları gibi turistik tesislerin yapımı ile bağlantılıdır. Turistik gelişmenin kötü etkileri, dayandığı doğal çevrenin bozulmasına neden olabilmektedir. Diğer taraftan; turizm, doğal çevrenin korunması düşüncelerini canlandırması sayesinde doğaya olumlu etkilerde bulunabilmektedir. Turizm doğal değerlerin anlaşılmasını sağlar ve onların

ekonomik değerlerinin artmasına ve doğal alanların korunmasının finanse edilmesine yardım eder (Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) (a), 2002).

Turizm, turistik gelişmenin olmaması durumunda bölgede yer alamayacak olan birçok tesis ve hizmetin bölgeye gelmesini sağlar. Turistik beklentiler, yerel esnafın, lokantaların ve diğer ticari işletmelerin ve kamusal kurumların standartlarının yükselmesini sağlar. Sağlık, güvenlik, itfaiye gibi hizmetlerin standardının yükselmesini sağlayabilmektedir. Ama geleneksel sanatların yok olmasına yada deforme olmasına da yol açabilmektedir. Yerel hizmetlerin – su, elektrik gibi – arzının yetersiz kalmasına, dolayısıyla yerel halkın mağdur olmasına yo açabilmektedir.

Turizmin kötü etkileri, turist sayısının, çevrenin dayanabilme kapasitesinin üzerinde olduğu zaman oluşur. Turizmin kontrolsüz gelişmesi, dünyada birçok bölge için doğal alanlara olası tehditler yaratır. Turizm bölge üzerinde büyük bir baskı oluşturabilir ve toprak erozyonu, kirliliğin artması, atıkların denize boşaltılması, doğal yaşam alanlarının kaybolması, tehdit altındaki türler üzerindeki baskının artması, orman yangını riskinin artması gibi etkilere yol açar. Su kaynakları üzerinde baskı yaratır ve yerel halk su için turistlerle rekabet ederler. Kumsallar, göller, nehirler, dağlar gibi alanlar, zengin eko-sistemlerle belirginleşen geçiş bölgeleridir. Fiziksel etkiler bu tür eko-sistemlere zarar vermektedir. Bu eko-sistemler üzerindeki tehdit ve baskılar şiddetlidir çünkü böylesi yerler hem turistler hem de yatırımcılar için çok çekicidir.

Gelişmiş ülkelerde kitle turizmi ve rekreasyon, dağ köylüleri ve çevresi için diğer sanayi çeşitlerini tehdit oranı açısından geçmektedir. 1945'ten bu yana A.B.D' deki meşhur 10 dağ ulusal parka yapılan geziler 12 kat artmıştır. Avrupa Alp'lerinde günlük ziyaretçi sayısı 100 milyonu geçmektedir. Böylesi bir turizm çeşidi, kötü planlanmış, toprak-yoğun bir gelişime yol açar (Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) (a), 2002).

Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi hükümet ve işletmelere aşağıdaki çevresel önlemlerin alınmasını sürekli bir turizm için öncelikli koşul olarak önermektedir (Weaver, 1998, 7);

- Seyahat ve turizm işletmeleri çevreye uygun bir büyümeyi hayata geçirmelidirler.
- İlerleme hedefleri oluşturulmalı ve kaydedilerek izlenmelidir.
- Çevresel duyarlılık şirketler üstü olmalıdır.
- Çevresel kaliteyi arttırmaya yönelik eğitim ve araştırma çalışmaları desteklenmelidir.
- Çevresel gelişme programları sistematik ve kapsayıcı olmalıdır. Bu programlar şu amaları içermelidir;
 - Çevresel ürün ve problemleri en alt seviyeye indirmek ve yeni projelere dikkat çekmek
 - Tasarım, planlama, yapım ve uygulama aşamalarında çevresel konulara dikkat edilmelidir
 - Çevresel korunan ve tehdit altında olan bölgelerde daha duyarlı yaklaşmalıdırlar.
 - Enerji tasarrufu konusuna dikkat etmelidir
 - Atıkların azaltılması ve yeniden dönüştürülmesi yollarını gözetmelidir
 - Temiz suyun kullanılmasını düzenlemeli ve atık boşaltımı kontrol altında tutmalıdır
 - Tarihi, çevresel ve dinsel alanlara gereken özeni gösterip korunmasını desteklemelidir
 - Yerel insanların isteklerini tarihi değerlerini de içerecek şekilde dikkate almalıdır
 - Çevresel faktörleri tüm turistik gelişmenin anahtarı olarak dikkate almalıdır.

Etkileşimlerinin niteliği doğrultusunda turizm ve doğal çevrenin ilişkisini aşağıdaki gibi ayırabiliriz (Mathieson ve Wall, 1992, 96);

- Turizm ve çevrenin korunması, her ikisi birbirlerinin konumunu korurlarsa birbirlerinden ayrı dururlarsa ve birbirleriyle daha az iletişim kurarlarsa olur. Böylesi bir durumun çok sürmesi, kitle turizminin gelişmesinden sonra çevrede meydana gelen değişikliklerden dolayı olası değildir. Dolayısıyla bu aşama ortak (simbiyotik) yaşam yada karşıt ilişkilerle aşılmaktadır.

- Turizm ve çevresel koruma, her ikisinin de faydalanabileceği bir şekilde yapılanabilecekleri destekçi ve ortak bir yaşamı sürdürmelidirler. Korumacı bakış açısıyla, çevresel özellikler ve koşullar doğal durumlarda olduğu gibi bırakılırlar ama aynı zamanda araştıran ve deneyen turistlere fayda sağlarlar. Bunun gerçekleştirilebildiği çok az yer vardır.
- Turizm ve koruma özellikle turizm çevreye zararlı etkilerde bulunduğu tezat içinde olabilmektedir. Turizmdeki çoğu ilişki bu türdendir. Bazı durumlarda, turizmin etkileri, narin eko-sistemleri korumak için korumacı çalışmaları canlandırmıştır. Çok daha genel olarak, zarar düzeltilemez oranlara ulaşmıştır.

2.3.1. Turistik Gelişmenin Fiziksel Niteliklerinin Çevresel Etkileri

2.3.1.1. İnşaat Çalışmaları Ve Altyapı Gelişmesi

Konaklama, su temini, restoran ve rekreasyon tesisleri gibi turistik tesislerin gelişmesi, arazinin kazılması, kum kaybı, toprak erozyonu ve yoğun bir kaldırım yapımını içerebilir (Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) (c), 2002). Çünkü yapılan her türlü altyapı yatırımının getirdiği ekonomik maliyetin yanı sıra çevresel tahribat ve diğer seçeneklerden vazgeçme anlamında çevresel maliyetleri de vardır.

2.3.1.2. Orman Kaybı ve Yoğun yada Sürdürülebilir Olmayan Toprak Kullanımı

Konaklama ve diğer tesislerin yapılması orman alanlarının temizlenmesini gerektirir. Sahildeki bataklıklar kurutulur ve turistik tesisler ve altyapı yapılması için uygun alanın çok olmaması durumunda doldurulur. Bu faaliyetler yerel eko-sistemin zarar görmesine ve uzun dönemde yok olmasına neden olabilmektedir. Turistik gelişme, tarım alanlarının yok olmasına ve geleneksel toprak kullanım düzeninin bozulmasına yol açabilmektedir.

2.3.1.3. Yat Limanı Gelişimi ve Yatçılık Faaliyetleri

Yat limanlarının yapımı sahillerde değişikliklere yol açabilmektedir. Daha ötesi, denizden kum gibi yapı malzemelerinin çıkarılması eko-sistemde ve yakın çevrede yaşayan canlıların yaşam alanlarını tahrip edecek şekilde tehdit eder.

Yat limanı alanlarında, bir çok turistik faaliyetlerin eko-sistemlerin içerisinde yada civarında yapılmaktadır. Avlanma, yatin limana çekilmesi gibi faaliyetler liman eko-sistemlerinin zarar görmesine yol açabilmektedir (Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) (c), 2002).

2.3.1.4. Turistik Faaliyetler Nedeniyle Eko-Sistemlerin Değişmesi

Boş vakit faaliyetleri yaşam alanına zarar verebilmektedir. Örneğin; doğal yaşamı izlemek, hayvanları rahatsız edebilir ve turistler çok yaklaşıncı doğal davranışlarını değiştirebilirler. Safari ve doğal yaşamı izleme faaliyetleri, vahşi hayvanları araçlarından izlemelerinden kaynaklanan gürültü ve rahatsızlık nedeniyle yaşam alanı üzerinde zararlı etkilere sahiptir.

2.3.1.5. Turistik Faaliyetlerin Yol Açtığı Fiziksel Etkiler

Birçok batılı ülkede, sahillere rekreasyon merkezi olarak kullanılmaktadırlar. Sahiller turizme ek olarak, sahillere, liman, enerji santrali ve rafineri gibi faaliyetler için kullanılmaktadır. Dolayısıyla turizm, sahil kaynaklarının üzerine yeni baskılar yüklemektedir. Sahil turizminin ekolojik etkisi, yararlı ve zararlı etkilerin çeşidinden dolayı karmaşıktır. Bir bölgeyi turistlere daha çekici hale getirmek için, bataklıkları kurutmak ve bitki ve hayvan örtüsünü korumak için çalışmalar yapılmaktadır. Turizmin pek çok etkisi yetersiz planlamadan dolayı olumsuz olmuştur. Zararlı etkiler, bazı bitki ve hayvan yaşam alanlarının tahrip edilmesi, jeolojik özelliklerin kazılar yüzünden yok edilmesi, su kirlenmesi, doğanın güzelliklerinin tahrip edilmesi gibi etkileri kapsamaktadır. İnsan baskısı, ekolojik açıdan rahatsızlığa, sahillerin bozulması ve kaynağın çekiciliğinin azalmasına yol açmaktadır (Mathieson ve Wall, 1992, 113).

Yoğun ziyaretlerin parklar üzerindeki etkileri; çiğneme, bitki örtüsü tahribatı, hayvanlara zarar verme, su kirliliği, yangın zararları, yaşam alanı kaybı, yerel nüfus tahribatı ve kültürel ihlalleri kapsamaktadır (Hangover Radio News Services). Aynı zemini defalarca kullanan turistler bitki örtüsünü ve toprağı ezmektedirler ve sebep olunan zarar canlı çeşitliliğinin kaybolmasına ve dolayısıyla diğer etkilere yol açmaktadır. Böylesi zararlar, eğer turistler belirlenmiş güzergahların dışına sıkça çıkarlarsa daha yoğun oluşur. Aşağıda çiğnemenin yol açtığı etkiler gösterilmektedir;

Tablo 2.4: Turistik alanda yoğun çiğnenmenin yol açtığı sonuçlar

Çiğnemenin Bitki Örtüsü Üzerinde Etkisi	Çiğnemenin Toprak Üzerinde Etkisi
Dalların kırılması ve zedelenmesi	Organik yapının bozulması
Bitki yapısının bozulması	Toprağın genel yapısında değişiklik
Yeniden üremenin azalması	Su ve hava kalitesinde azalma
Yer örtüsünün kaybolması	Toprak kaybında artış
Türlerin bileşiminde değişim	Erozyon artışı

Kaynak: Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) (c), 2002

2.3.1.6. Turizm Ve Bitki Örtüsü

Turizmin bitki örtüsü üzerinde yarattığı etki şöyle ifade edilebilir (Mathieson ve Wall, 1992, 102—103);

- Bitki örtüsüne en büyük zarar alanın ilk kullanımı sırasında oluşur. En narin türler yok olur ve ancak daha kuvvetli türlerde iyileşmeler olur.
- Devamlı kullanım sonucu türlerin çeşitliliğinde azalma olur. En dayanıklı türler yaşayabilirler ve diğer dayanıklı türler oluşabilir.
- Yeşil eko-sistemlerindeki bazı bitki örtüleri, yüksek oranda bulunan kuvvetli türleri sayesinde daha az tahribat görürler. Dolayısıyla, turizmin etkileri, eko-sistemden eko-sisteme büyük değişiklikler gösterirler.
- Bitki örtüsünün yeniden üretim alanları ayakla çiğnenen alanlarda büyük oranda düşer.
- Mineraller ve bitki örtüsü arasında güçlü bir ilişki vardır. Mineral kaynağı bitki büyümesi ve bitki örtüsünün yaşam yapısını etkileyecektir.

2.3.1.7. Turizm ve Hayvan Yaşamı

Turizmin yayılması, vahşi yaşam alanlarının değişmesiyle sonuçlanır. Turistler, kirleterek, sadece yaşam alanını değiştirmekle kalmıyorlar, geleneksel beslenme zincirine de zarar veriyorlar. Turistik hediyeliklerin fabrika malı ve el yapımı ürünlerle sınırlandırılmasına rağmen vahşi yaşama ait hediyelere artan taleple birlikte yakalanan ve öldürülen hayvan sayısı artmıştır (Mathieson ve Wall, 1992, 109). Bu durum hayvan nesillerinin tehlikeye girmesine yol açar. Safarilerde hayvanlara aşırı yaklaşılması, onların beslenme ve üreme zincirlerine zarar vermesi dolayısıyla geleceklerinin tehlikeye girmesinin yanı sıra, hayvanlara fazla yaklaşılması insanlar açısından da tehlikeli sonuçlar doğurabilir.

2.3.1.8. Turizm ve Jeoloji

Birçok popüler mağara alanlarında Vandalizm gözlenmiştir. Profesyonel hediye sağlayıcılarının benzersiz kaya oluşumlarından parçalar almaları ve kayaların çok sayıdaki turistler tarafından koparılmaları ve yıpratılmaları, yıpranmaya yardımcı faktörlerdir. Kaya şekillerinin oyularak yada boyanarak tahrip edilmesi, isim ve yazı yazılması lekeler bırakır ama genellikle büyük bir ekolojik problem yaratmaz. Dağcılarda faaliyetlerinin sonucu olarak kaya şekillerinin özelliğini değiştirebilirler (Mathieson ve Wall, 1992, 112).

2.3.1.9. Kentsel Alanda Altyapı Değişikliği

Turistik gelişmenin sonucunda, turistler açısından çekici olan bölge, bu çekiciliğini yitirmemek bazı altyapı değişikliğine yada yeniden yapılanmasına gitmek durumundadır. Bu durumun bölge ve tüm ülke açısından sorun yaratmaması için önlemler alınmalı ve uygun bir planlama doğrultusunda çalışılmalıdır. Kentsel turizm ve otel gelişmesinin sonucunda açığa çıkabilecek altyapı sorunlarının çözümlenebilmesi için ulusal seviyede yapılabilecek olanlar aşağıdaki gibi sıralanabilir (Mathieson ve Wall, 1992, 115);

- Reklam seviyesi ve promosyon uygulamalarını azaltarak kent turizmine olan talebi azaltmak. Eğer turizm endüstrisi hem yerel halk hem de

turistlerin gözünde başarılı olursa, turistik bölgelerin gereğinden fazla pazarlanmasına gerek yoktur.

- Ulusal politikayı belli bölgelere yönelmiş olan turist akışını optimal seviyede, yani ne fazla ne de az olacak şekilde ayarlamak. Ayrıca plancılarının her bölgenin belli bir sosyal ve fiziksel kapasitesi olduğuna ve bu sınırın ötesindeki artışların zararlı olacağına dikkat edilmesi gereklidir.

Bölgesel seviyede yapılabilecek olanlar (Mathieson ve Wall, 1992, 115—116);

- Kentin altyapısının taşıyabileceği maksimum turist sayısının hesaplanması. Bu sayı daha sonra konaklama birimlerine çevrilebilir. Bu çalışma teorik olarak iyi olabilir, uygulamada problemler çıkabilir, dolayısıyla hesaplar dikkatli yapılmalıdır.
- Otel ve diğer turist konaklama tesislerine vergi konulması. Bu konaklama fiyatını arttıracaktır ve dolayısıyla taleple arzı dengeleyebilir. Daha yüksek fiyatlar fazla turisti caydıracak ve turistlerin alternatif yerler aramalarına yol açabilir.
- Yeterli sayıda otelin olduğu alanlarda finansal teşviklerin azaltılması
- Otellerin aşırı yoğunlaşmasından ve onlarla ilgili problemlerden kaçınmak için otel alanlarının şehir içinde planlı dağıtılması. Bu ayrıca turizmin faydalarının ve maliyetinin tüm şehre dağıtılmasını sağlar

Turizmin çevresel etkilerini şöyle sıralayabiliriz;

Tablo 2.5: Turizmin fiziksel – çevresel etkileri

OLUMLU	OLUMSUZ
Yeni türlerin keşfedilmesini sağlar	Hava, su, gürültü, atık ve görsel kirlilik yaratır
Belirlenmiş özel doğa alanlarının korunmasını sağlar	Geleneksel toprak kullanımı ve tarım alanlarının yok olmasına yol açar
Tarihi bölge ve anıtların korunmasını sağlar	Açık alanları yok eder
Görsel ve estetik olarak bölgenin görünüşünün iyileşmesini sağlar	Flora ve faunanın zarar görmesine yol açar
	Su ve enerji sıkıntısına yol açar
	Doğal yaşam zinciri ve tarzını etkiler

2.3.2. Turizmin Olumlu Çevresel Etkileri

Turizm, korumaya şu şekillerde katkıda bulunabilir;

2.3.2.1. Finansal Katkılar

- **Doğrudan Finansal Katkılar:** Turizm, duyarlı bölgelerin ve yaşam alanlarının korunmasına doğrudan katkıda bulunabilir. Parklara giriş ücretlerinden ve benzer kaynaklardan kazanılan gelir özellikle çevresel duyarlı alanların korunması ve yönetimi için ayrılabilir. Parklar ve koruma çalışmaları için turistlerden ve tur operatörlerinden özel ücretler alınabilir.
- **Dolaylı Finansal Katkılar:** Devletin vergileri ve dolaylı gelirleri de kullanılabilir. Örneğin; “Kosta Rika’da turizm, ulusal gelirin %72’sini oluşturur, 140, 000 iş üretir ve gayri safi milli hasılanın %8,4’ünü üretir. Ülke topraklarının %25’i koruma altındadır. 1999’da korunan alanlar 866,083 yerli ve yabancı turist ağırlamıştır ve bu turistler servisin devamı için 2,5 A.B.D. Doları tutarında ödeme yapmışlardır (Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) (c), 2002).

2.3.2.2. Daha İyi Bir Çevre Yönetimi ve Planlaması

Turizm tesislerinin ve özellikle otellerin çevresel yönetimi doğal alanlara olan faydayı arttırabilir. Ama bu yönetim şekli, bölgenin çevresel kaynaklarının analiz edilmesine dayanan kontrollü gelişme için dikkatli bir planlama gerektirir. Planlama farklı kullanımlar arasından tercih yapmaya yardım eder yada farklı kullanımları karşılaştırma olanağı vermektedir. Erken turizm planlaması ile zararlı ve pahalı yanlışlıklar önlenabilir ve turizme temel teşkil eden çevresel faktörlerin büyük zararlar görmesi engellenebilmektedir.

2.3.2.3. Çevresel Duyarlılığın Artması

Turizm çevrenin toplum tarafından daha fazla önemsenmesini sağladığı ve insanları doğa ve çevre ile daha yakından ilişkiye soktuğu zaman çevre sorunlarına karşı duyarlılığın yayılması olasılığı yüksektir. Bu mücadele doğanın değerinin

farkındalığının artmasını sağlayabilir ve çevreyi korumak için çevresel duyarlı hareket ve faaliyetleri sağlayabilir.

2.3.2.4. Çevrenin Korunması

Turizm çevrenin korunmasına, biyolojik çeşitliliğin yenilenmesine ve doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımına önemli katkılarda bulunabilir. Çekiciliklerinden dolayı tarihi ve doğal alanlar değerlidir ve çekiciliği canlı tutmak için ulusal parkların ve doğal yaşam alanlarının kurulmasını sağlayabilir. Turizm, büyük oranda Afrika'da ayrıca Güney Amerika'da, Asya'da, Avustralya'da ve Güney Pasifik'te vahşi yaşamı koruma çalışmalarına olumlu etkileri olmuştur. Birçok hayvan ve bitki türleri yok oldular yada yakında yok olabilirler. Dolayısıyla, pek çok ülke vahşi yaşamı destekleyen ve doğa sever turistler oluşturma hedefi güden, hayvanları koruma yasaları oluşturdular. Bu çabaların sonucunda, tehlike altındaki birçok tür yeniden çoğalmaya başladı (Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) (c), 2002). Ulusal park gibi alanların ve ülke tarihinin korunması; bölgesel ve ulusal eğitim ve turizm amaçlı kullanılması açısından önemlidir. Eğer plansız bir gelişmenin olması durumunda, turizm küçük bir ekonomik katkı sağlamakla birlikte ciddi sosyal, kültürel ve çevresel etkiler doğurabilir. Eğer turizm planlı ve kontrollü bir şekilde gelişirse, çok az kaynakla bile bölgeye önemli katkılar sağlayabilir. Az sayıda turistin çevresel zararı az olsa da çok sayıda turist zararına felakete dönüşebilir. Binlerce turist ziyaret ettiği alanlar koruma altına alınmalıdır. Doğal yaşamı korumak için yasaların çıkarılması ve uygulanması gerekmektedir.

2.3.2.5. Düzenleyici Çalışmaların Yapılması

Düzenleyici çalışmalar olumsuz etkileri gidermeye yardımcı olur, örneğin korunan alanlarda turistik faaliyetlerin sayısının ve turistlerin hareketlerinin kontrolü eko-sisteme olan etkileri sınırlayabilir ve alanın bütünlüğünün ve canlılığının korunmasına yardım eder. Böyle kontroller kaynaklar üzerindeki olumsuz etkileri de azaltabilir. Sınırlar sürdürülebilir ziyaretçi kapasitesinin derinlemesine analizinden sonra kurulmalıdır (Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) (c), 2002).

2.3.3. Turizmin Olumsuz Çevresel Etkileri

2.3.3.1. Doğal Kaynakların Tahrip Edilmesi

2.3.3.1.1. Su Kaynakları

Özellikle temiz su en hayati doğal kaynaklardan birisidir. Turizm, genellikle, oteller, yüzme havuzları, golf sahaları ve turistlerin kişisel su kullanımı için su kaynaklarını gereğinden fazla kullanır. Bu durum, su kıtlığına ve su arzının bozulmasına yol açtığı kadar daha çok atık su yaratır. Örneğin; “golf sahaları günlük olarak büyük miktarda su kullanır, bu durum, suyun azalmasına yol açan diğer faktörlerle birlikte su sıkıntısına yol açabilir. Eğer su kuyulardan sağlanıyorsa, fazla pompalama tuzun zemin suyuna karışmasına yol açabilir. Çünkü, tropik ülkede yer alan ortalama bir golf sahası, yıllık 60, 000 köylünün kullanacağı kadar su kullanır (Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) (c), 2002). Turizmin su kaynaklarına belirgin etkileri şöyle sıralanabilir (Mathieson ve Wall, 1992, 103—104);

- Patojenler ham yada yetersiz arıtılmış çöplerle su çevresine, karıştırılmaktadır. Çöplerin sahillere, göllere ve nehirlere bırakılması sıkça karşılaşılan bir durumdur. Bu, su kaynaklarını kullanan yerel halk ve turistler açısından olası sağlık tehlikesi demektir.
- Oksijenin arzı ve dağılımındaki dalgalanmalar, su içerisindeki bitki ve hayvan yaşamı üzerinde etkilere neden olur. Rekreasyon makinelerinden kaynaklanan, tankerlerden boşaltılan ve Cruise gemilerinden kaynaklanan yağ miktarının artması oksijen miktarı üzerinde kötü etkilere sahiptir ve bu etki, bu sularda yüzen turistlerin memnuniyetlerini düşürmektedir.
- Rekreasyon makinelerinden gelen petrol, göller ve nehirlerdeki toksin seviyesini arttırabilir ve su bitkileri ve vahşi yaşamına kötü etkileri olmaktadır.

2.3.3.1.2. Yerel Kaynaklar

Turizm, zaten az olan, enerji, yiyecek ve diğer hammaddeler üzerinde baskı yaratabilir. Bu kaynakların daha fazla kullanılması ve taşınması, onların aşırı

kullanılmasından kaynaklanan fiziksel etkileri arttırır. Turizmin mevsimsel karakteri dolayısıyla, birçok turistik bölge yoğun sezonda düşük sezonda olduğundan daha fazla nüfusa sahiptir. Bu kaynaklar üzerindeki yoğun talep turistlerin genelde sahip oldukları (yeterli ısıtma, sıcak su vs.) beklentilerinin karşılanması dolayısıyla oluşur.

2.3.3.1.3. Toprağın Bozulması

Önemli toprak kaynakları, mineraller, fosiller içeren ormanları, bataklıkları ve doğal yaşam alanlarını kapsar. Doğal kaynaklar üzerindeki hem olumlu hem de zararlı etkiler, konaklama için toprağın kullanılması ve diğer altyapı tesislerinin yapımı nedeniyle oluşabilir.

2.3.3.2. Kirlenme

2.3.3.2.1. Hava Kirliliği ve Gürültü

Turist sayısının ve hareketliliğinin artması dolayısıyla, havayolu, karayolu ve demiryolu ile seyahat sürekli olarak artmaktadır. Havayolu ile seyahatin artmasının sonuçlarından birisi, havayolu seyahatinin %60'ının turistik olması dolayısıyla turizmin hava emisyonları açısından önemli bir paya sahip olmasıdır. Turist taşınmasından kaynaklanan hava kirliliği özellikle ulaştırmada kullanılan enerji ile ilişkili olan CO₂ emisyonları açısından küresel seviyede etkiye sahiptir ve şiddetli yerel kirliliğe yol açabilir. Uçaklardan, arabalardan ve otobüslerden ve ayrıca kar-arabası ve jet-ski gibi rekreasyon araçlarından kaynaklanan gürültü modern yaşamın büyüyen bir problemidir. Bunun hem insan hem de hayvan sağlığına olumsuz etkileri vardır. Örneğin; kar araçlarının çıkardığı gürültü hayvanların doğal üreme faaliyetlerinin gecikmesine neden olur (Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) (c), 2002).

2.3.3.2.2. Katı Atık ve Çöpler

Turistik faaliyetlerin ve doğal çekiciliklerin yoğun olduğu bölgelerde, atık boşaltımı ciddi bir problemidir ve yanlış boşaltım, doğal çevrenin – nehirlerin, güzel alanların, ve manzaraların – büyük bir düşmanı olabilmektedir. Katı atık ve çöpler, suyun kirlenmesine ve suda yaşayan canlıların ölümüne yol açabilmektedir.

Dağlarda kamp yapan turistler büyük çöp üretmektedir. Bu örnekler, gelişmiş dünyanın diğer zararlı etkileri ile birlikte çevreye zarar vermektedir. Otellerin, rekreasyon ve diğer amaçlı tesislerin yapımı, genellikle çöp kirliliğine yol açar. Atık su, flora ve faunaya zarar veren turistik tesislerin çevresindeki denizleri ve gölleri kirlletmektedir. Çöp kirliliği insan ve hayvan sağlığını tehdit edebilmektedir. Bu gibi nedenlerden dolayı turizm dolayısıyla ve günlük ihtiyaçlar sonucunda ortaya çıkan çöplerin biriktirilmesi ve arıtılması, dikkatli bir şekilde ve uzun vadeli olacak şekilde planlanmalıdır.

2.3.3.2.3. Estetik Kirlilik

Turistler ve turistik tesisler, genellikle, turistik bölgenin doğal özellikleri ve mimarisiyle uyumlu olamamaktadırlar. Birçok turistik bölgede yapılan, toprak kullanım planlaması ve bina düzenlemesi, sahiller, vadiler ve güzel manzaralar boyunca düzensiz bir gelişmeye yol açar. Düzensiz gelişme turistik tesisler ve yollar, işçi evleri, oto parklar, servis alanları ve atık boşaltım alanları gibi altyapı tesislerini içermektedir (Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) (c), 2002). Görsel kirliliğe yol açmamak için koruma öncelikli planların yapılması gerekmektedir. Turizm endüstrisinde koruma 4 çeşitte olmaktadır (Mathieson ve Wall, 1992, 98—99—100);

- Turizm mevcut tarihi alanların, binaların ve anıtların canlandırılmasını sağlamıştır.
- Turizm eski binaların ve alanların tamamen yeni turistik tesislere dönüşmesini sağlamıştır. Eski kilerler ve ambarlar bir çok turistik tesiste, bir çok örnekte orijinal yapısal özellikleri korunarak hoş barlara, gece kulüplerine ve restoranlara dönüşmüştür.
- Doğal kaynakların korunması için dürtü sağlamıştır. Afrika'da ulusal parkların kurulması turizmin korumayı sağlamasına iyi bir örnek oluşturur.
- Turizm; çevresel kalitenin devam ettirilmesi için ayarlanan idari planlama kontrollerinin alınmasından sorumludur ve bu kontrollerle birlikte ziyaret eden turistlerin tatmin edici tecrübe edinmelerinin sağlayabilir.

2.4. TURİZMİN SOSYO – KÜLTÜREL ETKİLERİ

Turizm bir bölgedeki yaşamı, o bölgedeki faaliyetleri çeşitlendirerek, yeni arkadaşlıklar kurulmasını sağlayarak, dünyadaki farklı kültürlerin tanınmasını sağlayarak ve insanlara kendilerini ifade etmelerini sağlayacak yeni tarzlar yaratarak renklendirebilir. Farklı kültürel değer ve tavır sistemlerini öğrenmek, insanların hayat deneyimlerini artırır ve dünyaya bakış açısını değiştirebilir. Diğer insanlar hakkında daha çok bilgi edinmek, onları korkulan olmaktan çıkararak ilginç hale getirmektedir. Ama turizmin kötü etkileri de olabilmektedir. Yasadışı faaliyetler turistik ortamda daha rahat gelişmektedir. Çocuk yaştaki gençlerin alkol kullanması büyük bir problem haline gelmektedir. Etnik kültürler, turizme ayak uydurmaya çalışırken, dil ve kültürel değerler değişebilmektedir. Turizme temel teşkil eden, kültürel önemi olan doğal ve tarihi alanlar zarar görebilir. Turist, gideceği yerin özellikleri, toplumsal, ekonomik ve fiziksel yapısı ile ilgili bilgilere sahip olmalıdır ki, oradaki ortama tam anlamıyla katılabilir. Özellikle toplumsal açılardan rahatsızlıklar çıkmaması için ön bilgilenmesi zorunludur. Konuk durumundaki bireyin toplumsal değerler açısından kendi ülkelerinde gideceği ülke hakkında yeterince bilgilendirilmeleri kaçınılmazdır (Çakılcıoğlu, 2002).

Bir bölgede yer alan sosyo—kültürel etkileri anlayabilmek için kültür kavramını anlamamız gerekmektedir.

2.4.1. Turizm ve Kültür

Kültür genellikle kısaca, sosyal ilişkilerde gözlenen davranışlar ve maddi üretimler olarak tarif edilmektedir. Daha derin antropolojik bakışla, kültür, davranışlarda kendini gösterebilecek olan düzenleri, kuralları ve standartları, sosyal ilişkileri ve ürünlerini içermektedir. Bunlar kültürün bileşenleridir (Mathieson ve Wall, 1992, 158).

Turistleri belli turistik bölgelere çeken, kültürün on iki elemanı (Mathieson ve Wall, 1992, 98—99—100);

1. El yapımları
2. Dil

3. Gelenekler
4. Yemek Kültürü
5. Konserleri, resimleri ve heykelleri kapsayan sanat ve müzik
6. Görsel kalıntıları ile birlikte bölgenin tarihi
7. Yerel halk ve kullanılan teknoloji ile ilgili iş çeşitleri
8. Farklı bir görünüş sağlayan mimari
9. Görünen özelliklerini içerecek şekilde din
10. Eğitim sistemleri
11. Giyim, kuşam tarzı
12. Boş vakit faaliyetleri

şeklinde sıralanabilir.

Toplumsal değişme bir grubun organizasyonun, topluluğun yada toplumun bir biçimden diğer bir biçime geçiş süresidir. Bu geçiş yada transfer çok basitten karmaşığa, çok ilkel bir biçimden çok gelişmiş bir biçime doğru olabilir. Toplumsal değişme konusunda çalışan bilim adamlarının bilgileri doğrultusunda beş temel değişim nedeni belirlemek mümkündür (Özkalp ve diğerleri, 1999, 135);

- Değişme doğal bir olgudur
- Değişmenin önüne geçilemez
- Değişme süreklidir
- Değişme gereklidir
- Değişmeler benzerlik gösterir

Toplumsal değişmeyi meydana getiren etmenleri ise aşağıda gibi gösterebiliriz (Özkalp ve diğerleri, 1999, 137);

- Dış faktörler
 - Coğrafi yada çevresel etmenler

Doğada meydana gelen deprem, su baskını, iklim değişimi, salgın hastalıklar çevre ve nüfus arasındaki dengeyi bozarak, ilişkileri değiştirir.

- İstila
- Kültürel temas
- Yayılma
- İç faktörler

- Keşif ve icatlar
- Nüfus hareketleri

Bir toplumun nüfus yapısında meydana gelen değişimler de toplumsal yaşamı etkiler yada değiştirir. Örneğin nüfus artışının çok yavaş olması, toplumun ortadan kalkmasına neden olduğu gibi aşırı nüfus artışı da kaynak tüketimini hızlandırarak doğal kaynakların tükenmesine yada açlığa neden olabilir. Bütün bu değişimler toplumsal değişimleri yaratırlar. Bu görece bir modernleşme olgusu yaratır. Eisenstadt'a göre sosyo – kültürel değişim ile ilgili olan modernleşmenin iki önemli yönü vardır (Özkalp ve diğerleri, 1999, 141);

- Mobilite (hareketlilik) süreci; Toplumdaki ekonomik, sosyal ve psikolojik kalıpların önemini yitirmesi, zayıflaması ve toplumsallaşma kalıplarının ortaya çıkıp bunların kabul görmesi
- Sosyal farklılaşma: İnsanların toplumda belirli uzmanlık rollerini öğrenmeleri ve benimsemeleridir.

Turizmin kültürel etkisi üzerine yapılan çalışmalar benzer sonuçlar üzerinde durmuş ve turistleri çeken üç çeşit kültür çevresinde odaklanmışlardır (Mathieson ve Wall, 1992, 159);

- Kaybolmuş yada doğrudan insan faaliyetlerinde görülmeyen kültür çeşitleri
- Turistik bölgenin günlük yaşantısında görülen kültür çeşitleri. Onların yaşam tarzlarını, ideolojilerini ve geleneklerini anlamak, yabancı insanların gündelik yaşam , sosyal, ekonomik ve boş vakit faaliyetlerini gözlemek için ziyaret etmek genel bir turistik motivasyondur.
- Özellikle canlandırılan ve özel olaylar veya tarihi yada ünlü olayları gösteren kültür oluşumları. Bu oluşumlar, müziksel olayları, karnavalları, eski gelenek ve davranışları gösteren festivalleri, savaşların canlandırılması ve eski makinelerin gösterilmesini kapsamaktadır.

2.4.1.1. Turizm ve Kültürel Değişim

Kültürel değişim hem içsel hem de dışsal faktörler tarafından oluşturulur. Kültür, turizm yokluğunda da değişebilir. Kültürel değişim (Mathieson ve Wall, 1992, 160);

- Toplum tarafından yerleşilen ekolojik çevrenin değişimi. Toplumun yaşam alanındaki değişim, kültürel uyum ve değişimi kapsayabilen değişimi beraberinde getirir
- İki farklı kültür arasındaki ilişki iki kültürde de değişikliklere yol açabilir.
- Toplumda devrimsel değişimler olabilmektedir. Bu toplumların çevrelerinden memnuniyetlerini sağlayabilmek için biyolojik ve sosyal gereklere cevap olarak değiştiği uyum sürecini belirtmektedir.

Misafir ve ev sahipleri arasındaki iletişimin sürekli ve devamlı olduğu yerlerde ev sahiplerinin, şekiller, değerler sistemlerinde ve standartlarında değişimler oluşabilir. Gerçekleşen uyum süreci, turistlerle iletişimin devamlılığına, sürekliliğine ve yoğunluğuna ve ev sahibinin kültürel ilişkileri yada kapasitesinin, değişimin içsel ve dışsal etkilerine dayanma gücüne bağlıdır (Mathieson ve Wall, 1992, 162).

Kültürler arası ilişkiden kaynaklanan değişimler, çağdaş zamanlara özgü değildir, başka bir ifadeyle sadece kitle turizmle ilişkili değildir. Neredeyse her toplum, son zamanlardaki turistik gelişmeden öncede dış kültürlerle ilişkide bulunmuştur. Günümüzde sosyal sınıflar arasında hareketlilikteki artış ve şehirleşme; geçmişte yüzyıllarda da kaşifler ve misyonerlerle yerlilerin ilişkileri kültürel sınırların kırılmasına neden olan sebeplerdendir. Turizmin yaptığı değişimleri modernleşmenin diğer süreçlerin neden olduğu değişimlerden ayırmak neredeyse imkansızdır.

Antropologlar, geleneksel sanatta dış çevreyle ilişkilerden kaynaklanan değişimlerin üç ana safhası üzerinde uzlaşmaktadır (Mathieson ve Wall, 1992, 165):

- Dinsel ve mitolojik ilişkilerin yoğun olduğu geleneksel tasarımların ve sanat ve el sanatlarının şekillerinin kaybolması.

- Üretim bandı (kitle üretim) tekniklerinin girmesi ile birlikte, bozuk ve kültürel açıdan anlamsız üretimin yer alması.
- Yetenekli ustalığın ve yerel halk için daha derin kültürel inanışlarını yansıtan farklı tarzların yeniden oluşması. Bu aşama, 2. aşamada gerçekleşen tahripkar etkilere tepki niteliğinde oluşur.

Ayrıca çoğu araştırmacı, turistik sanatı, geleneksel sanat şekilleriyle kıyaslandığında ortaya çıkan kültürel belirsizliğinden ve estetik yetersizliğinden dolayı beğenmemektedir. Turistik sanatın dört özelliği bu tavrı haklı çıkarmaktadır (Mathieson ve Wall, 1992, 168–169);

- **İşçilik;** Artan üretim miktarı işçilik maliyetini beraberinde getirmektedir.
- **Üretici ve sanat arasındaki ilişki;** Turistik sanat genellikle satış için yapılmaktadır ve bu açıdan bireysel olarak nitelendirilen ve zanaatkar ve alıcı arasındaki kişisel ilişkinin yansıması açısından geleneksel sanattan farklıdır.
- Sanat ürünleri, turistlerin zevklerine uygun olarak üretilmektedir.
- Özellikle sahte antika ürünlerin üretimi, üretimin kalitesi, nesnelerin çağı ve özerkliğinin yanlış yansıtılması kültürün zedelenmesine ve yanlış tanıtılmasına yol açmaktadır.

Ayrıca turizm sanat ve el sanatlarındaki fabrikasyon dolayısıyla istihdam sağlamıştır ve sanat şekillerinin üretiminde yeniliğe yol açmıştır. Bu kalitede iyileşme ve sanat ve el sanatlarının sanatsal tasarımlarının düzelmesiyle devam ettirilmiştir (Mathieson ve Wall, 1992, 167).

Kültürel çekiciliklerin canlandırılmasının hem olumsuz, hem de olumsuz sonuçları olabilmektedir. Sahnelenen faaliyetler, turistleri ve turistlerin yarattığı baskıyı yerel insanlar ve kültürlerinden uzaklaştırınca olumludur. Diğer durumlarda, çekiciliklerin canlandırılması yerel kültür için olumsuz etkilere sahiptir. Turizm, insanların gelenek ve göreneklerini turistlerin deneyimlerini daha hoşnut hale getirebilmek için kullanılmasından dolayı “**kültürel küstah**” olarak suçlanır (Mathieson ve Wall, 1992, 173). Turizmin sonucu olarak; yerel halkın sanat ve el sanatlarının tarzı ve formu, üretim safhalarında değişikliğe uğramıştır. El yapımları önceleri dinsel ve törensel amaçlar için yapılırken şimdi satılmak için yapılmaktadır.

Birçok hediyelik sanat formları “kültürleşme sanatı” diye adlandırılır ve turizmle ilişkilendirilebilecek olan değişimin başarılı bir sonucu olarak oluşabilir.

Turizmin toplumların özelliklerinin kaybolmasına neden olabilecek etkileri yukarıda yapılan açıklamaların ışığında şöyle sıralanabilir (Mathieson ve Wall, 1992, 174);

- Turistlerin yerel halk ile paylaşmak zorunda olduğu, altyapının, konaklama servis ve tesislerin aşırı kalabalıklaşması
- Fakirlik varken, refah gösterilmesi, gösteriş etkisi (demonstration) gibi patlayıcı durumlara yol açabilir.
- Yerel halktan, uygun kişilere daha büyük sorumluluk ve daha büyük gelir sağlayabilecek olan idari ve profesyonel mevkilerde yabancıların istihdam edilmesi
- İstenmediği düşünülen, fuhuş, kumar ve suç gibi faaliyetlerinde artış
- Yabancıların dilini konuşan insanların sayısının toplumda artmasıyla birlikte yerli dili ve kültüründe ortaya çıkan toplam erozyon.

Turizmin, kültür üzerinde oluşan etkilerini kategorilerine ve ortaya çıkan sonuçlarına göre aşağıdaki şekilde gösterebiliriz;

Tablo 2.6: Turizmin kültürel alanlar üzerinde oluşan etkileri

Etki Kategorileri	Etki Göstergeleri
i) Demografik Yapı	Yaş/Cinsiyet yapı, göç, sakinlerin yer değiştirmesi, nüfus yoğunluğu ve bileşimi
ii) Sosyal zevkler (kurum ve servislerin algılanışı)	Ulaşım, eğitim tesisleri, seçim özgürlüğü, yaşam tarzının korunması, katılım yada soğuma.
iii) Kurumsal üyelik	Dinsel gruplar, sosyal klüpleri, sivil grupları, politik ve spor grupları
iv) Kişisel güven ve özellik	Güvenlik hizmetlerinin kalitesi, suç oranları, aileyle vakit harcanması
v) Psikolojik Özellikler	Psikolojik baskı, iş memnuniyeti, kendini ifade etme, hareketlilik, ulusal ve toplumsal birleşme

Kaynak: Mathieson ve Wall, 1992, 175

Turist kabul eden tesisler genel olarak “turist gettoları” denilen az sayıda kompleks içerisine yoğunlaştırılmışlardır. Turizm yapıları, sahiplerinin, siyasi otoritenin; fiziksel ve sosyal ayrışmasının belli bir seviyesi isteklerini yansıtır. Turistleri izole ederek ve turistik tesislerin dışına çıkmalarını engelleyerek turistlerin harcadacağı paranın büyük kısmının kendilerine kalmasını sağlarlar. Çevresindeki suni çevreyi aşip yerel halkla kaynaşmayı arzulayan turistlerin “kaşif” ve “araştırmacılar” olduğunu söylemek akla uygundur. Diğer taraftan, kitle turistler doğrudan tur operatörleri yada dolaylı olarak, konaklama, restoran, eğlence ve rekreasyon tesisleri gibi gereksinilen hizmetlerin yerleşimi tarafından kontrol edilmektedir. Sonuçta, turizm geliştikçe ve tatil yöreleri büyüdüğünde, turistlerin çoğunluğu ve ev sahipleri arasındaki ilişkileri kendiliğinden olmaz. Turizm belli gayri resmi ve geleneksel insan ilişkilerini, ekonomik faaliyetlere dönüştürür, doğal misafirperverlik ticari iletişime döner. Paket turlar, planlı çekicilikler, sergiler ve organize olmuş tesislerin hepsi, mevcut durumun gelişmesi durumunda iyi pazarlanırlar, çünkü, turistler, konforlu, rahat ve tehlikesiz tecrübe ararlar ve planlı ve organize olmuş seyahat bunları sağlar ama yerel halkla ilişkiler daha az gerçekleşmektedir. Karşılaşmalar daha sıkı kontrollü olur ve hatta sadece para değiş-tokuşu şeklinde olur. Turist – ev sahibi ilişkilerinde temel olarak eşit olmayan ve dengesiz bir eğilim vardır. Genelde maddi eşitsizlik görülür, ve turist harcamaları ve tavırlarında görülür. Ev sahibi genelde kendini aşağıda hisseder ve bunun üstesinden gelebilmek için turistlerin refahını sömürür. Ayrıca, ilişkiden kaynaklanan memnuniyet seviyesinde ve yeni bir olayın heyecanının eşitsizliği vardır, normal ilişkinin devam ettirilmesi, gecikmelerden ve diğer seyahat acil durumlardan dolayı zor olabilmektedir. Bu durumlar, yerel insanlar üzerinde, turistin haberdar olmadığı baskılar yaratır (Mathieson ve Wall, 1992, 136—137).

Turizm yerel halkın değerler sistemi ve aile yaşantısı üzerinde önemli etkilere sahiptir. Yeni ilişki ve değer sistemlerinin oluşmasına neden olabilmektedir. Turizm cinsler ve farklı toplumlar arasındaki ilişkilerin yeniden şekillenmesine de neden olur. Ama kültürel boşluğun, —özellikle gençler arasında – oluşmasına neden olur. Toplumsal örgütler turistik gelişmeye bağlı olarak ya kuvvetlenir veya zarar görür.

Birçok nedenden dolayı, yerel halk, genellikle ilişkide olduğu konukları ve maruz kaldıkları bir çok etkiyi arttıran servis sağlayıcılarına göre daha zayıftır. Bu etkiler her zaman belirgin değildir, ölçülmeleri zordur, değer yargılarına dayanır ve

genellikle dolaylıdır yada belirlemek zordur. Sosyal etkiler, değerler sistemi ve davranışlarda turizm dolayısıyla değişiklikler olduğu ve dolayısıyla yerel kimlik tehdit edildiği zamanlar artar. Ayrıca, değişiklikler genellikle toplum yapısında, aile ilişkilerinde, geleneksel yaşam şekillerinde, törenlerde ve ahlak kavramında oluşur. Ama turizm ayrıca, yeni işler üretmesinden dolayı kentsel mekan değişikliğini önlemesinden – tarihi alanların korunmasından – dolayı, sosyal etkilerde üretebilmektedir. Farklı kültürler karşılaştığında genellikle olduğu gibi, sosyo-kültürel etkiler iki anlamlıdır; nesnel olarak değerlendirilen aynı etkiler; bazı gruplarca olumlu kabul edilirken, diğerleri tarafından olumsuz yada olumsuz kısımlara sahip olduğu kabul edilebilir (Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) (d), 2002).

Turist ve yerel halk arasındaki ilişki geçicidir. Bir turistin, bir bölgede konaklaması genellikle kısa sürelidir, eğer seyahat birden çok turistik bölgeyi kapsıyorsa birkaç gün yada seyahatin normal uzunluğu üç yada dört haftadır. Geçici ilişki, iletişimde olan her grup için farklıdır. Turistler karşılaşmayı heyecan verici ve benzersiz olarak görür, çünkü ev sahibi genellikle farklı bir millet yada kültürdendir. Diğer taraftan ev sahipleri, turizm mevsimi boyunca karşılaşılan birçok yüzeysel ilişkiden biri olarak görür. Turist - ev sahibi ilişkisi, ilişkinin uzunluğu ve yoğunluğunu etkileyen geçici ve mekansal zorunlulukla tanımlanabilir. Turist genellikle göreceli kısa zaman içerisinde görebildiği ve yapabildiği kadar şey yapmak istemektedir. Sonuç olarak, diğerlerine oranla daha cömerttirler ve normal şartlar altında yapacaklarından daha fazla para harcamaya eğilimlidirler. Diğer taraftan seyahat planlarında en küçük bir gecikme yada plansız bir mola bile onları çok kızdırabilir. Yerel halkın hareketleri, turistin kısa zamanda olabildiğince çok şey deneme aceleciliğini istismar edici olabilmektedir. Sürekli olarak, turistlere bölgelerinde basitleştirilmiş ve yoğunlaştırılmış tecrübeler sunduklarından, yerel halk ikili bir fiyat ve hizmet sistemi geliştirebilirler, turistler için ayrı bir fiyat ve servis kalitesi ve yerel halk için ayrı bir tane (Mathieson ve Wall, 1992, 135).

Turistlere ve turistlerin yaptığı hareketlere hoşgörünün seviyesi değişik turistik bölge sakinleri arasında aşağıda belirtilen özellikler dolayısıyla değişir (Mathieson ve Wall, 1992, 141—142);

- **Turist ve yerel halk arasında mevcut olan kültürel ve ekonomik farklılıklar:** Bölgeler gösterdikleri hoşgörü oranlarında, özellikle, görüntü,

refah, ırk ve etnik özelliklerden dolayı kendi evlerinden ayrı olan insanlara toleransları değişmektedir. İletişim halindeki insanların arasındaki farklılık ne kadar artarsa sosyal etkiler o kadar artar.

- **Turistik bölgenin ve nüfusunun arzu edilen yerel faaliyetleri sınırlandırmadan yada sıkıştırmadan, turistleri fiziksel ve psikolojik olarak kabul edebilme kapasitesi:** Mesela, her yıl milyonlarca turistin ziyaret ettiği Londra, Paris ve New York'ta turistler yoğun tesisler ve çok sayıdaki nüfus tarafından emilmektedir. Diğer tarafından, Barbados ve Virgin Adalarına gelen turistler yerel nüfusu aşar ve onların tesis ve hizmetlerinin kapasitelerinin üstüne çıkarlar. Dolayısıyla Barbados'ta Londra'ya oranla yerel halkın sıkıntısının daha çok olması daha olasıdır.
- **Turizm gelişmesinin hızı ve yoğunluğu:** Turizm büyük, oturmuş bir ekonominin içerisine aşama aşama katıldığında, etki dalgaları genellikle küçük olur. Çoğu gelişmiş ülke, bazı küçük, yoğun gelişmeler haricinde, turizm gelişmesini genel ekonomik gelişme içerisinde halletmişlerdir. Ama turizm kısa sürede diğer bir sektörün yerine geçince ve turizmin döviz elde etmenin ana aracı olarak kullanılmasından dolayı yerel halk ve yerel ekonomide turizme yönelik yoğun bir bağımlılık oluşur ve sonuçta sosyo-kültürel ve psikolojik tepkiler kaçınılmazdır. Turizmin yoğun bir şekilde gelirin ana kaynağı olduğu Yunan Adaları, Pasifik ve Karayip Adalarında, turizm sanayinin hızlı gelişmesinin sonucu olarak sosyal ve kültürel olarak çok sayıda istenmeyen ters tepki oluşmuştur.

Pek çok durum, turistlerden yakınmayı arttırabilir. Yerel halkın memnuniyetsizliği, aşağıda belirtilen bazı durumlar sonucu oluşabilir;

- **Turistik bölgede turistlerin varlığı:** Turistler özellikle büyük gruplar halinde bulunduklarında bölge sakinleri genelde tesisleri ve hizmetleri misafirlerle paylaşmaktan yakınır ve genelde de kalabalıktan sorun diye bahsederler.
- **Gösteriş Etkisi:** Yerel halk misafirlerin belli olan maddi üstünlüğünden yakınır ve onların davranışlarını ve harcama şekillerini taklit etmeye

çalışabilirler. Yerel halkın genç üyeleri gösteriş etkisi sergilemeye daha eğilimlidirler. Kapalı toplumların gençleri, seyahat eden genç batılıların özgürlük ve maddi refahlarını gözlerler ve benzer duruma ulaşabilmek için değişik yollar denerler. Akrabalık ve toplum bağlarının zedelenmesi yerel halk arasında bağlılığı azaltır. Bu durum toplumsal örgütlerin gücünün azalması ve yerel hizmetlerdeki kalitenin düşmesi sonucunu yaratabilmektedir (Mathieson ve Wall, 1992, 146).

- **Yabancı sahipliği ve istihdamı:** Turizm endüstrisinde istihdam edilmek, yerel halk açısından yaşam standardını yükseltmek için bir yol olmuştur. Yerel halktan olmayan insanların yerel halk açısından daha yüksek gelir ve daha çok sorumluluk sağlayacak olan idari ve profesyonel işlerde istihdam edilmesi yakınmayı artırır. Bu duruma “yeni koloncilik” denmektedir. Turistlerin maddi rahatlıklarına ve düzeylerine ulaşmayı arzulayan yerel halk arasında artan ekonomik beklentiler, turistlerin tüketim şeklinin taklit edilmesine yol açabilmektedir. Turistlerin tüketim seviyesine ulaşmak için yerel insanlar giderek artan oranda hizmet sektöründe çalışmaya başlayabilmektedir, çünkü bu sektör tarım sektörüne nazaran ekonomik gelişme açısından daha çok şans veriyor gibi görülebilmektedir. Ayrıca yerel halkın artan bir kısmı batı ekonomilerinin rahatlığından ve refah düzeylerinden daha çok faydalanmak için diğer ülkelere göç etmeye çalışabilirler (Mathieson ve Wall, 1992, 142).

2.4.2. Turizm ve Ahlak İlişkisi

2.4.2.1. Fuhuş ve Seks Turizmi

Çocukların ve genç kadınların ticari olarak cinsel yönden sömürülmeleri, dünyanın pek çok yerinde turizmin gelişmesiyle paralellik göstermektedir. Turizm, cinsel sömürünün nedeni değildir ama elde edilmesini kolaylaştırır. Kolay paranın çekiciliği, çocuklar dahil pek çok genç insanın, çok küçük karşılıklar için vücutlarını satmalarına neden olmaktadır. Bazı durumlarda, çocuklar turistik bölgelerde seks kölesi olarak pazarlanır ve çok az para kazanırlar.

Ekonomik olarak seks turizmi uygun olarak görülebilirse de, sosyal ve kültürel olarak yıkıcı olduğu kesindir. Fuhuş, kadın haklarının ihlali ve kadınların meta olarak pazarlanması demektir. Bu tür bir ticaret depresyona ve diğer zihinsel rahatsızlıklara yol açabilmektedir. Bir çok kadın fuhuş sektörüne, esnek çalışma saatleri dolayısıyla girmekte ve kendilerini ve ailelerini fakirlikten kurtarabileceklerine inanmaktadırlar. Hayat kadınları bu mesleği sürekli iş olarak görmezler, onlara para biriktirmeyi, eğitim için para bulmalarını ve ailelerinin yaşamlarını sürdürmelerini sağlayan geçici bir iş olarak görürler. Ayrıca fuhuşun onlara zengin bir adamla tanışıp üst mevkilere taşınma şansı doğurabileceğine inanıyorlar. Ama kadınlar için çok karlı bir iş değildir, araçlar paranın çoğunu alırlar, kadınlara genellikle yalnızca müşterilerin verdiği bahşişler kalır.

Kadınlar kendilerini kurban olarak görmezler, birincil olarak ailelerinin güvenliği için fuhuş sektöründe çalışmayı seçmektedirler. Ama, fuhuş fiziksel ve ruhsal hassasiyetler açısından en güvensiz işlerdendir. Fuhuş sektöründe seks turizmi içinde yer almak, kadınlar üzerinde hem fiziksel hem de zihinsel etkilere sahiptir. Hayat kadınlarının cinsel sağlıkları, yüksek AIDS riski, cinsel yolla bulaşan hastalıklar ve istenmeyen hamilelikler gibi riskler yoluyla büyük oranda zarar görür. Fuhuş sektöründeki kadınlar kendilerini; kötü, ahlaksız, pis, aşağılık ve değersiz görmeye başlarlar. Hayat kadınları toplum tarafından dışlanırlar ve toplumsal yaşama dönmek için çok az şansları vardır, bu da psikolojik etkiler doğurur. Fuhuş sektöründeki kadınlar hem ekonomik hem de kültürel olumsuzluklarla karşılaşırırlar (Hangover Radio News Services).

Çok detaylı çalışmalar yapılmamış olmasına rağmen, turizm ve fuhuş, turizmin aşağıdaki özelliklerinden dolayı ilişkilendirilmektedir (Mathieson ve Wall, 1992, 151);

- Turizm süreci, fuhuş yapanları ve onların müşterilerini çeken yerleşimler ve çevre yaratmıştır.
- Turizm doğası nedeniyle, insanların, normal yaşamın sınırlayıcı zincirlerinden uzaklaşmalarını sağlar, evden uzakta olunca tanınmazlık oluşur ve para istendiği gibi harcanabilir. Bu şartlar, fuhuşun yaşanması ve yayılması için uygun bir ortam yaratır.

- Turizm kadınlara iş olanağı yarattığından, kadınların ekonomik durumlarını yükseltebilir. Dolayısıyla onların daha özgür olmalarına, sonuçta da yeni ekonomik seviyelere ulaşmak yada bu yeni koşulları devam ettirmek için fuhuşa yönelmelerine yol açabilir.
- Turizm, genel ahlaki bozulmalar karşısında günah keçisi olarak kullanılabilir.

2.4.2.2. Çocuk İşgücü

ILO (Uluslar arası İşçi Organizasyonu)'nun çalışmaları, turizm sektöründeki pek çok işin, uzun saatler, kısa süreli istihdam, düşük ücret, düşük eğitim ve gelişim için düşük fırsatlar gibi çalışma ve istihdam koşullarına sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca, seyahat ve turizm ticaretindeki yeni gelişmeler (liberalleşme rekabet, yoğunluk, seyahat ücretlerinin düşmesi, taşeronluğun artması) ve yeni teknolojilerin kurulması, bu eğilimleri daha tehlikeli şekilde esnek istihdam koşullarına doğru kuvvetlendirecek yönde destekler durumdadır. Bir çok iş için, genç çocuklar, ucuz ve geçici işçi oldukları için çalıştırılmaktadır (Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) (d), 2002). Bu durum kolayca sömürülebildikleri için çocuklar ve bölge halkı üzerinde psikolojik baskılar yaratmakta ve çalışan çocuklar diğer yaşlıları gibi fizyolojik ve psikolojik gereksinimlerini yeterli biçimde karşılayamamakta ve gelişimlerini de tamamlayamamaktadırlar. Ayrıca, küçük yaşlardan itibaren yabancı kültürlerle iletişimde olan çocukların kendi kültürlerinden kopmalarına ve kültürel boşluğa düşmelerine yol açabilmektedir.

2.4.2.3. Suç Oranı

Suç oranı, genellikle, bölgenin gelişmesi ve kentleşmesi ile artar ve turizm suçu arttırmakla suçlanır. Harcamak için parası olan ve genellikle, kamera ve mücevher gibi değerli şeyler taşıyan çok sayıda turist varlığı, suçluları çeker ve hırsızlığı ve uyuşturucu alışverişini artırır yada bölgeye taşır. Bu tür olayların bastırılmaması genellikle sosyal tansiyonu artırır. Turizm ayrıca kumarın artmasına yol açabilir ki kumar, sosyal davranışlarda olumsuz değişimlere yol açabilmektedir.

Turizmin özellikle mevsimsel özelliğinin suç oranında artışa yol açtığına yönelik veriler vardır. Suç artışı, yerel halk ve turistler arasında sürtüşmenin

oluşması ile ortaya çıkabilmektedir. Ayrıca, turizm sayesinde suçluların hedefi genişler ve suçlunun suçtan sağlanan kazancın çok olduğu ve yakalanma ihtimalinin daha az olduğu durumlar ortaya çıkmıştır. Suç oranındaki artış yerel halk üzerinde aşağıda belirtilen sonuçlar doğurabilmektedir (Mathieson ve Wall, 1992, 151).;

- Turizm sezonu boyunca kanun uygulamalarına ve güvenlik hizmetlerine daha çok para harcanması
- Hırsızlık yüzünden para kaybı, barbarlık yüzünden mal kaybı, vergi kaçakçılığı ve kara borsada artış
- Yükselen toplum tansiyonu
- Devriye gezen polislerin ve trafik kontrollerinin artmasına yönelik kanunların yapılması yalancı bir güvenlik duygusu yaratabilir

2.4.2.4. Kumar

Kumarın ekonomik açıdan getirisinin yanı sıra sosyal ve psikolojik etkileri hala çözümlenememiştir. Bu etkiler, kumarın yerel halkın tavırlarına ve değerlerine bulaşması, fuhuş, suç ve şiddetin oluşmasına imkan yaratması, pazar doymadan, yada daha sonraki gelişmeyi önlemek için çalışmaların gereksinilmesinden önce kumarın artacağı diğer alanlara yayılması gibi konuları içermektedir (Mathieson ve Wall, 1992, 152). Ama yerel polis ve dini grupların, kumarın; organize suç, fuhuş ve şiddeti arttıracığına yönelik tereddütlerine rağmen, kumarhaneler;

- Turistik faaliyet yaratmaları
- Yerel istihdam yaratmaları ve ekonomiyi canlandırmaları
- Vergi tabanını genişletilerek kentin gelirini arttırmaları

ümidiyle özellikle turistik bölgelerde kullanılmaktadırlar (Mathieson ve Wall, 1992, 152).

2.4.3. Turizm ve Yerel Dil İlişkisi

Turistik gelişmenin zararlı etkileri üzerine yapılan çalışmalar, turizmin yerli kültürlerin dilsel dayanışmasını ciddi şekilde tehdit ettiğini ortaya koymaktadır. Yerel dilin kullanılmasının azalması, iyi organize olmuş sosyal kurumların, yerel sosyal ve kültürel kimliğin zedelenmesine yol açmıştır. Bu durum, toplumda kuşaklar arası

iletişimin kopmasına ve dolayısıyla da özellikle genç nüfusun kendini kültürel olarak boşlukta hissetmesine yol açabilmektedir.

2.4.4. Turizm ve Sağlık İlişkisi

Turistik bölgedeki halkın sağlık durumu, turistik ürün ve turistlerin tecrübesi üzerinde önemli etkilere sahiptir. Uluslar arası sınırları geçen diğer seyahatçiler gibi turistler sağlık işlemlerini yaptırmalı ama ayrıca kaldıkları süre içerisinde tehlikelerden korunmalıdırlar. Turistlerin ve turistik bölge halkının ilgisi, en yüksek önemi kazanması gereken yüksek kalitedeki sağlık tesislerinin tedariki ile sağlanır. Halk sağlığı tesislerinin kalitesi, turist memnuniyetinin seviyesini belirler ve hastalığı başka bölgelere yada yaşadıkları bölgeye taşıyabilecek olan turistlerin hastalık kapmasını önler. Örneğin; batılı turistlerden; gelişmekte olan bir çok ülkede su ve yiyeceklerden, mide rahatsızlığı yada dizanteri bulaştığına yönelik veriler bulunmaktadır. Turizm ayrıca turistik bölgelerde halk sağlığı tesislerinin yapılmasını ve iyileştirilmesini sağlar, çünkü tesislerin iyileştirilmesinde kullanılacak ek gelir kaynakları yaratır. Ama, turizm ayrıca, hastalıkların yayılmasına sebep olabilecek olan kirliliği de yaratır. Dolayısıyla, turizm, turistik bölgedeki halk sağlığı tesislerinin iyileşmesini sağlayabileceği gibi ayrıca sağlık standartlarının düşmesine de yol açabilmektedir.

Bunların sonucunda turizm ve sağlık ilişkisini üç şekilde birbirine bağlayabiliriz (Mathieson ve Wall, 1992, 157);

- Sağlığın iyileşmesi seyahate genel bir yönlendiricidir
- Turistik bölgedeki halk sağlığının standardı turistik ürünün niteliğini belirler.
- Hastalıklar turistlere bir bölgede bulaşabilir ve diğer bölgelere yada evlerine taşınabilir.

2.4.5. Turizm Olumlu Sosyo-Kültürel Etkileri

Turizm sosyal gelişmelere katkıda bulunabilmektedir. Sosyal gelişmeye, istihdam yaratarak ve gelir dağılımını sağlayarak fakirlik giderici olarak katkıda bulunabilmektedir. Turizmin diğer bazı olumlu etkileri şunlardır;

2.4.5.1. Barış İçin Bir Güç Yaratması

Seyahat etmek diğer insanlarla iletişime geçmeyi sağlar, turizm bir eğitim aracı olarak, insanlar ve kültürler arası anlamayı kuvvetlendirir ve yerel halk ile konuklar arasında kültürel etkileşim olmasını sağlar. Sempatî, diğer insanları tanıma ve anlama, dünyada toplumlar arasındaki tansiyonun azalmasına ve dolayısıyla barışa katkıda bulunabilmektedir.

2.4.5.2. Toplumlara Kuvvetlendirmesi

Turizm toplumların canlılığına birkaç yoldan katkıda bulunabilmektedir. Yerel insanların temel katılımcı oldukları olaylar ve festivallerin turistik ilgilerin sonucunda canlandırılmış ve geliştirilmiş olması bir örnektir. Turizmin yarattığı işler hayati bir teşvik rolü üstlenebilir ve kırsal alanlardan göçü azaltabilmektedir. Ayrıca yerli insanlar, iş ve kazançlarını, turizmle ilgili profesyonel eğitim ve iş ve organizasyon yeteneklerinin artması ile geliştirebilecekleri gibi turizm gelişmesi üzerindeki etkilerini arttırabilirler.

2.4.5.3. Turistik Tesislerin Yerel Halka Faydalarının Artması

Turizm, başka türlü geliştirilmeyecek olan toplumsal tesis ve servislerin yapılmasını sağladığından, bir turistik bölgeye daha yüksek bir yaşam standardı getirmektedir. Turistik bölgeye daha iyi mal ve yiyeceklerin gelmesinin yanı sıra gibi iyileştirilmiş altyapı, sağlık ve ulaşım gelişmeleri; yeni spor ve rekreasyon tesisleri, restoranlar ve kamusal alanların kalitesinin artırılması turizmin sağladığı kazançlardır

2.4.5.4. Kültür ve Geleneklerin Değerlendirilmesi

Turizm, genellikle doğal kaynakların korunmasını ve sürdürülebilir şekilde yönetilmesini sağlayabilir, yerel mirasın korunmasına katkıda bulunabilir ve yerel kültürlerde, kültürel sanat ve el sanatlarında yenilenmeyi sağlayabilir ve kültürel ve tarihi geleneklerin korunmasını ve değişimini destekleyebilir ve bu sayede sosyal bağları kuvvetlendirebilmektedir.

2.4.5.5. Sivil Katılımı ve Gururu Desteklemesi

Turizm, doğal ve kültürel alanların parasal değerinin anlaşılmasını sağlar ve yerel ve ulusal mirasla gururlanmayı ve bu mirası korumaya yönelik çalışmaları canlandırabilmektedir. Daha geniş olarak, turistik gelişme sürecine yerel halkın katılımı, kültürel ve sosyal çeşitliliğinin korunması ve sürdürülebilir kullanımı için önemli bir durum olmaktadır. Bu durum turizm, sürdürülebilir ve uygun bir şekilde uygulandığı ve geliştirildiği durumlarda oluşabilecek olan olumlu sonuçlardır ve yerel toplumun katılımı temeldir. Turizm planlamasına ve uygulanmasına katılan bir toplum turizm tarafından edilgen olarak kurallara uydurulan toplumlara nazaran çok daha olumlu bir tavra sahiptir, daha destekçidir ve turizmden daha çok kazanç elde edebilmektedir. Sürdürülebilir turizm gelişmesinin temel elemanlarından birisi, uzun vadeli ekonomiyi, ekolojiyi ve tüm toplumların eşitliğini, karar verme süreci ve kapasitesinde toplumsal gelişmeyi dikkate alan yaklaşımdır (Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) (d), 2002).

2.4.6. Turizmin Olumsuz Sosyo-Kültürel Etkileri

Turizm olumlu sosyal etkilerinin yanı sıra aşağıda belirtilmeye çalışılan olumsuz etkilere de sahiptir.

2.4.6.1. Yerel Kimlik ve Değerlerin Değişmesi ve Kaybolması

Turizm yerel halkın yabancı kültürlerle sürekli olarak yakın ilişki içerisinde bulunulmasından dolayı çeşitli etkilerle yerel halkın kimlik ve değerlerinin değiştirilmesine veya yok olmasına yol açabilir.

2.4.6.2. Kültürün Ticari Meta Haline Getirilmesi

Turizm, yerel kültürleri, dinsel ayinleri, geleneksel etnik törenleri ve festivalleri turistlerin beklentilerini karşılayacak hale getirilip, turistler için yapılar hale getirdiğinde ki bu “yeniden yapılandırılmış etniklik” olarak tanımlanır, ticari mal haline dönüştürülür (Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) (d), 2002). Bir turistik bölge, turizm ürünü olarak satıldığında; hediyelik eşya, sanatsal değerler, eğlence

ve diğ er ticari malları satan alan turistler bölge halkını etkilemeye başlar ve insani değerlerde temel değişiklikler oluşabilmektedir. Kutsal alanlar ve nesneler ticari eşya olarak görüldüğünde turistler bu mekanların ve simgelerin kutsallığına saygıyla yaklaşmayabilir.

2.4.6.3. Standartlaştırma

Turistik bölgeler, turistlerin benzer tesislere yönelik isteklerini karşılama sürecinde standartlaşma riskini göze alırlar. Toprak kullanımı, konaklama, yiyecek-içecek vs.nin turistlerin yeni ve tanıdaık olmayana yönelik isteklerini karşılamak durumunda olmalarının yanı sıra çok fazlada yeni ve tuhaf olmamalıdır,       bilinmeyen bir yerde, genellikle iyi bilinen hazır yemek (fast-food) restoranı ve otel zinciri gibi tanıdaık tesisler istenilmektedir.

2.4.6.4. Özerkliğin Kaybolması ve Sahne  zerkliğinin Oluşması

Kültürel imge ve göstergelerin turistlerin arzularına göre ayarlanması veya “gerçek yaşam”mış gibi gösterilmesi “sahne özerkliğini” oluşturur. Turistler yerel ortama ilgisiz kalmaya devam ettikleri ve yerel yaşamı herhangi bir bilgi hatta ilgi olmadan gözden geçirmeyi istedikleri sürece, böylesi sahnelemeler kaçınılmaz olacaktır. Bu durum, sosyal kimliğin gerçek anlamda anlaşılmasına ve turistler derinlemesine tanıtılmasına engel olur.

2.4.6.5. Bölgesel Varlıkların Turistlerin Taleplerine Göre Ayarlanması

Turistler; bir bölgenin yaşamına ait hediyelikler, sanat eserleri, el sanatları ve kültürel göstergeler istemektedirler ve birçok turistik bölgede, sanatkarlar artan talebi karşılamışlar ve ürünlerinin tasarımlarında yeni müşterilerine daha uygun hale getirebilmek için değişiklikler yapmışlardır. Turistlerin gösterdiği ilgi sanatçıların kendi değerlerini anlamalarını ve kültürel bir geleneğin devam etmesini sağlamış olmakla birlikte kültürel eşyaların ticarileşmelerine bağlı olarak kültürel erozyon oluşmasına neden olabilmektedir.

2.4.6.6. Kültürel Çatışmalar

Turizm, insanların farklı coğrafi yerleşimlere hareketi olduğundan ve başka şekilde karşılaşmayacak insanlar arasında sosyal ilişkiler oluşturduğundan dolayı kültürel çatışmalar, etnik ve dinsel grupların, kültürlerindeki, değerlerindeki, yaşam tarzlarındaki, dillerindeki ve refah seviyelerindeki farklılıklarından dolayı oluşabilmektedir. Bunun sonucu, yerel toplumun kapasitesinin (turistik bölgenin içindeki ve çevresindeki sosyal sistem içerisinde nüfusun kültüründe oluşan kabul edilebilir değişikliklerinin sınırı) aşırı derecede istismar edilmesi olabilmektedir. Yerel halkın turistik gelişme karşısındaki tavrı, turistlerin hoş karşılandığı yerlerde kendini mutlu hissetme (öfori) şeklinde, turist karşıtı tavırlar yerel halk arasında arttığı zamanda ilgisizlik, sinirlilik ve olası düşmanlık şeklinde oluşabilir.

Kültürel çatışmalar aşağıdaki sebeplerden dolayı oluşabilir;

- **Ekonomik Eşitsizlik;** Pek çok turist, turistik bölgedeki halkın sahip olduğundan farklı harcama ve yaşam şekline sahip toplumlardan gelmektedir. Turistler hoşnut olmak istemekte, çok para harcamakta ve bazen evlerindeyken kendilerinin bile kabul etmeyeceği şekilde davranmaktadır. Bu durum, turistlerle iletişime geçen yerel insanların aynı şekilde yaşamak ve davranmak istemelerinden dolayı bu tavırları taklit etmeleri sonucunu doğurur. Özellikle az gelişmiş ülkelerde, “sahip olanlar” ile “sahip olmayanlar” arasındaki farklılık artmaktadır ki bu durum sosyal ve bazen de etnik tansiyonun artmasına yol açabilir.
- **Turist Davranışlarına Kızgınlık:** Turistler, genellikle, dikkatsiz yada umursamaz tavırların dışında, yerel gelenek ve ahlaki değerlere saygısızca davranırlar. Bölge halkının sosyal yaşamına dair müdahil fotoğraflar çekmekte ve gitmektedirler ve böyle davranmakla, yerel insanların yaşamlarını ihlal etmektedirler. Böyle yaptıklarında, öfkeyi de beraberinde doğururlar.
- **İş Seviyesi Sürtüşmesi:** Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, yerel insanların çalıştığı pek çok iş daha düşük seviyededir, örneğin, oda hizmetçileri, garsonlar, bahçıvanlar ve diğer pratik işler, bununla birlikte

daha yüksek maaşlı ve daha prestijli işler yabancılara yada “şehirleşmiş” vatandaşlara verilmektedir. Turistik bölgedeki otel ve restoran zincirlerinin etkisiyle olduğu kadar profesyonel eğitim eksikliğinin etkisiyle, daha üst işlerin nasıl yapıldığını bilen insanlar genellikle diğer ülkelerden getirilmektedir. Yerli halktan olmayan girişimcilerin ve karar vericilerin bölge ekonomisinde aşırı derecede baskın olmaları ve bölge insanının karar mekanizmasında yer almaması, bölge halkının diğer insanlar tarafından sömürüldüğü ve yönlendirildiği duygusunu doğurabilmektedir. Garson, kat görevlisi, hizmetçi gibi alt seviye işlerin yerel insanlara, diğer profesyonel işlerin bölge halkı dışından kişilere verilmesi bölge halkında yetersizlik duygusu ve dışarıdan gelmiş olan çalışanlara karşı tepki doğurabilmektedir.

Köylü, yerli, çalışan, yaşlı, genç kızlar ve kadınları içerecek şekilde tüm kadınlar, turizmden ve turistik gelişmeden etkilenmektedir. Ayrıca, tüm sosyal sınıflara mensup erkeklerde turizmden olumlu yada olumsuz şekilde etkilenirler. Erkeklerle oranla daha ucuz işgücü olan kadınlar farklı iş alanlarında ayrımcılıkla karşılaşmaktadırlar. Sendikal oluşumun eksikliği nedeniyle, çoğunlukla niteliksiz, ucuz iş alanlarında kadınlar çalıştırılmaktadır. Bu durum, sürtünmeyi ve öfkeyi artırır ve kültürleri arasındaki boşluğu artırır (Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) (d), 2002).

2.4.6.7. Önyargıları Güçlendirmesi

Turizm insanların birbirlerini anlamalarını sağlamasının yanı sıra farklı ülkelerde yaşayan insanların birbirleri hakkında yanlış anlaşılmasını yıkmak yerine, yanlış anlamaları ölümsüzleştirir ve genellikle yeni önyargılar yaratır. Bir çok turist, turistik bölgeye o bölgede yaşayan yerel halkla ilgili önyargılarla gelmektedir ve bu düşünceleri kuvvetlendirecek uyarıcıları algılamaktadır (Mathieson ve Wall, 1992, 164).

2.4.6.8. Fiziksel Etkilerin Sosyal Baskıya Yol Açması

Artan turist akışının ve turistik gelişmenin yol açtığı gelişimlerin fiziksel etkileri, yerel toplumu etkilemesinden dolayı çeşitli sosyal baskılar yaratabilmektedir.

Fiziksel değişimlerin sosyo-kültürel dezavantajları aşığıdaki nedenlerden dolayı oluşabilir:

- **Kaynak Kullanımı Konusundaki Anlaşmazlıklar;** Kısıtlı olmasından dolayı su ve enerji gibi temel kaynakların kullanımı konusunda turizm sanayii (dolayısıyla turistler) ve yerel nüfus arasında yaşanan rekabet yerel toplumlar için baskı, çevresel bozulma yaratır ve yerel halk için altyapı maliyetlerinin artmasına – örneğin; su temini ve sıhhat tesislerinin gelişmesi için daha yüksek vergilerin ödenmesi – sonuçlarını doğurabilmektedir.
- **Kültürel Bozulma:** Kültürel kaynaklar yıkıcı davranışlar (vandalizm), çöp, hırsızlık ve kültürel mirasın yasadışı yoldan taşınması gibi nedenler sonucu zarar görür. Kültürel zedelenme ayrıca, tarihi alanlar ve binalar korunmadığında ve geleneksel olarak inşa edilen çevre geleneksel mimari dokuya uygun olmayan bir şekilde yenilendiğinde veya geleneksel doku fiilen yok olduğunda da oluşabilmektedir.
- **Geleneksel Toprak Kullanımları ile İlgili Anlaşmazlıklar:** Bu durum, özellikle sahilleri ve adaları dolayısıyla çok popüler olan sahil alanları gibi yoğun şekilde kullanılan alanlarda oluşur. İhtilaflar, bölgede turistik tesis veya altyapı yatırımı ve geleneksel toprak kullanımı arasında seçim yapmak zorunda kalındığında ortaya çıkar. Bu durumda, turizm daha çok ekonomik değer ifade ettiğinden dolayı turistik alanların yerli nüfusu, genellikle kaynaklar için yapılan yarış kaybederler. Yerel insanların turistik gelişmeden dolayı maruz kaldığı sıkıntılara örnek olarak; sahil bölgelerine otellerin ve turistik tesislerin yapılması sonucunda yerli insanların geleneksel balık avlama alanlarına ulaşmalarına ve hatta alanı rekreasyon amaçlı kullanmalarına engel olunması verilebilir (Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) (d), 2002).

3. BİR TURİZM ve YERLEŞİM MERKEZİ OLARAK KUŞADASI

3.1. KONUMU ve DOĞAL ÖZELLİKLERİ

Aydın iline bağlı ilçe merkezi İzmir'in güneyinde, Kuşadası Körfezi kıyısında kurulmuştur. İlçe 37, 52' kuzey enleminde ve 27, 15' doğu boylamında yer almaktadır ve denizden yüksekliği 22 m.dir. İlçenin adı 1 mil uzaktaki adadan gelir. Bugün bu adaya Küçükada denilmektedir. Kuşadası, il merkezi Aydın'a 71 km.lik bir yolla bağlıdır. En yakın demiryolu istasyonu olan Selçuk'a 19 km uzaktadır. Kuşadası'nın çekirdeğini, halen yıkıntıları bulunan kaleyle çevrili kısım teşkil eder. İlçe, kalenin dışında yayılarak kıyı ovasının üzerine gelişmiştir. İlçenin yakınındaki plajların güzelliği Kuşadası'nı Türkiye'nin en seçkin turizm merkezlerinden biri haline getirmiştir. Kent, İzmir, Efes, Milet, Didim, Marmaris, Bodrum gibi turistik merkezlere yakındır. Ayrıca Yunanistan'ın Sisam (Samos) adasına yakın olması nedeniyle, adaya gelen turistler için Türkiye'ye giriş kapısıdır. Kentin bu konumu ve doğal koşulları turizm bakımından önem kazanmasına neden olmuştur

Kuşadası bölgesinin jeolojik açıdan, dünyanın oluşumunda ikinci zamanın ikinci döneminde oluştuğuna dair kalıntılar vardır. Bu kalıntılar kristal şistlerden meydana gelmiştir. Batıya doğru gidildikçe Kletspot oluşumu bulunur. Granit madenleri Eşparmak sıradağlarında bulunur. İlçede dağlar denize dikey olarak iner. Bu dağlar birinci zaman oluşumludur. Ovalar ise ikinci zamanda meydana gelmiştir. Bu da bölgenin tektonik özelliğini ortaya koymaktadır. Oturmamış bir yapısı bulunan ilçede geçmişte önemli depremler kaydedilmiştir. Örneğin, Mezükis dağları yöresi zamanla Ege Denizine doğru kayarak yok olmuştur. Bu durum bölgede deniz sahillerinin (özellikle kuzeye doğru) kumsaldan ziyade kayalık olmasına yol açmıştır. (İçöz, 1987, 131)

Kuşadası ilçesi, Aydın ilinin kuzeybatısında yer alır ve ilin en az alana sahip (264 km²) ilçesidir. İlçe toprakları, Kuşadası Körfezi'nin doğu ve güneydoğusundaki kıyı ovasıyla, gerisinde kalan alçak yaylayı kaplar. İlçenin doğusu 1.010 m yüksekliğinde Gümüş Dağı ve güneyi denize doğru inen Samsun dağları ile çevrilidir. Kuşadası kıyı şeridi üzerinde sıralanmış olan Tusan, Otuzbirler, Akyar, Kadınlar Denizi, Aslan Burnu, Yavan Su, Sümerbank, Ilıcaburnu, Karaova,

Güzelçamlı, Büyük ve Küçük Kalamiki, İlyas Ağa, Dip Burun plajları yazın önemli miktarda turist çekmektedir. Kumsal şeritlerin toplam uzunluğu 20 km.nin üzerindedir. Geniş kumsalların yanı sıra derinlikten hoşlananlar için, dalmaya elverişli kayalık koylarda Kuşadası'nda yer alır. (Kuşadası Turizm Danışma Müdürlüğü) Öte yandan Çamlı Köyü çevresindeki plajlar ve denize kadar inen 120.000 hektarlık orman yörenin en önemli doğal güzelliklerindendir (Yurt Ansiklopedisi, 1982, 1045). Kuşadası'nda, kuzey ve güneyde yer alan düzlüklere karşılık kıyıda yüksek tepe ve kayalıklar yer alır. Kuşadası ilçesinin nüfusu belde ve köylerle birlikte 69180'tir. Merkez ve Davutlar bucakları içinde 9 köyü vardır. İlçe toprakları çok geniş olmayan kıyı arzı ile bunun gerisindeki yayvan tepeli yaylaları kapsar. Bu yaylaların doğusunda Gümüşdağı yükselmektedir. İlçede Akdeniz iklimi hüküm sürer. Doğal bitki örtüsünü makiler teşkil eder (Cumhuriyet Ansiklopedisi. 1970, 2117).

Kuşadası genellikle dağlık bir araziye kurulmuştur, düz araziler azdır. Karaova, ilçede yer alan en büyük ovadır ve bir bölümü tarım alanı olarak kullanılmaktadır. Kuşadası'nın doğusunda Pilav Dağı, Kalafat Dağı, güneyinde Kese Dağı yer alır. İlçenin 22 km. güneyinde bulunan Samsun dağları 1299 metre yüksekliğindedir, 15 km. doğusundaki Gümüş Dağı ise 1030 metre yüksekliğindedir. İlçenin kuzeyinde deniz kıyısında yer alan ilçe merkezinin doğusunda Gümüşdağ yükseltisinin yamaç ve eteklerinde merkeze bağlı dört köy yerleşmiştir. Diğer köyler ve Davutlar Beldesi İlçenin orta kesiminde, Samsun dağlarının kuzey etek ve yamaçlarında kurulmuştur.

İlçe, Ege bölgesinde turizm hizmetlerinin en yoğunlaştığı yörelerden biridir. İlçe ekonomisinde temel sektör turizm ve buna bağlı olarak gelişen ticaret ve hizmetlerdir. Tarımda ilçe ekonomisinde önemli olan bir sektördür. Yetiştirilen en önemli ürünler; tahıllardan buğday ve arpa, sanayi bitkilerinden pamuk ve zeytin, ihraç ürünlerinden incir ve üzumdür. Ayrıca iklimin elverişli olması ve özellikle turistlerin yarattığı pazar olanakları nedeniyle her türlü meyve ve sebze yetiştiriciliği de gelişmiş durumdadır.

Akdeniz çalı türleri (maki), Kızılçam ormanları doğal bitki örtüsünü oluşturur. Zeytincilik geniş alan kaplar. Buğday (3, 225t), mısır (20t), arpa (390t), pamuk (4t), ayçiçeği (40t), susam (200t), incir (1, 125t), zeytin (489t) üzüm (521t) başlıca tarım

ürünleridir. Ege bölgesinin en önemli turizm gelişme merkezlerindendir. Yat limanı, Efes antik kenti, Dilek yarımadası, Ulusal Park, çok sayıdaki doğal plajları kıyıya kadar inen ormanları, Sisam Adası'na ve Ege'deki öteki önemli merkezlere yakınlığı, turizmin gelişmesine olanak sağlamıştır. Son yıllardaki çok sayıda konaklama tesisi işletmeye açılmıştır.(Görsel Büyük Genel Ansiklopedisi, Cilt 9, 5332)

Yöre halkının büyük bir kısmı geçimini balıkçılık ve turizmden sağlar. Kuşadası'nın turizm bakımından ülkemizin önde gelen ve gelişen bir bölge olması, buraya dışarıdan oldukça fazla işgücü ve sermaye akmasını sağlamıştır. Kuşadası'nda turistik faaliyetle uğraşan ve bu sektörde çalışan ve yatırım yapanların büyük bölümü ilçeye başka yörelerden gelenlerden oluşmaktadır. Yerli halkın turizme ilgisi pansiyonculuk, turistik eşya yağını ve ticareti, küçük esnafılık gibi uğraşlardan ileri gitmemektedir. (İçöz, 1987, 139)

İlçede kamu hizmetleri; eğitim açısından 8 ilköğretim okulu, 5 devlet ve 1 özel lise ve Adnan Menderes Üniversitesi'ne bağlı Turizm Meslek Yüksek Okulu vasıtasıyla, sağlık hizmetleri 1 devlet ve 1 özel hastane ve 2 sağlık ocağı vasıtasıyla, kütüphane hizmeti 1 Halk Kütüphanesi ve 1 Lise Kütüphanesi vasıtasıyla görülmeye çalışılmaktadır. İlçede faal durumda bulunan sinema ve tiyatro salonu bulunmamaktadır.

İlçede dinsel ibadetlerin yerine getirilmesi için Merkezde 10 (5 tanesi Vakıflar Genel Müdürlüğüne bağlı, 3'ü belediyeye bağlı, 1'i Özel Vakfa ait ve 1 tanesi de Derneğe – Sanayii Demeği – bağlı durumdadır), Güzelçamlı Beldesinde 3, Davutlar Beldesinde 4 tane ve köylerde 5 tane olmak üzere 22 adet cami bulunmaktadır. Diğer dinden insanların ibadet edebilecekleri faal bir ibadet yeri bulunmamaktadır.

Bölgede turistik gelişme sonrasında ikinci konutlar yapılmıştır. Kuşadası ve beldelerinde yapılmış olan ikinci konutlar aşağıda gösterilmiştir;

	SİTE SAYISI	KONUT SAYISI
KUŞADASI	207	18,584
DAVUTLAR	137	9,926
GÜZELÇAMLI	85	4,209
TOPLAM	429	32,719

3.1.1. Milli Park

Samsun Dağlarının Ege Denizine uzantısı olan Dilek yarımadasındaki ormanlık alan, 1966 yılında Milli Park olarak ilan edilmiştir ve 11, 000 hektarlık bir alanı kaplamaktadır ve Kuşadası ilçe merkezinin güneyinde yer alır.

İlginç jeolojik ve jeomorfolojik yapısının yanı sıra, Akdeniz Bölgesinde ender görülen bir bitki örtüsüne sahiptir. Milli Park'ta Kızılçam, Servi, Meşe, Dişbudak, Kestane, İhlamur, Titrekkavak, Ardıç, Palamut Meşesi, Erguvan, Armut ve Zeytin ağaçları hakimdir. Bu özelliğinden dolayı, botanikçilerce yapılan araştırmalarla bilimsel bir değer kazanmıştır. Milli Park alanı içerisinde bulunan plajlar ve piknik yerleri, Nisan ve Ekim ayları arasında büyük ilgi ve ziyaretçi çekmektedir. Park, ayrıca doğayı sevenler için orman içi patikalarda yürüme ve tırmanma olanakları da sağlamaktadır. Park içinde, İçmeler Koyu, Aydınlık Koy ve Kavaklı Plajının günübirlik kullanımını kolaylaştıran su, tuvalet, soyunma kabinleri, kır gazinosu, piknik masa ve ocakları gibi basit yapılar geliştirilmiştir. Doğal dokunun bozulmaması için, konaklama tesislerinin yapılmasına izin verilmemektedir.

3.2. İKLİMSEL ÖZELLİKLERİ

İlçede Akdeniz iklimi hüküm sürer. Yıllık ortalama sıcaklık 16-17 °C, yıllık ortalama yağış tutarı 650-700 mm.dir. Aylık ortalama hava ve deniz sıcaklıkları Ek 7.1. gösterilmiştir. Aylık sıcaklık ortalamalarını incelediğimizde Kuşadası ilçesinde Ocak, Şubat ayları hariç sıcaklıkların 10 °C üzerinde olduğu, yaz aylarının sıcak geçtiği ve sıcaklıkların zirve yaptığı, kış aylarının ılık geçtiği ve sıcaklıkların en düşük değerlere düştüğü görülmektedir. Yıllık sıcaklık ortalaması 16, 8 °C'dir. Kuşadası'nda ölçülen en yüksek sıcaklık 12 Ağustos 2002'de ölçülen 42, 0 °C ve ölçülen en düşük sıcaklık ise 5 Mart 1943 tarihinde ölçülen – 19, 1 °C'dir. Deniz suyu sıcaklığının yaz aylarında arttığı görülmektedir ve yıllık deniz suyu ortalaması 18, 8 °C'dir.

Ek 7.2'den Kuşadası'nda rüzgarın hafif hızlarda estiği, kış aylarında güneyli yönlerden eserek havayı yumuşattığı, yaz aylarında ise kuzeyden eserek havayı serinlettiği ve rahatlattığı görülmektedir. Fırtınaların genellikle kış aylarında sağanak yağmurla birlikte geldiği görülmektedir.

Kuşadası'nın yıl boyu %65 civarında neme sahip olduğu görülmektedir ve bu durum nemli bir havaya sahip olduğunu göstermektedir. Bahar ve kış ayları bulutlu ve yağışlı, yaz aylarının açık ve kurak geçmektedir. Yıllık ortalama yağış toplamı 645, 4 mm.dir ve bu yağışın 513.8 mm.lik kısmı; başka bir deyişle %79,6'lık kısmı Ocak, Şubat, Mart, Kasım ve Aralık aylarında elde edilmektedir (Ek 7.3).

Kuşadası'nda buharlaşmanın en çok yaz aylarında olduğu, kış ve bahar aylarında buharlaşma miktarının düştüğü görülmektedir. Bu durum, hem sıcaklığın yazın artması, hem de güneşlenme süresinin yaz aylarında uzun süreli olmasından kaynaklanmaktadır. Güneşlenme süresi yaz aylarında zirve yaparak, Haziran ayında ortalama 11 saat 48 dakika, Temmuz ayında ortalama 12 saat 7 dakika ve Ağustos ayında ortalama 11 saat 25 dakika süresine ulaşmaktadır. Bu durum, turizm için oldukça elverişli koşullar yaratmaktadır (Ek 7.4).

3.3. TARİHİ

Kuşadası'nın kimler tarafından ne zaman kurulduğu tam olarak bilinmemekle beraber; Kuşadası civarındaki ilk yerleşimlerin orta Anadolu halkı olan Lelegianlar ve Karyanlar tarafından M.Ö. 3000 yılları civarında kurulduğu veya bugünkü Kuşadası yakınlarında Yılanıcı Burnu denilen yerde Efes şehrine bağlı "Neopolis" ismiyle İyonlar tarafından kurulduğu sanılmaktadır. Bu eski yerleşimin kalıntıları Yılanıcı Burnunda su altından görülebilmektedir. Neopolis Efes'e bağlıydı ve Efesliler için bir tatil yörenesi olarak kullanılıyordu. Bir başka savda kentin Pilav dağı eteklerinde Andız Kulesi denilen yerde kurulduğu, daha sonra ulaşım güçlükleri nedeni ile alınarak bugünkü yerine taşındığı ileri sürülmektedir.

Eskiden Menderes vadisinin iskeleleri Ayasuluğ (Efes – Selçuk) ve Balat'tı (Milet). Ancak her iki limandan da deniz çekilince bölgede yeni bir iskele kurulması gerekti. Bu yeni şehirde Kuşadası'nın bulunduğu yerde kuruldu. Şehir daha önce, Pilavtepe eteklerinde, Andız Kulesi denilen yerde kurulmuştur. Bir müddet sonra Bizanslılara ait olan bu kıyılara Venedik ve Cenevizliler, ekonomik bakımdan egemen olmuşlardır. Ticaret daha çok, Venedik ve Cenovalıların elinde olduğu için bu yeni iskele, İtalyanca bir adla "Scala Nouva" adıyla anıldı. Burası konsoloslukları, ambarları ve tüccarları ile adeta bir tüccarlar kolonisi idi. Küçükada, Bizanslılar için kıyıları koruyan bir ileri karakol idi. Venedikliler ve Osmanlılar şehirde yenilemeler yapmışlar ve ünlü kalesini inşa etmişlerdir. "Kuşadası" ismi bu kaleden gelmektedir. Eski Yunanlıların Neopolis, Bizanslıların Ania diye adlandırdıkları Kuşadası Batı Anadolu'nun Ege Denizi ve adalarına ihraç limanı olarak kurulmuştur. Önemi tarih boyunca da korumuştur.

İ.Ö.V yy başlarında Perslerin yönetimi altına giren Kuşadası, bir süre Atina'ya, İskender zamanında Makedonya Krallığına bağlı kaldı. İskender'in ölümü ile Asya Krallığına bağlanmıştır. M.S. IV. yüzyılın sonlarına değin burası Büyük Roma İmparatorluğunun önemli ticaret merkezlerinden biriydi. Roma İmparatorluğunun ikiye bölünmesinden (395) sonra Bizans'a bağlı kaldıysa da stratejik konumu ve verimli toprakları nedeniyle sık sık Bizanslılarla Selçuklular ve Aydınoğulları Beyliği arasında çekişmelere sahne oldu.

1186'da II. Kılıç Aslan'ın bölgeyi Selçuklu Devletine katmasıyla Türk egemenliği başlar. Bölge bu devirde kervan yollarının Ege'ye açılan bir ihraç kapısı olmuştur. Selçuklu devletinin yıkılmasından sonra bölgede Beylikler dönemi başlar. Bir süre Aydınoğulları hakim olduktan sonra 1413 yılında I. Mehmet Çelebi tarafından Osmanlı topraklarına katılmıştır. Bu tarihten sonra şehir sürekli olarak Türklerin yönetiminde kalmış ve Türk eserleriyle dolmaya başlamıştır. Bu eserlerden Kervansaray ve şehri çevreleyen surlar, Öküz Mehmet Paşa tarafından yaptırılmıştır.

Kuşadası kenti, bugünkü yapısına 17. yüzyıl başlarında kavuşmaya başladı. Sultan I. Ahmet ve Sultan II. Osman zamanında iki kez sadrazam olan Öküz Mehmet Paşa, Kuşadası kentini surlarla çevirtti. Ayrıca, bir han, hamam ve camiye de içeren bir külliye inşa ettirdi. Kentte bir su şebekesi kurdu ve şehre yeni su getirtti. Müslüman Türkler önceleri daha çok, Kuşadası'ndan 5 km kadar içeride, bugün Atatürk Caddesi olarak adlandırılan yolun üzerinde, Pilavtepe eteklerinde Andız kule denilen yerde yerleşmeyi tercih ediyorlardı.

O zaman surlar içinde kalan Kuşadası; Dağ ve Camikebir Mahallerinden oluşmaktaydı. Camikebir Mahallesi, ızgara modeline göre yerleşmişti, yani düzlükte kurulduğu için dar ama birbirini dik olarak kesen sokaklardan oluşuyordu. Sokaklar arasındaki ev grupları, bitişik olarak iki ev sığacak genişlikteydi. Dağ Mahallesiinde evler ve bahçeler basamaklar halinde olduklarından birbirinin manzarasını engellemezlerdi. Antik Efes kentindeki teras evler gibi sıralanmışlardı. Bu evler tipik Osmanlı evi görünümündedirler. Çoğunun geniş saçakları ve bağdadi çıkıntıları bulunmaktadır. Genellikle klasik kiremit çatıyla kaplanmışlardır.

Bugün, eski Osmanlı kentini çevreleyen surlardan çok az iz kalmıştır. Bu kalıntıların başında kale kapısı gelmektedir. Surlarla çevrili şehre o zamanlar ancak üç kapıdan girilebilmekteydi. Bu kapılardan bir tanesi Barbaros Hayrettin Paşa Caddesi ile Kahramanlar Caddesini birbirinden ayırmakta ve üst kısmı bugün İlçe Pasaport Amirliği olarak kullanılmaktadır. Kemerli bir geçide sahip kapı, üzerinde yükselen bir kule ile tamamlanmaktadır. Kapının iç köşesinde eski bir çeşme bulunmaktadır. Bunlardan biri on dokuzuncu yüzyıldan kalma Arap harfleri ile yazılı, diğeri ise yakın tarihte kazınmıştır ve Latin harfleri ile yazılıdır. Diğer kapılar mevcut değildir.

Kent genişledikçe Hacifeyzullah, Alacamescit, Camiatik, ve Türkmen Mahalleleri eklenmiştir. 1954 yılına kadar İzmir ilinin bir ilçesi iken, bu tarihten sonra Aydın iline bağlanmıştır. 1960lı yıllardan itibaren turizm gelişimi nedeniyle hızlı bir gelişme göstermiştir. Özellikle son yıllarda gerek kent içerisinde, gerekse civar beldelerde konaklama, dinlenme ve eğlence tesisleri ve ikinci konutlar yapılmıştır. Bu arada bir yat limanı inşa edilmiş ve liman tesisleri genişletilmiştir. İlçe yerleşimlerinden Kuşadası 1879 yılında, Davutlar 1969 yılında belediye olmuştur.

Kuzeyde Selçuk ve Pamucak, güneyde ise Dilek yarımadası ile sınırlanan Kuşadası alt bölgesi önemli bir turistik yöredir. Bu bakımdan bölgenin gelişmesi, çeşitli planlarla denetlenmeye ve düzenlenmeye çalışılmıştır. Yöredeki tüm tarihi eserler, koruma altına alınmış, tarihi eserlerin yoğun olarak bulunduğu Sur içi Bölgesi II. ve III. Derece sit alanı olarak belirlenmiştir. Kuşadası kentinin korumaya alınan kısmı yoğun turizm ve ticaret alanıdır. Koruma kararı alınmadan önce, artan bina yükseklikleri tarihi çevrenin tahribine yol açmış ve arsa değerlerinde büyük artışlara neden olmuştur. Koruma kararı durumu engellemiş, ancak, kentin ekonomik gelişmesini kısa vadede belli ölçülerde engelleyici etkiler yaratmıştır.

Kuşadası'nın gelişimini borçlu olduğu turizme temel teşkil eden belli başlı tarihi yerleşim yerleri ve yapıları dönemlerine göre şu şekilde sıralayabiliriz;

TARİH ÖNCESİ DÖNEM

1. Andız Kalesi
2. Ania
3. Melia
4. Phygale
5. Neopolis
6. Panionion Agorası
7. Ilıca Tepe
8. Roma Hamamı
9. Kadı Kalesi
10. Güvercin Ada
11. Scala Nouva (Yeni İskele)
12. Kurşunlu Kale

13. Zeus Mağarası

14. Su Kanalları

OSMANLI DÖNEMİ

1. Öküz Mehmet Paşa Kervansarayı

2. Güvercin Ada

3. Kale Duvarları

4. Camiler

4.1. Hanım Camii

4.2. Kale Camii

4.3. İbrahim Ağa Camii

4.4. Türkmen Camii

4.5. İki Oluklu Camii

5. Türk Hamamları

5.1. Öküz Mehmet Paşa Hamamı

5.2. Gönül Hamamı

6. Tarihi Kuşadası Evleri

3.3.1. Andız Kulesi

Helenistik Dönemde inşa edildiğine inanılmaktadır. Venedik ve Cenevizliler döneminde kule gözetleme noktası olarak kullanılıyordu. Düzenli bir çalışma yapılmamıştır ve kalıntılar Kuşadası'ndan 6 km. uzaklıkta yer almaktadır. Bu bölgede yerli halk tarafından bazı seramik parçalar bulunmuştur.

3.3.2. Pygale (Phigale)

Kuşadası'nın 3 km. kadar kuzeyinde küçük bir yerleşim yeridir. M.Ö. 5. yüzyılda yaşamış olan tarihçi Xeonophon'a göre Pygale, Agemennon tarafından inşa edilmiştir. Dikkate değer bir kalıntıya rastlanmamıştır.

Strabon'un belirttiğine göre, Agamennon burayı askerleri için kullanıyordu. Yine Strabon'un bildirdiğine göre Pygale'de ay tanrıçası Munkya için yapılmış bir tapınak vardı. Truva savaşları boyunca Pygale, askerlerin tedavi edildiği ve

gemilerin tamir edildiği merkez olarak kullanılmıştır. Büyük İskender zamanında da Pygale, askerler için eğlence ve eğitim merkezi olarak kullanılmıştır (Şehir Rehberi 1c).

3.3.3. Neopolis (Yılandı Burnu)

Güvercinada'nın ilerisinde, denize uzanan ikinci bir yarımada halindedir. Antik Neopolis'in Kuşadası'nda ilk yerleşme yeri olduğu ve İyonlar tarafından kurulduğu sanılmaktadır. Şehir bir ticaret merkezi ve ticari kontrol noktası olarak kullanılmıştır. Depremler dolayısıyla şehir sular altında kalarak batık bir şehir olmuştur. Sistemli bir araştırma yapılmamıştır. Görünürde birkaç duvar kalıntısı, seramik parçalar, toprak ve metal çanaklar mevcuttur ve bu kalıntılar bu yerleşim yerinin Roma ve Bizans dönemlerinden çok öncelerinde var olduğunu göstermektedir. Bu kalıntılar Efes Müzesinde sergilenmektedir.

3.3.4. Panionion

Kuşadası'na bağlı Davutlar beldesi sınırları içerisinde, Davutlar – Güzelçamlı yolu kenarında, yoldan birkaç yüz metre içeridedir. Thwegand önderliğinde yapılan çalışmalar sonucunda bugünkü kalıntılar açığa çıkarılmıştır.

İyon Konfederasyonuna bağlı 12 İyon şehrinin – Efes, Samos, Kios, Milet, Kolosan, Miyus, Priene, Lebedos, Klazomenai, Eryli ve İzmir -- merkezi olarak kullanılmıştır. Ayinlerin ve dinsel törenlerin yapıldığı yer burasıdır. Bu birliğin üyeleri bilimsel, sanatsal, ticari, tarım, deniz ticareti ile ilgili bilgilerini paylaşıyorlar ve tanrı Poseidon'a şükür ve dua törenlerini burada gerçekleştiriyorlardı. Federasyon buluşmaları genellikle hasat zamanında gerçekleşiyordu. Üyeler şehirlerinin problemleri ve gelişimleri hakkında bilgi veriyorlar ve birbirleriyle ticari ilişkiler kuruyorlardı.

Ord. Prof. Dr. Arif Müfid Mansel, Panionion ve birlikler hakkında şu bilgileri vermektedir;

“Siyasal ve kültürel alanlarda merkezleşme eğilimleri gösteren Yunan şehir devletleri arasında düzenli hukuk ilişkileri bulunmamakla beraber müşterek dini

görüşler bu şehirlerin bazı hallerde birleşmesini mümkün kılmıştır. Eski zamanlarda kutsal bir yeri saldırılara karşı korumak için “amfiktiyoni” adını taşıyan dini birlikler meydana gelmiştir. Böylece bu amfiktiyoni’ye giren şehir devletleri yada kabileler aralarındaki anlaşmazlıkları ortadan kalkmış sayar ve kutsal yere yapılacak herhangi bir tecavüze karşı beraberce harekete geçerlerdi. Anadolu’da ilk önce dini, sonraları ise siyasal bir nitelik kazanan bu kurullar arasında 12 İyon şehrinin Mikale’de “Panionion” adını taşıyan birlik gösterilebilmektedir. İyonya’nın başlıca 12 şehrinde siyasal ve kültürel hayat o zamana kadar görülmemiş ilerlemeler kaydetmiş, şehir devleti anlamı ilk kez burada ortaya çıkmış, 12 İyon şehri, “Panionion” adını taşıyan dini ve siyasi nitelikte bir konfederasyon kurmuştur. Poseidon Helikonios’un – Poseidon; denizler ve göller tanrısı, Poseidon Helikonios; Panionion’un baş tanrısı – himayesi altında bulunan bu birliğin toplantı yeri Mikale (Samsun) dağlarının eteğinde bugünkü Güzelçamlı yöresinde bulunmuştur. Bu birlik sayesinde İyonya kültürü başka Yunan kültürleri arasında en yüksek aşamasına ulaşmış ve M.Ö. 5. yüzyıla kadar her bakımdan Yunanistan kültürlerinden yüksek olmuştur. Fakat bu amfiktiyonilere girmiş olan şehir devletleri yada kabileler arasında anlaşmazlıklar ve ayrılma eğilimleri hiçbir zaman eksik olmamış, bu yüzden bu birlikler hiçbir zaman büyük siyasal önem kazanamamıştır (Mansel, 1999, 104 – 105).

3.3.5. Ilıca Tepe

Ilıca Tepesinde bulunan kalıntılar bu yerleşim bölgesinin Akaların Batı Avrupa’ya ilk göçleri sırasında yapıldığını ve Kuşadası’nın binlerce yıl öncesinde bile bir yerleşim yeri olduğu ve önemli bir merkez olduğunu göstermektedir.

3.3.6. Roma Hamamı

Kuşadası Roma döneminde Pygale ve Roma hamamlarının insanları tedavi amaçlı kullanılmasıyla ünlenmişti. Roma hamamı her türlü cilt hastalığının tedavisinde kullanılmaktaydı. Öyle ki; eğer tedavi üç hafta kadar sürerse, egzama ve diğer cilt hastalıkları iyileştirdiği belirtilmektedir (Şehir Rehberi 1c).

3.3.7. Kadı Kalesi

Kadı Kalesi denizden gelecek tehlikelere karşı Venedik ve Cenevizliler döneminde yapılmıştır. Kuşadası – Davutlar yolunun 10. km.sinde dar bir yol üzerinde bulunur. 1976 yılında restore edilmiştir. Kasım Yaman Parkta yer alan silindir başlı anıt Kadı Kalesi’nden alınmıştır.

3.3.8. Güvercin Ada

Kuşadası’nın hemen kıyısında yer alan küçük bir adadır. Bir mendirek ile sahile bağlanmıştır. Sarp kayalar üzerinde inşa edilmiş bir Bizans kalesi bulunmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu zamanında, Mora isyanı sırasında adalardan gelecek saldırılara karşı ileri karakol görevi görmüştür. Korsanlara karşı kullanıldığı için halk arasında “ korsan kalesi “ adı ile anılmaktadır. Adanın en yüksek yerindeki kule, gözetleme yeri olarak kullanılmıştır. Ayrıca bir su sarnıcı mevcuttur. Kale restore edilerek, çevre tanzimi yapılmış, dinlenme ve eğlence mekanlarıyla ve aydınlatılmasıyla turistik kullanıma uygun hale getirilmiştir.

3.3.9. Kurşunlu Manastırı

Davutlar beldesinin merkezine yarım saatlik mesafede yer almaktadır. Denizden 600 metre yükseklikte yapılmıştır. M.S. 2. yüzyılda Bizanslılar tarafından yapıldığı düşünülmektedir. Yerleşim yerlerine yakın olmaması bu manastırı düşmanlardan korunmak için güvenli bir yer yapmıştı. Manastırdan Güzelçamlı, Kuşadası ve Sisam Adası görülmektedir. Kurşunlu Manastırı dinsel yayılma amacıyla kullanılan bir okul görevi görmüştür ve dini eğitim verildiği bir merkez olarak kullanılmıştır.

3.3.10. Zeus Mağarası

Zeus Mezarı Güzelçamlı bölgesinde, Dilek yarımadası yakınında ve Milli Park’ın giriş kapısından 50 m. uzakta yer almaktadır. Mezarın girişi ağaçlarla kaplanmıştır ve mezarın zemini soğuk ve temiz bir su örtüsüne sahiptir.

3.3.11. Su Kanalları

Su kanalları Roma döneminden kalmadır ve Efes şehrinin su ihtiyacının karşılamak için yapılmıştır. Su sistemi, Değirmendere'den 40 km.lik düz ve eğimli bir mesafeyi aşarak Efes şehrine ulaşması açısından o dönemin ihtişamını göstermektedir.

3.3.12. Öküz Mehmet Paşa Kervansarayı

Kuşadası iskelesi yakınındadır. 1618 yılında Sadrazam Öküz Mehmet Paşa tarafından yaptırılmış ve 1966 yılında restore edilmiştir. Deniz ticareti için yaptırılan bir Osmanlı kalesi olup, yaklaşık 18,5 x 21,6 m. ölçülerindeki avlunun etrafını, iki katlı revaklı kapalı bir mekan çevrelemektedir. Kuzeybatı ve güneydoğu köşelerinde, arka taraftan üst kata çıkılan iki merdiveni vardır. Kervansarayın girişi kuzeydedir ve 2,96 m. enindeki mermer kapı boşluğu, basık bir kemerle örülmüştür. Kapının sade bir görüntüsü vardır. Girişin sağ ve sol tarafında birer kemerle orta mekana bağlanan iki bölüm mevcuttur. Soldaki bölümün, arkaya küçük bir kapı ile bağlandığına bakılarak, eşyaların içeri alındığı emanet bölümü olduğu saptanmıştır. Sağdaki girintinin ise hanın giriş ve çıkışını sağlayan görevlilerin yeri olduğu düşünülmüştür. Avlunun ortasında kazı ile açığa çıkartılan şadırvan, bugün havuz haline getirilmiştir. Avluyu çevreleyen çapraz tonozlu her revak bölümünün arkasında bir oda mevcuttur. Odalarda değişik ölçülerde dolaplar vardır. Kervansarayın üstünü düz bir dam örter. Denizden gelecek saldırıları önlemek amacıyla, kuzeybatı ve kuzeydoğu yönlerine ayrı bir önem verilmiştir. Kervansarayın doğusundan ilçe çarşısına bir kapı açılmaktadır.

3.3.13. Kaleiçi Camii

1618 yılında Sadrazam Öküz Mehmet Paşa tarafından yaptırılmıştır. Bu nedenle "Öküz Mehmet Paşa Camii" adı ile de anılmaktadır. 1830 yılında onarılmıştır. Son cemaat yeri ağaçtan yapılmıştır. Tek şerefeli minaresi sağ kısımdadır. Caminin giriş kapısının kanatları geometrik geçmeler ve sedef kakmalarla süslenmiştir. Camiyi 12 kenarlı ve 16 pencereli kasnak üzerine bir kubbe örtmektedir. Çarşı içerisinde yer almaktadır.

Aşağıda yer alan haritalarda Kuşadası'nın tarihte ve bugünkü konumu ve çevresi gösterilmektedir;

Şekil 3.1. Tarih öncesi devirlerde Kuşadası ve çevresi

Şekil 3.2.: Günümüzde Kuşadası ve çevresi

3.4. DİĞER ARZ KAYNAKLARI

Doğal ve tarihi değerlerin yanı sıra turistlerin zevklerine hitap eden el emeği ürünü yada fabrika üretimi olan çeşitli hatıra eşya, dokuma, kilim, bakır işleri, mermer ürünleri, mücevher, deri ve giyim eşyalarını bulmak mümkündür.

Kuşadası Kültür ve Sanat festivali, Altın Güvercin Şarkı Yarışması ve Davutlar Turizm ve Sanat festivali bölgenin festivalleri arasında önemli olanlardır.

Spor imkanları açısından aşağıdaki doğal imkanlar yer alır (İçöz, 1987, 148);

- Kuşadası'nda yüzme, tenis, surf yelkencilik, sualtı dalışları, yatçılık gibi spor dallarında faaliyet gösterilebilir. Örneğin, sualtı dalışları körfezin belirli yerlerinde seyahat acentaları tarafından yerli ve yabancı turistlere yaptırılmaktadır.
- Kara avcılığı; Kuşadası'nda Milli Park haricinde av yapma olanağı vardır.
- Su ürünleri avcılığı; Kuşadası körfezinde her mevsimde su ürünleri avcılığı yapılmaktadır. Bölgenin avlanma alanları Pamucak, Küçük Menderes, Güzelçamlı, Milli Park kıyıları, Dipburnu ve Büyük Menderes çevresidir.

3.5. MİMARİSİ

Kuşadası'nda antik kale ve sur kalıntılarının yanı sıra, Küçükada'da (Güvercin Adası) küçük bir kale vardır. Kentte XVII. yüzyıl başlarında Öküz Mehmet Paşa'nın yaptırdığı ve onun adıyla anılan bir kervansaray (Kurşunlu Han), cami ve hamam bulunur. Tuğla ve kesme taştan kervansaray revaklı bir avlunun çevresinde iki katta yer alan yirmi sekizer odadan meydana gelmektedir. (1966da onarılarak otele dönüştürülmüştür) Kale içi camisi olarak bilinen cami kare planlı, kurşun kaplı kubbeye örtülü bir yapıdır. Çifte hamam planındaki hamamda kervansaray ve camiyle birlikte inşa edilmiştir (Büyük Larousse 14. Cilt 1986 sayfa 7207).

3.5.1. Kuşadası Kentinde Yerleşme

Kuşadası önceleri sur içine alınmış Camiikebir ve Dağ Mahallerinden oluşuyordu. Kent gelişip kalabalıklaşınca Hacıfeyzullah, Alacamescit, Camiiatik ve Türkmen mahalleri kuruldu.

Kente yerleşme açısından özelliğini veren mahalleler, Camiikebir ve Dağ Mahalleridir. Kıyıda son yıllarda yapılan binalar yöresel özellikler taşımamaktadır. Düzlükte kurulmuş olan Camiikebir mahallesi birbirine dik, dar sokakların bölümlendiği, dikdörtgen biçiminde bir alana yayılmıştır. Koşut sokakların aralarındaki adalar, sırt sırta iki dizi eve yer verecek şekildedir. Kale duvarlarına koşut olan sokaklarla duvar arasında 15 – 20 m.lik ancak bir evlik yer kalmaktadır. Evlerin ana kitleleri sokak üstündedir. Arkalarında büyüklü küçüklü bahçeleri bulunmaktadır.

Camiikebir mahallesi ile Dağ mahallesi arasında yer alan Tayyare Caddesi bir ucunda kalenin sağlam kalabilmiş olan güney kapısı, öteki ucunda da Öküz Mehmet Paşa'nın yaptırdığı Kurşunlu Han'ın bulunduğu hareketli bir caddedir.

Tepedeki kale duvarına 15 – 20 m. uzaklıktaki ve hemen hemen ona koşut olan Okurlar Sokağını dikine kesen Çetin Sokak, Mutlu Sokak, Hücum Sokak aralarında yaklaşık 40 m.lik adalar bırakmaktadır. Bu sokaklar daracık gölgeli oyumlarıyla Tayyare caddesine ve denize akar gibidir. Dik eğim sonucu merdivenlere dönüşen bu sokaklardan, küçük çıkmaz sokaklarda filizlenmektedir. Evlerin ana kitleleri sokaklar üzerindedir. Aralarında eğime koşut yönde bahçeleri bulunmaktadır. Hem evler hem de bahçeler basamaklar halinde alçalarak önlerindeki görünümünden azami yararlanmaktadırlar.

Kuşadası'ndaki evlerin düzenlenişindeki en belirgin öge, sokağın yaşama katılma isteğidir. Yanından yada altından girilen evlerin alt katları, en azından bir yanlarıyla, taşlık yada sofa olarak bahçeye açılmışlardır. Giriş ya doğrudan sokaktan yada bahçe üzerindendir. Evlerin beyaz badanaları, ölçülü çıkıntıları, bağdadi, süslemeli saçakları, yerli kiremit çatı örtüleri, sokakların açık, kapalı değişik çözümleri kendine özgü bir ortam yaratmaktadır.

Kuşadası'nda son yıllarda "apartmanlaşma" eğilimi gözlenmektedir. İlk yerleşmelerin dışında kalan alanlarda yeni apartmanlar ve yazlık evler Kuşadası'ndaki geleneksel yapı kültürüne yabancı öğeler olarak kenti kuşatmaktadır.

3.5.2. Kuşadası'nda Geleneksel Konutlar

Yerel koşullar, gereç ve yapım malzemeleri, yaşantı ve kültür ile yüzyılların birikimi olan tecrübenin birleşmesiyle ortaya çıkan yapı çeşitlerinin en güzel örneklerini Kuşadası'nda bulmak mümkündür. Kuşadası'nda yerel özellikleri yansıtan evler birkaç tipte toplanabilir;

1. Taşlıklı, Sofasız Çözüm

Bu gruba giren evlerin alt katları yalnızca taşlıktan oluşur. Bunlardan üst kata çıkan merdivenin ulaştığı bir dağılım alanından odalara girilmektedir. Taşlığın bir yanından bahçeye bakılır. Mutfak bahçede yer alır.

2. Yan Sofalı

2.1. Tek Katlı: Sofanın bir yanına odalar dizilmiştir. Genellikle mutfak bahçeyi dolduracak kadar büyüdüğünden, bir yanından merdivenle damına çıkılmakta ve açık havayla ilişki böyle sağlanmaktadır.

2.2. İki Katlı: Bu tür evlerde alt kata taşlıktan girilmektedir. Taşlığın bir yanında günlük oda tuvalet, odunluk vb. yer alır. Taşlığın bir ucu bahçeye bağlanır. Bahçede mutfak, çamaşırlık gibi bölümler vardır. Taşlıktan çıkan merdiven üst katta sofaya varır. Sofa ile taşlığın konumları alt bölümlmeyi gerektirmektedir. İki katlı planın alternatif çözümleri olarak da sofa ile taşlığın üst üste konumda, sofa ile taşlığın çapraz konumda, sofa ile taşlığın birbirine dik konumda olduğu üç katlı tipler vardır.

3. L Sofalı

Bu tipe giren evlerin alt katları yan sofalı evlerdeki gibidir. Üst kata ise, sofanın bir yanına dizili odalardan başka, bir ucuna da bir oda daha düzenlenmiştir. Böylece odalar L şeklinde dizilmiştir.

4. Orta Sofalı

Bu türde, üst kattaki odalar, ortada yer alan bir sofanın iki yanında yer almışlardır.

3.6. ULAŞIM

Kentin ulaşım olanaklarının fazlalığı gelişmesindeki en önemli etkenlerden biridir. Kentin iki limanı bulunmaktadır. Havayolları ağına 89 km. uzaklıkta yer alan İzmir üzerinden bağlıdır. 19 km. uzaklıktaki Selçuk'ta iller arası devlet karayolları ve devlet demiryolları ağına ulaşmaktadır. Kuşadası'nın Selçuk'la minibüs bağlantısı, İzmir'le de düzenli otobüs bağlantısı vardır.

- **KARAYOLU;** İzmir'den Kuşadası'na, İzmir—Aydın yolunun 65. km.sinden, 25 km.lik yol izlenerek yaklaşık 1, 5 saatte ulaşmaktadır. Kuşadası – İzmir arası tamamen asfalt olup, her yarım saatte bir otobüs seferleri vardır. Ayrıca, büyük seyahat firmalarının temsilcilikleri ve her an Türkiye'nin her iline gitme imkanı bulunmaktadır.
- **HAVAYOLU;** Adana Menderes Havalimanına ve Dalaman Havalimanına gelen yerli ve yabancı turistler, karayolu ile Kuşadası'na ulaşmaktadır. Türk Hava Yollarının bilet satış acentesi Kuşadası'nda bulunmaktadır. Ayrıca bilet Konfirme işlemleri yapılmaktadır.
- **DENİZYOLU;** Ankara, Samsun, Truva feribotları sürekli olarak İzmir'e sefer düzenlemektedir. (İzmir'den Kuşadası'na deniz seferleri karayolu bağlantılıdır). Kuşadası'nda çift iskeleli büyük bir liman bulunmaktadır. Yurtdışından, Kuşadası'na turistik sefer yapan çok sayıda feribot vardır. Kuşadası'nda çok sayıda seyahat acentası bulunmaktadır. Bunlar aracılığıyla Sisam, Pire, Venedik ve Ancona'ya gidilebilmektedir.

Kuşadası'nın turistik öneminde diğer turistik bölgelere olan yakınlığının da etkisi vardır. Bazı turistik merkezlerle Kuşadası'nın uzaklığı aşağıda gösterilmiştir;

Tablo 3.1: Bazı yerleşim alanlarıyla Kuşadası arasındaki mesafe

YERLEŞİM YERİ	MESAFE	YERLEŞİM YERİ	MESAFE
Efes	18 km.	Heraklia	79 km.
Selçuk	20 km.	İzmir Havaalanı	95 km.
Söke	21 km.	Nysa	119 km.
Meryem Ana	29 km.	Bodrum	155 km.
Dilek Ulusal Parkı	30 km.	Afrodisyas	161 km.
Priene	39 km.	Sart	170 km.
Claros	40 km.	Bergama	190 km.
Milet	53 km.	Pamukkale	220 km.
Çam İçi Gölü (Bafa Gölü)	60 km.	Marmaris	225 km.
Aydın	65 km.	Dalaman Havaalanı	255 km.
Didim	75 km.	Fethiye	320 km.
İzmir Havaalanı	79 km.		

3.6.1. Seyahat Acentaları

Kuşadası'nın turistik önemi ile birlikte Kuşadası'nda seyahat acenteleri kurulmuş yada Türkiye'de faaliyet gösteren büyük seyahat acentalarının çoğunun Kuşadası'nda bir şubesi bulunmaktadır. Aşağıdaki tabloda Kuşadası'nda faaliyet gösteren seyahat acentaları gruplarına göre gösterilmektedir;

A Grubu	A—G Grubu	B Grubu	C Grubu	TOPLAM
107	19	4	12	142

3.7. DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER

3.7.1. Nüfus Değişimi

Diğer önemli kıyı kentlerinde olduğu gibi Kuşadası'nda da en önemli nüfus problemi yaz ile kış nüfusu arasındaki büyük farklılıktır. Kışın az sayıda olan nüfus yazın tatilciler ve yazlıkçılar dolayısıyla çok daha artmaktadır. Bu nedenle yerleşik nüfusun ayrıntılı analizini yapmak güç olmaktadır. Aşağıda tablolarda ve Ek 8'te Aydın ili ve Kuşadası ilçesinin nüfus sayımlarıyla elde edilen sonuçlar sunulmuştur;

Tablo 3.2: Aydın ilinin yıllar boyunca nüfus değişimi

Yıl	Nüfus	Yıllık Nüfus Artışı	Yıl	Nüfus	Yıllık Nüfus Artışı
1927	211.750		1965	524.918	%23, 24
1935	261.078	%26, 18	1970	564.802	%14, 65
1940	281.784	%15, 26	1975	609.869	%15, 35
1945	294.407	%8, 76	1980	652.488	%13, 51
1950	335.663	%26, 23	1985	743.419	%26, 09
1955	414.564	%42, 22	1990	824.816	%20, 78
1960	467.341	%19, 73	2000	950.757	%14, 21

Tablo 3.3: Kuşadası Merkezi ve Köylerinin 1985 ve 2000 yılları arası nüfusları

	1985 yılı	1990 yılı	1997 yılı	2000 yılı
1.Kuşadası Merkez	21227	31911	39100	49803
2.Çınar Köyü	264	277	282	301
3.Kirazlı Köyü	898	890	898	984
4.Soğucak Köyü	489	512	1365	2403
5.Yayla Köyü	424	467	497	494
6.Yeniköy Köyü	132	178	364	482
7.Caferli Köyü	157	152	153	160
8.Davutlar Köyü	3707	5960	6620	8528
9.Güzelçamlı Köyü	1800	3289	5058	6025
Toplam	29098	43636	54502	69180

Kaynak: Kuşadası Turizm Danışma Müdürlüğü

Tablo 3.4: Kuşadası nüfusunun 1985 – 2000 yılları arasında değişimi ve ortalama nüfus artışı

1985			1990			Ortalama nüfus artışı 1985 – 1990		
Toplam	Şehir	Köy	Toplam	Şehir	Köy	Toplam	Şehir	Köy
29098	21227	7871	43.636	31.911	11.725	%49, 96	%50, 33	%48, 96
1997			Ortalama nüfus artışı 1990 – 1997					
Toplam	Şehir	Köy	Toplam	Şehir	Köy			
54.502	37.100	17.402	%24, 90	%16, 26	%48, 42			
2000			Ortalama nüfus artışı 1997 - - 2000					
Toplam	Şehir	Köy	Toplam	Şehir	Köy			
69.180	49.803	19.377	%26,93	%34, 23	%11, 35			

Kuşadası 1980 öncesinde nüfusu az küçük bir yerleşim yeri iken, 1980 sonrasında turizmin gelişmesi ile birlikte nüfusun hızlı bir şekilde arttığı görülmektedir. 1990lara kadar nüfus patlaması yaşanmış ama 1990dan sonra nüfus artışı devam etmesine rağmen nüfus artış hızı düşmüştür. Bu nüfus artışında en önemli etkenin

turizm olduğu aşıkardır. 1980lerde başlatılan turizm atağı sonrasında Kuşadası ekonomik olarak cazip bir yerleşim yeri ve iş kaynağı olmuş ve dışarıdan büyük oranda nüfus çekmiştir. Köy nüfuslarında da artışlar yaşanmış olmuş ama turizmle daha yoğun ilişki içerisinde olan köylerde (Davutlar, Güzelçamlı, Soğucak) nüfus artışı daha büyük olmuştur. Ama 1990lardan sonra Kuşadası'nın nüfus olarak belli bir noktaya ulaşması ve çeşitli nedenler dolayısıyla turizmde yaşanan problemlerden dolayı Kuşadası cazibesini yitirmeye başlamıştır (1980 nüfusu; 21.346 1990 nüfusu; 43.636; ortalama nüfus artışı %104,4, 1997 nüfusu; 54.502, ortalama nüfus artışı %24, 9 ve 2000 nüfusu 69.180, ortalama nüfus artışı %26,93). Bu sonucu, nüfus artış hızından da görebilmekteyiz. 1990lara kadar %50 civarında gerçekleşen nüfus artışı daha sonrasında %25'e gerilemiştir (1985 – 1990 arası nüfus artışı; %49,96, 1990 – 1997 arası nüfus artışı; %24,90, 1997 – 2000 arası nüfus artışı; %26,93 olmuştur).

Nüfus yoğunluğunda yıllar boyunca belli bir artış gözlenmesiyle birlikte bu artışın 1980'lerden sonra daha yoğun gerçekleştiği görülmektedir (1985 yılında 110 kişi/km² iken nüfus yoğunluğu %50 oranında artarak 1990 yılında 165 kişi/km²'ye ulaşmıştır.). 1990 – 2000 yılları arasında nüfus yaklaşık %50 oranında artarken nüfus yoğunluğu 165 kişi/km²den 292 kişi/km²'ye yükselmiştir. Bu sonuç nüfus yoğunluğunun %77 dolayında artması anlamına gelmektedir. Bu durum, Kuşadası'nın yapılaşma anlamında kentsel özellikleri daha çok göstermeye başladığına işaret etmektedirler.

Aydın ilinin nüfus değişimi açısından Kuşadası ile benzerlik gösterdiği görülmektedir. Ama Kuşadası'ndan farklı olarak Aydın ilinin 1990 sonrasında nüfus artış hızını arttırmış olduğu görülmektedir. Bu sonuçtan Aydın ilinin diğer turistik bölgelerinin gelişimlerini sürdürdüğünü ve diğer sektörlerin canlılığını koruduğu ve / veya arttırdığını söyleyebiliriz.

3.7.2. Yaş Piramidindeki Değişimler

Tablo 3.5 .Kuşadası nüfusunun 1990 ve 2000 yılı sayımlarında yaş gruplarına göre dağılımı

Yaş grubu	2000	1990
0 – 4	3.110	2.175
05 – 09	3.320	2.384
10 – 14	3.472	2.439
15 – 19	4.041	3.430
20 – 24	4.369	3.456
25 – 29	4.826	3.949
30 – 34	4.593	3.055
35 – 39	4.284	2.406
40 – 44	3.579	1.906
45 +	12.061	6.711

Kuşadası nüfusunun çoğunluğunun (37350, %56,8) ekonomik açıdan anlamlı olan 44 yaş ve altı olduğu dolayısıyla Kuşadası nüfusunun çalışabilir insan kaynağı açısından bol bir bölge olduğu, eğitim seviyesini de göz önüne alırsak bir işçi bölgesi olduğu söylenebilir. Ancak tablo incelendiğinde 45 yaş ve üzeri nüfusun 1990'dan 2000 yılına gelindiğinde belirgin bir şekilde arttığı görülmektedir. Bu sonuçtan, Kuşadası'nda yaşayan insanların emeklilik ve/veya yaşlılık dönemlerini de Kuşadası'nda geçirdiklerini yada Kuşadası'nın emekli nüfus açısından cazip bir alan olduğu ve dışarıdan yaşlı nüfus çektiği sonucu çıkarılabilir. Çocuk nüfusunun da arttığı gözlenmekte; bundan da ailelerin Kuşadası'nı yaşam alanı olarak gördüklerini, geçici çalışmak amaçla bulundukları bir yerleşim – iş alanı – olarak değil de, sürekli ikamet ettikleri bölge olarak görmektedirler, sonucunu çıkarabiliriz.

3.7.3. Nüfusun Eğitim Seviyesi

Tablo 3.6: Kuşadası nüfusunun eğitim seviyesinin değişimi

Kuşadası		Okuma yazma bilmeyen	okuma yazma bilen					
			Mezun olmayan	İlköğretim	Ortaokul ve dengi	Lise ve dengi	Yüksek öğrenim	Bilinmeyen
1985	E	649	1.329	4.710	1.137	1.676	1.078	239
	K	1.360	1.245	3.186	633	1.162	635	189
	T	2.009	2.574	7.896	1.770	2.838	1.713	428
1990	E	732	1.564	7.743	2.175	3.054	1.822	33
	K	1.459	1.580	4.711	1.253	2.172	953	28
	T	2.191	3.144	12.454	3.428	5.226	2.775	61
2000	E	472	3.355	8.307	2.988	5.342	3.125	10
	K	1.404	3.414	7.080	1.721	4.649	2.331	24
	T	1.876	6.769	15.387	4.709	9.991	5.456	34

E: Erkek K: Kadın T: Toplam

Kuşadası nüfusunun okuryazar durumu incelendiğinde nüfusun büyük çoğunluğunun düşük eğitimli insanlardan oluştuğu görülmektedir. Bu durum turizm ve diğer sektörlerle yönelik vasıfsız ve / veya düşük nitelikte çalışan kaynağının Kuşadası sakinlerinden sağlandığını göstermektedir. Diğer yandan, nitelikli, iyi eğitim görmüş kişiler açısından Kuşadası'nın çok cazip görünmediği belli olmaktadır.

Tablo 3.7: Aydın nüfusunun eğitim seviyesinin değişimi

Yıllar	Okuma yazma bilmeyen	Okuma yazma bilen					
		Okuma bilen okul bitirmeyen	İlkokul mezunu	Ortaokul veya dengi	Lise veya dengi	Yüksek öğrenim	Bilinmeyen
1975	134.632	26.076	104.490	6.474	6.708	2.968	137
1980	132.882	28.766	121.038	8.120	11.131	7.818	383
1985	107.587	34.909	185.318	12.308	20.065	10.887	439
1990	107.382	27.510	229.157	17.254	28.526	18.257	232
2000	86.615	40.411	286.326	31.066	52.029	36.157	56

Bu durum Kuşadası'nın nitelikli insanlara ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan iyi seçenekler sunmadığını göstermektedir. Kuşadası'nda yaşayan yüksek okul mezunlarının çoğunun turizmle ilişkin eğitim aldıkları ve / veya bu sektöre bağlı işletmelerde çalıştıkları öngörülebilir. Aydın ilinin geneli için Kuşadası'nda geçerli olan durumun geçerli olduğunu söyleyebiliriz. Aydın ilinde yaşayan düşük eğitim seviyesine sahip kişilerin turizm sektörünün yanı sıra tarım sektöründe de istihdam edildiğini söyleyebiliriz. Yine aynı şekilde, iyi eğitim almış kişiler açısından Aydın ili yaşamak için çok cazip görünmemektedir.

3.7.4. Hane Halkı Büyüklüğü

Tablo 3.8: Kuşadası ilçesinin hane halkı büyüklüğü ve hane halkı sayısının değişimi

YILLAR	Hane sayısı	Toplam nüfus	Hane halkı büyüklüğü										Ortalama hane halkı
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
2000	12.614	41.447	1.349	2.580	3.209	3.459	1.269	428	168	78	30	44	3, 3
1985	4.136	15.627	274	690	863	1.124	651	308	127	54	20	25	3, 8

Hane halkı büyüklüğünü incelediğimizde ortalama hane halkı büyüklüğünün 15 yıl içerisinde çok değişmediğini görmekteyiz. Göze çarpan değişim 5 ve daha düşük hane halkı büyüklüklerinde artışın çok yoğun olmasıdır. Bu durum, çekirdek aile

kavramının gücünü arttırdığını, kültürel olarak daha geniş aile yapısına alışık ailelerinde çekirdek aile yapısına uyum sağladığını göstermektedir. Dikkat çeken diğer bir nokta da tek yaşayanların ve çocuksuz çiftlerin sayısının önemli oranda artmasıdır. Bu durum, turizmin ekonomik ve kültürel etkilerinin sayısal ifadesidir. Ekonomik özgürlüklerini ele alan gençlerin Avrupalı yaşlıları gibi sosyal özgürlüklerini elde etmek için ailelerinden ayrı tek yaşamaları ve evli çiftlerin çocuk sahibi olmak için acele etmemeleri bu sonucu ortaya çıkarmaktadır (hane halkı büyüklüğü 1 kişi; 1985= 274, 2000=1392; %508 artış, hane halkı büyüklüğü çocuksuz çiftler yada aynı evi paylaşan 2 kişi; 1985=690, 2000= 2580 %373 artış)

Tablo 3.9: Aydın ilinin yıllar boyunca hane halkı sayısı ve ortalama hane halkı büyüklüğünün değişimi

Yıllar	Hane halkı sayısı	Toplam yerleşik nüfus	Ortalama hane halkı büyüklüğü	Yıllar	Hane halkı sayısı	Toplam yerleşik nüfus	Ortalama hane halkı büyüklüğü
1955	84.192	414.564	4, 9	1980	153.151	652.488	4, 3
1960	97.319	467.341	4, 8	1985	171.926	743.419	4, 3
1965	108.987	524.918	4, 8	1990	191.259	824.816	4, 3
1970	112.560	564.802	5, 0	2000	251.330	950.757	3, 8
1975	128.824	609.869	4, 7				

Aydın ilinde ise, uzun yıllar boyunca hane halkı büyüklüğü 4,7 ve 5,0'da devam ederken 1980 sonrasında bu büyüklük düşmüş ve 2000 yılında 4'ün altına düşerek 3,8 olmuştur. Bu durum, Aydın ilinin 1980 öncesi daha kırsal ve tarımsal özellikler gösterirken, 1980 sonrası turizm ve diğer sektörlerin gelişmesi sonrasında daha kentsel özellikler göstermeye başladığına işaret etmektedir.

3.8. SOSYO—EKONOMİK YAPI

3.8.1. İşgücü

Tablo 3.10: Kuşadası nüfusunun cinsiyete göre işgücü durumu (2000)

İstihdam			Yüzde payı		
Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
13.558	3.870	17.428	%63, 85	%20, 76	%43, 71
İşsiz			Yüzde payı		
Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
1.677	1.013	2.690	%7, 90	%5, 43	%6, 75
İşgücünde olmayan			Yüzde payı		
Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
5.999	13.759	19.758	%28, 25	%73, 81	%49, 55

Kaynak: 2000 yılı nüfus sayımı sonuçları

İşgücü durumu incelendiğinde Kuşadası nüfusunun yarısının ekonomik faaliyetin dışında olduğu görülmektedir. Bu durumdan, çocukların çok sayıda olduğunu (14 yaş altı çocuk sayısı 2000 yılı sayımında 9902'dir) ve kadınların daha çok ev kadını olarak çalıştığı sonucunu çıkarabiliriz. Kadınların %73,81'i ekonomik faaliyetin dışında görünmektedir. İşsizlik oranı %6,8'dir ve bu oran yüksek bir orandır. Turizmden farklı sektörlerin geliştirilmesiyle bu oran düşürülebilir ve turizme bağımlılık azaltılabilir.

Tablo 3.11: Kuşadası'nda istihdam edilen nüfusun ekonomik faaliyet ve cinsiyete göre dağılımı (2000)

Ziraat, Avcılık, Ormancılık, Balıkçılık		Madencilik		İmalat Sanayi		Elektrik, Gaz, Su		İnşaat	
Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
268	37	12	1	1.035	182	39	5	1.419	31
Ticaret, Lokanta ve Oteller		Ulaştırma, Haberleşme Ve Depolama		Mali Kurumlar, Sigorta, Yardımcı İş Hizmetleri		Toplum Hizmetleri, Sosyal ve Kişisel Hizmetler			
Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek		Kadın	
6.291	1.530	1.272	266	688	438	2.514		1.375	

Teknik eleman, serbest meslek		Müşteşebbisler, yöneticiler		İdari Personel		Ticaret	
Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
1279	895	477	82	993	1189	2404	524
Hizmet		Tarım, hayvancılık, ormancılık, balıkçılık ve avcılık			Tarım dışı faaliyetlerinde çalışanlar ve ulaştırma makinaleri kullananlar		
Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
4123	984	379	39	3891	156		

Kaynak: 2000 yılı nüfus sayımı sonuçları

İstihdam edilen nüfusun çalıştığı sektörleri inceleyecek olursak; erkek ve kadınların daha çok, ticaret, turizm ve kamusal hizmetlerde çalıştığını görüyoruz. Yukarıdaki tablolar, diğer tabloların bir yansıması olarak, Kuşadası'nda hakim sektörün turizm olduğunu ve kamusal yani merkezi ve yerel hükümetin faaliyetleri dışında diğer sektörlerin Kuşadası'nda gelişmediğini göstermektedir.

Yapılan işe göre değerlendirdiğimizde ise; ticaret ve hizmet sektörünün baskın olduğu gözlenmektedir. Teknik elemanların ise, kamusal hizmetlerde yada turistik işletmelerde çalıştığını söylemek yanlış olmaz. Yönetici olarak çalışan insanların azlığı ise üst kademe yöneticilerin dışarıdan ithal edildiği ve Kuşadası'nı yaşam alanı olarak seçmediklerini göstermektedir. Kadınların idari personel olarak daha yoğun çalışmaları da kadınların daha çok ara kademelerde istihdam edildiğini göstermektedir. Dikkat çeken diğer bir nokta; tarım ve hayvancılıkla uğraşanların sayısının çok az olmasıdır. Bu durum; Kuşadası merkezinin kentleştiğini göstermesinin yanı sıra, tarım arazilerinin başka amaçlarla – özellikle turistik amaçlarla – kullanıldığını ve dolayısıyla yiyecek açısından Kuşadası'nın diğer bölgelere bağımlı hale geldiğini göstermektedir.

3.8.2. Ticari İşletmeler

Tablo 3.12: Kuşadası ilçesinde bulunan işletmelerin meslek gruplarına ve sahipliğe göre dağılımları (2003)

MESLEK GRUPLARINA GÖRE		SAHİPLİĞE GÖRE	
OTELLER	236	ŞAHİS FİRMALARI	531
SEYAHAT ACENTALARI	193	KOLEKTİF ŞİRKETLER	1
HALICILAR	44	LTD ŞTİ MERKEZ	945
RESTORAN-BAR	148	ŞUBE	121
DAY.TÜK. MALL. MOBİLYA AYAR	128	A.Ş.MERKEZ	156
İNŞAATÇILAR	341	ŞUBE	89
KOOP.BANKA-ÖZEL OKUL	349	KOOPERATİFLER KYK	241
GIDA MESLEK GRUBU	210	MOTORLU TAŞIT KOOPERATİFLERİ	24
KUYUMCULAR	117	DİĞER	20
DERİCİLER-KONFEKSİYON	139	TOPLAM	2128
TUR.EŞYA SATICI VE DİĞERLERİ	100		
YÜK, YOLCU TAŞIMA, OLAMA	123		
TOPLAM	2128		

Kaynak: Kuşadası Ticaret Odası

Kuşadası'nda bulunan işletmelerin çoğunun Limitet Şirket, Anonim Şirket ve şahıs firmasıdır. Daha sonra sırayı Kooperatifler almaktadır. Kuşadası'nda bulunan işletmeleri meslek gruplarına göre incelersek, Kuşadası ekonomisinin turizme dayandığı açıkça görülmektedir. 236 adet otel, 193 adet seyahat acentası, 148 adet bar – lokanta, 117 adet kuyumcu, 139 adet derici, konfeksiyon, 100 adet turistik eşya satıcısı, 44 adet halıcı; toplam 977 işletme bulunmaktadır ve bu Kuşadası'nda bulunan işletmelerin %46'sını oluşturmaktadır. Turizme aşırı bağımlılık, Kuşadası açısından tehlikeli olabilir.

Yaşanan ve yaşanabilecek olası krizler Kuşadası ekonomisinin ağır yaralar almasına ve hatta çıkmaza girmesine neden olabilir. Dolayısıyla Kuşadası turizminin geleceği daha dikkatli bir şekilde planlanmalı ve farklı ekonomik sektörlerin gelişmesi desteklenerek turizme aşırı bağımlılık kırılmalıdır.

3.9. KUŞADASI'NDA TURİZMİN DURUMU

3.9.1. Kuşadası İlçesinde Mevcut Yatak Kapasitesi

Tablo 3.13: Kuşadası'nda mevcut bulunan yatak arz kapasitesi (2003)

			Yatak Sayısı
KUŞADASI MERKEZ	BAKANLIK BELGELİ OTELLER	5 YILDIZLI	2.334
		4 YILDIZLI	4.495
		3 YILDIZLI	3.398
		2 YILDIZLI	3.043
		1 YILDIZLI	75
		APART OTELLER	212
		TATİL KÖYLERİ	3.789
		TURİSTİK PANSİYONLAR	156
		TOPLAM	17.502
	BELEDİYE BELGELİ OTELLER	APART OTELLER	3.896
		A SINIFI OTELLER	8.218
		B SINIFI OTELLER	3.068
		C SINIFI OTELLER	205
		MOTELLER	320
		A SINIFI PANSİYONLAR	1.424
		B SINIFI PANSİYONLAR	1.191
		TOPLAM	18.322
		GENEL TOPLAM	35.824
GÜZELÇAMLI BELDESİ	BAKANLIK BELGELİ OTELLER	4 YILDIZLI	230
		3 YILDIZLI	150
		2 YILDIZLI	298
		1 YILDIZLI	75
		APART OTELLER	128
		TOPLAM	881
	BELEDİYE BELGELİ OTELLER	A SINIFI OTELLER	1.321
		MOTELLER	136
		PANSİYONLAR	401
		TOPLAM	1.858
		GENEL TOPLAM	2.739
DAVUTLAR BELDESİ	OTELLER		1.455
	PANSİYONLAR		83
	TOPLAM		1.538
SOĞUCAK	TOPLAM		529
KUŞADASI TOPLAM YATAK KAPASİTESİ			40.630

Kaynak: Kuşadası Turizm Danışma Müdürlüğü

Kuşadası'nın toplam yatak kapasitesi 40630dur ve bu kapasitenin çoğunluğu (35,824 %88,17) Kuşadası merkezde bulunmaktadır. Merkezdeki yatak kapasitesi Bakanlık belgeli ve Belediye belgeli tesisler arasında eşit oranda bölüşülmüştür (%48,86 Bakanlık belgeli, %51,14 Belediye belgeli tesisler). Bakanlık belgeli tesislerin %58,4'ü 3 ve üstü yıldızla sahip otellere ve %21,6'sı da tatil köylerine aittir. Yani %80'lik kısmı kaliteli tesisler oluşturmaktadır. Belediye belgeli tesislerde ise oteller %83,98lik kısmı, pansiyonlar ise %14,27'lik kısmı oluşturmaktadırlar.

Güzelçamlı beldesinde yatak kapasitesinin büyük kısmını belediye belgeli tesisler oluşturmaktadır. Otellerde ise 3 ve 4 yıldızlı oteller 380 adettir ve bu sayı bakanlık belgeli tesisler içerisinde %43,13'lük bir oranı temsil etmektedir. Davutlar beldesi ve Soğucak ise yatak kapasitesi açısından küçük bir orana sahiptir ve bu yerleşimlerdeki yatak kapasitesinin büyük bir kısmı otellerce sağlanmaktadır.

3.9.2. Konaklayan Kişi Sayısı, Ortalama Konaklama Süresi ve Doluluk Oranı

3.9.2.1. Ege Bölgesi

Ege bölgesinde konaklayan misafirlerden otellerde kalanların 3,062,862 tanesi diğer bir ifadeyle %83,33'ü 3 ve üstü yıldızlı otellerde konaklamaktadır. Bu oran tüm tesisler dikkate alındığında %72,48 olmaktadır. Turistlerin konaklamak için tercih ettikleri yüksek oranlara sahip diğer tesisler 2 yıldızlı oteller ve tatil köyleridir. Bu tesislerde konaklayan kişi sayısı 1,015,632 olmuştur ve bu sayı genel turist miktarı içerisinde %24,03'lük bir oran teşkil etmektedir (Ek 9.1).

Ege bölgesi konaklama tesislerinde konaklayan turistler ortalama 3,2 gece konaklamaktadırlar. Yerli turistler ortalama 4,5 gece, yabancı turistler ise ortalama 2,0 gece konaklamaktadırlar. Kalış süresi açısından yerli turistler 3 yıldızlı (4,8 gece) ve 2 yıldızlı (5,9 gece) otelleri, pansiyonları (6,7 gece), tatil köylerini (6,6 gece) ve kampingleri (8,3 gece) tercih etmektedirler. Yabancı turistler ise en fazla 3,3 gecelik ortalama kalış süresi ile tatil köylerini ve 2,9 gecelik ortalama kalış süresi ile kampingleri tercih etmektedirler. Yabancı turistler oteller açısından ise 2,0 gecelik ortalama kalış süresi ile 4 ve 5 yıldızlı otelleri tercih etmektedirler (Ek 9.1).

En yüksek doluluk oranları %63,6 ile tatil köyleri ve %50,5 ile 5 yıldızlı otellerde gerçekleşmektedir. En düşük doluluk oranı ise %19,0'lık kapasite kullanımı ile motellerde gerçekleşmektedir. Doluluk oranları açısından tatil köyleri hariç %60 doluluğa ulaşamadığı görülmektedir ve bu durum, tesislerin kapasitesinin etkin kullanılmadığını yatak kapasitesinin büyük oranda atıl durumda beklediğini göstermektedir (Ek 9.1).

3.9.2.2. Aydın İli

Aydın ilinde yer alan tesisleri incelediğimizde, Aydın iline ait bilgilerin Ege Bölgesi verileriyle paralellik gösterdiğini görmekteyiz. Otellerde konaklayan turistlerin 428,485'i yani %85,12'si 3 ve üstü yıldızla sahip otellerde konaklamaktadır. Bu oran tüm tesislerin içerisinde %73,67'lik orana tekabül etmektedir. Turistlerin önemli oranda tercih ettiği diğer tesisler 2 yıldızlı oteller ve tatil köyleridir (Ek 9.2).

Yerli turistler Aydın ili içerisinde 2 yıldızlı otellerde (8,4 gece), Apart otellerde (6,3 gece), tatil köylerinde (7,5 gece) ve kampinglerde (8,3 gece) daha uzun süre konaklamaktadırlar. Yerli turistler Aydın ili içerisindeki konaklama tesislerinde ortalama 5,0 gece konaklamaktadırlar. Yabancı turistler ise en uzun süre tatil köyü (3,8 gece) kampingler (2,9 gece), 5 yıldızlı oteller (2,3 gece), 4 yıldızlı oteller (2,4 gece) ve pansiyonları (2,0 gece) tercih etmektedirler. Yabancı turistler yerli turistlere oranla konaklama tesislerinde daha kısa süreli konaklamaktadırlar. Yabancı turistlerin ortalama kalış süresi 2,1 gecedir. Genel olarak turistler Aydın ili içerisinde yer alan konaklama tesislerinde ortalama 3,8 gece konaklamaktadırlar (Ek 9.2).

Doluluk oranlarını incelediğimizde en yüksek doluluk oranlarının Ege Bölgesinin genelinde olduğu gibi tatil köyleri (%53,5) ve 5 yıldızlı otellerde (%54,2) gerçekleştiği görülmektedir. En düşük doluluk oranı %8,2 ile motellerde gerçekleşmektedir. Aydın ilinin genel doluluk oranı açısından Ege bölgesinin toplamından daha düşük bir orana sahip olduğu görülmektedir (Ek 9.2).

Aydın ilinin ilçelerine konaklayan kişi sayısı, ortalama kalış süresi ve doluluk oranlarını incelediğimizde Kuşadası ilçesinin en önemli merkez olduğu görülmektedir. Kuşadası'nı Yenihisar izlemektedir. Ortalama kalış süresi açısından Yenihisar ilçesinin daha uzun süreli konaklayan turistleri çektiği görülmektedir. Yenihisar ilçesinde ortalama kalış süresi 8,2 gece, Kuşadası'nda ise 2,7 gecedir.

Aydın ilinde konaklayan yabancı turistleri milliyetlerine göre inceleyecek olursak, Avrupa ülkelerinin payının yüksek olduğu görülmektedir. En çok turist Fransa ve Almanya'dan gelmektedir. Ancak, konaklama süresi açısından Fransız ve Alman turistler 4,9 gece ve 4,8 gecelik ortalama kalış süreleriyle en kısa süre konaklayan Avrupalı turistleri oluşturmaktadırlar. En uzun süre konaklayan turistlere dikkat edildiğinde sırasıyla, 9,3 gece ile İngiltere, 7,3 gece ile Belçika ve 6,7 gün ile Hollandalı turistler ön plana çıkmaktadırlar. Okyanus aşırı seyahatlerde Aydın ilini ve dolayısıyla Kuşadası'nı bir geçiş bölgesi olarak gördükleri sonucunu, Japon turistlerin 1,2 gece ve ABDli turistlerin 2,1 gece ortalama kalış süresi ile konaklamalarından çıkarabiliriz.

Tablo 3.14: Aydın ili ilçelerinde tesislere göre konaklayan kişi sayısı, ortalama kalış süresi ve tesislerin doluluk oranlarının (2000)

AYDIN	KONAKLAYAN KİŞİ SAYISI			ORTALAMA KALIŞ SÜRESİ			DOLULUK ORANI		
	Yerli	Yabancı	Toplam	Yerli	Yabancı	Toplam	Yerli	Yabancı	Toplam
TOPLAM	163.054	251.208	414.262	8, 5	1, 3	4, 1	%14, 8	%3, 49	%18, 3
MERKEZ	29	22.897	22.926	2, 3	1, 2	1, 3	%0, 06	%26, 0	%26, 1
KUŞADASI	45.112	158.506	203.618	7, 4	1, 3	2, 7			
YENİHİSAR	117.370	13.132	130.502	8, 9	2, 1	8, 2	%31, 1	%0, 84	%31, 9
DİĞER	543	56.673	57.216	1, 5	1, 1	1, 1	%0, 30	%21, 8	%22, 1

Kaynak: Turizm Bakanlığı

Tablo 3.15: Aydın ilinde konaklayan turistlerin dağılımı ve ortalama kalış süresi (2000)

MİLLİYET	KONAKLAYAN KİŞİ SAYISI	ORTALAMA KALIŞ SÜRESİ
İTALYA	10.410	1, 9
JAPONYA	15..011	1, 2
TOP.DİĞER OECD	21..943	1, 5
HOLLANDA	27..654	6, 7
A.B.D.	28..845	2, 1
İNGİLTERE	28..877	9, 3
BELÇİKA	31..821	7, 3
ALMANYA	70..030	4, 8
FRANSA	77..786	4, 9
TÜRKİYE	235..390	2, 1
DİĞER	75..679	3, 9
GENEL TOPLAM	581..613	3, 8

Kaynak: Turizm Bakanlığı

3.9.2.3. Kuşadası İlçesi

Tablo 3.16. Kuşadası'nda bulunan konaklama tesislerinin yıllar boyunca doluluk oranları

YILLAR	DOLULUK ORANI %
1988	%63, 9
1989	%62
1990	%61, 8
1991	%58
1992	%71, 3
1993	%74, 8
1994	%70, 9
1995	%76, 1
1996	%78, 7
1997	%81
1998	%79, 4
1999	%76, 4
2000	%77
2001	%80
2002	%74
Ortalama	%72, 4

Kaynak: Kuşadası Turizm Danışma Müdürlüğü

Kuşadası'nda bulunan konaklama tesislerinin doluluk oranları Kuşadası Turizm Danışma Müdürlüğünün verilerine göre 1998 – 2002 yılları arasında ortalama %72,4 olmuştur. %60 doluluk oranının altına 1991 Körfez Savaşı döneminde düşülmüştür. 1994 yılından sonra doluluk oranı artma sürecine girmiştir. 1988 –1994 yılları arasında ortalama doluluk %66,1 iken 1995 – 2002 yılları arasında ortalama %77,8 doluluk oranına ulaşılmıştır. Bu durum Kuşadası'nda doğru pazarlama politikalarının izlenmesinden ve/veya konaklama tesislerinin belli bir belli miktarda kalmasından kaynaklanabilir.

3.9.3. Kuşadası İlçesine Gelen Gemi ve Motor Adeti

Tablo 3.17: Kuşadası'na gelen gemi ve motor sayılarının yıllara göre değişimi

YILLAR	GEMİ ADEDİ	MOTOR ADEDİ
1988	608	846
1989	620	941
1990	653	1.141
1991	317	944
1992	605	1.121
1993	741	1.002
1994	758	1.043
1995	826	875
1996	712	760
1997	737	866
1998	807	634
1999	560	790
2000	679	677
2001	662	625
2002	312	688

Kaynak: Kuşadası Turizm Danışma Müdürlüğü

Kuşadası'na gelen motor sayısında kısa süreli yaşanan küçük yükselişlerle birlikte, özellikle 1992 yılından sonra genel bir azalma görülmektedir. 1988 – 2002 yılları arasında Kuşadası'na gelen motor sayısı, %18,7 oranında azalma göstererek 846 adetten 688 adete düşmüştür. Gemi sayısı ise yine aynı dönemde günübirlik ziyaretçi sayısı ile benzerlik göstermiş ve Körfez Savaşı dönemi olan 1991 yılı hariç 2002 yılına kadar özellikle 1998 yılından sonra genel bir artış eğilimi gösterirken, 2002 yılında keskin bir düşüşle birlikte 312 adet gemiye düşmüştür. Bu durum ise bu süre boyunca Kuşadası'na gelen gemi sayısında %48,7 oranında bir azalma olduğunu gösteriyor. 1998 yılına kadar %32,73 oranında artan gemi sayısı 1998 – 2002 yılları arasında %61,3 oranında bir azalma göstermiştir.

3.9.4. Kuşadası İlçesine Gelen Günü Birlik Ziyaretçiler

Tablo 3.18: Kuşadası gümrüğünden giriş—çıkış ve günübirlikçi sayısının yıllar boyunca değişimi

YILLAR	GİRİŞ	ÇIKIŞ	GÜNÜBİRLİK	YILLAR	GİRİŞ	ÇIKIŞ	GÜNÜBİRLİK
1988	38.788	40.894	210.508	1996	41.264	37.798	250.199
1989	37.494	38.554	218.360	1997	46.999	44.561	300.521
1990	48.233	48.614	224.184	1998	47.519	43.095	346.234
1991	31.161	28.750	99.009	1999	24.163	21.634	261.762
1992	47.150	38.709	203.000	2000	31.440	29.122	393.412
1993	36.034	30.717	226.527	2001	24.556	26.688	419.333
1994	26.933	21.364	242.563	2002	37.279	38.743	164.304
1995	31.379	27.447	245.616				

Kaynak: Kuşadası Turizm Danışma Müdürlüğü

Günübirlik ziyaretçiler 1988 yılından sonra genel olarak artmakla birlikte diğer bütün göstergelerde görüldüğü gibi 1991 Körfez Savaşı ve 1999 ekonomik durgunluk yıllarında düşmüştür. 2002 yılında 2001 yılına oranla sert bir düşüş yaşanmış ve günübirlik ziyaretçi sayısı 164,304'e düşmüştür. Günü birlikçilerin sayısında 1998 –

2002 yılları arasındaki değişim 2002 yılında yaşanan düşme sonucunda –%21,9 olmuştur. 2001 yılı verileri ile değerlendirdiğimizde %99,2 oranında bir artış olduğu görülür ki bu durum 2002 yılında günübirlik ziyaretçilerde yaşanan azalmayı daha net bir şekilde göz önüne sermektedir.

3.9.5. Kuşadası Limanında Kışlayan Yatların Cinslerine ve Bandıralarına Göre Dağılımı (2000)

Tablo 3.19: Kuşadası limanında kışlayan yatların cinslerine ve bandıralarına göre dağılımı (2000)

BANDIRA	Ticari	Özel
ALMANYA	4	65
AVUSTURYA	-	3
BELÇİKA	-	5
FRANSA	-	17
HOLLANDA	-	13
İNGİLTERE	1	33
İRLANDA	-	1
İSPANYA	-	-
İSVEÇ	-	7
İTALYA	-	3
İSVİÇRE	1	11
NORVEÇ	-	2
A.B.D.	-	10
KANADA	-	1
MALTA	-	1
DİĞER	-	4
YABANCI TOPLAM	6	176
TÜRK	-	1
GENEL TOPLAM	6	177

Kaynak: Tursab, 2003

Kuşadası ilçesinde kışlayan yatları incelediğimizde özel yatların büyük çoğunlukta olduğu, ticari yatların çok az sayıda oldukları görülmektedir. Özel yatların bandıraları incelendiğinde en çok Almanya bandıralı yatların Kuşadası'nda kışladıkları

Alman bandıralı yatları sayıca, İngiltere, Fransa, Hollanda, İsviçre ve ABD bandıralı yatların izlediği görülmektedir.

4. KUŞADASI HALKININ TURİZM OLGUSUNA VE TURİZMİN ETKİLERİNE BAKIŞ AÇILARINI ANLAMAYA YÖNELİK BİR ALAN ARAŞTIRMASI

4.1. ÇALIŞMANIN AMACI ve ÖNEMİ

Yapılan bu alan araştırmasının amacı yıllardır turizm olgusuyla birlikte yaşayan Kuşadası halkının, turizmin sosyal, çevresel ve ekonomik etkilerini nasıl değerlendirdiklerini ve Kuşadası'nda yaşama konusuna bakış açılarını saptamak ve dağıtılan anket formu sonuçlarına dayanarak, Butler, Doxey ve Murphy'nin hipotezini sınamaktır. Aynı şekilde anket sonuçlarından ekonomik açıdan turizm sektörüne bağlı olmaları nedeniyle Kuşadası halkının turizmin olumsuz etkilerini göz ardı edip etmeyeceğini ortaya koymak bu çalışmanın diğer bir amacıdır.

Kuşadası uzun bir süredir turizmle ve turizmin etkileriyle birlikte yaşamaktadır. Bu çalışma, Kuşadası'nın bir çok turistik merkeze yakınlığı ve turistik gelişmesinin diğer turistik merkezlerle benzerliği nedeniyle, pek çok turizm merkezine model oluşturabilecek verilerin elde edilmesi ve bu çalışmanın sonuçlarının ışığında diğer çalışmalara örnek teşkil edebilecek olması nedeniyle önemlidir.

4.2. ÇALIŞMA YÖNTEMİ

Araştırmanın ilk aşaması olarak hazırlanan anket formu Kuşadası'nda yaşayan kişiler arasından rastlantısal örnekleme sonucu seçilen 340 kişiye uygulanarak bir alan çalışması yapılmıştır. Örneklem hacmi belirlenirken %95'lik bir güven aralığı esas alınmıştır.

Anket formunun hazırlanması aşamasında Washington State Üniversitesi'nde kullanılan anket formu temel alınarak Şekil 1.2'de belirtilen turizmin sosyal bilimlerin ilgi alanına giren ekonomik, sosyal ve çevresel yapı ve elamanlar dikkate alınarak katılımcılardan turizmin bu konular üzerindeki etkileri hakkında fikirlerini almaya yönelik cümleler sunulmaya çalışılmıştır.

Hazırlanan anket formu dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde turizmin sosyal, ekonomik ve çevresel etkilerini belirten 16 cümle verilmiştir. İkinci bölüm, bölgedeki mevcut turistik faaliyetleri ve yapılması istenen faaliyetleri dile getiren 13 cümleden oluşmaktadır. Üçüncü bölümde, Kuşadası'nın ekonomik ve sosyal yaşamına yönelik 10 cümle verilmiştir. Bu üç bölümde verilen cümlelere katılımcıların görüşlerini yedi ayrı seçenek çerçevesinde (Katılıyorum, Büyük oranda katılıyorum, Kısmen katılıyorum, Fikrim yok, Kısmen katılmıyorum, Büyük oranda katılmıyorum, Katılmıyorum) belirtmeleri istenmiştir. Dördüncü bölümde katılımcıların yaşının, cinsiyetinin, medeni durumunun, sahip olunan çocuk sayısının, yaptıkları işin ve yıllık gelirlerinin, yaşadıkları alanın ve son üç yıl içerisinde yaptıkları tatil sayısının araştırıldığı demografik sorular sorulmuştur.

Verilen yanıtlar yedili Likert ölçeği kullanılarak değerlendirilmiştir. Bu amaçla, seçeneklere olumlu yanıtlardan başlayarak olumsuz yanıtlara doğru 7'den başlayarak 1'e kadar puan verilmiştir. Fikrim yok yanıtının puanlaması 4 olarak belirlenmiştir. (Katılıyorum 7, Büyük oranda katılıyorum 6, Kısmen katılmıyorum 5, Fikrim yok 4, Kısmen katılmıyorum 3, Büyük oranda katılmıyorum 2, Katılmıyorum 1)

Elde edilen veriler SPSS (Statistical Programme for Social Sciences) programı ile analiz edilmiştir. Veriler, tanımlayıcı ve çıkarımsal istatistik bazında ele alınmıştır. Demografik soruların frekans dağılımları ele alınmıştır. Öncelikle verilerin güvenirliliği (Cronbach Alpha) test edilmiştir. Değişkenlerin geçerliliğini belirlemek için faktör analizi (Principal Component Analysis) uygulanmış ve veri azaltımına gidilmiş on değişken kapsam dışında bırakılmıştır. Daha sonra bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki etkilerini incelemek amacı ile regresyon testi yapılmıştır.

4.3. ÇALIŞMADA ELDE EDİLEN BULGULAR

Tablo 4.1. Örneklem Profiline Sayısal ve Yüzdesel Dağılımı

YAŞ			CİNSİYET		
	Sayı	Yüzde %		Sayı	Yüzde %
20 yaş ve altı	57	% 16,8	Erkek	208	% 61,2
21 – 30 yaş arası	145	% 42,6	Kadın	132	% 38,8
31 – 40 yaş arası	77	% 22,6	Toplam	340	% 100,0
41 yaş ve üstü	61	% 17,9	MEDENİ DURUM		
Toplam	340	% 100,0		Sayı	Yüzde %
YILLIK GELİR			Bekar, dul boşanmış	195	% 57,4
	Sayı	Yüzde %	Evli	145	% 42,6
3 milyar ve altı	165	% 48,5	Toplam	340	% 100,0
3,1 – 6 milyar	82	% 24,1	SON ÜÇ YIL İÇERİSİNDE YAPILAN TATİL		
6,1 – 10 milyar	60	% 17,6		Sayı	Yüzde %
10,1 milyar ve üzeri	33	% 9,7	0 kez	189	% 55,6
Toplam	340	% 100,0	1—2 kez	76	% 22,4
YAŞAMA ALANI			3 ve daha fazla	75	% 22,1
	Sayı	Yüzde %	Toplam	340	% 100,0
Kentsel	241	% 70,9	YAPILAN İŞ		
Toplu konut sitesi	92	% 27,1		Sayı	Yüzde %
Kırsal alan	7	% 2,1	Öğrenci	68	% 20,0
Toplam	340	% 100,0	İşsiz	17	% 5,0
ÇOCUK SAYISI			Ev kadını	46	% 13,5
	Sayı	Yüzde %	Emekli	13	% 3,8
Çocuksuz	198	% 58,2	Kamu görevlisi	43	% 12,6
Tek Çocuk	41	% 12,1	Esnaf	31	% 9,1
2 ve üstü	101	% 29,7	Turizm Dışı Sektör çalışanı	22	% 6,5
Toplam	340	% 100,0	Turizm Sektörü çalışanı	100	% 29,4
			Toplam	340	% 100,0

Ankete katılan 340 kişinin 208'i yani %61,2'si erkek, geri kalan 132 kişi ise kadındır. Ankete katılanların %57,4'ü bekar, dul veya boşanmış, %42,6'sı evli, durumdadır. Ankete katılanların 198'si çocuk sahibi değildir. Tek çocuklu kişiler ise 41 kişi ile %12,1'lik bir oranı kapsamaktadır, 2 ve daha çok çocuk sahibi olanlar 101 kişi ile %29,7'lik bir kısmı oluşturmaktadır. Ankete katılanların %70,9'u kentsel alanda ve %27,1'i toplu konut sitesinde yaşamaktadır. Sadece 7 kişi yani ankete katılanların %2,1'i kırsal alanda yaşadığını belirtmiştir. Bu durum, Kuşadası'nın kentsel bir yerleşim

özelliği kazandığını, kırsal özelliklerini yitirdiği görölmektedir. Hızlı bir süreçte gerçekleşen kentleşme, çarpık yapılaşmayla beraber Kuşadası doğasının tahrip olmasına yol açmıştır.

Ankete katılanların % 42,6'lık kısmını oluşturan 145 kişi 21—30 yaş arasındadır. %22,6'lık kısmı oluşturan 77 kişi ile birlikte 21 – 40 yaş arası grup %65,2'lik kısmı oluşturmaktadır. Dolayısıyla anket sonuçları işgücü açısından önemli olan bu grubun istek ve beklentilerini yansıtmaktadır. 20 ve altı yaş grubuna dahil 57 kişi %16,8'lik ve 41 ve üstü yaş grubunda yer alan 61 kişi ise %17,9'luk dilimi oluşturmaktadır. Dolayısıyla, sosyal, kültürel ve ekonomik beklentileri farklı yaş gruplarının istekleri de anket sonuçlarına yansımıştır.

Ankete katılan 340 kişinin %22,3'ü işsiz, ev kadını ve emeklilerden oluşmaktadır. Yani, ankete katılan yaklaşık her dört kişiden biri ekonomik faaliyetin dışında yer almaktadır. Bu sayıya okul süresince öğrencilerinde dahil olduğunu düşünürsek bu oran, % 43,2'ye yükselmektedir. Ancak, üniversite öğrencilerinin çoğunluğunun yazın özellikle turizm sektöründe istihdam edildikleri öngörülebilir. Dikkati çeken nokta, turizm sektörü çalışanları ve gelirlerini özellikle turizm sayesinde kazanan esnafın %33,5'lik bir paya sahip olmasıdır. Bu durum, ekonomik faaliyete katılan yaklaşık 2 kişiden birinin doğrudan yada dolaylı olarak turizmle ilişkili olduğunu göstermektedir ki bu durumdan Kuşadası'nın turizm sektörüne olan bağımlılığı açığa çıkmaktadır.

Yıllık geliri incelediğimizde ankete katılanların %72,6'sı 6 milyar ve altı gelirle, özellikle %48,5'lik kısmının yıllık 3 milyar ve altı gelirle geçinmeye çalıştığı görölmektedir. Sadece, %9,7'lik kısmı oluşturan 33 kişinin yıllık geliri 10 milyarın üzerindedir. Dolayısıyla anket sonuçları çoğunlukla, düşük gelirli, diğer bir ifadeyle turizmin etkilerinden, özellikle ekonomik etkilerinden, olumsuz yönde etkilenme olasılığı en yüksek kişilerin görüşlerini yansıtmaktadır.

Son üç yıl içerisinde yapılan tatil sayısını incelendiğinde %55,6'lık kısmı oluşturan 189 kişinin hiç tatil yapmadığı görölmektedir. Bu sonuç, yıllık gelirle paralellik göstermektedir. Ortalama her yıl tatil yapan (son üç yılda 3 ve daha fazla tatil yapan) kişiler %22,1'lik dilimi oluşturmaktadır. Tatil yapmadıklarını belirten pek çok kişi “Zaten

tatil yöresinde yaşıyorum” ifadesini kullanmıştır, bu o kişilerin tatili bir ihtiyaç olarak görmediklerini göstermektedir.

Tablo 4.2: Faktör Analizi Sonuçları

	FAKTÖR YÜKÜ	ÖZDEĞER/ EIGEN-VALUE	TANIMLANAN FARK YÜZDESİ	μ	F DEĞERİ	ALPHA A	p
DUYGUSAL BAĞLILIK		3,914	12,627	4,05	10,8981	,8637	,0001
Bölge huzur veriyor	,851						
Bölge mutlu bir yerleşim	,848						
Bölgede evimdeyim	,842						
Ayrılırsam üzülürüm	,781						
Kuşadası özel bir yerdir	,696						
NEGATİF ETKİLER		3,440	11,098	3,92	58,029	,7517	,0001
Suç oranı	,782						
Şiddet	,762						
Fuhuş	,747						
Trafik	,671						
Yaşamı kötüleştirme	,532						
DIŞ ÇEVRE		2,835	9,146	6,64	1,0415	,6921	,3733
Ekonomik durum	,748						
Yerel kültür	,703						
Ulaşım alt yapısı	,654						
Kentsel yeşil alan	,478						
İÇ ÇEVRE		1,150	3,708	6,46	2,4823	,5368	,0843
Okul sayısı ve niteliği	,717						
Asayiş	,696						
Doğal güzellik	,610						
EKONOMİK ETKİLER		2,473	7,976	5,8	73,9139	,6288	,001
İş alanı	,805						
Yatırım	,776						
Küçük işyerleri	,588						
EKONOMİK BEKLENTİLER		1,293	4,170	4,78	1117,1200	,4431	,001
Daha çok iş	,815						
Devlet yatırımları	,776						
Genel ekonomik durum	,588						

TURİZM ARZI		1,071	3,455	5,72	32,7024	,6093	,0001
Tarihi kalıntılar	,816						
Doğal kaynaklar	,734						
Kültürel tarih	,448						
TANITIM		1,652	5,329	6,63	5,7783	,6224	,0032
Görsel reklam	,815						
Alternatif turizm faaliyetleri	-,690						
Yazılı döküman	-,667						

Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Ölçümü= 0,76; Toplam farkın (varyansın) açıklanma oranı 0,523' tür.

Elde edilen Cronbach alpha sonucuna göre, verilere faktör analizi uygulanmıştır. Yapılan faktör analizinde veri azaltımına gidilmiş ve iki ifade kapsam dışına alınmıştır. Barlett testi sonucu Shericity değeri 737,541 ve $p < ,001$ düzeyi ile Kaiser-Meyer-Olkin örneklem değeri 0,76 olarak gerçekleşmiştir ki bu değer kabul edilebilir sınırların içindedir.

Faktör analizi sonucunda sekiz faktör açığa çıkmaktadır. Bu faktörler, Kuşadası'nda yaşayan insanların Kuşadası'nda yaşamak konusundaki görüşlerinin araştırıldığı Duygusal Bağlılık, bölgede turizm kaynaklı – özellikle sosyal temelde – negatif sonuçları araştıran “Negatif Etkiler Faktörü”, Kuşadası'nın ekonomik durumunun, kentsel altyapı yeterliliği ve yerel kültürün canlılığının incelendiği “Dış Çevre” faktörü, Kuşadası'nda bulunan okulların sayısı ve niteliğinin, bölgenin genel asayiş durumunun, Kuşadası ve civarında bulunan doğal güzelliklerin bölge halkı yaşamındaki öneminin incelendiği “İç Çevre” faktörü, turizmin ekonomik etkileri arasında yer alan, turizmin bölgeye yatırım çekmesi, iş alanını artırması ve küçük işletmelerin ekonomik durumlarının sorulduğu “Ekonomik etkiler” faktörü, bölgede yer alan tarihi ve doğal kaynakları ve yerel kültürü kapsayan “Turizm Arzı” faktörü ve bölgenin görsel ve yazılı reklamının yapılması, bölgede farklı turizm faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi ve bölge hakkında tanıtıcı yazılı belgelerin çıkarılması konularını içeren “Tanıtım” faktörüdür. bu faktörlerin analiz sonuçlarına göz atacak olursak;

İlk faktörün tanımladığı fark yüzdesi 12,627'dir ve beş değişken ile ifade edilmektedir. Bu faktörün altında bulunan değişkenler; Kuşadası'nın huzurlu olması, Kuşadası'nın mutlu bir yerleşim olması, Kuşadası'nda evinde hissetme, Kuşadası'ndan

ayırılma durumunda üzülmeye ve Kuşadası'nın bölge insanları için özel bir yer olmasıdır. Değişkenler incelendiğinde faktörün "Duygusal Bağlılık" ile ilgili olduğu anlaşılmaktadır.

İkinci faktörün tanımladığı fark yüzdesi 11,098'tir ve beş değişken ile ifade edilmektedir. Bu faktörün altında bulunan değişkenler; suç oranı, şiddet, fuhuş, trafik ve yaşamı kötüleştirmedir. Değişkenlerin "Negatif Etkiler" faktörü ile ilişkili oldukları görülmektedir.

Üçüncü faktörün tanımladığı fark yüzdesi 9,146'dır ve dört değişken ile ifade edilmektedir. Bu faktörün altında bulunan değişkenler; ekonomik durum, yerel kültür, ulaşım alt yapısı ve kentsel yeşil alan değişkenleridir. Değişkenler incelendiğinde faktörün "Dış Çevre" ile ilgisi olan ifadelerden oluştuğu gözlemlenmektedir.

Dördüncü faktörün tanımladığı fark yüzdesi 3,708'dir ve üç değişken ile ifade edilmektedir. Bu faktörün altında bulunan değişkenler; okul sayısı ve niteliği, Bölgedeki asayiş, ve doğal güzele bölge halkının verdiği önemi anlatan değişkenlerdir. Değişkenler incelendiğinde faktörün "İç Çevre" ile ilgili olduğu anlaşılmaktadır.

Beşinci faktörün tanımladığı fark yüzdesi 7,976'dır ve üç değişken ile ifade edilmektedir. Bu faktörün altında bulunan değişkenler; iş alanı, bölgeye gelen yatırım, ve küçük işyeri sayısıdır. Değişkenler incelendiğinde faktörün "Ekonomik Etkiler" ile ilgili olduğu anlaşılmaktadır.

Altıncı faktörün tanımladığı fark yüzdesi 4,170'dir ve üç değişken ile ifade edilmektedir. Bu faktörün altında bulunan değişkenler; daha çok iş beklentisi, devlet yatırımlarının artması ve genel ekonomik durumdur. Değişkenler incelendiğinde faktörün "Ekonomik Beklentiler" ile ilgisi olan ifadelerden oluştuğu gözlenmektedir.

Yedinci faktörün tanımladığı fark yüzdesi 3,455'tir ve üç değişken ile ifade edilmektedir. Bu faktörün altında bulunan değişkenler; tarihi kalıntılar, doğal kaynaklar ve kültürel tarih değişkenleridir. Değişkenler incelendiğinde faktörün "Turizm Arzı" ile ilgili olduğu anlaşılmaktadır.

Sekizinci faktörün tanımladığı fark yüzdesi 5,329'dur ve 3 değişken ile ifade edilmektedir. Bu faktörün altında bulunan değişkenler; Görsel reklam, alternatif turizm faaliyetleri ve yazılı doküman değişkenleridir ki değişkenler incelendiğinde faktörün "Tanıtım" ile ilgili olduğu anlaşılmaktadır.

Değişkenlere verilen cevapların ortalamalarını (μ) incelediğimizde ankete katılanların en olumlu yaklaşımı Dış Çevre, Tanıtım ve İç Çevre değişkenlerine gösterdikleri görülmektedir (Ortalamaları; sırasıyla 6,64; 6,63 ve 6,46'dır). En olumsuz tavrı ise Turizmin Negatif Etkileri ve Duygusal Bağlılık değişkenlerine göstermişlerdir (Ortalamaları; sırasıyla 3,92 ve 4,05'dir). Dolayısıyla Kuşadası halkı, bölgenin ekonomik durumu, yerel kültürün yaşaması ve kentsel hizmetlerin kalitesi, bölgenin yazılı ve görsel olarak reklamının yapılması ve turizm faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi ve bölgede yer alan eğitim tesislerinin sayısı ve kalitesinin artırılması, asayişin sağlanması ve bölgenin doğal güzelliklerinin korunması konularına büyük önem vermekte ve turizmin suç oranını, şiddeti, fuhuşu ve trafiği arttırmadığını ve yaşamı kötüleştirmediklerini düşünmektedir. Diğer bir ifadeyle turizmin bölge için olumlu olduğu, bölgede cereyan eden ve/veya etme olasılığı olan kötü olayların oluşmasında turizmin etkisi olmadığını düşünmektedirler. Ayrıca ankete katılanların, Kuşadası'nın huzurlu olduğu, Kuşadası'nda yaşamaktan mutlu oldukları, ayrılmak zorunda kalırlarsa üzülecekleri gibi sorulara çok katılmamışlar yani Kuşadası'nın ve Kuşadası'nda yaşamının kendileri için özel bir anlamı olmadığını belirtmişlerdir. Kuşadası'nda ekonomik koşullar dolayısıyla – iş imkanı nedeniyle – yaşadıkları, aynı yada daha iyi koşullarla başka bir yerde yaşayabilecekleri görülmektedir.

P değerlerini incelediğimizde Dış Çevre ve İç çevre değişkenleri haricinde değişkenlerin p değerlerinin 0,05'ten küçük olduğu görülmektedir (Duygusal Bağlılık, Negatif Etkiler, Ekonomik Beklentiler, Ekonomik Etkiler, Turizm Arzı $p=0,001<0,05$ ve Tanıtım $p=0,032<0,05$). Dolayısıyla bu değişkenlere ait soruları birbirleriyle bağlantılı ve ilişkili olarak algıladıkları ancak Dış Çevre ve İç Çevre değişkenlerine bağlı soruları arasında ilişki kurmadıkları görülmektedir. Ancak bu değişkenlerin alpha (α) değerine bakacak olursak, iç çevre daha düşük oranda olmakla yani ilişki zayıf olmakla birlikte bu değişkenlere ait sorular birbirleriyle ilişkilidir daha farklı bir ifadeyle bu sorular aynı değişkenin ölçülmesi için kullanılmaktadır (Dış Çevre $\alpha=0,6921$ ve İç Çevre $\alpha=,5368$).

Sekaran alpha değerlerini değerlendirirken dikkat edilmesi gerekenleri şöyle açıklıyor; alpha değerinin 1'e yaklaşması daha iyidir. 0,6'dan küçük alpha değerlerinde ilişki zayıftır, 0,6—0,8 arası değerler kabul edilebilir ölçülerdedir ve 0,8'den büyük alpha değerleri iyi değerlerdir (Sekaran, 2000, 312). Alpha değeri incelendiğinde, değişkenleri ölçmek için kullanılan soruların birbirleri arasında ilişkili oldukları yani, aynı şeyi ölçtükleri görülmektedir. Alpha değerlerini büyüklüklerine göre sıralandığında en büyük değer duygusal bağlılıkta olduğu görülmektedir. Duygusal Bağlılık değişkeninin sorularının ,8637 ile iyi bir güvenilirliğe ve sorular arası ilişkiye sahip olduğu görülmektedir. Negatif etkiler ($\alpha = ,7517$), Dış Çevre ($\alpha = 0,6921$), Ekonomik Etkiler ($\alpha = ,6288$), Turizm Arzı ($\alpha = ,6093$) ve Tanıtım ($\alpha = ,6224$) değişkenlerinin sorularının birbirleriyle olan bağlantısı ve güvenilirliğinin kabul edilebilir olduğu ve İç Çevre değişkeninin ise $\alpha = ,5368$ ile zayıf ilişkili sorulardan oluştuğu görülmektedir. Ancak ekonomik beklentiler değişkenine ait sorular kendileri arasında en az ilişkide olan sorulardır. Başka bir ifadeyle değişkeni en az ölçen sorular Ekonomik Beklentiler sorularındır ($\alpha = ,4431$)

Tablo 4.3. Faktör Analizindeki Değişkenlerin Ortalamaları

Değişken	Ortalama	Mode	Değişken	Ortalama	Mode
KITAP HARİTA	6,69	7	DEVLET İS	5,64	7
REKLAM	6,67	7	DOGAL KAYNAK	5,23	7
EKONOMİ ÖNEMLİ	6,66	7	HEDİYECİ	5,06	7
YOL ÖNEMLİ	6,66	7	SIDDET	4,91	7
PARK ÖNEMLİ	6,65	7	MUTLULUK	4,41	7
KÜLTÜR ÖNEMLİ	6,59	7	YASAM KOTÜ	4,19	7
DOGA ÖNEMLİ	6,56	7	RAHATLA	4,15	1
BİSİKLET	6,54	7	SUÇ ORANI	4,11	7
SUC ÖNEMLİ	6,43	7	EVİMDE	4,09	1
OKUL ÖNEMLİ	6,39	7	ÜZÜLMEK	3,96	1
İŞ ALANI	6,31	7	KUSADASI ÖZEL	3,63	1
KÜLTÜR TARİH	6,09	7	FUHUS	3,23	1
YATIRIM	6,03	7	TRAFİK	3,17	1
TARİHİ	5,85	7	EKONOMİ KOTU	3,05	3
COK İS	5,65	7			

Ankete katılanların cevaplarından Kuşadası halkının turizme olumlu yaklaştıkları görülmektedir. Değişkenlere verilen cevapların ortalamalarına baktığımızda, ankete katılanların turizmin bölgeye iş alanı ve yatırım çektiği konularına büyük oranda katıldıkları görülmektedir (Ortalamaları, sırasıyla; 6,31 ve 6,03'tür). Ankete katılanlar en olumlu yeşil alanların artırılması (6,65), ekonomik durumun iyileştirilmesi (6,66), şehir içi ve dışı ulaşım yollarının düzeltilmesi (6,66), ve yerel kültürün önemsenmesi (6,59) değişkenlerine yaklaşmışlardır. En ters yönde yaklaşılan değişkenler ise turizmin trafik yoğunluğu yarattığı, fuhuşu arttırdığı ve Kuşadası ekonomisinin kötü olduğu yönündeki değişkenlerdir. Bu değişkenlere olumsuz yaklaşılması Kuşadası'nda turizmin olumsuz etkilerinin gözlenmediği ve turizmden rahatsız olunmadığı sonucunu ortaya koymaktadır. Bu değişkenlerin dışında Kuşadası'nın özel bir yerleşim olduğu ve Kuşadası'ndan ayrılmanın onları üzeceği sorularına verilen cevapların ortalaması olumsuz tarafa yakın çıkmıştır ve bu soruya en çok "tamamen katılmıyorum" şeklinde cevap verilmiştir. Verilen cevaplarda en sık kullanılan cevaplar incelediğinde, dikkati çeken nokta, Kuşadası'nda ekonominin durumuna yönelik soruya ankete katılanların belirgin bir tavır gösterememesidir. Ankete katılanlar, Kuşadası'nda genel bir refah görememiş buna karşın ekonomik durumun çok kötü olduğunu da belirtmemişlerdir. En çok verilen cevap "kısmen katılmıyorum" olmuştur. Ankete katılanlar diğer değişkenlere daha kararlı yaklaşmıştır. Seçeneklerden en çok ya "Katılıyorum", yada "Katılmıyorum" cevapları tercih edilmiştir.

Yapılan Anova testi sonucunda verilen cevaplarla demografik değişkenler arasında bir ilişki olmadığı görülmüştür. Ama, her bir demografik değişkenin alt grupları arasında değişkenlere yaklaşım açısından fark olup olmadığını verilen cevapların genel ortalamalarına bakarak inceleyecek olursak (Ek 7);

Yaşa göre incelendiğinde 31—40 yaş arasındaki insanların turizme daha farklı baktıkları görülmektedir. Turizmin şiddet ile ilişkisinin sorulduğu soruya 31—40 yaş arası kişiler daha olumlu bakmaktadırlar. Bu sonucu Kuşadası'nın daha çok işe ihtiyacı olduğu konusundaki görüşlerle birlikte değerlendirerek, bölgenin ve dolayısıyla onların ve ailelerinin turizme bağımlı olmalarından dolayı turizmin yaratmış olacağı olası durumları göz ardı etme olasılıklarının daha yüksek olduğu söylenebilir (Şiddet

değişkenine 31 – 40 yaş arası kişilerin verdiği cevapların ortalaması 5.42, daha çok iş değişkenine verdikleri cevapların ortalaması 5,4dür).

Değişkenlere verilen cevaplarda erkek ve kadınlarda önemli farklılıklar yoktur, hatta birbirine çok yakın cevaplar verilmiştir. Dolayısıyla olaylara bakış açıları açısından cinsiyet önemli bir ayraç değildir.

Verilen cevapları bekar, boşanmış yada dul yada evli olma durumuna göre incelediğimizde evli çiftlerin, tek yaşayanlara oranla turizmin yaşamı olumsuz etkilediğine daha az inanmaktadır. Bu sonuç, evli kişilerin çocuklarının ekonomik açıdan rahat etmelerini istemelerinden kaynaklanıyor olabilir. Bu sonuç, turizmin toplumsal yapıyı bozduğu, çocukları ahlaki yönden kötü etkilediği görüşüne ters bir durum oluşturmaktadır. Dolayısıyla, Kuşadası halkının turizm benimsediği ve o tarz bir yaşamı kabul ettiğini, en azından ekonomik koşulları dikkate alarak kabullenmek zorunda hissettiklerini söyleyebiliriz. Diğer değişkenlere verilen cevaplar birbirine yakındır.

Sahip olunan çocuk sayısına göre değişkenlere verilen cevaplar incelendiğinde çocuk sayısı arttıkça olumlu düşüncelerden uzaklaşmaktadır. Bu durum çocuk sayısının artışı ile birlikte ekonomik güçlüklerin daha fazla hissedilmesi ve turizmden elde edilen gelirlerin yeterli olmaması nedeniyle oluşuyor olabilir. Diğer dikkat çeken bir nokta ise tek çocuk sahibi olan kişilerin turizme daha olumlu bakmalarıdır. Neredeyse tüm değişkenlere verilen cevaplarda tek çocuklu kişiler turizme en olumlu yaklaşımı sergilemektedirler. En belirgin farklar, turizmin yaşamı kötüleştirdiği, toplumsal şiddeti arttırdığı ve Kuşadası'nda yaşamaktan mutlu olup olunmadığı ve Kuşadası'nı evleri olarak kabul edip etmedikleri konularında ortaya çıkmaktadır.

Elde edilen yıllık gelire göre incelendiğinde 10 milyon üzerinde geliri olan kişilerin, turizmin suç oranı ve şiddeti artırıp arttırmadığına yönelik sorulara diğer gelir gruplarına göre daha olumlu baktıkları, kültürel tarihin geliştirilmesi konusunda daha duyarlı oldukları ve Kuşadası'nı evi olarak en çok benimseyen kişilerin bu gelir grubunda olan kişiler olduğu görülmektedir. Bu durum, gelirin doğrudan ve dolaylı olarak turizmden kaynaklanıyor olmasından ve turizmin dayandığı temellerin korunmasının gerektiğinin farkında olmalarından kaynaklanmaktadır. Turizme en

olumsuz bakan grubun en alt gelir seviyesindeki kişiler olduğu görülmektedir. Bu durum, turizm dolayısıyla fiyatların ve iş konusunda rekabetin artmasından dolayı en çok sıkıntı çeken grubun bu grup olmasından dolayı ortaya çıkmaktadır. Ayrıca alt gelir grubu kişilerin ankete katılan kişilerin arasında en büyük grubu oluşturdukları görülmektedir (165 kişi, %48,5). Dolayısıyla, Kuşadası turizminin faydalarının Kuşadası toplumuna yayılmadığı, küçük bir grubun faydaların çoğunluğunu elde ettikleri görülmektedir (33 kişi, %9,7). Bu durum, üzerinde yoğun bir şekilde çalışılması gerektiğini açıkça göstermektedir. Bu çalışmanın kapsamında, Kuşadası turizminin bölge halkının istekleri ve beklentileri doğrultusunda ve sürdürülebilir bir turizm anlayışı altında düzenlenmesi gerektiği, aksi takdirde turizme ve turistlere karşı “olumsuz” tavırların ortaya çıkma olasılığının bulunduğu söylenebilir.

Verilen cevaplar yapılan işe göre incelendiğinde, ev kadınlarının turizmin yaşamı kötüleştirdiğine dair en olumsuz görüşe sahip grup olduğu ve öğrenciler, turizm sektörü çalışanları ve işsizlerin bu soruya en olumlu cevapları veren kişiler olduğu görülmektedir. Öğrencilerin, gelecekte çalışacakları sektörü benimsemelerinin ve işsiz kişilerin turizm bir iş kaynağı olarak görmelerinin bu olumlu görüşte etkin olduğunu söylemek mümkündür. Kuşadası’ndan ayrılmamanın en çok emeklileri, en az ise işsizleri ve turizm dışı çalışanları üzeceği görülmektedir. Bu sonuç Kuşadası’nın sakinliğinden ve doğal güzelliklerinden dolayı burada yaşamaktan mutlu oldukları, ancak işsizlerin Kuşadası’nı sadece iş kaynağı olarak gördüğü, turizm dışı sektör çalışanları açısından Kuşadası’nın ekonomik ve sosyal açıdan çok cazip olmadığı ve bu iki grubun kendilerini duygusal olarak Kuşadası’na bağlı hissetmedikleri görülmektedir.

Çalışmada bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki önemlerini belirlemek amacıyla, regresyon analizi yapılmıştır. Tablo 'de yönetici sekreterlerinin başarısını etkileyen faktörlerin regresyon analizi sonuçları verilmektedir.

Tablo 4.4. Etki Eden Faktörlerin Regresyon Analizi

DEĞİŞKENLER	B	T	Sig T
Duygusal Bağlılık	,798	17,348	,001
İç Çevre	,272	2,682	,008
Ekonomik Beklentiler	,202	2,286	0,23
SABİT	-,798	-2,155	,032

Not: Multiple R= ,703;
f= 109,545;

R Square= ,494;
Signif F.= ,001

Adjusted R Square= ,490

Çalışmada, bağımlı değişken olarak “Kuşadası’nda yaşamaktan mutluyum” ifadesi kullanılmıştır. Bu ifade bağımlı değişken olarak yer alırken faktör analizinde elde edilen bulgular sonucunda, “Duygusal Bağlılık, Negatif Etkiler, Dış Çevre, İç Çevre, Ekonomik Etkiler, Ekonomik Beklentiler, Turizm Arzı ve Tanıtım bağımsız değişkenler olarak kullanılmıştır. Tablo 4.4 incelendiğinde F değerinin 109,545, Signif. F. Değerinin 0,001 düzeyinde gerçekleştiği görülmektedir. Buna bağlı olarak Multiple R= ,703 ve R Square = ,494 olarak gerçekleşmiştir. Regression analizinden elde edilen bilgiler doğrultusunda, bağımsız değişkenlerin kişilerin mutlu olmaları bağımlı değişkenini % 49 oranında açıklamaktadır. Diğer taraftan, Duygusal Bağlılık (Sig. T. = 0,001<0,05), İç Çevre (0,008<0,05) ve Ekonomik Beklentiler (Sig. T. = 0,023< 0,05) bağımlı değişkeni açıklarken, Negatif Etkiler, Dış Çevre, İç Çevre, Ekonomik Etkiler, Turizm Arzı ve Tanıtım bağımsız değişkenleri bağımlı değişkeni açıklayamamaktadır.

Kuşadası halkının Kuşadası’nda yaşamasından mutlu olmasına dair etkin olan faktörlerin Duygusal Bağlılık, İç Çevre ve Ekonomik Beklentiler olduğu görülmektedir. Bu üç faktörün ilk ikisinin daha çok sosyal içerikli olduğu, insanların kendisi haricinde çevre halkını, ve özellikle ailelerini de düşündüğünü ortaya koymaktadır. Ekonomik durum beklentileri bu faktörler arasında mutluluğa en az etki eden faktör olarak göze çarpmaktadır. Bu durum insanların, hala “sosyal” bir hayat sürmekte olduğunu, yaşama ve olaylara daha toplumcu – diğer insanları da içine katarak değerlendirdiği – baktıkları, yani mutluluğun yaşam alanlarındaki çevre ve insan faktörlerinden uzak olmadığını düşündüklerini göstermektedir. Başka bir ifadeyle, bölge halkı hayata hala “ profesyonel

olmayan” yani para temelli olmayan bir bakış açısıyla bakmaktadır. İnsanların hayat standartlarını yükseltmeleri için ekonomik durum ve bölgenin gelişiminden kaynaklanan ekonomik beklentilerde önemli bir etkindir ama anket sonuçlarından ekonomik faktörlerin halkın mutluluğuna etki eden faktörler arasında son önem sırasına sahip olduğu görülmektedir.

Bu üç değişken haricindeki Negatif Etkiler, Dış Çevre, Ekonomik Etkiler, Turizm Arzı ve Tanıtım bağımsız değişkenlerinin Kuşadası halkının mutluluğu üzerinde etki sahibi olmadığı görülmektedir.

Ankete katılanlar turizmin fuhuşu, suçu, şiddeti, trafiği arttırmadığını ve turizmin Kuşadası’nda yaşamı kötüleştirmedini düşünüyor ve bu konular onların hayatlarında sorun olarak yer etmemesinden dolayı bu faktörler mutluluklarında etkin değildir. Ankete katılanların Kuşadası’nın kentsel yaşamıyla ilgilenmedikleri, değişik bir ifadeyle kentsel niteliklerle ilgilenmedikleri yada kentsel yaşamın kalitesinin onların mutluluğunda etkin olmadığı görülmektedir. Bu sonuç, Kuşadası halkının hızlı bir kentleşme süreci sonucunda kentsel alanda yaşamaya başladığı ancak kentli bir yaşam sürmedikleri ve kentsel yaşam kalitesiyle ilgilenmediklerini göstermektedir. Okul sayısı, bölgenin güvenliği ve doğal güzellikleri içeren İç Çevre faktörü mutluluğa etki ederken Dış Çevre faktörünün etki etmemesi şehrin sosyal yapısıyla ilgilenirken fiziksel niteliklerle ilgilenmediklerini gösterir.

Turizmin Kuşadası’na getirdiği ekonomik kazançlar insanların mutluluğuna etki etmemektedir, insanlar için daha çok gelecekle ilgili ekonomik beklentiler daha önemlidir. Kuşadası halkı turizm sayesinde gelen işi ve gelir imkanlarının gelecekte de artarak devam etmesini istemektedirler.

Turizm Arzı ve Tanıtım değişkenleri de insanların mutluluklarında etkin değildir. Aslında bunlar turizmin ekonomik beklentileri karşılamaları konusunda önemli faktörlerdir ancak bu faktörlerin insanların Kuşadası’nda mutlu bir şekilde yaşamalarında etkin olmadığı ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla insanların turizm arzı elemanlarının ekonomik getirileri olmazsa tahrip edilmelerini çok önemsemeyecekleri

açığa çıkmaktadır. Bu sonuç, halkın kültürel, tarihi ve doğal varlıkların korunması konusunda bilinçlendirilmeleri gerektiğini göstermektedir.

SONUÇ

Turizm dünyanın en büyük sektörlerindendir ve en hızlı büyüyen endüstrilerinden birisi durumuna gelmiştir ve temel öneme sahip ekonomik ve sosyal bir olay olmuştur. Turizmin bu gelişimi, turistik bölgelerde odaklanmış olan, çok sayıda ekonomik, çevresel ve sosyal etkilere yol açmıştır. Turizm üzerinde yapılan çalışmalar; yaşam mekanlarından uzak olan insanların, seyahat edenlerin isteklerini karşılayan kuruluşların ve yerel halk üzerindeki ekonomik, sosyal ve fiziksel etkilerinin araştırılmasıdır. Bu çalışmalar turistlerin motivasyonları ve tecrübelerinin, turistik bölge insanların beklenti ve değerlendirmelerinin ve turistler ile yerel halk arasındaki ilişkileri düzenleyen kurum ve kuruluşların rollerinin çalışılmasını içermektedir. Turizmin hem ekonomik hem de sosyal değişim açısından etkili olacağına dair genel görüşler vardır. Gerçektende, turizm dünyada birçok ülkede, istihdam ve yatırımı canlandırmış, toprak kullanımı ve ekonomik yapıyı belirlemiş ve ödeme dengesine olumlu etkilerde bulunmuştur. Turizmin, yerel halka maliyetleri genelde ekonomik faydalar yüzünden görmezden gelinir. Turizmle ilgili kararları alınırken bu fayda ve maliyetler dikkatle incelenmelidir. Turizm gelişmesini, yerel gereksinim, istek ve sınırlar doğrultusunda yönlendirmek, turizmin toplum içindeki değerini arttırabilir ve sürdürülebilir bir sanayiinin kurulmasını sağlayabilir. Turizmin karmaşık etkileri, tüm etkilerinin ölçülmesini neredeyse imkansız hale getirmektedir. Turizmin bir çok etkisi, zor fark edilmektedir ve genelde beklenmeyen şekillerle açığa çıkar. Diğer bir değişle, birincil etkiler, ikincil ve üçüncül etkileri açığa çıkarır ve izlenilmesi ve kaydedilmesi genellikle pek mümkün olmayan çok sayıda etkiyi ortaya çıkarır. Etkilerin birbiriyle etkileşimleri, daha ileri değişimleri oluşturur. Birçok küçük toplum, başarılı bir turistik gelişme için yetenek ve kaynağa sahiptir. Başarılı ve sürdürülebilir bir turizm endüstrisi oluşturmak, başarılı ve sürdürülebilir ekonomik faaliyet oluşturmak gibidir.

Ülkemizde turizm sektörü gerek turist sayısı gerekse turizm gelirlerinde gösterilen önemli gelişmelere rağmen, yine de sahip olduğu kapasiteleri sonuna kadar kullanamamaktadır. Turizm her şeyden önce ekonomik ve kültürel bir faaliyettir. Turizmin malzemesi öncelikle kültürdür. Yalnızca güneş ve denizin var olması ile kendiliğinden bir turizm faaliyetinin gelişemeyeceği gerçeği ülkemizde yeni anlaşılmaya

başlanmıştır. Dolayısıyla pazarlanacak olan doğa ve kültür malzemesi, olgunlaştırılmış hizmet kültürü ile birlikte bir anlam ifade edecektir.

Türkiye turizm sektörünün ulusal ekonomi açısından taşıdığı önemi bir çok Avrupa ülkesinden daha önce kavrayarak sektöre ilişkin yasal düzenlemeleri yapan ilk Avrupa ülkeleri arasında yer almıştır. Ayrıca, diğer Akdeniz ülkelerine kıyasla Türkiye'de turizmin daha geç gelişmesi sonucu, bu ülkelerde yapılan yanlışlar ve doğrular Türkiye'ye iyi bir örnek oluşturmuştur. Türkiye'nin doğal, tarihi ve kültürel zenginlikleri ve Türk insanının bilinen misafirperverliğine ek olarak bir çok turizm işletmesinin Akdeniz ve Avrupa'daki en çağdaş ve modern seviyede olmasının getirdiği avantajlar açıkça görülmektedir. Üyesi olmayı amaçladığımız Avrupa Birliği'ndeki gelişmeleri yakından takip ederek, tam bir uyum için ekonomi, mevzuat ve örgütlenme açısından gerekli önlemlerin zamanında alması durumunda, Türk turizminin Birliğin mevcut üyelerindeki seviyeden daha ileri noktalara ulaşması beklenmektedir.

Türk turizminin göstermiş olduğu gelişmeye paralel olarak, gelir açısından da tatmin edici düzeye gelmesi için yeniden yapılanması gerekmektedir. Türkiye'nin turizmdeki başarısı, uluslararası pazarlardaki rekabet gücüne bağlıdır. Bu nedenle bu alanda faaliyet gösteren kurum, kuruluş ve şirketlerin yeniden yapılanmasına olanak tanıyacak düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle sektörün finansman sorununa kaynak oluşturabilecek çözümler getirilmeli, yeni pazarlara açılmak için pazarlama kesimi özellikle desteklenmeli, uluslararası pazarlardaki gelişmeler izlenerek politika oluşturulmalı, turizmin 12 aya yayılması konusunda somut adımlar atılmalıdır. Nelerin yapılacağına karar verilirken; iklim, doğal kaynaklar, bozulmamış çevreye sahip olması, zengin tarih, kültür, örf ve adet, Türk insanının geleneksel konukseverliği, özgün sosyo-kültürel özellikler ve doğu ile batının egzotik bir bileşimini sunması, coğrafi konum nedeniyle ana pazarlara olan yakınlığı, rakip ülkelere göre daha yeni ve daha nitelikli tesislerin varlığı, iç turizmdeki hareketlenme ve toplumun artan oranda tatili ihtiyaç olarak algılaması, turizm çeşitlendirmesine olanak veren coğrafi ve doğal yapının varlığı, halı, deri, konfeksiyon ve mücevher başta olmak üzere turistlere çeşitli ve ucuz alışveriş imkanları sağlayan olanakları, son on yılda gelişmiş turistik bölgeler arasına girmiş olması gibi avantajlarının ve altyapı ve hizmet kalitesinin ve destek sektörlerindeki gelişmenin, hızlı talep artışının beraberinde getirdiği ihtiyaçlara cevap

verememesi, turist sağlığı ve güvenliğindeki yetersizlikler, standardı yüksek tesislerin yakın çevresi ile uyumsuzluğu, düzensiz ve denetimsiz yönde gelişen ticari faaliyetlerin ülke turizminde ve ürün kalitesinde yol açtığı yozlaşma, mevsimsellik ve kapasite kullanım oranlarının düşüklüğü, tanıtımda yetersiz dış yatırımlar, yerel yönetimler ve kamunun turizme yeteri kadar ilgi göstermemesi, pazarlara ve turizm arzına ilişkin araştırmaların yetersizliği nedeniyle sağlıklı stratejik kararların alınmasındaki güçlükler ve yüksek enflasyon sorunu gibi dezavantajlarının dikkate alınması gerekmektedir. Avantajlar daha arttırılmaya çalışılırken dezavantajları gidermek amacıyla önlemler alınmalıdır. Çünkü, gelişmekte olan ülkelerin turistleri cezbeden kaynaklarının çoğu birbirine benzemektedir. Dolayısıyla, turistik bölgelerin dünya çapında rekabet avantajı kazanmaları Mathieson ve Wall'ın bildirdiğı gibi büyük oranda şu dört koşula dayanmaktadır (Mathieson ve Wall, 1992, 46);

- Sunulan hizmetin ve tesislerin uyumlu karışımı, kalitesi ve fiyatı
- Yetenekli ve deneyimli örgütsel yapının varlığı
- Turistik bölgenin ana turist alanlarına göre coğrafî konumu ve bu turistik bölgelerin coğrafî konumun avantajlarını kullanabilme yada coğrafî yerin kötü etkisini giderebilme yeteneğı
- Finansal yatırımın kaynağı ve yapısının kuvvetli olması

Kuşadası uzun bir süredir turizmle ve turizmin etkileriyle birlikte yaşamaktadır. Bu çalışma, Kuşadası'nın bir çok turistik merkeze yakınlığı ve turistik gelişmesinin diğer turistik merkezlerle benzerliğı, pek çok turizm merkezine model oluşturabilecek verilerin elde edilmesi ve bu çalışmanın sonuçlarının ışığında diğer çalışmalara örnek teşkil edebilecek olması nedeniyle önemlidir. Bu alan araştırması yıllardır turizm olgusuyla birlikte yaşayan Kuşadası halkının, turizmin sosyal, çevresel ve ekonomik etkilerini nasıl değerlendirdiklerini ve Kuşadası'nda yaşama konusuna bakış açılarını Butler'ın teorisine göre değerlendirmek için yapılmıştır. Turizmin sosyal bilimlerle ilgili çevresi üzerine yapılan bu çalışmada, sosyal, ekonomik ve coğrafî ile ilgili etkiler araştırılmaya çalışılmıştır (Şekil 1.2). Elde edilen bulgular ışığında şunlar belirtilebilir;

Kuşadası'nın kentsel bir yerleşim özelliği kazandığı, kırsal özelliklerini yitirdiği görülmektedir. Hızlı bir süreçte gerçekleşen kentleşme, çarpık yapılaşmayla beraber Kuşadası doğasının tahrip olmasına yol açmıştır.

Kuşadası'nda yaşayan her dört kişiden biri ekonomik faaliyetin dışındadır. İstihdamın ve gelirin çoğunluğu turizm sektörü tarafından sağlanmaktadır. Bu durum Kuşadası'nın turizme bağımlı olduğuna işaret etmektedir. Anket sonuçları, ekonomik faaliyete katılan yaklaşık iki kişiden birinin doğrudan yada dolaylı olarak turizmle ilişkili olduğunu göstermektedir ki bu durumdan Kuşadası'nın turizm sektörüne olan bağımlılığı açığa çıkmaktadır. Ancak turizm sektöründe ücretlerin düşük olduğu ve toplumun beklentilerini karşılamakta zorluk çektiği ortaya çıkmaktadır. Çünkü turistik faaliyet 12 aya yayılamamıştır ve yazın elde edilen iş imkanları da ancak düşük gelirli olmaktadır. Bu sonuç yıllık gelir miktarlarını incelediğimizde daha net ortaya çıkmaktadır. Kuşadası halkının %72,6'sı 6 milyar ve altında özellikle %48,5'lik kısmı yıllık 3 milyar ve altı gelire geçinmeye çalışmaktadır. Sadece, %10'luk bir kısım yılda geliri 10 milyarın üzerinde gelir elde etmektedir. Bunların bir kısmı da kamu sektöründe çalışmaktadırlar. Elde edilen gelirin ve kırsal yaşam alışkanlıklarını bırakmamanın sonucu olarak Kuşadası halkının çoğu tatilin bir gereklilik olduğunu düşünmemektedir. %60'a yakın kısmı son üç yılda tatil yapmadığını belirtmiştir, bu sonuç ekonomik faktörlerin bir sonucu olarak görünmesine rağmen, insanların kentlileşememesi ve tatili kendileri için gerekli bir tüketim olarak görmemeleri de bu sonuçta etkindir. Tatil yapmadıklarını belirten pek çok kişi “zaten tatil yöresinde yaşıyorum” ifadesini kullanmıştır.

Kuşadası halkının Kuşadası'nda yaşamasından mutlu olmasına dair etkin olan faktörler daha çok sosyal yapı ve insanın sosyal yaşamı ile ilgili çıkmıştır. Bu sonuç, insanların kendisi haricinde çevre halkını, ve özellikle ailelerini de düşündüğünü ortaya koymaktadır. Ekonomik faktörler mutluluğa en az etki eden faktör olarak göze çarpmaktadır. Bu durum insanların, hala “sosyal” bir hayat sürmekte olduğunu, yaşama ve olaylara daha toplumcu – diğer insanları da içine katarak değerlendirdiği – baktıkları, yani mutluluğun yaşam alanlarındaki çevre ve insan faktörlerinden uzak olmadığını düşündüklerini göstermektedir. Başka bir ifadeyle, bölge halkı hayata hala “ profesyonel olmayan” yani para temelli olmayan bir bakış açısıyla bakmaktadır. İnsanların hayat

standartlarını yükseltmeleri için ekonomik durum ve bölgenin gelişiminden kaynaklanan ekonomik beklentilerde önemli bir etkindir, ancak ekonomik faktörler Kuşadası insanının mutluluğuna etki eden faktörler arasında son önem sırasına sahiptir. İnsanların hala, mutluluğu sosyal niteliklerde araması; Kuşadası halkının kırsal özelliklerini koruduğunu, çağcıl bir kentli gibi davranmadığını göstermekle birlikte insanların kentsel yaşamla da ilgilenmediklerine işaret etmektedir. Çünkü anket sonuçları halkın Kuşadası'nın kentsel yaşamıyla değişik bir ifadeyle kentsel niteliklerle ilgilenmediklerini yada kentsel yaşamı kalitesinin onların mutluluğunda etkin olmadığını göstermektedir. Bu sonuç, Kuşadası halkının hızlı bir kentleşme süreci sonucunda kentsel alanda yaşamaya başladığı ancak kentli bir yaşam sürmedikleri ve kentsel yaşam kalitesiyle ilgilenmediklerini göstermektedir. Okul sayısı, bölgenin güvenliği ve doğal güzellikleri içeren "İç Çevre" faktörü mutluluğa etki ederken "Dış Çevre" faktörünün etki etmemesi şehrin sosyal yapısıyla ilgilenirken fiziksel ve kültürel nitelikleriyle ilgilenmediklerini gösterir.

Kuşadası halkı turizmin fuhuşu, suçu, şiddeti, trafiği arttırmadığını ve turizmin Kuşadası'nda yaşamı kötüleştirmediklerini düşünmektedir. Ama bu görüşün temelinde, turizmin tek gelir kaynağı olduğunun farkında olmaları olabilir. Çünkü, turizmin Kuşadası'na getirdiği ekonomik kazançlar insanların mutluluğuna etki etmemektedir ve insanlar için gelecekle ilgili ekonomik beklentiler daha önemlidir. Kuşadası halkı turizm sayesinde gelen işi ve gelir imkanlarının gelecekte de artarak devam etmesini istemektedirler. Bu doğrultudaki diğer bir bulguda, insanların turizm arzı elemanlarının ekonomik getirileri olmazsa tahrip edilmelerini çok önemsemeyecekleri sonucudur. Bu sonuç, halkın kültürel, tarihi ve doğal varlıkların korunması konusunda bilinçlendirilmeleri gerektiğini göstermektedir.

Kuşadası halkının turizmin negatif etkileri hakkındaki görüşlerinin daha net araştırılabilmesi için Kuşadası'nın ekonomik açıdan Turizme olan bağımlılığının kırılması gerekmektedir. Aksi takdirde insanlar turizmin neden olduğu ve/veya olabileceği çevresel ve sosyo – kültürel olumsuzlukları ekonomik kazançları uğruna çekmeye veya göz ardı etmeye devam edeceklerdir. Aynı şekilde turistik gelişmenin toplumun genelinin istek ve beklentilerini karşılaması doğrultusunda turizme yeni ve sürdürülebilir bir anlayış getirilmelidir. Bu anlayışın içerisinde daha çok tesis yapımı geri

planda olması gereken faktörlerden birisi durumundadır. Çünkü, Kuşadası hem konaklama sektörü tarafından hem de konut yapımı için yoğun şekilde ve çarpık bir yerleşime sahip durumdadır. Yaşayan insanlara, özellikle gençlere kendilerini geliştirmeleri için fırsatlar tanınmalı, tek düze, turizme bağımlı bir yaşam sürmeye mahkum edilmemelidirler.

Kuşadası sakinlerinin yaşam alanları turistik tesislerin yoğun olarak bulunduğu alanlardan uzaklaştırılmalı ve yaşam alanı ile ticaret alanı bu anlamda ayrı tutulmalıdır. Yada ikisinin de birlikte yaşayabileceği bir yerleşim planı yapılmalıdır. Bu planın bugünün Kuşadası için bir çıkış noktası olacağı görülmektedir. Bugünkü çarpık yerleşme, durdurulmalı ve doğal ve tarihi alanlar bu tahribattan kurtarılmalıdır. Ayrıca yerel halkta bölgede daha fazla otel yapılmaması gerektiğini düşünmektedir. Bu Kuşadası turizminin devam edebilmesini sağlayacak faktörlerden birisidir.

Çalışma sonucunda görülmüştür ki; Butler'ın teorisi Kuşadası için geçerli değildir. Turizmle tanışmasının üzerinden uzun yıllar geçmiş olmasına rağmen Kuşadası halkı hala turizme ve turistlere hoşgörü ile bakmaktadır yada bakmak zorunda hissetmektedirler. Dolayısıyla Butler'ın teorisine "turistik bölge halkı ekonomik açıdan turizme bağımlılıktan kurtulduktan ve artan turist sayısı ve turizmin olumsuz etkilerinin daha net görülmesinden sonra, yerel insanların turizme ve turistlere bakış açıları olumsuz yönde değişecektir" şeklinde müdahale edilebilir. Ayrıca belirtilmelidir ki, Kuşadası halkının ekonomik açıdan turizme bağımlı olmaktan kurtulması yada bölgenin ve ülkenin genel olarak bir refah düzeyine ulaşması durumunda böyle bir çalışmanın tekrarlanmasında farklı sonuçlar alınması olasıdır.

KAYNAKÇA

- Abernathy, G. A. "The Most Beautiful Beach in the World:" Issues of Water Quality and Tourism in the Quepos/Manuel Antonio Area of Costa Rica" <http://www.4.ncsu.edu:8030/~twallace/FinalReport96.pdf>, 2002
- Akış, S. "Sürdürülebilir Turizm: Bir Alan Araştırması Sonuçları", Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, Yıl: 12, 2001, Bahar, s. 17—25
- Akış, S. "Turizmin Ekonomik, sosyal ve çevresel etkileri" Anatolia, Eylül -- Aralık 1996, Yıl 7, Sayı 3-4 s. 10—15
- Aktaş, A. "Turizm İşletmeciliği ve Yönetimi", Antalya, 1989
- Akurgal, E. "Ancient Civilisations and Ruins of Turkey", Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1999
- Alse Tur, <http://www.alsetours.com/abokus/kusadasi1.html>, 2003
- Andereck, K.L. ve Vogt, C.A. "The Relationship Between Residents' Attitudes Towards Tourism and Tourism Development Options" Journal of Travel Research, 39(3), s. 27—36
- Bean, G. E. "Kleinasien, I DIE AGAISCHE TURKEI VON PERGAMON BIS DIDYMA", Verlag Ernest Benn Ltd., Almanyada, 1969
- Bean, G. E. "Kleinasien", Germany, Verlag Ernest Benn. Ltd., 1969
- Bean, G. E. "Turkey Beyond The Meander", The Bath Press, Avon, Londra, İngiltere, 1989

- Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) (a), "Turizmin Üç Ana Etki Alanı"
<http://www.uneptie.org/pc/tourism/sust-tourism/env-3main.html>, 2002
- Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) (b), "Turizmin Ekonomik Etkileri"
<http://www.uneptie.org/pc/tourism/sust-tourism/economic.html>, 2002
- Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) (c), "Turizmin Çevresel Etkileri"
<http://www.uneptie.org/pc/tourism/sust-tourism/environment.html>, 2002
- Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) (d), "Turizmin Küresel Seviyede Sosyal Etkileri"
<http://www.uneptie.org/pc/tourism/sust-tourism/social.html>, 2002
- Burns, P. (1) "Thailand: Sex Tourism"
<http://www.trentu.ca/anthropology/anth409h>, 2002
- Büyük Larousse, 14. Cilt, 1986, s.7207
- Can H. ve Güner, S. "Turizm Hukuku", Siyasal Kitabevi, Ankara, 2000
- Caveney, C. A. "Dining Out in Quepos: Local and Foreign Perspectives"
<http://www.4.ncsu.edu:8030/~twallace/FinalReport96.pdf>, 2002
- Conly M. " Class And Neo-Colonialism In Tourism"
<http://www.trentu.ca/anthropology/anth409h>, 2002
- Cooper, H. L. "Made in Guatemala: Why It's Hard to Get a little Piece of the "Real" Costa Rica"
<http://www.4.ncsu.edu:8030/~twallace/FinalReport96.pdf>, 2002
- Cumhuriyet Ansiklopedisi, 7. Cilt, Akın Kitabevi, 1970, s.2117
- Çakılcıoğlu, M. "Sürdürülebilir Turizm"
<http://www.geocities.com.adaturizm/kentli1.html>, 2002

- Çengel, Y. (1) <http://www.geocities.com/Paris/Cafe/2253/davutlar/history.html>, 2003
- Çengel, Y. (2) <http://www.geocities.com/Paris/Cafe/2253/davutlar/Kusadasi.html>, 2003
- Department of International Development,
http://www.keysheets.org/green_2_tourism_rev.pdf, 2003
- Derretti, R. "Regional Cultural Tourism Development – a case study-
<http://www.gu.edu.au/centre/cmp/Papers-97/Derrett.html>, 2002
- Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü İstatistikleri, 2003
- DİE "1935 Yılı Genel Nüfus Sayımı Genel Nüfusu Sayımı "Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, İl-09 Aydın" TC Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü
- DİE "1970 Genel Nüfusu Sayımı "Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, İl-09 Aydın" TC Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara, 2002
- DİE "1980 Genel Nüfusu Sayımı "Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, İl-09 Aydın" TC Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara, 2002
- DİE "1985 Genel Nüfusu Sayımı "Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, İl-09 Aydın" TC Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara, 2002
- DİE "1990 Genel Nüfusu Sayımı "Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, İl-09 Aydın" TC Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara, 2002

- DİE “1997 Genel Nüfusu Sayımı "Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, İl-09 Aydın” TC Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara, 2002
- DİE “2000 Genel Nüfusu Sayımı "Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, İl-09 Aydın” TC Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara, 2002
- Doğan, H. Z. (1989) "Forms of Adjustment: Socio -- Cultural Impacts of Tourism", Annals of Tourism Research, 16(2), s.216—236
- Dünya Turizm İstatistikleri 2000 – 2002
<http://www.trentu.ca/anthropology/anth409h/statistics.html>, 2002
- Edwards, M. J. “Cops and Robbers: A Study on Crime in the Quepos/Manuel Antonio Area of Costa Rica”
<http://www.4.ncsu.edu:8030/~twallace/FinalReport96.pdf>, 2002
- Eralp, Z. "Turizmin Toplumsal Değişime Sosyo--Ekonomik Etkisi", Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1974
- Erdoğan, H. "Ekonomik, Sosyal, Kültürel, Çevresel Yönleriyle Uluslar arası Turizm", Bursa, 1995
- European Environmental Bureau, Federation of Environmental Citizens Organisations
http://www.eeb.org/activities/tourism/Tourism_MemorandumFIN:EN.pdf, 2003
- Futter M. ve Wood L. (a) “Tourism=Employment Equation:Does it Add up?”
<http://www.und.ac.za/und/indic/archieves/indicator/winter97/>, 2003
- Futter M. ve Wood L. (b) "Foreign Tourist in South Africa; The Rough Guide"
<http://www.und.ac.za/und/indic/archieves/indicator/winter97/>, 2003

- Futter M. ve Wood L. (c) "Domestic ourism in South Africa : (Un)Limited Options?"
<http://www.und.ac.za/und/indic/archieves/indicator/winter97/>, 2003
- Futter M. ve Wood L. (d) "Tourism and Development: No Short Cuts"
<http://www.und.ac.za/und/indic/archieves/indicator/winter97/>, 2003
- Görsel Büyük Genel Kültür Ansiklopedisi, Cilt 9, Görsel Yayınlar, s. 5332
- Gülbaş, N. ve Karaaslan, A. "Words and Phrases in Tourism", Hacettepe--Taş Kitapçılık Ltd. Şti, Ankara, 1998
- Haney, D. <http://www.arches.uga.edu/~haneydaw/twwh/traf.html>, 2002
- Hangover Radio News Services
http://www.hangoverguide.com/over/factbook/th_sexindustry.html, 2002
- Hicks, S. A. "Women in Tourism: Impacts from Tourism on the Women of Quepos, Costa Rica" <http://www.4.ncsu.edu:8030/~twallace/FinalReport96.pdf>, 2002
- Hollan, C. A. "Adventure Tourism as "Ecotourism" in Quepos, Costa Rica: Is it Sustainable?" <http://www.4.ncsu.edu:8030/~twallace/FinalReport96.pdf>, 2002
- Hotel Dergisi; Türkiye Otelciler Birliği Yayın Organı, Aralık 2002, 23. Sayı
- Hughell, E. B. "Tourism and Community Organization in Quepos"
<http://www.4.ncsu.edu:8030/~twallace/FinalReport96.pdf>, 2002
- İçöz, O. "Turizmin Bölgesel Ekonomik Etkileri ve Kuşadası Örneği" Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir, 1987
- İçöz, O. "Seyahat Acentaları ve Tur Operatörlüğü Yönetimi", Turhan Kitabevi, Ankara, 2000

- İzöz, O. "Turizm İşletmelerinde Pazarlama; İlkeler ve Uygulamalar", 2. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2001
- İzöz, O. ve Kozak, M. "Turizm Ekonomisi", Turhan Kitabevi, Ankara, 1998
- İzöz, O., Var, T. ve İlhan, İ. "Turizm Planlaması", Turhan Kitabevi, Ankara, 2002
- International Friends of Nature " Europe needs a sustainable tourism strategy"
<http://www.nfi.at/english/Arbeitsbereiche/tourism/Ests/documents/doc3-en.html>,
2003
- International Friends of Nature" Ten Guidelines for a Sustainable Development of
Tourism" <http://www.nfi.at/english/Arbeitsbereiche/tourism/Ests/documents/doc3-en.html>, 2003
- International Gender & Trade Network (1),
<http://www.genderandtrade.net/PaperSeries/Tourism.pdf>, 2003
- International Gender & Trade Network (2),
<http://www.genderandtrade.net/PaperSeries/Women21st.pdf>, 2003
- IUCN Canlı Türler Komisyonu, Kutup Ayısı Özel Grubu (Polar Bear Specialist Group
of IUCN Species Survival Commission) "Tourism and Other Issues"
<http://www.pbsg.npolar.no/Threats/tourism.html>, 2002
- Kağıtcıbaşı, Ç., "İnsan ve İnsanlar" Evrim basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1988
- Kahraman, N. "Sürdürülebilir kalkınma ve Turizm", Anatolia, Aralık 1994, Yıl 5,
Sayı 4, s.73—77
- Kırıl, M. "Turizmin KKTC'de Sosyal Yapıdaki Değişimlere Etkileri" Anatolia, Haziran
1995, Yıl 6 Sayı 2, s. 18—22

- Koruyan, N. "21. Yüzyıl Basında Dünya Ve Türk Turizmi " 6. Bilkent Turizm Forumu <http://www.tourism.bilkent.edu.tr/conferences/forum6/forum6NedretKoruyan.html> 2002
- Köfteoğlu, F. "Avrupa Seyahat Endüstrisi Pazarında Yaşanan Birleşme, Tekelleşme/Kartelleşme ile Entegrasyon Süreci ve Olası Sonuçları" 2. Bilkent Turizm Forumu '97, 1997 Ankara
- Kreag, G." The Impacts of Tourism" <http://www.seagrant.umn.edu/tourism/pdfs/ImpactsTourism.pdf>, 2003
- Kudrle, A. E. ve Sandler; M. "Public Relations for Hospitality; Managers Communicating for Greater Profits", John Wiley & Sons Inc., Canada, 1985
- Kuşadası Seyahat 1, http://www.kusadasi.travel.com/artemis_temple.html, 2003
- Kuşadası Seyahat 2, <http://www.kusadasi.travel.com/history-ephesus.html>, 2003
- Kuşadası Seyahat 3, http://www.kusadasi.travel.com/st_john_basilica.html, 2003
- Kuşadası Seyahat 4, http://www.kusadasi.travel.com/virgin_Mary's_house.html, 2003
- Kuşadası Seyahat 5, <http://www.kusadasitravel.com/history.html>, 2003
- Kuşadası Seyahat 6, <http://www.kusadasitravel.com/history1.html>, 2003
- Kuşadası Ticaret Odası İstatistikleri, 2003
- Kuşadası Turizm Danışma Müdürlüğü Broşürü, 2003
- Lennon, J. ve Foley, M. "Dark Tourism; The Atraction of Death and Disaster", TJ International, Padstow, Londra, İngiltere, 1997

- Lin, J. Green Club Web
http://www.greenclub.bc.ca/Eco-tours/Where_being/Declaration/declaration.html, 2003
- Livingston, M. M. "Quepos: A Small Paradise on the Brink of Foreign Overload"
<http://www.4.ncsu.edu:8030/~twallace/FinalReport96.pdf>, 2002
- Mabie, J. S. "Tourism and Sport Fishing in 84 Quepos, Costa Rica"
<http://www.4.ncsu.edu:8030/~twallace/FinalReport96.pdf>, 2002
- MacConnell, D. "The Tourist; The New Theory of The Leisure Class", University of California Press Ltd., Londra, İngiltere, 1999
- Mansel, A. M. "Ege ve Yunan Tarihi", 7. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1999
- Martha Patterson " Authenticity And Tourism In Finnish Lapland "
<http://www.trentu.ca/anthropology/anth409h>, 2002
- Martin W. ve S. Mason, "Social Trends and Tourism Future, Tourism Management"
- Mason, K. " Commodification and The Maasai in Kenya "
<http://www.trentu.ca/anthropology/anth409h>, 2002
- Mathieson A.ve Wall, G. "Tourism, economic, physical and social impacts", Longman Specific and Technical, Longman Singapur Publisher Ltd., Londra, 1992
- Meander Seyahat 1, <http://www.meandertravel.com/caravenserail.html>, 2003
- Meander Seyahat 2, <http://www.meandertravel.com/neopolis.html>, 2003
- Meander Seyahat 3, <http://www.meandertravel.com/samos.html>, 2003

- Mooney, K. "Mi Casa Es Su Casa: An Analysis of Home Stays in Quepos, Costa Rica" <http://www.4.ncsu.edu:8030/~twallace/FinalReport96.pdf>, 2002
- Murphy, P.E. "Tourism: A Community Approach" 1985, Londra, Routledge
- New Forest Committee "Tourism and Recreation Managing the Impacts" <http://www.newforestcommittee.org.uk/downloads/Factfil4.pdf>, 2003
- Newport County's Magazibe " Perhaps not just another plan to plan" <http://www.newportthisweek.com/News/2002/0118/Editorials.html>, 2002
- Orans M. "Marine Tourism; Development, Impacts and Managament", Routledge, Canada, 1999
- Özdemir, M. "Turizmle ilgili sosyal yapı araştırmalarında metodoloji denemesi" Anatolia, Eylül – Ekim, 1993, s.11-14
- Özkalp, E., Arıcı, H., Aydın, O., Bayraktar, R., Uzunöz, A. ve Erkal, B. "Davranış Bilimlerine Giriş", Anadolu Üniversitesi Tesisleri, Eskişehir, 1999
- Resort Turizm ve Seyahat Endüstrisi Dergisi, Sayı 8, 2003
- Salam, M. A., Ross, G., Malcolm, L. ve Beveridge, C.M. "Eco-Tourism to Protect the Reserve Mangrove Forest the Sundarban and and its Flora and Fauna", Anatolia: AN International Journal of Tourism and Hospitality Research, Volume 11, Number 1, Ankara, Türkiye, Detay Yayıncılık, s.56—65
- Sekaran U. " Research Methods For Business" 3. Baskı, JohnWiley & Sons Inc., New York, ABD., 2000
- Shaffer, K. "Tica and Gringa Relationships: A Study of Acculturation" <http://www.4.ncsu.edu:8030/~twallace/FinalReport96.pdf>, 2002

- Sharpe, D., Blackwood, C., Brass, J. L., Christensen, N., Goldman, G., Graham, D., Hammond, T., Kasperbauer, L., Leones, J., Maiorano, B., Menning, N., Nakazawa, T., Sablan, L., Snepenger, D., Taylor, D. ve Taylor, S. "Community Tourism Assesment Handbook, Step 3:Resident Attitude Survey, <http://www.montana.edu/wwwwrdc/section3a.html>, 2002
- Sheridan, L. "A Review of Current Research Activities Being Undertaken by the International Ecotourism Society" [http://www.mekonginfo.org/mrc_en/doclib.nsf/0/1A03035194C194664725692800174AC3/\\$FILE/FULLTEXT.html](http://www.mekonginfo.org/mrc_en/doclib.nsf/0/1A03035194C194664725692800174AC3/$FILE/FULLTEXT.html), 2003
- Snyder, R. B. "Hotels Can Help Sustain A Community" <http://www.4.ncsu.edu:8030/~twallace/FinalReport96.pdf>, 2002
- Stynes, D. "Economic Impacts of Recreation and Tourism" <http://www.msu.edu/course/prr1840/econimpact/pdf/ecimpvoll.pdf>, 2002
- Stynes, D. J. ve O'Halloran, C. "Tourism Planning" <http://www.msue.msu.edu/msue/imp/modtd/33000005.html>, 2002
- Sustainable Organisation "Citizen Initiatives" http://www.sustainable.org/casestudies/SIA_PDFs/SIA_alaska.pdf, 2002
- Sütgibi, S. "Kuşadası ve Selçuk Yöresinin İklimi (Turizm Açısından Uygulamalı Bir Coğrafya Araştırması)" Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Öğretim Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1992
- Şehir Rehberi 1a, <http://www.aboutkusadasi.com/history.php>, 2003
- Şehir Rehberi 1b, <http://www.aboutkusadasi.com/history2.php>, 2003
- Şehir Rehberi 1c, <http://www.aboutkusadasi.com/history3.php>, 2003

- Şehir Rehberi 1d, <http://www.aboutkusadasi.com/history4.php>, 2003
- Şehir Rehberi 1e, <http://www.aboutkusadasi.com/history5.php>, 2003
- Şehir Rehberi 2a, <http://www.kusadasi.biz/caravanserai.asp>, 2003
- Şehir Rehberi 2b, <http://www.kusadasi.biz/kusadasihistory.asp>, 2003
- Şehir Rehberi 2c, <http://www.kusadasi.biz/pigeonisland.asp>, 2003
- Şehir Rehberi 3a, <http://www.kusadasi.net/info/history.html>, 2003
- Şehir Rehberi 3b, <http://www.kusadasi.net/maps/citymap.html>, 2003
- Şehir Rehberi 4, <http://kusadasinews.8k.com/eng5.html>, 2003
- TC. Turizm Bakanlığı, "Konaklama İstatistikleri (Turizm İşletme Belgeli); 2001", Turizm Bakanlığı Yatırımlar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2002
- TC. Turizm Bakanlığı, "Turizm İstatistikleri, 2001, Turizm Bakanlığı Yatırımlar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2002
- TC. Turizm Bakanlığı, <http://www.turizm.gov.tr>, 2003
- Tekin , A. "Ekoturizm İçeriğinde Bağbozumu Şenlikleri", Anadolu, Turizm Araştırmaları Dergisi, Yıl 11, Mart -- Haziran 2000, Turhan Kitabevi, Ankara, s. 79 – 80
- Tekin , A. "Turizmin Sosyo--Kültürel ve Ekonomik Etkileri" Anatolia, Eylül 1994, Yıl 5, Sayı 3, s.45—47

- Tisdell, C. "Tourism Economic, the Environment and Development", Edward Elgar Publishing Ltd., İngiltere, 2001
- Turgut, K. "Ruinenstadte Rund Um Kuşadası", 1975, İstanbul, Türkiye Otomobilcilik Kulübü
- Tursab, <http://www.tursab.org.tr>, 2003
- TÜRKİYE VAKIFLAR BANKASI T.A.O. Planlama ve İktisadi Araştırmalar Grup Yönetmenliği, (Mevzuatı İzleme, Değerlendirme ve Ekonomik Araştırmalar Yönetmenliği) <http://www.vakifbank.com/tr/earastirma/turizm.doc>, 2003
- Tütüncü, Ö. "Yiyecek İçecek İşletmelerinde Müşteri Tatminini Ölçülmesi", Turhan Kitabevi, Ankara, 2001
- Umar; B. "Türkiye Halkının İlkçağ Tarihi" Sergi Yayınevi, İzmir, 1984
- United Nations Environment Programme, Division of Technology, Industry, and Economics (DTIE) <http://www.unep.ch/islands/siemi7.html>, 2003
- Unur, K. " Turizmin Türkiye'nin Ödemeler Dengesine Etkisinin Analizi" <http://www.sbe.deu.edu.tr/SBEWEB/dergi/dergi06/unur.html>, 2003
- Usal A. ve Oral S. " Turizm Pazarlaması", Kanyılmaz Matbaası, İzmir, 2001
- Wallace, T. "Studying Tourism in Quepos: 1 Introduction to the Research" <http://www4.ncsu.edu:8030/~twallace/FinalReport96.pdf>, 2002
- Weaver, D. B. "Ecotourism in The Less Developed World", CAB International, 1998, Biddles Ltd., İngiltere
- Werther, H. ve Klein, S. "Information Technology and Tourism -- A Challenging Relationship", 1999, Springer -- Verlag, Viyana, Avusturya

- World Ecotourism Summit “Québec Declaration on Ecotourism”
<http://www.ecotourism2002.org/anglais/declaration.html>, 2003
- WTO, "National and regional Tourism Planning, Methodologies and Case Studies", Thomson Learning, Londra, İngiltere, 1994
- WTO, "Tourist Safety and Security; Practical Measures for Destination", WTO, Madrid, İspanya, 1997
- Yurt Ansiklopedisi, 2. Cilt, Anadolu Yayıncılık, İstanbul, 1982, 1044 – 1045
- Zichelle, K. E. “Pura Vida! Activism, Education and Environmentalism in Quepos”
<http://www.4.ncsu.edu:8030/~twallace/FinalReport96.pdf>, 2002

EKLER

Ek 1. Konaklama Tesislerinin Sayısı, 2001

OTEL	
5 YILDIZ	126
4 YILDIZ	215
3 YILDIZ	491
2 YILDIZ	607
1 YILDIZ	135
ÖZEL BELGELİ	49
YÜZER	4
TERMAL	1
APART	35
TOPLAM	1 663
MOTEL	28
PANSİYON	145
TATİL KÖYÜ	80
OBERJ	6
KAMPİNG	9
GOLF TESİSİ	4
EĞİTİM UYGULAMA	1
TURİZM KOMPLEKSİ	3
TOPLAM	276
GENEL TOPLAM	1 939

Kaynak: Turizm Bakanlığı, 2003

Ek 2: Almanya, İngiltere ve Bağımsız Devletler Topluluğu Ülkelerinden Gelen Turist Sayısındaki Değişimler

	ALMANYA		İNGİLTERE		BDT		BU ÜLKELERDEN	ÜÇ ÜLKENİN
YILLAR	GELEN TURİST	GELENLER İÇİNDEKİ PAYI	GELEN TURİST	GELENLER İÇİNDEKİ PAYI	GELEN TURİST	GELENLER İÇİNDEKİ PAYI	TÜRKİYE'YE GELENLERİN TOPLAMI	TOPLAM İÇİNDEKİ PAYI
1981	181.000	%16	67.000	%6	12.000	%1	1.158.000	%22
1982	201.000	%18	66.000	%6	11.000	%1	1.148.000	%24
1983	238.000	%16	92.000	%6	13.000	%1	1.506.000	%23
1984	267.000	%14	106.000	%6	14.000	%1	1.855.000	%21
1985	321.000	%15	149.000	%7	11.000	%1	2.190.000	%22
1986	388.000	%16	154.000	%6	16.000	%1	2.397.000	%23
1987	523.000	%18	266.000	%9	19.000	%1	2.906.000	%28
1988	767.000	%18	470.000	%11	22.000	%1	4.265.000	%30
1989	896.000	%20	405.000	%9	43.000	%1	4.459.000	%30
1990	973.000	%18	351.000	%7	223.000	%4	5.389.000	%29
1991	779.000	%14	200.000	%4	731.000	%13	5.517.000	%31
1992	1.165.000	%16	314.000	%4	1.241.000	%18	7.076.000	%38
1993	1.118.000	%17	441.000	%7	1.167.000	%18	6.500.000	%42
1994	994.000	%15	568.000	%9	1.430.000	%21	6.670.000	%45
1995	1.656.000	%21	734.000	%10	1.366.000	%18	7.726.000	%49
1996	2.141.000	%25	758.000	%9	1.560.000	%18	8.582.000	%52
1997	2.338.000	%24	915.000	%9	1.513.000	%16	9.712.000	%49
1998	2.233.000	%23	997.000	%10	1.311.000	%13	9.753.000	%49
1999	1.389.000	%19	815.000	%11	411.000	%6	7.464.000	%36
2000	2.276.000	%21.9	915.000	%8.8	1.376.000	%13.2	10.412.000	%43.9
2001	2.875.000	%24.9	844.000	%7.2	1.423.000	%12.3	11.569.000	%44.4

Kaynak: Tursab, 2003

Ek 3: Türkiye'ye Gelen Yabancı Turistlerin Ükelere Göre Sayıları, 1990- 2002

BATI AVRUPA

X1000 kişi	2002	2001	2000	1999	1998	1997	1996	1995	1994	1993	1992	1991	1990
İNGİLTERE	1040,2	844,6	915,3	814,8	996,5	815,3	758	734	568	441	314	200	351
AVUSTURYA	376,9	359,9	320,5	129,4	235,1	307,5	238	181	138	211	204	102	196
BELÇİKA	313,4	310,3	256,9	148,6	181,1	155,4	113	107	75	88	75	33	56
FRANSA	523,8	523,3	449,5	270,2	436,9	333,7	261	251	233	301	247	117	310
ALMANYA	3480,8	2875,4	2276,2	1388,7	2233,7	2338,5	2141	1656	994	1118	1165	779	973
LÜKSEMBURG	4,2	3,5	2	1,1	4,3	1,8	1,7	1,6	1,3	2	1,7	1,6	5,4
HOLLANDA	871,6	632,2	440	214,1	328	263,3	216	203	180	216	204	107	150
İSVİÇRE	143,4	125,3	1,5	38,7	76,8	68,2	70	62	47	82	78	41	76
İRLANDA	53,1	48,4	42,1	37,9	39,9	34,5	24	24	32	26	22	*	*

KUZEY AVRUPA

X1000 kişi	2002	2001	2000	1999	1998	1997	1996	1995	1994	1993	1992	1991	1990
DANİMARKA	161,2	125,5	100,9	83,4	104,8	148,3	147	104	76	79	64	32	34
FİNLANDİYA	80,9	63,6	53,4	39,9	78	107,5	124	102	78	96	104	80	104
İZLANDA	1,2	4,1	3,3	5,9	7	4,7	4,5	3,6	3,4	2,9	2,4	*	*
NORVEÇ	94,8	87,6	67,5	56,6	70,1	112,1	86	62	50	54	42	24	39
İSVEÇ	203,8	200	148,5	107,4	156,1	199,1	183	127	93	87	120	69	110

ORTA VE DOĞU AVRUPA

X1000 kişi	2002	2001	2000	1999	1998	1997	1996	1995	1994	1993	1992	1991	1990
BULGARİSTAN	833,8	540,2	381,5	259	244,7	219,3	139	141	170	368	818	943	72
ÇEK. CUM.	63,2	51,8	65,5	40,6	47,1	60,6	40	37	32	75	126	217	66
MACARİSTAN	51,3	38,2	36,7	25	26,2	22,7	15	16	28	98	148	164	172
POLONYA	150,9	150,5	118,1	56,2	80,8	50,8	37	33	40	51	111	184	206
ROMANYA	180,2	180,2	265,1	483,1	505,7	398,9	191	283	414	311	566	503	377
BDT	1658,7	1423,9	1376,6	1048,4	1311,5	1513,5	1560	1366	1430	1167	1241	731	223

GÜNEY AVRUPA

X1000 kişi	2002	2001	2000	1999	1998	1997	1996	1995	1994	1993	1992	1991	1990
ARNAVUTLUK	29,2	26,1	29,7	27,3	24,2	31,5	20	14	16	4,6	2,7	*	*
YUNANİSTAN	280,3	196,8	218,6	146,8	158,5	170,4	147	154	127	148	147	138	227
İTALYA	211,1	314,1	218,7	79	259,4	207,8	140	108	105	134	158	64	156
PORTEKİZ	16,6	18,4	13,3	7,6	10,8	9,7	6,5	9,6	10	5,8	3,1	6,5	0
İSPANYA	88,8	115,2	95	35,4	74,6	61,8	47	28	39	63	47	24	62
YUGOSLAVYA (ESKİ)	367,3	287,3	285,6	213,7	172,3	150,7	104	70	118	169	155	158	325
KKTC	94,2	90,9	103,2	89,2	96,8	96,1	91	96	71	66	55	45	5

KUZEY AMERİKA

X1000 kişi	2002	2001	2000	1999	1998	1997	1996	1995	1994	1993	1992	1991	1990
KANADA	39	56,9	56,6	4,9	53,6	46,3	40	38	34	35	26	17	34
ABD	247,8	423,2	515	395	438,8	364,7	326	290	271	254	182	79	205

GÜNEY AMERİKA

X1000 kişi	2002	2001	2000	1999	1998	1997	1996	1995	1994	1993	1992	1991	1990
MEKSİKA	11,3	20,9	18,4	9,1	9,6	7,1	5,5	4,2	7,1	7,0	5,0	2,0	6,1
ARJANTİN	2,9	9,4	12,2	10,2	12,7	12,2	10,0	12,0	13,0	8,5	5,1	2,2	2,4
BREZİLYA	8,3	10,4	11,9	6,8	18,2	18,2	16,0	12,0	11,0	8,9	4,8	3,0	5,3
KOLOMBİYA	2,2	2,5	1,4	1,7	2,7	3,0	3,4	3,0	2,9	2,4	1,8	*	*
ŞİLİ	3,3	3,6	4,2	2,7	3,1	4,5	3,3	3,0	2,0	1,9	2,1	0,5	0,6
VENEZUELLA	1,8	2,4	1,2	1,1	1,6	1,5	1,0	1,4	1,1	1,5	1,3	*	*

GÜNEY ASYA

X1000 kişi	2002	2001	2000	1999	1998	1997	1996	1995	1994	1993	1992	1991	1990
BANGLEDEŞ	0,8	0,7	0,2	0,7	0,4	0,7	0,5	0,4	0,4	0,8	0,5	*	*
HİNDİSTAN	10,1	8,6	12,4	10,3	10,7	8,7	10	9	7	8,7	4,4	*	*
İRAN	432,2	327	380,8	351,9	304,9	331,6	351	361	231	119	150	253	253
PAKİSTAN	8,4	7,1	7,9	7,3	7,5	8,2	12	16	15	11	10	9	15

ORTADOĞU

X1000 kişi	2002	2001	2000	1999	1998	1997	1996	1995	1994	1993	1992	1991	1990
İSRAİL	271	299,9	311,7	201,4	238,2	263,4	254	301	303	100	49	46	40
BAHREYN	4,6	2,3	0,4	1,9	3,5	3,5	3,9	4	5,2	3,2	1,8	1,8	2,4
IRAK	16,6	16,7	20,7	17,5	18,2	17,5	13	14	16	12	12	3,8	15,4
ÜRDÜN	33,1	26,9	22,2	18	21,2	22,7	23	24	28	26	22	15	17
KUVEYT	7	5,3	1,3	3,7	8	7,7	8,5	7,7	7,7	6,1	7,2	4,9	8,3
LÜBNAN	31,3	22,3	16,6	14,4	25,2	24,5	23	28	21	19	14	14	14,6
S. ARABİSTAN	25,7	20,6	15,5	13,8	22,7	22,8	21	24	27	21	19	15	16,4
SURIYE	126,3	109,5	122,3	102,4	98,6	99,4	91	119	111	120	123	119	112
B.A.EMİRLİĞİ	5	2,3	1,8	2	5,1	4,3	4,4	3,9	4,3	3,8	3,1	1,9	2,9

DOĞU ASYA/PASİFİK

X1000 kişi	2002	2001	2000	1999	1998	1997	1996	1995	1994	1993	1992	1991	1990
ÇİN	32	24	21,5	11	11,5	12,7	11	10	8	6,9	5,5	*	*
JAPONYA	94,5	87,6	89,4	67,9	81,8	83,8	68	66	63	47	36	18	35
GÜNEY KORE	42,6	29,2	22,2	14,7	10,1	24,2	14	11	7	5	3	*	*
AVUSTURALYA	51,3	58,4	58,2	46	60,6	52,9	46	43	32	30	30	20	37
YENİ ZELANDA	10,8	13,6	13,5	10,2	13	11,4	10	9	8	7	7	6	12
FİLİPİNLER	13	12,7	16,1	12,4	20,8	9,8	10	6,8	6,4	7,3	3,9	*	*
MALEZYA	8,2	9,1	8,8	3,8	3,1	4,4	3,9	3,4	3,4	2,9	1,7	*	*
SİNGAPUR	5,1	6	6,2	5,3	7,4	7,5	6	5,5	5,6	2,9	2,2	*	*

KUZEY AFRIKA

X1000 kişi	2002	2001	2000	1999	1998	1997	1996	1995	1994	1993	1992	1991	1990
MISIR	21,6	22,2	31,7	26,6	18,7	20,9	19	21	17	12	11	8	11
LİBYA	30	31,4	24	9,1	7,6	8	5,3	7,2	6,1	9,2	11,5	20	22,5
TUNUS	51,3	45	39,7	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
SUDAN	2,2	2	2	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
CEZAYİR	41,5	39,9	33,4	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
FAS	12,7	11,8	11,6	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*

Kaynak: Tursab, 2003

Ek 4: Geçici Verilere Göre 2002 Yılında Türkiye ve Bazı Ülkelerdeki Değişim

Ülkeler	Artış %	Ülkeler	Artış %
Dubai	%30, 0	Tanzanya	%6, 8
Hong Kong (Çin)	%21, 0	Hırvatistan	%6, 1
İran	%17, 0	Ürdün	%6, 1
Arjantin	%15, 0	Senegal	%5, 0
Türkiye	%13, 6	İngiltere	%3, 1
Lübnan	%13, 0	Fransa	%2, 0
Macao (Çin)	%12, 0	ABD	-%0, 1
Çin	%11, 0	Hindistan	-%2, 2
Japonya	%10, 0	Fas	-%2, 7
Güney Afrika	%9, 9	Portekiz	-%3, 5
Gana	%9, 9	Polonya	-%5, 3
Mısır	%9, 4	Tunus	-%6, 0
Bulgaristan	%7, 8	Küba	-%6, 7
Bostwana	%7, 3	Brezilya	-%7, 2

Kaynak: Resort Turizm ve Seyahat Endüstrisi Dergisi, Sayı 8, 2003, s.46

Ek 5: Turizm Gelirlerinin İhracat Gelirlerine ve Turizm Giderlerinin İthalat Giderlerine Oranı 1963 -- 2001

YILLAR	İHRACAT (MİLYON DOLAR)	TURİZM GELİRLERİ (MİLYON DOLAR)	TURİZM GELİRLERİNİN İHRACAT GELİRLERİNE ORANI (%)	İTHALAT (MİLYON DOLAR)	TURİZM GİDERLERİ (MİLYON DOLAR)	TURİZM GİDERLERİNİN İTHALAT GİDERLERİNE ORANI (%)
1963	368, 0	7, 7	% 2, 1	688, 0	20, 5	% 3, 0
1964	411, 0	8, 3	% 2, 0	537, 0	21, 8	% 4, 1
1965	464, 0	13, 8	% 3, 0	572, 0	24, 3	% 4, 2
1966	490, 0	12, 1	% 2, 5	718, 0	26, 3	% 3, 7
1967	523, 0	13, 2	% 2, 5	685, 0	26, 8	% 3, 9
1968	496, 0	24, 1	% 4, 9	764, 0	33, 4	% 4, 4
1969	537, 0	36, 6	% 6, 8	801, 0	42, 2	% 5, 3
1970	588, 0	51, 6	% 8, 8	948, 0	47, 7	% 5, 0
1971	677, 0	62, 9	% 9, 3	1.171, 0	42, 2	% 3, 6
1972	835, 0	103, 7	% 12, 4	1.563, 0	59, 3	% 3, 8
1973	1.317, 1	171, 5	%13, 0	2.086, 0	93, 0	% 4, 5
1974	1.532, 2	193, 7	% 12, 6	3.777, 6	151, 8	% 4, 0
1975	1.401, 1	200, 9	% 14, 3	4.738, 7	155, 0	% 3, 3
1976	1.960, 0	180, 5	% 9, 2	5.128, 0	207, 9	% 4, 1
1977	1.753, 0	204, 9	% 11, 7	5.796, 3	268, 5	% 4, 6
1978	2.288, 0	230, 4	% 10, 1	4.599, 0	102, 5	% 2, 2
1979	2.261, 2	280, 7	% 12, 4	5.069, 4	95, 1	% 1, 9
1980	2.910, 1	326, 7	% 11, 2	7.909, 4	114, 7	% 1, 5
1981	4.702, 9	381, 3	% 8, 1	8.933, 4	103, 3	% 1, 2
1982	5.746, 0	370, 3	% 6, 4	8.842, 7	108, 9	% 1, 2
1983	5.727, 8	411, 1	% 7, 2	9.235, 0	127, 3	% 1, 4
1984	7.133, 6	840, 0	% 11, 8	10.756, 9	276, 8	% 2, 6
1985	7.958, 0	1.482, 0	% 18, 6	11.343, 4	323, 6	% 2, 9
1986	7.456, 7	1.215, 0	% 16, 3	11.104, 8	313, 6	% 2, 8
1987	10.190, 0	1.721, 1	% 16, 9	14.158, 0	447, 7	% 3, 2
1988	11.662, 1	2.355, 3	% 20, 2	14.335, 0	358, 0	% 2, 5
1989	11.625, 1	2.556, 5	% 22, 0	15.792, 0	565, 0	% 3, 6
1990	12.960, 0	3.225, 0	% 24, 9	22.302, 0	520, 0	% 2, 3
1991	13.593, 0	2.654, 0	% 19, 5	21.047, 0	592, 0	% 2, 8
1992	14.715, 0	3.639, 0	% 24, 7	22.871, 0	776, 0	% 3, 4
1993	15.345, 0	3.959, 0	% 25, 8	29.428, 0	934, 0	% 3, 2
1994	18.106, 0	4.321, 0	% 23, 9	23.270, 0	866, 0	% 3, 7
1995	21.636, 0	4.957, 0	% 22, 9	35.709, 0	912, 0	% 2, 6
1996	23.225, 0	5.962, 1	% 25, 7	43.627, 0	1.265, 0	% 2, 9
1997	26.621, 0	8.088, 5	% 30, 8	48.559, 0	1.716, 0	% 3, 5
1998	26.974, 0	7.808, 9	% 28, 9	45.921, 0	1.753, 9	% 3, 8
1999	26.587, 0	5.203, 0	% 19, 6	40.686, 7	1.471, 0	% 3, 6
2000	27.324, 4	7.636, 0	% 27, 9	54.502, 8	1.711, 0	% 3, 1
2001	31.000, 0	8.932, 0	% 28, 8	41.500, 0	1.738, 0	% 4, 2

Kaynak: Turizm Bakanlığı, "Turizm İstatistikleri 2001", 2002

Ek 6: Turizmde Yaratılan İstihdamın Yıllar ve Sektörlere Göre Dağılımı

	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Lokantalı Oteller	43.687	48.882	52.147	53.306	56.586	91.167
Lokantalı Moteller	1.745	2.416	2.019	1.985	2.117	2.309
Apart Otel	457	754	1.191	1.072	1.426	1.350
Pansiyonlar	3.688	3.166	4.789	4.445	5.284	5.778
Kamping Ve Konaklama Alanları	204	286	272	223	262	327
Tatil Köyleri ve Tatil Evleri	5.122	6.703	7.389	9.860	11.818	15.468
Dağ Evleri		128	140	150	108	161
Lokantasız Oteller	12.744	16.932	15.592	17.882	18.597	22.861
Lokantasız Moteller	235	597	632	706	706	698
Ara Toplam	67.882	79.864	84.171	89.629	96.904	140.119

Ek 6.1: Konaklama Sektöründe 1992 – 1997 Yılları Arasında Yaratılan İstihdam

	1992	1993	1994	1995	1996	1997
İçkili ve İçkisiz Lokantalar	92.637	93.559	95.620	10.490	103.169	169.169
Köfteci ve Kebapçılar	25.158	29.088	33.553	35.883	36.738	43.745
Pizzacı ve Hamburgerciler	3.250	7.529	5.500	6.130	6.119	6.197
Meyhane ve Birahaneler	7.188	8.091	9.245	7.445	7.800	8.448
Barlar	1.482	1.656	1.821	2.696	3.571	3.670
Gece Kulübü ve Tavernalar	1.727	2.054	2.044	2.365	2.247	2.079
Çay Bahçeleri	2.284	2.257	2.809	4.844	6.244	6.929
Ara Toplam	133.726	144.234	150.592	69.853	165.888	240.237

Ek 6.2: Restoran, Lokanta Ve Bar Sektöründe 1992 – 1997 Yılları Arasında Yaratılan İstihdam

	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Tarifeli Karayolu Taşımacılığı		141.546	132.003	150.272	149.623	164.711
Tarifesiz Karayolu Taşımacılığı		308.731	355.189	363.444	363.506	392.985
Deniz ve Kıyı Taşımacılığı		24.996	30.557	29.693	26.896	28.259
Tarifeli Havayolu Taşımacılığı		11.495	11.122	12.293	12.840	12.849
Tarifesiz Havayolu Taşımacılığı		352	456	686	1.403	2.172
Destekleyici Ulaştırma Faaliyetleri		4.183	2.988	3.770	5.200	4.868
Seyahat Acentaları ve Tur İşletmecileri			16.096	14.307	17.903	21.151
Diğer Ulaştırma Acentaları		3.797	3.599	4.001	3.697	4.101
Ara Toplam		495.100	552.010	578.466	581.068	631.096
Toplam		719.198	786.773	737.948	843.860	1.011.452
Değişim %			% 9, 40	% -6, 21	% 14, 35	% 19, 86
Değişim 1993/97 %						% 40, 64

Ek 6.3: Ulaştırma ve Seyahat Acentaları Sektöründe 1993 – 1997 Yılları Arasında Yaratılan İstihdam

Kaynak: Tursab, 2003

Ek 7: Kuşadası İlçesinin Meteorolojik Verilerinin Uzun Yıllar Ortalaması

METEOROLOJİK ELEMANLAR	OCAK	ŞUBAT	MART	NİSAN	MAYIS	HAZİRAN	TEMMUZ	AĞUSTOS	EYLÜL	EKİM	KASIM	ARALIK	YILLIK
Ortalama Sıcaklık (°C)	8, 9	9, 6	11, 3	15, 0	19, 1	23, 4	25, 7	24, 9	21, 7	17, 6	13, 8	10, 6	16, 8
En Yüksek Sıcaklık Günü	2	18	31	3	30	21	10	12	16	25	3	21	12
En Yüksek Sıcaklık Yılı	1971	1979	1952	1952	1980	1942	1968	2002	1987	1964	1985	1963	2002
En Yüksek Sıcaklık(°C)	22, 5	23, 6	30, 0	32, 5	35, 0	39, 5	41, 5	42, 0	37, 4	34, 5	34, 0	27, 0	42, 0
En Düşük Sıcaklık Günü	3	4	5	6	3	3	3	3	27	13	28	23	5
En Düşük Sıcaklık Yılı	1942	1972	1943	1943	1944	1990	1971	1968	1939	1948	1948	1967	1943
En Düşük Sıcaklık (°C)	-10, 0	- 6, 9	-19, 1	-11, 6	3, 0	7, 7	11, 0	12, 6	6, 0	2, 6	- 3, 2	- 6, 0	-19, 1
Deniz suyu sıcaklığı (°C)	15	15	15	16	19	22	24	23	22	20	18	17	18.8

Ek 7.1 Kuşadası ilçesinin uzun yıllar sıcaklık ortalamaları

Kaynak: Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü İstatistikleri, 2003

METEOROLOJİK ELEMANLAR	OCAK	ŞUBAT	MART	NİSAN	MAYIS	HAZİRAN	TEMMUZ	AĞUSTOS	EYLÜL	EKİM	KASIM	ARALIK	YILLIK
Ortalama Rüzgar Hızı (m/s)	3, 0	3, 1	2, 7	2, 4	2, 1	2, 2	2, 2	2, 1	2, 1	2, 1	2, 6	3, 0	2, 5
En Hızlı Esen Rüzgarın Yönü	ESE	SSW	SE	SSE	NW	W	NNW	NNE	S	WSW	S	SSW	S
En Hızlı Esen Rüzgarın Hızı (m/s)	29, 3	28, 8	31, 6	27, 2	23, 5	18, 6	17, 7	18, 8	21, 5	26, 0	35, 7	27, 8	35, 7

Ek 7.2: Kuşadası ilçesinin rüzgar ortalamaları

Kaynak: Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü İstatistikleri, 2003

METEOROLOJİK ELEMANLAR	OCAK	ŞUBAT	MART	NİSAN	MAYIS	HAZİRAN	TEMMUZ	AĞUSTOS	EYLÜL	EKİM	KASIM	ARALIK	YILLIK
Ortalama Bağıl Nem (%)	67	67	66	67	66	60	58	62	65	67	68	69	65
En Düşük Bağıl Nem (%)	9	3	6	1	5	3	2	3	4	1	5	8	1
Ortalama Bulutluluk (0-10)	4,7	4,7	4,3	4,3	2,9	1,3	0,6	0,5	1,1	2,8	4,0	5,0	3,0
Ortalama Toplam Yağış Miktarı (mm)	113,3	97,7	75,2	42,7	24,0	4,2	0,7	0,9	16,0	43,1	98,7	128,9	645,4
Günlük En Çok Yağış Miktarı (mm)	93,7	75,5	84,5	72,8	45,5	34,8	8,6	12,7	76,8	113,8	80,8	93,4	113,8

Ek 7.3: Kuşadası ilçesinin nem, bulutluluk ve yağış miktarının uzun yıllar ortalaması

Kaynak: Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü İstatistikleri, 2003

METEOROLOJİK ELEMANLAR	OCAK	ŞUBAT	MART	NİSAN	MAYIS	HAZİRAN	TEMMUZ	AĞUSTOS	EYLÜL	EKİM	KASIM	ARALIK	YILLIK
Ortalama Buharlaşma (mm)	50, 9	64, 0	96, 7	123, 6	171, 2	224, 2	259, 7	227, 2	168, 2	116, 4	73, 9	59, 3	1635, 3
Günlük Ortalama Güneşlenme Suresi (saat; dakika)	04: 36	05:16	06:34	07:40	09:43	11:48	12:07	11:25	09:49	07:31	05:30	04:21	08:02

Ek 7.4: Kuşadası ilçesinin buharlaşma miktarı ve güneşlenme süresinin uzun yıllar ortalaması

Kaynak: Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü İstatistikleri, 2003

Ek 8. Aydın İlinin ve Kuşadası İlçesinin Nüfus Değişimi

	ŞEHİR NÜFUSU			KÖY NÜFUSU			TOPLAM NÜFUS			Nüfus Yoğunluğu kişi / km ²
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	
1970	95.964	90.892	186.856	185.625	192.321	377.946	281.589	283.213	564.802	
1975	111.799	102.706	214.505	197.717	197.647	395.364	309.516	300.353	609.869	76
1980	125.380	119.949	245.329	201.219	205.940	407.159	326.599	325.889	652.488	
1985	154.360	147.951	302.311	218.022	223.086	441.108	372.382	371.037	743.419	93
1990	197.623	187.088	384.711	218.681	221.424	440.105	416.304	408.512	824.816	103
2000	247.560	245.554	493.114	228.257	229.386	457.643	475.817	474.940	950.757	121

Ek 8.1: Yıllar boyunca Aydın ili nüfusunun yerleşim yerine ve cinsiyete göre dağılımı ve nüfus yoğunluğu

YIL	NÜFUS									Nüfus Yoğunluğu Kişi / km ²
	ŞEHİR			KÖY			TOPLAM			
	ERKEK	KADIN	TOPLAM	ERKEK	KADIN	TOPLAM	ERKEK	KADIN	TOPLAM	
1935	2.948	2.898	5.846	5.734	5.449	11.183	8.682	8.347	17.029	25
1960			7.000			5.000			12.000	
1965			7.008			6.000			13.008	
1970	4.731	4.301	9.032	3.406	3.187	6.593	8.137	7.488	15.625	
1975	5.497	4.772	10.269	3.120	2.630	5.750	8.617	7.402	16.019	61
1980	7.846	6.888	14.734	3.495	3.117	6.612	11.341	10.005	21.346	
1985	11.810	9.417	21.227	4.136	3.735	7.871	15.946	13.152	29.098	110
1990	18.476	13.435	31.911	6.425	5.300	11.725	24.901	18.735	43.636	165
1997			39.265			15.237			54.502	
2000	26.239	23.564	49.803	10.175	9.202	19.377	36.414	32.766	69.180	292

Ek 8.2: Kuşadası ilçesinin yıllar boyunca nüfus değişimi

Ek 9: Tesislere Göre Konaklayan Kişi Sayısı, Ortalama Kalış Süresi ve Tesislerin Doluluk Oranları

TESİS CİNS VE SINIFI	KONAKLAYAN KİŞİ SAYISI			ORTALAMA KALIŞ SÜRESİ			DOLULUK ORANI %		
	YABANCI	YERLİ	TOPLAM	YABANCI	YERLİ	TOPLAM	YABANCI	YERLİ	TOPLAM
OTEL									
5 YILDIZ	476.953	401.386	878.339	3, 6	2, 0	2, 9	% 34, 1	% 16, 4	% 50, 5
4 YILDIZ	596.606	491.979	1.088.585	3, 2	2, 0	2, 6	% 28, 9	% 14, 8	% 43, 7
3 YILDIZ	522.451	573.487	1.095.938	4, 8	1, 8	3, 2	% 31, 6	% 12, 9	% 44, 5
2 YILDIZ	152.303	365.298	517.601	5, 9	1, 7	2, 9	% 16, 6	% 11, 3	% 27, 9
1 YILDIZ	9.721	47.549	57.270	4, 0	1, 9	2, 3	% 6, 9	% 16, 1	% 23, 0
ÖZEL BELGELİ	2.450	11.371	13.821	3, 2	2, 1	2, 3	% 10, 0	% 30, 5	% 40, 6
YÜZER	2.045	4.163	6.208	3, 1	1, 8	2, 2	% 16, 7	% 20, 4	% 37, 0
TERMAL	-	-	-	-	-	-	-	-	-
APART	8.628	9.241	17.869	5, 5	2, 1	3, 7	% 23, 3	% 9, 3	% 32, 6
TOPLAM	1.771.157	1.904.474	3.675.631	4, 0	1, 9	2, 9	% 27, 5	% 13, 8	% 41, 4
MOTEL	8.054	3.044	11.098	1, 9	2, 2	2, 0	% 13, 3	% 5, 7	% 19, 0
PANSİYON	14.430	24.645	39.075	6, 7	1, 9	3, 7	% 22, 3	% 10, 8	% 33, 2
TATİL KÖYÜ	371.429	126.602	498.031	6, 6	3, 3	5, 8	% 54, 4	% 9, 2	% 63, 6
OBERJ	-	-	-	-	-	-	-	-	-
KAMPİNG	691	1.038	1.729	8, 3	2, 9	5, 1	% 18, 9	% 9, 9	% 28, 8
GENEL TOPLAM	2.165.761	2.059.803	4.225.564	4, 5	2, 0	3, 2	% 31, 3	% 13, 1	% 44, 4

Ek 9.1: Ege Bölgesinde tesislere göre konaklayan kişi sayısı, ortalama kalış süresi ve tesislerin doluluk oranları (2000)

Kaynak: Turizm Bakanlığı, 2003

TESİS CİNS VE SINIFI	KONAKLAYAN KİŞİ SAYISI			ORTALAMA KALIŞ SÜRESİ			DOLULUK ORANI %		
	YABANCI	YERLİ	TOPLAM	YABANCI	YERLİ	TOPLAM	YABANCI	YERLİ	TOPLAM
OTEL									
5 YILDIZ	104.220	54.791	159.011	4, 0	2, 3	3, 4	% 41, 4	% 12, 7	% 54, 2
4 YILDIZ	81.384	41.448	122.832	5, 1	2, 4	4, 2	% 32, 9	% 7, 8	% 40, 7
3 YILDIZ	86.341	60.301	146.642	3, 8	1, 8	3, 0	% 27, 2	% 9, 1	% 36, 3
2 YILDIZ	16.458	38.502	54.960	8, 4	1, 6	3, 6	% 17, 3	% 7, 6	% 24, 9
1 YILDIZ	773	14.212	14.985	4, 1	1, 3	1, 4	% 2, 6	% 15, 5	% 18, 2
APART	1.558	3.424	4.982	6, 3	1, 7	3, 2	% 16, 2	% 9, 9	% 26, 1
TOPLAM	290.734	212.678	503.412	4, 5	2, 0	3, 4	% 29, 5	% 9, 5	% 38, 9
MOTEL	680	105	785	1, 8	1, 6	1, 8	% 7, 2	% 1, 0	% 8, 2
PANSİYON	404	4.156	4.560	4, 0	2, 4	2, 6	% 3, 5	% 22, 1	% 25, 6
TATİL KÖYÜ	53.714	17.413	71.127	7, 5	3, 8	6, 6	% 46, 0	% 7, 5	% 53, 5
KAMPİNG	691	1.038	1.729	8, 3	2, 9	5, 1	% 18, 9	% 9, 9	% 28, 8
GENEL TOPLAM	346.223	235.390	581.613	5, 0	2, 1	3, 8	% 31, 8	% 9, 2	% 41, 0

Ek 9.2. Aydın ilinde tesislere göre konaklayan kişi sayısı, ortalama kalış süresi ve doluluk oranı (2000)

Kaynak: Turizm Bakanlığı, 2003

Ek 10: Demografik Özelliklerin Alt Gruplarının Bağımsız Değişkenlere Verdikleri Cevapların Ortalamaları

YAS	İŞ ALANI	YATIRIM	YASAM KOTÜ	SUÇ ORANI	SIDDET	TRAFİK	FUHUS	TARIHI
20 yaş ve altı	6,35	6,07	3,74	3,88	4,39	2,86	2,88	6
21 – 30 yaş	6,43	6,12	4,08	4	4,92	3,42	3,34	5,75
31 – 40 yaş	6,13	6	4,56	4,48	5,42	3,3	3,29	6,12
41 yaş ve üstü	6,21	5,84	4,38	4,1	4,72	2,7	3,21	5,62
YAS	DOĞAL KAYNAK	KÜLTÜR TARİH	HEDİYECİ	BİSİKLET	REKLAM	KITAP HARİTA	DOĞA ÖNEMLİ	OKUL ÖNEMLİ
20 yaş ve altı	4,95	6,32	5,12	6,44	6,63	6,7	6,61	6,25
21 – 30 yaş	5,41	6,06	4,94	6,53	6,72	6,74	6,54	6,46
31 – 40 yaş	5,08	6,08	5,14	6,66	6,66	6,68	6,62	6,36
41 yaş ve üstü	5,26	5,93	5,15	6,48	6,62	6,59	6,44	6,39
YAS	SUC ÖNEMLİ	PARK ÖNEMLİ	KÜLTÜR ÖNEMLİ	EKONOMİ ÖNEMLİ	EKONOMİ KOTU	DEVLET İS	COK İS	RAHATLA
20 yaş ve altı	6,32	6,49	6,53	6,65	3,18	6,11	5,67	4,65
21 – 30 yaş	6,41	6,66	6,51	6,62	2,92	5,54	5,81	4,07
31 – 40 yaş	6,27	6,7	6,73	6,7	3,06	5,29	5,4	3,82
41 yaş ve üstü	6,77	6,72	6,69	6,74	3,2	5,89	5,54	4,31
YAS	KUSADASI ÖZEL	MUTLULUK	EVİMDE	ÜZÜLMEK				
20 yaş ve altı	3,51	4,74	4,35	4,77				
21 – 30 yaş	3,59	4,24	3,94	3,77				
31 – 40 yaş	3,78	4,35	3,97	3,6				
41 yaş ve üstü	3,64	4,57	4,38	4,13				

Ek 10.1. Yaş gruplarının değişkenlere verdikleri cevapların ortalamaları

CINSİYET	İŞ ALANI	YATIRIM	YASAM KOTÜ	SUÇ ORANI	SIDDET	TRAFİK	FUHUS	TARİHİ
Erkek	6,31	6,01	4,16	4,01	4,83	3,21	3,23	5,76
Kadın	6,31	6,07	4,22	4,26	5,04	3,11	3,23	5,99
CINSİYET	DOGAL KAYNAK	KÜLTÜR TARİHİ	HEDİYESİ	BİSİKLET	REKLAM	KİTAP HARİTA	DOGA ÖNEMLİ	OKUL ÖNEMLİ
Erkek	5,17	6	4,88	6,56	6,65	6,71	6,48	6,31
Kadın	5,32	6,23	5,33	6,49	6,71	6,67	6,67	6,52
CINSİYET	SUC ÖNEMLİ	PARK ÖNEMLİ	KÜLTÜR ÖNEMLİ	EKONOMİ ÖNEMLİ	EKONOMİ KOTU	DEVLET İS	COK İS	RAHATLA
Erkek	6,51	6,65	6,56	6,66	3,06	5,55	5,47	4,2
Kadın	6,3	6,64	6,65	6,67	3,03	5,79	5,93	4,08
CINSİYET	KUSADASI ÖZEL	MUTLULUK	EVİMDE	ÜZÜLMEK				
Erkek	3,55	4,33	4,04	3,76				
Kadın	3,76	4,53	4,18	4,28				

Ek 10.2: Cinsiyet gruplarının değişkenlere verdikleri cevapların ortalamaları

MEDENİ HAL	İŞ ALANI	YATIRIM	YASAM KOTÜ	SUÇ ORANI	SIDDET	TRAFİK	FUHUS	TARİHİ
Bekar, dul boşanmış	6,39	6,13	3,79	3,92	4,61	3,06	3,17	5,82
Evli	6,2	5,9	4,71	4,35	5,31	3,32	3,3	5,9
MEDENİ HAL	DOGAL KAYNAK	KÜLTÜR TARİHİ	HEDİYESİ	BİSİKLET	REKLAM	KİTAP HARİTA	DOGA ÖNEMLİ	OKUL ÖNEMLİ
Bekar, dul boşanmış	5,23	6,17	5,27	6,58	6,61	6,68	6,57	6,39
Evli	5,23	5,97	4,77	6,47	6,77	6,71	6,54	6,39
MEDENİ HAL	SUC ÖNEMLİ	PARK ÖNEMLİ	KÜLTÜR ÖNEMLİ	EKONOMİ ÖNEMLİ	EKONOMİ KOTU	DEVLET İS	COK İS	RAHATLA
Bekar, dul boşanmış	6,35	6,55	6,51	6,6	2,95	5,57	5,68	4,13
Evli	6,54	6,79	6,7	6,75	3,17	5,73	5,61	4,18
MEDENİ HAL	KUSADASI ÖZEL	MUTLULUK	EVİMDE	ÜZÜLMEK				
Bekar, dul, boşanmış	3,48	4,29	3,99	3,98				
Evli	3,83	4,57	4,23	3,93				

Ek 10.3. Medeni hal gruplarının değişkenlere verdikleri cevapların ortalamaları

ÇOCUK SAYISI	İŞ ALANI	YATIRIM	YASAM KOTÜ	SUÇ ORANI	SIDDET	TRAFİK	FUHUS	TARİHİ
Çocuksuz	6,34	6,16	4	3,87	4,66	3,12	3,06	5,86
Tek Çocuk	6,17	5,88	5,24	4,9	5,95	3,78	4,2	5,98
2 ve üstü	6,31	5,84	4,12	4,24	4,98	3,03	3,17	5,78
ÇOCUK SAYISI	DOĞAL KAYNAK	KÜLTÜR TARİHİ	HEDİYESİ	BİSİKLET	REKLAM	KITAP HARİTA	DOĞA ÖNEMLİ	OKUL ÖNEMLİ
Çocuksuz	5,29	6,27	5,24	6,53	6,63	6,63	6,44	6,23
Tek Çocuk	5,24	5,88	5,07	6,66	6,68	6,78	6,61	6,61
2 ve üstü	5,11	5,8	4,69	6,5	6,75	6,78	6,75	6,6
ÇOCUK SAYISI	SUC ÖNEMLİ	PARK ÖNEMLİ	KÜLTÜR ÖNEMLİ	EKONOMİ ÖNEMLİ	EKONOMİ KOTU	DEVLET İS	COK İS	RAHATLA
Çocuksuz	6,39	6,6	6,55	6,64	3,06	5,61	5,57	3,88
Tek Çocuk	6,34	6,83	6,76	6,78	2,98	5,63	5,78	4,98
2 ve üstü	6,53	6,68	6,62	6,66	3,05	5,71	5,75	4,36
ÇOCUK SAYISI	KUSADASI ÖZEL	MUTLULUK	EVİMDE	ÜZÜLMEK				
Çocuksuz	3,55	3,97	3,66	3,78				
Tek Çocuk	3,85	5,15	5,07	4,1				
2 ve üstü	3,69	4,97	4,55	4,27				

Ek 10.4. Çocuk sayısı gruplarının değişkenlere verdikleri cevapların ortalamaları

YILLIK GELİR	İŞ ALANI	YATIRIM	YASAM KOTÜ	SUÇ ORANI	SIDDET	TRAFİK	FUHUS	TARİHİ
3 milyar ve altı	6,36	6,06	3,81	3,7	4,57	3,05	2,96	5,84
3,1 – 6 milyar	6,4	6,13	4,37	4,16	4,89	3,26	3,22	5,87
6,1 – 10 milyar	6,2	6	4,83	4,62	5,35	3,33	3,55	5,95
10,1 milyar ve üzeri	6,03	5,7	4,42	5,09	5,85	3,24	4,03	5,7
YILLIK GELİR	DOĞAL KAYNAK	KÜLTÜR TARİHİ	HEDİYESİ	BİSİKLET	REKLAM	KİTAP HARİTA	DOĞA ÖNEMLİ	OKUL ÖNEMLİ
3 milyar ve altı	5,35	6,32	5,19	6,53	6,67	6,72	6,59	6,39
3,1 – 6 milyar	4,88	6	4,96	6,57	6,78	6,72	6,63	6,34
6,1 – 10 milyar	5,33	6,05	5,13	6,58	6,55	6,67	6,45	6,5
10,1 milyar ve üzeri	5,3	5,21	4,45	6,39	6,67	6,58	6,39	6,27
YILLIK GELİR	SUC ÖNEMLİ	PARK ÖNEMLİ	KÜLTÜR ÖNEMLİ	EKONOMİ ÖNEMLİ	EKONOMİ KOTU	DEVLET İS	COK İS	RAHATLA
3 milyar ve altı	6,36	6,56	6,5	6,63	2,92	5,69	5,84	4,01
3,1 – 6 milyar	6,63	6,74	6,71	6,7	3,17	5,71	5,63	4,04
6,1 – 10 milyar	6,28	6,65	6,62	6,75	2,92	5,67	5,4	4,37
10,1 milyar ve üzeri	6,55	6,85	6,76	6,61	3,64	5,18	5,18	4,79
YILLIK GELİR	KUSADASI ÖZEL	MUTLULUK	EVİMDE	ÜZÜLMEK				
3 milyar ve altı	3,56	4,14	3,79	3,89				
3,1 – 6 milyar	3,94	4,51	4,21	4,06				
6,1 – 10 milyar	3,35	4,25	4	3,73				
10,1 milyar ve üzeri	3,73	5,79	5,48	4,48				

Ek 10.5 Yıllık gelir gruplarının değişkenlere verdikleri cevapların ortalamaları

YAPILAN İŞ	İŞ ALANI	YATIRIM	YASAM KOTU	SUÇ ORANI	SIDDET	TRAFİK	FUHUS	TARIHI
Öğrenci	6,4	6,18	3,32	3,49	4,12	2,74	3,06	5,9
İşsiz	6,53	6,12	3,82	3,71	5,24	3,35	2,29	6,12
Ev kadını	6,57	6,41	5,11	4,41	5,76	3,37	3,07	6,04
Emekli	6,38	6,08	4,85	4,23	4,23	2,46	3,69	5,54
Kamu görevlisi	6,19	5,88	4,21	4,7	5,23	3,12	3,28	5,81
Esnaf	5,61	5,39	5,32	4,23	5,68	4,06	3,97	5,58
Turizm Dışı Sektör çalışanı	6,23	5,82	4,86	4,09	4,23	3,64	3,14	5,55
Turizm Sektörü çalışanı	6,37	6,05	3,81	4,15	4,86	3,08	3,29	5,9
YAPILAN İŞ	DOGAL KAYNAK	KÜLTÜR TARİH	HEDİYESİ	BİSİKLET	REKLAM	KITAP HARİTA	DOGA ÖNEMLİ	OKUL ÖNEMLİ
Öğrenci	5,46	6,19	5,25	6,54	6,63	6,63	6,51	6,38
İşsiz	5,47	6,59	4,94	6,59	6,65	6,82	5,76	6,12
Ev kadını	5,24	6,54	5,67	6,57	6,93	6,83	6,87	6,57
Emekli	4,62	5,92	4,38	6,62	6,31	6,54	6,92	6,46
Kamu görevlisi	5,21	6,05	5,37	6,74	6,6	6,72	6,23	6,47
Esnaf	5,26	5,32	4,32	6,23	6,94	6,68	5,97	6,06
Turizm Dışı Sektör çalışanı	4,59	5,64	3,91	6	6,64	6,59	6,77	6,14
Turizm Sektörü çalışanı	5,25	6,09	5,09	6,62	6,59	6,69	6,8	6,47
YAPILAN İŞ	SUC ÖNEMLİ	PARK ÖNEMLİ	KÜLTÜR ÖNEMLİ	EKONOMİ ÖNEMLİ	EKONOMİ KOTU	DEVLET İS	COK İS	RAHATLA
Öğrenci	6,29	6,51	6,53	6,6	2,91	5,71	5,85	3,94
İşsiz	6,47	6,76	6,53	6,76	3,18	5,65	5,65	3,24
Ev kadını	6,48	6,74	6,74	6,74	2,76	5,87	6,33	3,76
Emekli	6,85	6,77	6,85	6,92	3,38	6,08	5,08	4,46
Kamu görevlisi	6,33	6,56	6,65	6,72	3,14	5,47	5,53	4,35
Esnaf	6,45	6,97	6,84	6,94	2,81	5,58	5,29	4,94
Turizm Dışı Sektör çalışanı	6,5	6,77	6,45	6,45	3,77	4,68	4,27	5,36
Turizm Sektörü çalışanı	6,46	6,58	6,48	6,56	3,08	5,74	5,73	4
YAPILAN İŞ	KUSADASI ÖZEL	MUTLULUK	EVİMDE	ÜZÜLMEK				
Öğrenci	3,71	4,16	3,82	3,96				
İşsiz	3,18	3,53	3,82	3,53				
Ev kadını	4,22	4,33	4,17	3,98				
Emekli	4,31	5,69	4,62	5,15				
Kamu görevlisi	3,3	4,47	4,19	3,81				
Esnaf	4,65	5,06	4,94	4,06				
Turizm Dışı Sektör çalışanı	3,86	4,82	4,41	4,68				
Turizm Sektörü çalışanı	3,07	4,28	3,85	3,75				

Ek 10.6 Yapılan iş gruplarının değişkenlere verdikleri cevapların ortalamaları

Ek 11. Anket formu

Sayın katılımcı,
Bu çalışma Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından, turizm faaliyetlerinin yerel halk üzerindeki etkilerini araştırmak amacıyla düzenlenmiş olup elde edilecek bilgiler Türk turizminde sürekli bir gelişmenin sağlanması amacıyla yönelik olarak kullanılacaktır. Anketin doldurulması en fazla beş dakikanızı alacaktır. Göstermiş olduğunuz ilgiye teşekkür eder iyi günler dileriz

Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yrd. Doç. Dr. Özkan TÜTÜNCÜ / Uğur ÇALIŞKAN

Aşağıda verilmiş olan Turizmin etkileri ile ilgili cümlelere katılıp katılmadığınızı ve bunun seviyesini belirtiniz lütfen. Herhangi bir düşünceniz yoksa "Fikrim yok" şikkını seçiniz

TURİZMİN ETKİLERİ	Katılıyorum	Büyük Oranda Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Fikrim Yok	Kısmen Katılmıyorum	Büyük Oranda Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum
-------------------	-------------	--------------------------	--------------------	------------	---------------------	---------------------------	----------------------

EKONOMİK

1. Turizm bölgede daha çok iş alanı yaratmaktadır							
2. Turizm bölgeye daha çok yatırım çekmektedir							
3. Turizm fiyatların artmasına neden olmaktadır							
4. Yerel halk turizm bölgesinde yaşamaktan sıkıntı çekmektedir							

SOSYOLOJİK

1. Zengin turistler bölge halkının yaşam tarzını kötü etkilemektedir							
2. Turizm kültürel faaliyetlerin çeşitlenmesi konusunda etkili olmaktadır.							
3. Turizm suç oranını arttırmaktadır.							
4. Turizm toplumdaki şiddeti arttırmaktadır.							
5. Turizm trafik yoğunluğuna yol açmaktadır							
6. Turizm fuhuşun artmasına yol açmaktadır							
7. Turizm yerel kültürün korunması için olumlu olmaktadır							

ÇEVRESEL

1. Turizm gereğinden fazla kalabalık yaratmaktadır							
2. Turizm parkların ve yeşil alanların artmasını sağlamaktadır							
3. Turizm doğayı tahrip etmektedir							
4. Turizm gürültü ve kirlilik yaratmaktadır							
5. Turizm tarihi binaların restorasyonu için olumludur.							

Aşağıda verilmiş olan Turistik faaliyetler ve isteklerinizle ilgili cümlelere katılıp katılmadığınızı ve bunun seviyesini belirtiniz lütfen. Herhangi bir düşünceniz yoksa “Fikrim yok” şıkkını seçiniz

TURİSTİK FAALİYETLER ve İSTEKLER	Katılıyorum	Büyük Oranda Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Fikrim Yok	Kısmen Katılmıyorum	Büyük Oranda Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum
1. Daha çok otel yapılmalıdır							
2. Kültürel yada tarihi turizm geliştirilmelidir.							
3. Konaklara hizmet eden lokanta, otel gibi servisler geliştirilmelidir.							
4. Daha çok küçük işyeri açılmalıdır (hediyeelikçi, foto.).							
5. Bölgenin turizm alanı olarak reklamı yapılmalıdır.							
6. Turistler için bilgi içeren harita ve rehber kitaplar çıkarılmalıdır.							
7. Doğal çevrenin tahrip edilmesi benim için önemlidir							
8. Okulların sayısı ve durumu benim için önemlidir							
9. Suç oranı benim için önemlidir							
10. Parklar ve yeşil alanlar benim için önemlidir.							
11. Halk kültürü benim için önemlidir.							
12. Ekonomik gelişme benim için önemlidir							
13. Yollar ve ulaşım durumu benim için önemlidir.							

Aşağıda verilmiş olan Kuşadası'nın ekonomik ve sosyal durumu ile ilgili cümlelere katılıp katılmadığınızı ve bunun seviyesini belirtiniz lütfen. Herhangi bir düşünceniz yoksa “Fikrim yok” şıkkını seçiniz

KUŞADASI'NIN EKONOMİK ve SOSYAL DURUMU	Katılıyorum	Büyük Oranda Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Fikrim Yok	Kısmen Katılmıyorum	Büyük Oranda Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum
1. Burada ekonominin durumu kötüdür							
2. Özel sektör burada daha çok iş alanı üretmektedir							
3. Devlet burada daha çok iş alanı üretmelidir							
4. Burada daha çok işe ihtiyaç vardır							
5. Burada yaşamaktan memnunum							
6. Diğer yerler yapmak istediğim şeyler açısından burayla yarışamaz							
7. Burası bana huzur ve mutluluk vermektedir							
8. Burada yaşayan halk içerisinde kendinizi evimde hissediyorum							
9. Toplumda olan olaylarla ilgileniyorum							
10. Başka yere taşınmak zorunda kalsam üzülürüm							

DEMOGRAFİK SORULAR

YAŞ

CİNSİYET

MEDENİ DURUM:

BEKAR	EVLİ	BOŞANMIŞ	DUL	AYRI YAŞIYORUZ
-------	------	----------	-----	----------------

KAÇ ÇOCUĞUNUZ VAR?

YILLIK GELİRİNİZ NE KADARDIR?

HANGİ İŞTE ÇALIŞMAKTASINIZ?

SONÜÇ YILDA KAÇ KERE TATİL YAPTINIZ?

NEREDE YAŞIYORSUNUZ?

KIRSAL ALAN	KENTSEL ALAN	TOPLU KONUT SİTESİ
-------------	--------------	--------------------